

Urednik

IVAN ŠKUNCA

Likovna oprema IVAN BALAŽEVIĆ

JOHN JAKES

SJEVER I JUG

Prvi svezak

S engleskoga preveo VELIMIR ĐURETIĆ

»OTOKAR KERŠOVANI« OPATIJA

Naslov izvornika

John Jakes NORTH AND SOUTH

Published by Dell Publishing Co., Inc. and Harcourt Brace Jovanovich, Inc.

Copyright © 1982 by John Jakes

U spomen Johnatanu Danielsu Otocaninu, Južnjaku, Amerikancu, Prijatelju

S izuzetkom povijesnih ličnosti, svi su likovi

ovoga romana izmišljeni. Svaka sličnost s

postojećim ljudima, živućim ili mrtvima,

slučajna je.

PROLOG: DVIJE SUDBINE

1686: Ugljenarov dječak

- Momak bi trebao uzeti moje ime - rekao je Windom poslije večere. - Krajnje je vrijeme.

Ta ga je istina progonila, i uvijek kad bi potegnuo iz boce, iznova bi je spomenuo. Uz malo ognjište, dječakova je majka sklopila Bibliju na koljenima.

Bess Windom, kao i svake večeri, čitala je za sebe. Gledajući kako joj se usnice miču, dječak je odgonetao koliko je pročitala. U trenu kad je Windom izrekao rečenicu, Bess je stigla do omiljenog retka, petog odlomka Evanđelja po Mateju: Blago progonjenima zbog pravednosti, jer je njihovo kraljevstvo nebesko.

Dječak, Joseph Moffat, sjedio je, leđima oslonjen na dimnjak, rezbareći nožem drveni čamčić. Bio je dječak od dvanaest godina, stasa zdepastog na majku, širokih ramena, svijetlosmeđe kose, i očiju tako svijetlo-plavih, da su se katkada činile bezbojnima.

Windom namrgođeno sijevne očima na posinka. Proljetna je kiša šumorila po slamnatu krovu. Na Windomovim podočnjacima razmrljala se ugljenarska prašina, a ispod iskrzanih nokata nataložile su se crne naslage. I u četrdesetoj ostao je tupavi prostak. Kad ne bi bio pijan, sjekao je drva, gomilao ih na hrpe, i tinjajući ih dva tjedna, pravio drveni ugljen za male topionice uz rijeku. Bio je to prljav i prezren posao.

Žene iz susjedstva plašile bi svoju djecu prijetnjama da će ih odvući ugljenar ne budu li dobri.

Joseph ne progovori ni riječi, samo je zurio u očuha. Windomu nije promaklo dječakovo lupkanje kažiprstom po dršci noža. Momak je bio žestoke naravi. Ponekad bi Windom stvarno zazirao od njega.

No sada je Josephova šutnja, uobičajeni oblik obrane, razjarila očuha.

Konačno, Joseph progovori.

- Sviđa mi se vlastito prezime - i spusti pogled na poluizdjejani čamčić.

- Tako ti boga, drsko štene! - hrapavo zaurla Windom i sruši stolac pokušavajući nasmuti na dječaka.

Bess skoči između njih.

- Pusti ga, Thad. Iskreni štovatelj našeg Spasitelja neće nauditi djetetu.

- Tko kome želi nauditi? Pogledaj ga!

Joseph je skočio na noge, oslanjajući se leđima o dimnjak. Grudi su mu se brzo nadimale. Ne trepćući, držao je nož u visini struka, spreman da zasiječe nagore.

Windom polagano otvori šaku, pažljivo se povuče i uspravi stolac. Uvijek kad bi ga dječak prestrašio ili razgnjevio, Bess bi platila ceh. Joseph ponovno sjedne uz dimnjak, pitajući se koliko će još sve to moći trpjeti.

- Već mi se povraća od tog tvog blaženog Gospoda - reče Windom ženi. - Stalno brbljaš kako će on uzvisiti siromašne. Tvoj je prvi muž bio budala i umro je za takva sranja. A kad se tvoj dragi Isus pokaže i zacrni ruke ugljenom, e, tada ću i povjerovati u njega. Ne prije!

Sagne se da dosegne zelenu bocu džina.

Kasnije te noći, Joseph je sav napet ležao na slamnjači uza zid, slušajući Windoma kako iza podera-nog gunja, koji je zaklanjao njihov krevet, napada majku riječima i šakama. Bess je jecala neko vrijeme, a dječak je zario nokte u dlanove. Jecanje se pretvori u uzdahe i stenjanje. Svađa je završila

na uobičajen način, pomisli dječak cinično.

Nije on krivio majku zbog toga što je željela malo mira, sigurnosti i ljubavi. Izabrala je pogrešnog čovjeka, to je sve. Još dugo nakon što je skriveni krevet prestao škripati, Joseph je ležao budan. Mislio je o tome kako da ubije ugljenara.

Nikad neće uzeti ime svoga očuha. Može biti bolji čovjek od Windoma. Vjera u dostojniji život bila je njegovo utočište. U život nalik onome Andrewa Arche-ra, talioničara i željezara, kojem ga je Windom poslao prije dvije godine za naučnika.

Katkada bi Josepha obuzela tjeskoba. Sve bi ma se nade i vjera činili tada glupim sanjarijama, Jer, što je on? Obična sirotinja. Prljavec. Prljava tijela, prljava duha. Njegova je odjeća uvijek bila zamrljana ugljenar-skom prašinom koju bi Windom donosio kući. I nije razumio grijeh zbog kojeg mu je otac patio i umro u Škotskoj, samo je znao da i njega taj grijeh prati, i da je označen njime.

Blago progonjenima... Nije čudo što je to bio njen omiljeni redak. 4

Josephov otac, seljak ovješene vilice i turobna lika, kojeg se nejasno sjećao, bio je nepopustljiv pjatestant. Iskrvario je na mukama. Lomili su mu prste, stiskali noge. Bilo je to u vrijeme koje je Bess nazvala vremenom krvavih progona: prvih mjeseci namjesničke vladavine vojvod^a od Yoika, čovjeka kojeg će kasnije okruniti kao Jakova II. Vojvoda se zakleo da će iskorijeniti prezbiterijance i ustanoviti episkopat u zemlji rastrzanoj svađama vjeMatij. političkih protivnika.

Prijatelji su požuiili do imanja Roberta Moffata da jave o njegovoj krvavoj smrti u tamnici i da nagovore njegovu ženu na bijeg. Tako je i učinila krenuvši sa sinom jedincem samo sat prije dolaska vojvodinih ljudi koji spališe sve zgrade i cijelo imanje. Nakon mjeseci lutanja, majka i sin stigoše do brežuljaka južnog Shrop-shirea. Tamo, više zbog umora nego ičeg drugog, Bess odluči da se skiasi.

Šumovite uzvisine južno i zapadno od vijugave rijeke Severn, učiniše joj se dovoljno divljim i sigurnim. Zadnjim novcem iz Škotske unajmila je kolibu. Radila je kao težakinja, a za nekoliko godina srela je i udala se za Windoma. Čak se pretvarala da je prihvatila službenu vjeru. Iako je Robert Moffat prenio na svoju ženu gorljivu odanost vjeri, nije joj ulio dovoljno hrabrosti da se opire vlastodršcima poslije njegove smrti. Pred licem siromaštva jedino što joj je bilo preostalo bila je ... predaja.

I, dječak je ubrzo shvatio: vjera je slaba i bezvrijedna. Nije je želio. Želio je drukčiji uzor. Njegov je uzor bio čovjek jake volje - Archer, vlasnik peći za taljenje željeza, stanovnik velike kuće na brežuljku iznad rijeke.

Nije li stari Giles rekao Josephu kako ima i duha i želje da postigne takav uspjeh? Nije li to često govorio u posljednje vrijeme?

Joseph je želio vjerovati Gilesu. I vjerovao mu je sve dok se ne bi zagledao u vlastite nokte i ugljenarsku prašinu pod njima, i dok ne bi čuo druge naučnike kako mu se rugaju: »Prljavi Joe, crn kao Afrikanac!«

Tada bi mu se vlastita snatrenja otkrila kao sušta laž i smijao bi se svojoj gluposti sve dok mu se blijede oči ne bi ispunile nezaustavljivim suzama srama.

Stari Giles Hazard, neženja, bio je jedan od trojice najvažnijih ljudi u Archerovoj željezari. Nadgledao je kovačnicu: male peći na drveni ugljen u kojima su se kalupi lijevanog željeza iz visokih peći ponovno talili i oslobađali viška ugljika i drugih kemijskih elemenata. Takvo željezo ne bi bilo krto, već podobno za kovanje potkova, željeznih okova za kolske kotače i raonika. Giles Hazard hrapavim bi glasom tjerao radnike i naučnike poput robova na posao. Cijeloga je života stanovao deset minuta hoda od visoke peći, a u željezari je počeo raditi s devet godina.

Bio je onizak, podebeo čovjek nepresušne energije usprkos težini. Nalikovao je Josephu, ali u mnogo starijem izdanju. Možda je to bio jedan od razloga što se prema dječaku odnosio kao prema sinu.

Drugi je razlog bio Josephovo brzo učenje. Giles je bio uočio Josepha prošloga ljeta, na početku druge godine njegova naukovanja kod Archer a. S nadzornikom visoke peći razgovarao je o naučnicima, i ovaj je spomenuo Josepha pohvalivši okretnost dječaka pri poslu uz visoku peć.

Giles, kao jedan od starješina u željezari, vrlo je lako premjestio dječaka k sebi. Bilo mu je žao da vješt momak trčkara oko pješčanog kalupa i čeka da visoka peć izbaci rastaljeno željezo, pa da ga onda sprovodi u male kalupe vezane uz veliki poput prašćića uz krmaču. U kovačnici je Giles zaposlio dječaka da dugačkom željeznom šipkom okreće po nekoliko odljevaka istovremeno kako bi se na užarenom drvenom ugljenu ravnomjerno talili. Momak je i taj posao brzo svladao i Giles se nije mogao suzdržati od pohvala.

- Imaš dobru ruku i nadaren si za ovaj zanat, Joseph. I dobre si naravi, osim, primijetio sam, kad ti se naučnici rugaju zbog očuha. Ali, ugledaj se na gazdu. Istina, i on je svojeglav, ali i svjestan da je to ponekad bolje prikriti. On prodaje svoju robu s osmijehom i lijepom riječju, i ne urla na kupce čim mu malko protuslove.

U sebi, pak, Giles je sumnjao da će ga dječak poslušati. Josephov život nalikovao je pripremljenom kalupu u koji se rastaljeno željezo njegove ličnosti već ulijevalo. Sve okolnosti, sredina u kojoj je živio, nepismeni roditelji, odredili su dječaku sumoran život. Osim ako mu žestoka narav prije ne dođe glave. Pa ipak, možda stoga što je Giles stario, i što je spoznao ispraznost života neženje, nastavio je hrabriti Josepha. Podučavao ga je ne samo zanatu već i značaju zanata.

- Željezo vlada svijetom, dječake moj. Ore ledine, premošćuje kontinente. Odlučuje ratove, također. - i leđa.

Archerova željezara lijevala je i topovske kugle za mornaricu.

Giles je okrenuo okruglo lice prema nebu:

- Samo Bog zna odakle je željezo stiglo na Zemlju. Od davnina su čovjeku poznati meteonti i njihovo željezo.

A dječak je brzo zapitao:

- Što je to meteorit, majstore Hazard? Osmijeh je ozario Gilesovo lice:

- Zvijezda koja pada. Sigurno si ih vidio. Dječak je zamišljeno kimnuo glavom, a Giles je nastavio pričati potanko o svemu što je Joseph tek nedavno naučio učeći zanat. Pripovijedao je i o povijesti taliomcarstva. O stuckofen i flussofen, pećima za taljenje u Njemačkoj iz 10. stoljeća. O hauls fourneaux -pećima koje su gradili Francuzi u 15. stoljeću. O Valoncima u Belgiji koji su prije šezdesetak godina počeli pročišćavati željezo ponovnim taljenjem.

- Ali sve je to samo djelić, sekunda na velikom satu željeza. Sveti Dunstan talio je željezo prije sedam stotina godina. Kažu da mu je kovačmea bila u spavaonici u Glastonburryju. Egipatske faraone pokapali su sa željeznim amajlijama i sječivima bodeža jer metal je bio rijetkost i vrednota. Imao je snagu. Čitao sam o bodežima iz Babilona i Mezopotamije, nekoliko milenija prije Krista.

- Ja baš ne čitam dobro. . .

- Netko bi te trebao podučiti - progundao je Giles. - Ili bi se trebao sam potruditi.

Dječak posuti, pa reče:

- Nisam to mislio, nego, nikad nisam čuo tu riječ koju ste rekli. Milen... ili tako nekako.

- Mileniji. Milenij je tisuću godina.

- Oh! - Dječak trepne očima. Gilesa obuže zadovoljstvo vidjevši kako momak guta svaku riječ.

- Čitajući, čovjek može naučiti stvarno mnogo, Joseph. Ne sve, ali mnogo Kad to kažem, onda mislim na čovjeka koji želi postići nešto a ne ostati ugljenar.

Joseph je shvatio. Kimnuo je glavom ne naljutivši se.

- Onda, znaš li čitati? - upita ga Giles.

- Oh, da - zabrza Joseph, pa zastade i pogleda Gilesa. Potom prizna: - Sasvim malo. Majka me pokušala učiti uz Bibliju. I svidjele su mi se priče o junacima. O Samsonu, Davidu. Ali Windomu se ne sviđa da me majka uči. Tako je i prestala.

Giles zagunđa.

- Ako svake večeri nakon posla ostaneš još pola sata, ja ću pokušati.

- Ali, Windom bi mogao...

- Slazi! - prsiječe Giles. ~ Ako pita zašto kasniš, sImi mu. Hoću reći, ako želiš nešto učiniti od sebe, nešto bolje od ugljenara.

- Mislite li da bih mogao, majstore Hazard?

- Što ti misliš ?

- Mogao bih.

- Onda i hoćeš. Tko se trudi, taj i uspije.

Taj su razgovor Giles i Joseph vodili prethodnog ljeta. Cijele jeseni i zime Giles je podučavao dječaka. Napredak je bio očigledan, i Joseph nije mogao a da se ne pohvali majci. Jedne večeri, dok Windoma nije bilo u kući, pokazao joj je knjigu koju je krišom donio. Metallum Martis Duda Dudleyja, nedavno preminulog nezakonitog sina lorda Dudleyja.

Dud Dudley je tvrdio kako se željezo uspješno tali i pomoću kamenog ugljena, iz ugljenokopa, čitao je Joseph majci pomalo zamuckujući.

Oči joj zablistashe od divljenja. No, ubrzo sjaj u njima ugasne.

- Učenje je lijep nauk, ali čovjek se može preko mjere umisliti. U središtu tvojega života mora biti Isus.

Dječak se ne složi s time, ali prešuti.

- Samo su dvije prave vrijednosti u životu - nastavila je. - Ljubav prema Sinu Gospodnjem i ljubav prema bližnjemu svom. Ljubav kakvu osjećam za tebe - reče, i iznenada ga privine uza se.

Čuo je njene jecaje, i osjetio drhtanje njena tijela. Vrijeme krvavih progona ugasilo je u njoj sve nade, osim one u nebo, svu vjeru osim one u Spasitelja, kojem on više ne vjeruje.

Bilo mu je žao majke, ali odlučio je živjeti po svome.

O ličenju, ne rekoše Windomu ni riječi. No, Bess nije mogla sakriti neki čudan ponos u očima, zbog kojeg je muž sve češće bjesnio. Jedne ljetne noći, nedugo poslije svađe oko Josepha prezimena, dječak se vratio kući i našao majku na prljavom podu, poluonesvi-ještenu, pretučenu i okrvavljenu. Windoma nigdje. Nije željela reći što se dogodilo, nego je molila Josepha da joj obeća kako se neće osvetiti očuhu. I obećao je. No mržnja i bijes nezaustavno su u njemu rasli.

Kako su se bregovi Shropshirea zlatili i rumenili pred nadolazećom jeseni, Joseph je, učeći, napredovao sve više. Giles se odluči na hrabar korak.

- Porazgovarat ću s gazdom i zamoliti ga da ti jedanput tjedno na sat vremena dopusti boravak u njegovoj kući. Tamo je i učitelj. Podučava Archerova sina, i sigurno ima slobodnog vremena. Vjerujem da će Archer to dopustiti. Mogao bi naučiti malo matematike. Možda i latinskog.

- Zašto bi to dopustio? Pa ja sam nitko i ništa. Stari se Giles nasmije, i rukom mu razbaruši kosu.

- Bio bi on sretan da gotovo besplatno stvori odanog i obrazovanog radnika. To je prvo. A drugo, Archer je čestit čovjek. Jedan od rijetkih na ovome svijetu.

Joseph mu nije vjerovao, sve dok Giles ne reče jednog dana kako je Archer pristao. Uzbuđen, dječak je zaboravio na oprez dok je te noći trčao kući. Gusta magla slegla se nad rijekom i bregovima. Pred kolibu je stigao promrzao. Windom je bio u kući, mrzovoljan i pripit. Ozaren mišlju kako je nekome stalo do njega, Joseph zanemari majčine poglede upozorenja i u jednom dahu ispriča novost o učitelju.

Windomu sve to nije ništa značilo.

- Krista mu, što će glupom momku učitelj? - Buljio je u Josepha s prezirom, koji dječaka zasiječe poput noža. - Neuk je. Neuk baš kao i ja.

Bess je gužvala piegaču, zbunjena. Nije znala kako da se izvuče iz zamke u koju ih je doveo dječak. Požurila je do ognjišta, nervozno srušivši žarač. Joseph se zagleda u očuha i reče:

- Nisam neuk. Stari Giles me naučio.

- Čemu te naučio?

- Da čitam. Da više znam.

Windom se smijuljio, čeprkajući nos malim prstom. Obrisao ga je o hlače, i glasno se nasmijao:

- Kakva budalaština. Što će ti knjige, ako radiš u kovačnici.

- Trebaju mi ako želim biti bogat kao gazda Archer.

- Oh, ti se misliš obogatiti jednog dana, je li? Josepove usne izgubiše boju.

- Neka gorim u paklu ako budem bijedan i glup kao ti.

Windom zaurla i krene prema dječaku. Bess prestane miješati kašu u kotliću obješenom nad ognjište. Raširenih ruku, pojuri prema mužu.

- Nije mislio tako, Thad. Imaj milosti, jer Isus nas tako uč...

- Glupa, pobožna kujo, s njim ću onako kako mi se prohtije - zaurla Windom i tresne je nadlanicom po licu.

Ona zatetura, udari ramenom o ogradu ognjišta, i zavrišti. Bol iznenada izbriše njenu privrženost Spasitelju. Spazi na podu žarač, zgrabi ga, i visoko podigne zaprijetivši mužu. Bila je to kretnja zaplašivanja, više patetična nego ozbiljna, no Windom je shvati drugačije, okrene se i pođe prema Bess.

Uplašen i bijesan, Joseph pokuša zgrabiti očuha. Windom ga odgurne. Bess, prestravljena, nije znala što bi sa žaračem. Windom ga istragne iz njene ruke, i dok je Joseph zastao, zureći u prizor, dvaput je udari željeznim krajem po sljepoočici. Ona padne kao pokošena, s tankim mlazom krvi na obrazu.

Joseph je još trenutak nepomično zurio u majku, a zatim se u divljem bijesu baci na žarač. Windom ga zavitla prema zidu. Joseph potrči do ognjišta, zgrabi lanac i kotlić s vrelom kašom i hitne ga na Windoma, koji zaurla, pritišćući rukama opečene oči.

Joseph je oprljio ruke, ali ništa nije osjećao. Podigne prazni kotlić i tresne njime o Windomovu glavu.

Windom padne, stenjući. Joseph zgrabi lanac, omota ga očuhu oko vrata i zategne dok se nije duboko zarezao u meso. Divlje ga je zatezao. Konačno se Windom prestane trzati. Joseph istrča u maglu i povрати. Dlanovi su mu gorjeli. Počeo je shvaćati što je učinio. Najradije bi se srušio i zaplakao, pobjegao odavde. No, nije to učinio. Prisilio se da krene prema otvorenim vratima. Kad je ušao u kolibu, spazio je majku. Polako se micala. Bila je živa!

Poslije nekoliko pokušaja, uspio ju je osoviti na noge. Mrmljala je nerazumljivo, i povremeno se zasmijala. Ogrnuvši je pledom, pomagao joj je da maglovitim padinama siđe prema kolibi Gileasa Hazarda, tri i pol kilometra daleko. Putem se nekoliko puta rušila, no uz njegovu pomoć i molbe, nastavljala je hodati.

Giles je otvorio vrata kolibe gunđajući, držeći u ruci svjetiljku koja mu je obasjavala lice. Već slijedećeg

trenutka pomogao je Bess da se smjesti u njegov još topao krevet. Pregledao je ranu, povukao se korak-dva, i protrljao bradu.

- Otrčat ću po liječnika - rekao je Joseph. - Gdje ga mogu naći?

Stari Giles nije mogao prikriti zabrinutost.

- Rana je preteška da bi liječnik mogao pomoći. Istina zaprepasti dječaka, i on tek tada zaplače.

- Ne, to ne može biti istina.

- Pogledaj je! Jedva diše. A brijač koji je u ovom kraju i liječnik, prava je neznalica. Ne može joj pomoći, može samo postavljati pitanja o porijeklu rana.

I sama Gilesova rečenica zazvucala je kao pitanje. Joseph je samo rekao da ju je Windom udario.

- Možemo još jedino čekati - zaključio je Giles trljajući oko.

- I moliti se Isusu.

Joseph je to rekao iz očaja. Giles stavi kotlić na vatru, a Joseph klekne uz krevet, sklopi ruke, i stane predano moliti.

Ni po čemu se nije vidjelo da su dječakove molitve uslišane. Bess Windom disala je sve slabije, lice joj je bivalo sve bijede.

Poživjela je do praskozorja, do prvog jutarnjeg svjetla koje se probilo kroz gustu riječnu maglu.

Giles blago dotakne Josepha po ramenu i trgne ga iz misli.

- Sjedni uz vatru - reče Giles i prekrije plahtom Bessino bljedo i smireno lice.

- Svršeno je. Otišla je ususret svome Isusu i ništa više ne možemo učiniti, Ali za tebe nije svršeno. Sve zavisi od toga hoće li te uhvatiti. - Giles uzdahne. -Tvoj je očuh mrtav, zar ne?

Dječak kimne glavom.

- Tako sam i mislio. Inače ne biste došli do mene. Sva Josephova bol izlije se u jedan jedini krik.

- Drago mi je što sam ga ubio!

- Da, siguran sam u to. No činjenica je da si ubojica. Archer neće zaposliti ubojicu, i bogme mu ne zamjeram, no...

Strogosti u glasu nestade. Nije se mogao pretvarati.

- Ne želim te vidjeti kako visiš, niti kako te rašče-tvoruju. Što da učinimo?

Zamišljeno se ushoda.

- Tragat će za Josephom Moffatom, zar ne? U redu, ti ćeš onda biti netko drugi.

Donijevši odluku, Giles ispisa na list papira izjavu, po kojoj njen nosilac, Joseph Hazard, nećak, putuje obiteljskim poslom. Nakon trenutka dvojbe, Giles se potpiše i uz potpis doda Ujak i Staratelj, te nekoliko slovnihi ukrasa, koji izjavu učiniše nekako vjerodostojnijom.

Giles obeća da će Bess sahraniti kršćanski i uvjeri dječaka kako je opasno da ostane i pomogne mu. Dade mu dva šilinga, nešto kruha umotana u maramu, uputi ga kako da izbjegne glavne putove, i na kraju ga očinski zagrlji. Potom zdvojnog Josepha Moffata otprati iz kolibe, put maglenosivih biegora.

Na pustoj cesti u Gloucestershireu, Joseph zastade i podigne pogled. Nebo bijaše kristalno vedro, s tisućama zvijezda. Na istoku spazi svijetleći trag. Kao da je užarena točka jurnula ka zemlji.

Željezo. Bog je slao čovjeku željezo, baš kako je Giles govorio. Dječak shvati zašto su željezari toliko ponosni na svoj zanat. To je zvanje rođeno i blagoslovljeno na nebu.

S poštovanjem, Joseph je pratio svijetleći trag sve dok nije nestao nad horizontom. Zamislio je golem grumen zvjezdanog željeza kako se žari u nekom novom krateru na Zemlji. I bilo mu je jasno da nema moćnije stvari na svijetu. Nije onda čudo da željezo odlučuje ratove, svladava daljine, i da čovjek od njega gradi strojeve.

Od toga je trenutka njegov životni put bio određen.

Joseph je žurno grabio ka luci Bristola na Avonu. Nijednom ga ne zaustaviše. i nitko ne zatraži pismenu potvrdu koju je Giles tako brižno pripremio. To je rječito kazivalo koliko je itko mario za Thada Windo-ma. Joseph je žalio za majkom, ali nimalo zbog ubojstva očuha. Učinio je ono što je bilo nužno. Osvetio se jer je tako moralo biti.

Na putu je otkrio da ga zaokupljaju neke nove i čudne misli. Nikad nije bio pristaša majčinog vjerovanja u blagog Isusa, Isusa koji prašta, koji trpi. Shvatio je da ga privlači Stari zavjet. Bess mu je čitala mnoge priče o jakim, hrabrim ljudima, odlučnim u postupcima. Hodajući poljima i šumama ka velikoj luci zapadne Engleske, osjetio je da su mu ti junaci nekako bliski, i da mu je blizak njihov Bog.

Nakon nekoliko pokušaja otkrio je broskog kapetana koji je kanio zajedriti prema Novom svijetu, dijelu zemljne kugle u kojem su tih dana mnogi Englezi našii utočište i novi početak.

Kapetan je imao drvenu nogu, ime mu je bilo Smollet, a brodu Galeb Portsmoutha. Odmah mu je predložio pogodbu.

- Potpiši izjavu da ćeš mi služiti, a ja tebi zauzvrat dajem smještaj i hranu dok si na brodu. Pristajemo u Bridgetownu na Barbadosu, a zatim plovimo do kolonija u Americi. Tamo trebaju vješte radnike. Ako si dobar željezar, kako kažeš, lako ćeš se snaći.

Kapetan je škiljio na Josepha preko ruba vrča s pivom, kojeg je prinosiso ustima. Dječak se nije prestrašio uvjeta pogodbe. Čak su mu se i svidjeli. Čovjek odlučan da uspije, mora se suočiti s teškim izborom. Tako je bilo i junacima Staroga zavjeta, Abrahamu i Mojsiju. Ako se želi ugledati na ikoga, onda to mora biti netko od tih junaka.

- Onda, Hazarde, što si odlučio?

- Niste mi rekli koliko ću vam dugo morati služiti? Kapetan Smollet se naceri

- Neke toliko ponese želja za pustolovinama, a neke giižnja zbog zločina da potpuno zaborave postaviti olo pitanje. - Joseph zadrži bezizražajno lice, znajući da ga iskušava. Proučavao je sadržinu vrča, i ne trep-nuvši rekao: - Pogodba je na sedam godina.

Joseph odmah poželi da odbije ponudu. No, ne učini tako Smollet shvati njegovu šutnju niječnim odgovorom, slegne ramenima, ustane, i baci na stol nekoliko novčića za piće.

Biti sedam godina ovisan o drugome čovjeku poput roba nije lako, pomisli Joseph. Pa ipak, mogao bi to vrijeme pametno iskoristiti. Mogao bi mnogo toga naučiti, kao što je Giles govorio, i usavršiti zanat. Poslije sedam godina bit će slobodan čovjek, u novoj zemlji koja treba kovače i željezare, i gdje nitko nije čuo za Thada Windoma.

Na vratima krčme kapetan Smollet zastane. Netko iza njega reče:

- Potpisat ću.

Kišilo je te večeri, dok je Joseph žurio pristaništem prema Galebu Portsmoutha. Na krmi broda, u prozorima kapetanove kabine gojijelo je svjetlo. Za koji tren, u toj će kajiti Joseph potpisati pogodbu.

Nasmijao se, pomislivši na kapetana. Kakva je to hulja. Gotovo da i nije pitao za Josephovu prošlost i obitelj. Strahujući da kapetan ne povuče pogodbu, Joseph mu je pokazao Gilesovu izjavu. Smollet je preletio očima po papiru, i cerekajući se vratio mu list.

- Obiteljski posao. Zbog kojeg treba potegnuti čak do kolonija. Možeš misliti!

Pogledi su im se sreli. Smollet je znao da dječak bježi, i nije ga bilo briga, a Joseph se čudio kapetanovoj drskosti. Sve više mu se ^viđao.

Sedam godma i nije tako dugo.

S tom mišlju zastane na pristaništu. Side stepenicama do vode, nasloni se jednom rukom o lučki stup, a drugom stade uranjati u slanu vodu. Smoči zatim obje ruke. Ako je i bilo simbolične krvi na njegovim dlanovima, sada je nestala. Pred njim je bio novi početak.

Pod svjetlom fenjera s obližnjeg broda pogledao je mokre prste. Glasno se nasmijao. Još do maloprije pod noktima se crnila ugljenarska prašina. I nje više nije bilo.

Zafučkao je, zakoračivši na brodski mostić. Stupio je na Smolletov jedrenjak bodra duha. Nije mu bilo teško da se obaveže na sedam godina, jer je osjetio da ga poslije čeka sloboda.

U Novom svijetu sve će biti drugačije za Josepha Moff... ne, za Josepha Hazarda. Bog će mu pomoći.

Njegov Bog, koji mu je svakoga trena postajao sve bliži. Onaj koji podržava hrabre ljude, koji ih bodri da se uhvate ukoštac s teškoćama.

U prošlih nekoliko dana, Joseph i njegov Bog dobro su se upoznali. Sada su postali bliski prijatelji.

1687: Plemić

Kasnoga proljeća te godine, na drugoj strani Oceana, u kraljevskoj koloniji Karolini, još je netko maštao o uspjehu i bogatstvu,

Za njega je ta želja graničila sa suludom žudnjom. Jer, on je znao što znači biti bogat, moćan i siguran. No, sigurnost je bila samo opsjena, a bogatstvo i moć nestali su kao što pijesak nestaje na obali Charles Towna kad ga zapljusne olujna plima.

Charles de Main bio je tridesetogodišnjak. U koloniji je, s prelijepom ženom Jeanne, živio već dvije godine. A prije sedamnaest godina, evropski doseljenici utemeljili su Karolinu. Stoga je svatko od dvije-tri tisuće njenih bijelih stanovnika bio zapravo došljak. Među doseljenicima našla se i skupina pustolova s Barbadosa. Ti su se ljudi skrasili u selu Charles Townu, i ubrzo se prilično osilili pod zaštitom engleskih plemića, koji su i utemeljili koloniju pokušavajući iz nje izvući korist.

I Barbadošam, mada također došljaci, već su se smatrali povlaštenima.

Charles je držao Barbadošane nepraktičnim glupanima. Maštali su o raju u kojem će uzgajati svilce, šećer, duhan, pamuk. Charles je bio realističniji. Priobalne nizine Karoline bile su prevlažne za takvu vrstu zemljoradnje. Ljeta su bila sušna i vrela, i samo ono najotpornije moglo je uspijevati. Tako je kolonija ostvarivala napredak na trima izvorima. Krznima koja su stizala u Charlesovu trgovačku postaju, stočarstvu, i posebnoj robi koju je Chailes na nišanu pušaka dovodio iz unutrašnjosti zemlje.

Bili su to Indijanci određeni za roblje.

Charles i Jeanne došli su ovamo, u zemlju obalnih močvara i pješčanih brežuljaka, iz Francuske. Njihov rodni kraj bijaše dolina Loire, gdje je Charles došao na svijet kao četrnaesti vojvoda svoje loze.

Oženio se kad mu je bilo dvadeset godina, i preuzeo poslove oko obiteljskih vinograda. Nekoliko je godina život mladog para nalikovao idili, osim, možda, činjenice da Jeanne nije mogla zanijeti. A tada, sve se srušilo kao kula od karata. Vjera, koja je već generacijama stavljala njihovu obitelj na kušnju, donijela im je propast.

Godine 1685, kada je Luj XIV opozvao Nantski ukaz, prividnom primirju između francuskih katolika i protestanata bio je kraj. Kao i mnogim drugim ponosnim hugenotima (u to vrijeme neki su Francuzi zamijenili riječ »ponos« riječju »izdaja«), Charlesu de Mainu i njegovoj ženi zaprijetili su progon i pogibija. A kad su progoni otpočeli, strogo se kažnjavao pokušaj bijega iz zemlje. Usprkos tome, kao i stotine drugih hugenota, i Charles de Main kanio je pobjeći.

U selu, do velikog dvorca obitelji De Main, živio je pisar imenom Emilion, čija je pobožna vanjšina skrivala fanatizam i lopovluk. Bio* je dobro upoznat sa zaradom koja se u Engleskoj mogla ostvariti prodajom crvenog i bijelog vina, pa je žudeći za probitkom bacio oko na posjede De Mainovih. Kako bi se domogao njihovih vinograda, podmitio je konjušara da mu dojavljuje sve o planovima gospodara i gospodarice.

Emilion je slutio da De Mainovi spremaju bijeg, i jedna njegova dojava na pravom mjestu riješila je sve. U noći kad su pokušali uteći, kočija De Mainovih nije se udaljila niti pet stotina metara od dvorca, a za njima je već galopirala potjera.

Charles je zagrljio preplašenu ženu, šapćući joj riječi ohrabrenja, riječi ljubavi, pokušavajući odvratiti njene misli od onoga što ih čeka. Poslije hapšenja, čekala ih je inkvizicija, koja je silom pokušavala preobratiti krivovjerne protestante. Jedan hugenot iz njihova susjedstva, uhvaćen u bijegu, umro je na inkvizitorskim mukama. Nožem su mu odrezali testise.

Mladog plemića i njegovu ženu držali su u tamnici sedamnaest dana. Ispitivali su ih pomoću noževa i usijena željeza, ali nisu ih uspjeli slomiti. Barem oni to nisu pokazali, iako je pred kraj Jeanne nezaustavno vrištala i plakala. Bilo im je suđeno da istrunu u tamnicama Chalonnese, no Charles je imao ujaka u Parizu, Bio je to lukav političar, koji je uvjerenja mijenjao lako i brzo, kao odjeću. Poznavao je nekoliko utjecajnih ljudi, katolika, kojima vjera nije smetala da napune kese novcem. Mito je isplaćeno, a zauzvrat jedna tamnička vrata ostala su nezaključana. Charles i Jeanne de Mam pobjegli su iz Nantesa na dnu ribarske brodice, toliko trošne da su jedva izvukli živu glavu iz uzburkanog La Manchea.

U Londonu, ostali hugenoti uputiše ih u Karolinu. Pričalo se o vjerskoj trpeljivosti u toj koloniji, o obećanoj zeoliji za ljude njihove vjere. Mjesecima kasnije, preplovivši ocean, izmoren putem, klimom nove postojbine i teškoćama koje je tamo zatekao, mladi se plemić pitao je li cijeli put, pa i život sam, uopće vrijedan svih tih napora. Charles Town ne mora obavezno donijeti sreću ljudima čije je ime Charles. Barem mu se toga trenutka tako činilo.

Pojednostavio je svoje ime, odbacivši plemićko »de«, i ostavio samo Main, dokazujući tako da život u novom kraju počinje ispočetka. Uskoro je njegov pesimizam iščezao. U Karolini se oslobodio mnogih stega i pravila koja su ga sputavala dok je još nosio titulu. I to je iskoristio.

Preživio je mučenja, o tome su svjedočili ožiljci na nogama i prstima, pa će preživjeti i bijedu. Pohlepni pisar ukrao mu je posjede i dvorac, ah on će zaposjesti novi, i podići novu veliku kuću. Ako ne uspije on, učinit će to njegovi nasljednici. Samo da mu Jeanne podari potomka.

Jadna Jeanne. Njene su sive oči bile sjajne i ispunjene ljubavlju kao i prije, no sijedi trak duž žute kose svjedočio je o mučenju u tamnici, kao i njen djetinji smijeh, mrmljanje i kikut na svako ozbiljnije pitanje. Prepoznala bi, katkad, svoga muža, ali živjela je u uvjerenju da su još uvijek u Francuskoj. Njen duh nije prebolio mučenja kao njeno tijelo.

Bolest doduše nije ugasila i njenu strast. Ali, noći provedene u zagrljaju muža nisu joj podarile dijete. Zbog te istine, i osjećaja da mu godine promiču, Charles je proveo mnoge besane noći. S trideset je počeo stariti; s četrdeset, mogao je reći kako je proživio dug život.

Istrošilo ga je i mukotrpno podizanje male trgovačke postaje na prijelazu rijeke Cooper, ponad Charles Towna. Više nije nalikovao plemenitašu. Doduše, bio je stasit i malo pogrbljen zbog visine, no siromaštvo, fizički napor i težak život narušili su mu izgled.

Njegov osmijeh, nekad otvoren i ugodan, činio se lažnim, čak i grubim. A osmjehivao se sve rjeđe. Nestalo je svakoga traga plemićkome ponosu. Jahao je ragu od brdskog konjića koji samo što se nije rušio pod njegovom težinom. Postao je karikaturom negdašnjeg Charlesa de Maina.

Kad bi ga čovjek bolje pogledao, nije zapravo ni izgledao kao bijelac. Njegova kosa, smeđa kao i oči, vezana crvenom vrpcom, spuštala se do polovice leđa. Koža mu je bila smeđa, baš kao i koža osmoro poluodje-venih, lancima vezanih spodoba koje su teturale iza njega. Iako je proljetno jutro bilo toplo, Charles je nosio duge hlače od jelenje kože i kratak kožnati kaput sav ispucao od starosti.

O pletenom pojasu bila su zadjenuta dva nabijena samokresa i dva noža. Preko koljena, položio je pušku kremenjaču. Trgovac robljem morao je biti oprezan i dobar strijelac.

Vraćao se iz četvrtog pohoda na Cherokee naselja u podnožju planinskog lanca. Da nije povremeno hvatao i prodavao Indijance, Charles bi kao trgovac krznima životario, ili propao. Mala trgovačka postaja na rijeci nije donosila dovoljno, iako su krznari iz Charles Towna otkupljivali svako krzno koje bi Main uspio nabaviti od istih plemena, kojima bi u drugoj prilici otimao ljude.

Sedmorica muškaraca i jedna žena, vezani lancima jedan za drugoga, nisu bili stariji od dvadeset godina. Naočiti, smeđokoži ljudi, mišićavih udova i crne kose. Činilo mu se da je djevojka posebno lijepa. Imala je jedre grudi. Već je ranije primijetio kako ga često zagleda. U njenim je velikim očima nedvojbeno tinjala želja da mu prereze grkljan.

Charles je jahao leđima okrenut Indijancima bez straha. Na kraju povorke imao je, naime, pomoćnika, također dobro naoružanog. Bio je to golemi mješanac, potomak nekog Španjolca, koji se u ovaj kraj dovukao sa Floride, i Indijanke iz plemena Jamasee. Došao je u Charlesovu trgovačku postaju prije godinu dana i već je tada natučao francuski. Uvjeravao je Charlesa kako mu je jedini cilj da se osveti neprijateljskim plemenima.

Izgledalo je da mu se sviđa raditi za Charlesa. Možda zbog toga što je Karolinom lutalo tridesetak različitih plemena u stalnom neprijateljstvu, koja su se međusobno pljačkala. Tako je mješanac, koji je sam sebe nazivao King Sebastian, radeći za Charlesa spojio korisno s ugodnim.

King Sebastian imao je lice podlaca, i kao mnogi Indijanci volio se oblačiti poput bijelca. Toga dana nosio je prljave hlače, koje su nekoć bile ružičaste, brokatni kaput zelene boje, razdrljen, tako da su se vidjela snažna, oznojena prsa. Oko glave omotao je široku vrpcu ukrašenu svjetlucavim stakalcima.

King Sebastian uživao je u svom poslu. Povremeno bi potjerao konja uz kolonu zarobljenika, i tresnuo pokojeg kundakom u leđa. Kad bi primijetio pogled pun mržnje, zacerekao bi se i rekao*

- Opresno, kopile, ako progovori moj vatreni štap pretvorit ću te u prah.

- Ne pietjeruj - rekao je Charles na francuskome, zaustavivši konja kako bi se kolona sredila. Primijetio je da Indijanci kipte od mržnje. - Nastojim ovu grupu dovesti u punom broju na tržnicu. Hvala!

King Sebastian nije odveć mario za opomenu. Dođu-še, svoj je bijes piema Indijancima iskaljivao na drugačiji način. S vremena na vrijeme, ošnuo bi pokojeg zarobljenika kratkim jahaćim bičem. Charles se više nije obazirao.

U žargonu, »tržnica« je značila mjesto gdje su na dražbi prodavali robove. Bio je to skroviti proplanak nedaleko od Charles Towna. U Karolinu je, naime, trgovina Indijancima već nekoliko godina bila zabranjena. Usprkos tome ljudi su se bavili tim unosnim i ne naročito opasnim poslom. Charlesovi zarobljenici, na primjer, uhvaćeni su u sumrak na polju. Cherokee su bili i ratnici i zemljoradnici, pa kad bi ih naoružani lovci na robove iznenadili u polju, sve je išlo lako. Naravno, opasnost je uvijek vrebala.

Lov na Indijance cvjetao je zbog još nekih prednosti. Na putu do obale malo bi zarobljenih Indijanaca umrlo, za razliku od robova dopremanih iz Afrike preko Bridgetowna. Duge i teške plovidbe desetkovale bi svaku isporuku Crnaca. Osim toga, tko se želio ubaciti u trgovinu crnim robljem morao je imati brod, ili barem pozamašnu sumu novca. A Charlesu za ovaj posao nije trebalo ništa osim kratkog pohoda u unutrašnjost, jednoga konja, i puške.

Sparina je postajala nepodnošljiva. Rojevi sitnih mušica dosađivali su povorci ljudi cijelim putem.

Vrućina i tamni obrisi šuma na obzoru bili su Charlesu pouzdani znak da se približavaju nizinama priobalja. Još jedna noć i pola dana i stići će do njegove postaje gdje je ostavio Jeanne samu, baš kao i uvijek kad bi odlazio u ovakve pohode.

Vraćajući se, uvijek je bio razdražljiv. A danas je bio posebno oprezan i nervozan. Primijetio je da ga djevojka opet gleda. Možda je tražila priliku za nekakav znak ostalima da pokušaju pobjeći? Odjahao je na kraj povorke, i ostatak popodneva ostao uz Sebastiana.

Zanoćili su i zapalili vatru da otjeraju komarce. King Sebastian prvi je stražario.

Charles se ispružio, stavivši oružje na prsa i sklopio oči. U polusnu počeo je razmišljati o svom životu. Mora naći načina da uspije. Dosad gotovo ništa nije zaradio, jedva se održavao da ne propadne. Osim toga, udaljenost postaje od Charles Towna nije dobra za Jeanne, bez obzira na njeno stanje duha. Zaslužila je bolji život, i on joj ga je želio osigurati. Iskreno ju je volio.

No, nije mogao a da ne misli i o činjenicama. Ako i uspije obnoviti imanje i bogatstvo, tko će ga naslijediti? Njegova je jedna žena, osim što je slaboumna, i jalova.

Gotovo je bio zaspao, kad ga trgne zveket lanca. Otvori oči u istom trenu kad i Sebastian zaurla upozorenje.

Mješanac je bio zaspao; moglo se to zaključiti jer je sjedio nespretno pokušavajući podići kremenjacu i nani-šani. Razvučeni u liniju, koliko su im dopuštali lanci na gležnjevima i zglovcima, zarobljeni Indijanci su jurišali. Djevojku, treću zdesna, vukli su za sobom, tako da je jedva uspjela preskočiti

vatru. Prestravljen, Charles je dograbio samokres. »Isuse Kriste, samo da noćni zrak nije navlažio barut.« Potegne okidač. Ništa. Zgrabio je drugi samokres.

Cherokee koji je jurišao na sasvim lijevom kraju reda naoružao se kamenom. Zavitlao ga je na Sebastiana koji je pokušavao kleknuti i istovremeno nanišani. Mješanac se naglo sagne. Kamen ga pogodi u desnu sljepoočicu, ne jako, ali dovoljno da hitac koji Sebastian ispali odzvuji u mrak.

Najbliži Indijanac pokuša golom nogom pritisnuti Charlesov vrat. Sigurno bi ga bio slomio, da se Charles nije hitro otkotrljao ulijevo, podigao desnu ruku i povukao okidač. Drugi samokres je opalio. Kugla je pogodila Indijanca ispod brade, ušla u usta i raznijela mu tjeme.

Taj jezivi prizor prelomi pobunu, iako bitka ne prestade istoga trena. Charles pogodi još jednog Indijanca, a King Sebastian hicem iz kremenjače trećega. Tek tada? preostala četiri zarobljenika, sputana lancima za tri mrtvaca i djevojku, počnu uzmicati. Jednoga od mrtvih povuku preko žeravice, kosa mu se zadimi, a zatim i zapali.

Charles je drhtao. Bio je sav prašnjav i zagaravljen od baruta, poprskan krvlju i mozgom ubijenog Indijanca. Poviati usoljenu smetinu koju je večerao. Kad se pribrao, primijetio je razbješnjelog Sebastiana kako bičuje preživjele Indijance. Mješanac je odvojio mrtve od zajedničkog lanca, ali nije upotrijebio ključeve da im oslobodi vezane ruke. Uradio je to nožem. U mraku, veliki crni lešinari već su se okupljali oko trupla.

Mješanac uhvati djevojku za kosu i trgne joj glavu.

- I ovu kuju treba kazniti.

Pogledavši je Charlesu se na trenutak otkri njena haljina i on vidje djevojčine grudi. Prizor ga dirne. Grudi su joj bile jedre i pune života. Prestrašeno gledajući Sebastiana, djevojka se pomakne i haljina pokrije otkrivena prsa.

Charles zadrži Sebastianovu ruku prije udarca. Uz odsjaj vatre njegovo je blijedo lice ličilo na lice Cherokee Indijanca pod ratničkim bojama.

- Tebe bi trebalo kazniti - rekao je Charles. - Ti si zaspao na straži.

King Sebastian ga neprijateljski pogleda, kao da će svakoga trena skočiti na njega. Charles ga je netremice promatrao. Iako nije razumjela francuski, djevojka je shvatila što visoki bijelac želi reći. Nije se usudila osmjehnuti, ali oči su joj bile ispunjene zahvalnošću.

Charles i Sebastian zurili su jedan u drugoga. Prošla je minuta. I još jedna. Tada Sebastian pljesne dlanom mušicu na golom vratu, i skrene pogled. Tako je sve i završilo.

Ali, ne i za Charlesa. Cijeli ga je događaj s Indijancima prilično uzdrmao. Čak i kad je istekla njegova stražarska smjena, i kad je ponovno legao, nije mogao zaspiti. Bliski susret sa smrću podsjetio ga je da nema nasljednika. Tri su mu brata umrla još kao djeca/a sestra mu je, bježeći pred progonima, nestala negdje u Pirenejima. On je bio posljednji izdanak loze De Mainovih.

Kad je konačno zaspao, san mu je ličio na košmar. Miješali su se prizori plodnih Cherokee polja s prizorom Indijankinih grudi.

Sutradan u rano poslijepodne stigoše do trgovačke postaje na rijeci Cooper. Jeanne je bilo dobro i ništa joj se nije dogodilo. Zagrlivši je, Charles prošetala s njom uz obalu rijeke. Brbljala je djetinjarije dok su gledali bijelu čaplju kako u šašu stoji na jednoj nozi. Jeanne je zaslužila bolji život. Lijepu kuću, poslugu.

Ujutro se Charles počeo pripremati za put do obale. Namjeravao je krenuti oko podneva, zajedno s Indijancima i krznom koje je pripremio za prodaju. Na putu do »tržnice« izbjegavat će glavne putove kako netko ne bi vidio njega i krijumčarenu »robu«.

Polu sata prije odlaska, Jeanne je utrčala u postaju, uzbuđeno cičeći. Nije shvatio na što ga želi upozoriti, no uskoro uđe i King Sebastian, preplašena izgleda. Mješanac se mučio da nađe prave riječi na francuskome. - Tko dolazi? - upadne Charles. - Muškarci? Bogati Englezi? To mi pokušavaš reći? Uplašeni mješanac kimne glavom i podigne ruku raširenih prstiju.

- Mnogo njih.

Na brzinu izguraše Indijance iz Winare. Žurno, Charles veže lancem četvoricu muškaraca i djevojku, i strpa ih u staju, a King Sebastian im krpama veže usta. Ako zatvorenici otkriju da su ovdje, otkrit će i njihovu prljavu rabotu s robljem, a to bi značilo kraj za Charlesa.

Vatrena nada u očima zarobljenika otkrila mu je da će pokušati sve da se oslobode. Charles zapovjedi mješancu da provjeri lance i krpe na njihovim ustima.

Da stvar bude gora, na čelu posjetilaca bio je uštogljeni Englez imenom Moore, član Kolonijalnog vijeća uprave. Putovao je, po njegovim riječima, »u proketo sušno zalede zemlje« s čitii crna roba, od kojih je jedan nešto znao o mjerštvu.

Moore je tražio posjed za ljetnikovac, što dalje od močvarne obale.

Ostao je tri sata, a Charles je cijelo vrijeme bio krajnje nervozan. U trenutku čuo je udarac i zveket lanca iz staje, no Moore je baš tada brbljao nešto i nije čuo zvuk.

Kad je jedan od slugu spazio ispod tezge lance i okove, Charles je morao izmišljati na brzinu.

- Dobio sam ih u zamjenu za pušku - slagao je. -Od nekog sumnjivog momka koji se uputio u Virginiju. Prošle jeseni...

Moore nije pošteno ni pogledao lance. S tipičnom nadmenošću, Englez se raspričao o vremenu, o groznoj klimi, nerodnoj zemlji, i uopće o Novom svijetu. Oko četiri, kad je žega popustila, Englez odjaha sa svojom pratnjom. Charles iskapi veliku čašu džina, zagrla nakratko Jeanne, i odjuri do staje. King Sebastian stražario je ispred vrata. Ušavši unutra, Charles spazi kako Indijanci s mržnjom i bijesom gledaju djevojku. Krpa kojoj su joj bila vezana usta spala je i visjela joj oko vrata. Mogla je vikati da je htjela.

Netremice je gledala u Charlesa, i on je konačno shvatio. Možda je naslućivao i ranije, ali zbog osjećaja krivnje i pomisli na Jeanne nije želio sam sebi priznati. Naglo se okrenuo i izjurio iz staje. Posao trgovanja Indijancima postajao je sve opasniji. Sutradan ga je cijelim putem ka obali ta istina pratila kao mora.

Proplanak na kojem su održavali tajne dražbe robova nalazio se izvan debelim kojim utvrđenog Charles Towna. Mjesto je bilo pažljivo odabrano. Ni preblizu, kako ne bi bilo lako otkriveno, a ni predaleko kako put do njega po mraku ne bi bio odveć opasan. Do »tržnice« se stizalo za desetak minuta jahanja uzvodno rijekom Cooper. Šestorica muškaraca već su ga čekali na poljani. Charles ih je ocijenio anglikanskim snobovima. Bili su to plantažeri iz ovoga kraja koji su tvrdoglavo iskušavali svakojake kultuie, ne bi li otkrili što ovdje usjeva i što im može donijeti zaradu, ne odstupajući od svoga sna o Karolini. Dosad je svaki pokušaj propao. Kolonija jednostavno nije bila zemljoradnički raj. Svejedno, oni su se i dalje pret/arali kako je sve u redu, i kako je njihov život savršen u svemu. Prepričavali su najnovije tračeve u Charles Townu, Podržavali su Charleso^oi rabotu, no uvijek s odstojanja, baš kao što su se zadržali podalje od njega i kad je stigao na proplanak, Njegov miris ih je vrijeđao, baš kao i njegovo porijeklo.

Baklje zabodene u pješčano tlo bacale su slabo svjetlo na sredinu tržnice, na velik okragao stol napravljen od prepiljenih debala niskih palmi. Čovjek koji je stajao na stolu, također uvaženi gospodin, vodio je dražbu za određeni postotak od prodajne cijene robova. Charles je u gradu čuo toga čovjeka kako osuđuje trgovinu indijanskim robljem. I mnogi drugi su tako govorili, A svi ovdje prisutni kupili su dosad barem jednog Indijanca. Nisu se oni zapravo protivili zbog nemoralnosti porobljavanja drugih ljudskih bića, već su se boi ali posljedica takve rabote. Točnije, bojali su se da će lov na Indijance ujediniti sva plemena. Bijelci su strahovali od indijanske odmazde.

Mo, to ih nije spriječilo da dođu te večeri. Prokleti licemjeri, pomislio je Charles, Jedan po jedan, svaki od četvorice robova bio je prodan. Svaki po višoj cijeni. Charlesu su se kupci gadili, ali svakim otpuhom dima iz glinene lule koju je puckao, gnjev je jenjavao. Kad je zbrojio novac koji će dobiti, gnjev je potpuno iščezao.

Prisluškivao je razgovore. Jedan je pričao kako kani poslati upravo kupljenog roba u Zapadnu Indiju na »pripitomljavanje«. Ta je riječ zapravo značila da će mu ondje slomiti duh. Drugi je govorio o dijeljenju novih posjeda uz obližnje rijeke i potoke.

- Da, ali što će li novi posjedi kad ne možeš platiti zakupninu, urod s posjeda ne pretvara se u novac.

- Možda postoji biljka koja to može - rekao je prvi čovjek i podigao punu vrećicu.

Ostali se znatiželjno približe. I Charles je oslušnuo. Dražba je na trenutak zastala, jer je čovjek s vrećicom odgovarao na pitanja.

- To je sjeme. S Madagaskara. Isto sjeme raste u močvarnim gradskim vrtovima.

Jedan čovjek uzbuđeno uzvikne:

- Je li to riža koju je lani kapetan Thurber donio doktoru Woodwardu ?

Thurber je bio kapetan jedrenjaka koji je zbog popravka pristao u Charles Town. I Charles je čuo priče o riži.

Čovjek s vrećicom, pažljivo je spiemi u džep.

- Da. I odlično uspijeva na močvarnom tlu. Svi su u gradu oduševljeni, i prava je jurnjava za novim posjedima. Zamislite, bogat urod koji će donijeti zaradu, na ovim prokletim nizinama.

Ali. jedan od ljudi posumnja.

- Da, ali koji bijelac može izdržati rad u močvari i blatu?

- Nijedan, Manigault. Za to su sposobni samo ljudi navikli na žegu i na nepodnošljive uvjete. -
Govornik zastane zbog dojma. - Afrikanci. Tisuće Afrikanaca. Mnogo više nego što ih je sada u koloniji.

Charles Main ispaštao je zbog svoje vjere dok je bio u Francuskoj. No, licemjerje spletkara poput Emiliona, mučenje koje je uništilo Jeanne, sva iskušenja kroz koja je prošao zbog vjere nisu ga odvratila od nje.

Usprkos usijanom željezu ustrajao je. Ali ne djelovanjem neke nadnaravne bile, već vlastitom voljom. Tako se i nejasna predodžba Svevišnjega, u kojeg je još uvijek vjerovao, počela mijenjati. Bog je bio

ravnodušan. Bez dobrohotnog plana za stvoreni svijet i njegova bića. A to je sililo čovjeka da se pouzda samo u sebe. S vremena na vrijeme, nije loše da pozdraviš Boga, ali ne sa strašću, već samo kimanjem glave, kao kad pozdravljaš staroga strica. No, kad treba odlučiti kako izgraditi sutrašnjicu, mudar će čovjek stvari uzeti u svoje ruke.

A opet, na tom bakljama osvjetljenom proplanku okruženom gustom šumom koja je rasla iz zagušljive močvare, uz čudne krike ptica, Charles je osjetio nešto neobično. Iznenada, ono negdašnje vjerovanje čudnom je snagom preplavilo sva njegova osjećanja. U trenutku, kao da je sasvim jasno osjetio znak nadnaravne sile koja ga je usmjeravala sve ove godine da bude baš tako kako je bilo, da bi ga s određenom namjerom dovela baš na ovo mjesto, baš u ovom trenutku.

I tada je odlučio da krene novim putem. Više neće uložiti ni novčića u trgovačku postaju. Ma koliko ga stajalo, platit će prevrtljivim odvjetnicima za savjet kako da se domogne posjeda bliže moru. Ispitat će sve o ovome što je čuo večeras, o sjemenu s Madagaskara. On je, ipak i prije svega, čovjek koji je nekoć živio od zemlje. Ako je mogao uzgajati lozu, može onda i rižu.

Težak rad bio je jedini problem. Dobro je poznao negostojubivu, močvarnu zemlju u nizini. Ne bi izdržao ni mjesec dana radeći do pasa u vodi. Močvara je bila puna zaraze, a na aligatore nije se usudio ni pomišljati.

Odgovor na taj problem bio je samo jedan. Crnački rob. Možda dva, ako uspije odvojiti toliko novca.

Iskrivljenom logikom čovjeka koji je svjestan krivice i pokušava je opravdati, Charles je o sebi razmišljao samo kao o čovjeku koji prodaje robove, a nije ogrezao u grijeti robovlasništva. Negdje na dnu savjesti, protivio se svemu tome. Opravdavao se činjenicom da zapravo nikada nije vidio što se događa s Indijancima koje bi uhvatio i prodao. Možda su ih dobri vlasnici (umirivao bi savjest) puštali poslije na slobodu.

A sada nije bilo uzmarka. Savjest se morala potpuno potisnuti. I sam je morao nabaviti barem jednog crnog roba. Bilo je to ekonomski nužno. Uvjet da se preživi.

Čovjek čini ono što mora.

- Gospodo, gospodo - povikao je voditelj dražbe. -Brljanje nas je zamalo odvušlo od večerašnje poslastice.

Penjući se na stol s Indijankom, visoko joj zadigne suknju i otkrije tijelo. Ljudi iznenada zašutješe.

Čovjek čini ono što mora, pomisli Charles. Isto pravilo vrijedi i kad je riječ o njegovom nasljedniku. Charles shvati. Ako želi obnoviti svoj život, ako želi uspjeti u Karolini, a činilo mu se da nada tinja, mora se suočiti sa stvarima onakvim kakve jesu. Nije mu bilo ni nakraj pameti da napusti Jeanne. No krajnji je čas da zaboravi na vjernost.

- Gospodo, tko će početi dražbu za ovu lijepu Indijanku? Tko će ponuditi prvu cijenu?

- Prestanite. - Charles rukama žustro odgurne ljude koji stajahu oko stola.

- Što je, Main? - upita dražbovatelj, dok su se neki od odgurnute gospode dizali s trave i otresali odjeću, mrko buljeći u lovca na ljude. Ako i jest protestant, istovremeno je i prostak. Što da čovjek uopće očekuje od jednog Francuza.

- Predomislio sam se. Ona nije na prodaju.

Polako pogleda prema djevojci. Dražbovatelj spusti njenu haljinu. Oči joj bijahu prikovane za Charlesa. Razumjela je.

Charles nije ni pomišljao da prenoći u Charles Townu. Čak ni oni bijednici što su živjeli na vrhu poluotoka, gdje se dvije rijeke spajaju i ulijevaju u more, ne bi pristali primiti na konak bijelca s Indijankom, koja očito nije bila njegova robinja.

Otkrio je skrovit proplanak nedaleko od ograde Charles Towna. Tamo je? usprkos strahu od zmija i komaraca, razastro pokrivače, nadohvat ruke smjestio nabijene kremenjače, legao uz djevojku u vrućoj, vlažnoj noći. čvrsto je privivši uza se.

Znao je samo nekoliko riječi njena narječja, a nijedna nije bila riječ udvaranja i nježnosti. Pa ipak, shvatila je njegovu želju, podaj ući se nestrpljivo njegovim rukama. Usne na usnama, njegova ruka na njenu trbuhu, to je željela od samog početka. Slutio je to u njenim očima, ali nije želio priznati.

Charles je bio vješt ljubavnik. Znao je kako treba postupati s Jeanne s obzirom na njeno stanje, tako da nije zaboravio biti nježan i obziran. No? te je večeri, pred kraj, promijenio način vođenja ljubavi. Lagan i ujednačen ritam prerastao je u brži i žešći. Bivao je sve uzbuđeniji. Djevojka također. Blago zadovoljstvo pretvorilo se u neobuzdan užitak.

Ležeći na vlažnoj, plodnoj zemlji, pod tamnim nebom išaranim zvijezdama koje padaju, nisu se razdvajali ni jednog trenutka.

Te je noći Charles zasijao sjeme, uspješno kao što će ga zasijati u zemlju. I jedno i drugo odredit će mu sudbinu.

U to je vrijeme Charles Town brojio nešto manje od stotinu priprostih kuća i trgovina. Barbadošani su maštali o podizanju prostranih i lijepih kuća nalik onima koje su gradili na otocima s kojih su došli. No,

za to je trebalo bolje gospodariti i više zaraditi. Tako je gradić, s obzirom na želje njegovih stanovnika, pokušavao biti otmjen, a zapravo je izgledao jadno.

Ali ne i Charlesu koji je uranio toga jutra. Dan je bio sunčan i čist, a sjeverac koji je puhao s mora, osvježio je zrak u luci. Spustio se do mola, a Indijanka ga je pratila u stopu. Njegovo se držanje promijenilo. Zračio je sigurnošću i snagom.

Primijetio je sablažnjive poglede ljudi na molu. Smatralo se normalnim imati za prilježnicu obojenu ženu, smeđu i crnu. Ali ne i javno s njom šetati.

Negotovanje ljudi natjeralo je Charlesa da o tome razmisli. Naime, doseljenici su snobovski držali do svojega porijekla. Ako postane otac djeteta za koje će svi znati da je poluindijanac, ni njega ni dijete nikada neće prihvatiti u svoj krug. Bez obzira na svo bogatstvo, njegovo porijeklo neće vrijediti koliko i njihovo,

Na brzinu je počeo smišljati plan. Bio je siguran da će Indijanka zanijeti. Pobrinut će se on za to. A kad se to dogodi, naći će načina da je skloni daleko od pogleda. Sagradit će joj kolibu malo dalje od svog posjeda, i nitko za nju neće znati osim njega, i možda Sebastiana. Objasniti će joj da je tako sigurnije.

Tada će reći Jeanne da kani usvojiti muško dijete. Nije ni sumnjao da će mu Indijanka podariti sina; nije ni sumnjao da će je uspjeti smiriti kad joj oduzme dijete. Bio je muškarac, a to je mnogo značilo. Bio je bijelac, što je značilo i više. Može je i prisiliti ako bude trebalo. Neće prezati ni od čega da osigura nastavak svoje loze i dobrobit djeteta koje će nositi njegovo ime.

Kasnije će svima reći da je dijete siročić, sin njegove sestre. Sve što je smislio učinilo mu se dobrim, i nije mogao sakriti uzbuđenje. Djevojka koja je hodala uz njega primijetila je na njegovu licu iznenadan, tvrd osmijeh koji ubrzo nestade.

Uhvatio je njezin upitni pogled. Nježno joj je dotakao ruku, smirujući je očima. Svladao je vlastito uzbuđenje i prestao ubrzano disati. Nastaviše hodati molom.

Raspitivao se o prvom dolasku broda s afričkim robovima. Rekoše mu da ne očekuju nijedan sljedeća tri tjedna. Jedini veći brod u luci bio je trgovački jedrenjak iz Bridgetowna. Nedavno je doplovio s tere-
tom robe i s nekoliko putnika. Ime mu je bilo Galeb Portsmoutha.

Charles prođe mimo grupe momaka koji su se divili izgledu luke. Takve je mladiće znao vidjeti i ranije. Služili su na brodovima, i svi su bili s očima bjegunca, svima je pogled skrivao neku krivicu, osim jednome. Oniskom momku širokih ramena, svijetlosmeđe kose, očiju koje su blistale kao led na suncu i zrcalile samou-vjerenošću.

Kad su se Charles i momak mimoišli, idući u suprotnim pravcima, ovlaš se pogledaše.

Momak se radoznalo upita tko je ovaj divlje odjeven čovjek plemićka držanja, zarastao u bradu. Bivši lovac na ljude, budući robovlasnik, pitao se kako takav mladić može potpisati pogodbu i dobrovoljno postati rob.

Kormilar naslonjen na ogradu broda podvikne.

- Ukravajte, momci! Nadolazi plima. Bit će i ljepših gradića za gledanje.

Mladići požure na brod, a visoki plemić s Cherokee Indijankom, koja ga je pratila u stopu i gledala poput vjernog psa, izgubi se u gužvi. Oba čovjeka odmah zaboraviše jedan drugoga.

U budućim ratovima, Nacija će morati stvoriti Akademiju u kojoj će se učiti vještina, kako hrabrost pretvoriti u pobjedu.

Ministar rata John C Calhoun, Sylvanus Thayeru, načelniku Američke vojne akademije

- Treba li vam pomoć pri ukrcaju, mladi gospodine ?

Lučki se radnik osmijehne nimalo prijateljski. Vidjevši stranca, iz očiju mu je zračila samo pohlepa.

Prije nekoliko trenutaka kočijaš putničke diližanse iskrcao je teški putnički kovčeg na lukobran. Orry ga je podigao, držeći za napuknutu ručku, i počeo vući dok se između njega i broskog mosta nije ispriječio lučki radnik.

Bilo je vedro i tiho lipanjsko jutro 1842. godine. Orry je ionako bio nervozan zbog sutrašnjeg dana, a nervoza se pojačala zbog ledenog osmijeha i pogleda lučkog nosača, i još dvojice njegovih ortaka koji su se približavali

Nervoza i kukavičluk dva su različita osjećaja, Orry nije želio da se prvi prometne u drugi. Bili su ga upozorili da je New York krcač protuhama, i činilo se da je naletio baš na njih. Skinuo je svoj visoki šešir od dabrovine i obrisao oznojeno čelo maramicom iz džepa.

Orry je bio šesnaestogodišnjak visok 185 centimetara. Njegova je mršavost isticala visinu, a kretnjama davala izvjesno dostojanstvo. Lice mu je bilo glatko i dugačko, a koža preplanula od sunca. Nos mu je bio uzak i aristokratski, a valovita kosa smeđa. Smeđe oči bile su duboko usađene. Pod njima, kad bi loše spavao, kao prošle noći, nazirali bi se podočnjaci, koji su mu davali melankoličan izgled. No, nije bio melanholik.

Česti osmijesi na njegovu licu dokazivali su da je drugačiji. Zapravo, bio je oprezan i promišljen. Uvijek bi prije važne odluke zastao i porazmislio.

Nosač postane nestrpljiv i stavi nogu na Orryjev kovčeg.

- Pitao sam te nešto, momče!

- Čuo sam vas, gospodine. No, s kovčegom mogu i sam.

- Ma nemoj - podrugljivo dobaci jedan od dvojice koji su se priključili prvom. - Odakle si, seljačiću? - Orryja je odao naglasak, jer po odijelu nitko ne bi rekao da je seljak.

- Iz Južne Karoline.

Srce mu stade lupati. Sva su trojica bili odrasli muškarci, mišićavi i jaki. No, nije htio popustiti. Sagnuo se i uhvatio dršku kovčega. Prvi ga nosač zgrabi za zglavak.

- E, nećeš. Ili ćemo ga mi ukrcati na parobrod, ili ćeš putovati u West Point bez njega.

Orryja vrsne prijatelj i začudi lakoća kojom su otkrili da putuje u Vojnu akademiju. Trebalo mu je malo vremena da razmisli, da odluči kako dalje s ovim klipanima. Pomakne zglavak želeći osloboditi ruku. Nosač je pusti. Orry se uspravi i objema rukama vrati šešir na glavu.

Prema brodskom mostu hrlile su tri putnice, dvije djevojke i starija žena. One mu nisu mogle pomoći. Niz most side čovječuljak u uniformi, valjda brodski službenik, pomisli Orry. Jedan od nosača zaprijeti mu šakom, i službenik ostane na mjestu.

- Koliko tražite za ukrcaj? - upita Orry. Iza njega kotači kola zatandrkaše po kaldrmi, pa utihnu. Začuje vesele glasove i smijeh. Stizali su novi putnici.

- Dva dolara.

- Ali, to je osam puta skuplje nego obično. Nosač se naceri,

- Može biti, seljačku. No, cijena je ta.

- Ako ti nije po volji - reče drugi - žali se gradonačelniku. Žali se Bratu Johnatanu.

Sva se trojica nasmijaše. Brat Johnatan bio je pučki, sjevernjački izraz za Amerikanca.

Orry se znojio od napetosti i vrućine. Ponovno se sagne da dohvati ručku kovčega.

- Neću platiti takvu cij... Prvi ga nosač gurne.

- Kovčeg onda ostaje.

Navala bijesa potisne Orryjev strah.

- Ne dotičite me više, gospodine. - Riječi potaknu nosača da učini baš to. Htjedne još jednom gurnuti Orryja. Orry ga prozre i preduhitri zabivši mu desnicu u trbuh.

- Prestanite! - poviče službenik i krene prema njima. Drugi ga nosač tresne žestoko tako da čovječuljak zatetura i jedva se zadrži da ne padne s mola u vodu.

Prvi nosač se pribere, zgrabi Orryja za uši i zabije mu koljeno u prepone. Orry zatetura i naleti leđima na nekog momka, koji ga pridrži, a zatim jurne pored Orryja na trojicu nosača mašući šakama.

Bio je to momak nešto stariji od njega, primijeti na brzinu Orry i poleti za njim u gužvu.

Onizak, nabijen momak dijelio je žestoke udarce. Orry se umiješa, tresne nekoga po no%u, njemu netko ogrebe lice.

Prvi nosač pokuša zabiti palac Orryju u oko. No prije nego mu je to pošlo za rukom, zdesna sijejne dugačak štap sa zlatnom kuglom i tresne protuhu posred čela. Nosač zajauče i zatetura.

- Nitkovi - poviče vlasnik štapa. - Gdje je straža!

- Williame, ne uzbuđuj se - uzvikne žena. Snažni mladić skoči na Orryjev kovčeg spreman da nastavi borbu. Niz brodski most silazio je službenik u pratnji dva mornara. Nosači zastanu, ocijene novonastalu situaciju i uz gadne psovke, koje opsuju dvije dame što su upravo stigle, utekoše niz molo i odjuriše u pokrajnju ulicu.

Orry duboko udahne. Nabijem mladić skoči s kovčega. Skupo mu je odijelo bilo svo zgužvano i razdrljeno.

- Iskreno vam zahvaljujem na pomoći, gospodine. - Orry ljubaznošću prikriva nervozu pred tim očito dobrostojećim Sjevernjacima.

Nabijem se mladić nasmije.

- Da je potrajalo još malo, zbrisali bi ih.

I Orry se nasmiješi. Momak mu je dosezao do ramena. Iako nije bilo sala na njemu, djelovao je debeljuškasto. Lice mu je ličilo na široko slovo U. Izgubio je šešir, a kosa mu je bila smeđa, nešto svijetlija od Orryjeve, s nekoliko žutih pramenova izbljedjelih na suncu. Njegove oči, svijetle poput leda, bile bi ohole da se u njima nije zrcalila duhovitost. Tome je pomagao i osmijeh, no svejedno, svatko kome se nije sviđao pomislio bi za njega da je umišljen.

- Pa, i zbrisali smo ih - odgovori Orry? pristavši na malu laž.

- Gluposti - reče krupan, debeo čovjek, tri-četiri godine stariji od Orryjevog suborca. - Obojicu bi vas pretukli, možda i nasmr.

Nabijeni momak reče Orryju.

- Moj brat se kloni svega što je opasnije od čišćenja nokata.

Debeljuškasta i krupna žena, koja je bila povikala za vrijeme tučnjave, reče:

- George, ne budi zajedljiv prema Stanleyju. On je u pravu. Odveć si lakomislen.

Znači, bili su obitelj. Orry dotakne šešir.

- Bez obzira, pobijedili ili izgubili, svi ste mi pomogli u nevolji. Hvala još jednom.

- Pomoći ću ti oko kovčega - rekao je George. - Putuješ ovim brodom, zar ne?

- Da, u Vojnu akademiju.

- Upisao si se ove godine? Orry kimne.

- Prije dva mjeseca.

- Zamisli - reče George, i nasmije se. ~ I ja.

Iz ruke mu se istrgne napukla ručka. Orry, držeći za drugu, naglo odskoči, povuče kovčeg i spasi Georgeovu nogu.

Nabijeni mladić ispruži ruku,

- Ime mi je George Hazard. Iz Pennsylvaniae sam. Za gradić vjerojatno nikad nisi čuo, Lehigh Station.

- Orry Main. Iz Saint Georgea, Južna Karolma. Pogledavši ga u oči, rukujući se, Orry pomisli kako

bi mu ovaj ratoborni, niski Jenki mogao postati prijateljem.

Nekoliko koraka dalje, Georgeov otac držao je lekciju brodskom službeniku koji se nije usudio umiješati u gužvu s lučkim radnicima. Službenik je glasno nijekao da je nadležan za događaje izvan broda.

Stari mu Hazard zaprijeti:

- Zapisao sam vaše ime. I tražit ću vašu odgovornost, jamčim vam.

Namršten, vrati se k svojoj obitelji. Žena ga je smirivala riječima i tapšala po ruci. George se nakašlje i uljudno ih sve predstavi.

William Hazard bijaše ozbiljan, naočit čovjek stroga lica. Izgledao je deset godina stariji od supruge. Osim roditelja i dva odrasla sina, s njima je bila i kćerka, Virgilia - najstarije dijete, pretpostavio je Orry - i sinčić od šest-sedam godina. Majka ga je zvala William, a George mu se obraćao s Billy. Dječak je stalno natezao visoki ovratnik koji ga je žuljao ispod ušiju. Svi su muškarci, pa i Orry, nosili slične ovratnike. Billy je buljio u brata Georgea s neskrivenim divljenjem

- Stanley je najstariji sin, i on će preuzeti poslove oko željezare - objašnjavao je George, dok je s Orry« jem unosio teški kovčeg u parobrod, - Nitko i ne pomišlja da bi Stanley mogao raditi išta drugo.

- Rekao si željezara?

- Da. Naša se obitelj bavi željezom već šest generacija. Tvrtka se nekad zvala Hazardova talionica, a otac joj je promijenio ime u Hazardova željezara.

- Moj bi stariji brat bio očaran. Sve što je u vezi s naukom i mehanikom strašno ga zanima.

- Znači i ti si mlađi sin? - zapita Georgeov otac penjući se na Drod s obitelji.

-Da, gospodine. Moj brat Cooper odbio je poziv za Akademiju, pa ja idem umjesto njega. - Nije dalje objašnjavao. Stranci ne moraju znati za obiteljske prepirke, i za Cooper a, kojeg je Orry cijenio, a koji je neprekidno razočaravao oca svojim slobodoumljem.

- Onda si ti srećković - zaključi stari Hazard, oslanjajući se na dugi štاپ sa zlatnom kuglom. - Mnogi kažu da je Akademija raj za aristokrate, no to je glupost. Prava je vrijednost Akademije što je temelj najboljem obrazovanju u Americi.

Zastajkivao je između rečenica i davao im posebno značenje. Kao da izgovara proglas, pomisli Orry.

Na palubu stupi i sestra, ozbiljna djevojka od dvadesetak godina, četvrtasta lica s nekoliko ožiljaka od kozica. Stas joj je bio pozamašan, tako da je jedva stao u haljinu od izvezenog platna, nabranih ramena i utegnuta struka. Rukavice i cvjetni šeširić s mekanim obodom oko lica i s vrpcom pod bradom dopunjavali su njen izgled. Gospođica Virgilia Hazard je rekla:

- Budite ljubazni i ponovite mi svoje ime, gospodine Main.

Bilo mu je sasvim jasno zašto je neudata.

- Orry - izusti, a zatim ponovi slovo po slovo. Objasnio joj je kako su njegovi preci bili među prvim naseljenicima Južne Karoline, i kako je on treći u obitelji koji nosi ime Orry; zapravo bi ime trebalo pisati Horry, jer je to staro i često ime kod hugenota, no kako se čita bez »H«, izgubilo se i u pisanju.

Virgilijine tamne oči ispitivački ga pogledaše.

- Slobodna sam da vas upitam, čime se bavi vaša obitelj?

Instinktivno, Orry se povuče. Znao je na što cilja.

- Vlasnici smo rižinih plantaža, gospođice. Prilično velikih, i kažu, rodnih. - Shvatio je da druga rečenica zvuči hvalisavo i da je bila suvišna. Kao da se opravdava.

- Tada, pretpostavljam, držite i robove? S lica mu nestade osmijeh.

- Da, gospođice, više od stotinu pedeset. Bez njih ne bismo mogli uzgajati rižu.

- Sve dok na Jugu bude robovlasništva, gospodine Main, taj će dio Amerike zaostajati.

Majka dotakne kćerkinu ruku.

- Virgilia, nije ni vrijeme, ni mjesto za takvu raspravu. Tvoja je opaska nepristojna i nekršćanska. Tek si upoznala ovoga mladića.

Djevojka samo trepne, umjesto isprike.

- Svi koji ne putuju, na obalu! Posjetitelji nek' se iskracaju, molim! - Brodsko je zvono šuplje zazvonilo. George na brzinu zagrlj Billyja, majku i oca. Čvrsto se rukuje sa Stanleyjem, i veselo pozdravi s Virgilijom.

Uskoro se parobrod otisne od mola. Obitelj je mahala s obale, i ubrzo nestala s vidika. Dva se mladića pogledaju. Bili su prepušteni sebi.

George Hazard, sedamnaestogodišnjak, osjeti potrebu da se ispriča mladom Južnjaku u ime svoje sestre. George nije baš shvaćao sestru, no pretpostavljao je da je u nje mrzovolju prema svijetu uzrokovala činjenica što nije rođena kao muškarac, i što je prikraćena za sva prava i mogućnosti koje ima muškarac. Zbog mrzovolje, društva su je izbjegavala, a osornošću nije mogla privući nijednog udvarača.

George nije shvaćao ni njene stavove. O robovlasništvu tako i tako nije mnogo razmišljao. Postojalo je, iako su mnogi govorili da bi ga trebalo ukinuti. Nije mu bilo ni kraj pameti da zbog toga prezre i odbaci ovoga momka.

Parobrodski koračnici s lopaticama grabili su vodu. Njujorška luka i zgrade polako su nestajali iza krme. Sa strane pogleda Orrya, koji ga je u nečemu podsjećao na Stanleyja. Prije negoli što učiniš, dobro promisli. Zapravo su se razlikovali. Orry se smiješio prirodno i iskreno, a Stanley izvještačeno i nametljivo. George se nakašlje.

- Ono što je sestra rekla, bilo je zaista neprilično. U trenu kad je to izrekao, primijeti kako se Orryju ramena ukočiše. No, ton kojim je to izgovorio umiri lužnjaka. Orry zapita:

- Je li tvoja sestra abohciomst?

- Ne vjerujem. Nije njihov aktivni član, iako bi mogla postati. Nadam se da njene primjedbe nisi shvatio odviše osobno. Čini mi se da bi Virgilia bila jednako drska prema bilo kome iz tvoga kraja. Vjerojatno si ti prvi lužnjak na kojeg je naletjela. Ne susrećemo ih mnogo u Pennsylvaniji, a ni ja se ne mogu pohvaliti da sam upoznao kojega.

- U Akademiji ćeš upoznati mnoge.

- Nemam ništa protiv. Baš sam znatiželjan da ih bolje upoznam. Imam nekakvu neodređenu predodžbu, znaš...

- Kakvu predodžbu ?

- Južnjaci su ljudi koji jedu svinjetinu i kupus, lako potežu noževe, i zlostavljaju svoje Crnce.

Usprkos opisu koji ga je uvrijedio, Orry je uspio osjetiti njegov šaljivi prizvuk.

- Priznajem, sve to stoji za ponekog Južnjaka, ali ni u kom slučaju nije istina za većinu. Čini mi se da baš odatle i počinju nesorazumi. - Zastane na trenutak. ~ I ja imam predodžbu o Sjevernjacima George se nasmije.

- Pretpostavljam. Kakva je?

- Jenki je uvijek spreman na podvalu kako bi naškodio svome susjedu na sudu. Jezičav je i uvijek ti želi prodati džepni nož ih limeno posuđe, a najdraže mu je da te živog odere.

George prasne u smijeh.

- Poznajem nekoliko upravo takvih Jenkija.

- Otac mi veli da Jenkiji žele upravljati ovom zemljom.

George nije mogao prešutjeti ovu rečenicu.

- Na način kojim je Virginia upravljala tolike godine?

Orry šakama čvrsto stegne ogradu broda.

- Nije tako! Ako pogledaš...

- Pogledaj ti, eno tamo.

Ako žele postati prijatelji, shvatio je George, treba odmah promijeniti temu. Pokazao je prstom prema krmu broda gdje su se dvije djevojke smijujile iza suncobrana. Starija žena koja ih je pratila, zaspala je na klupi.

George ih je poznavao; bile su to djevojke iz njegova kraja, i prije nego što je krenuo u Akademiju bio im je udvarač.

- Hajd'mo k njima na razgovor? Orry pocrvenje i zatrese glavom.

- Ti idi ako želiš. Ja nisam baš neki udvarač.

- Zar nerado udvaraš?

- Nisam tome vičan - skrušeno prizna Orry.

- Pa, bilo bi dobro da to naučiš, inače ćeš propustiti ono najljepše u životu. - George se nasloni na ogradu. - Čini mi se da ni ja neću do njih. Kratko je vrijeme za udvaranje odavde do West Point a.

Zašuti, prepustivši se tjeskobi koja je tinjala u njemu sve od trenutka kad je napustio dom. Obitelj mu je ostala u gradu, otac će juriti za poslom, ostali će uživati u restoranima, muzejima, kazalištima, dok on odlazi u neizvjesnost. I osamu, također. Ako i uspije opstati pod strogom disciplinom Akademije, morat će čekati pune dvije godine da ponovno vidi Lehigh Station. Kadetima su dopuštali samo jedan raspust, između druge i treće godine.

Naravno, trebat će savladati brojne prepreke dok se ne dokopa tih kratkih praznika. Svi su govorili da je učenje u Akademiji teško, da stariji kadeti đavolski muče početnike. Čule su se ozbiljne zamjerke na osoblje koje je prešutno odobravalo šikaniranje. Kritike su najčešće dolazile od demokrata, koji su bili protivnici tako zamišljene Akademije.

Parobrod je plovio uzvodno, a na obalama s obje strane zelenilo se lišće drvoreda. Nigdje žive duše. Brod ih je nosio u divljinu. Zbog svega, George je bio sretan što je uz njega netko poznat. Mladić koji je kao i on osuđen na neizvjesnost i, kako je naslutio, jednako mučen strahom od onoga što ih čeka.

Parobrod je plovio na sjever, prema Hudsonskom visočju. Oko jedan poslije podne oplovili su zapadni rt, po kojem je Akademija i dobila ime. Orry letimice spazi na vrhu strme obale spomenik slavnom inženjeru Kosciuszku, no krošnje ga ubrzo sakriše.

Dok je brod pristajao uz Sjeverni molo, dva su mladića gledala zastrašujući prizor Hudsonske gudure koja se protezala ka sjeveru. Nekoć davno ledenjaci su ovdje usjekli kanjon, a na strmim klisurama urezali terase i stvorili visove o kojima je Orry čitao. Nabrojio ih je. Mount Taurus iza njih, na istočnoj obali, Crow Nest na zapadnoj, i dalje uzvodno Shawangunk.

- Plovili smo uz Constitution Island, mjesto na kojem su Amerikanci za vrijeme revolucije zatezali lanac pred lukom kako bi prepriječili ulazak neprijateljskim brodovima. Tamo na rtu uzdizala se tvrđava Clinton. Eno i ruševina tvrđave Putnam.

- Zanima te povijest, zar ne? - upita George zajedljivo.

- Da. Preci Mainovih borili su se u revoluciji. Jedan je jahao s Marionom, Močvarnom Lisicom.

- Pa, i neki Hazardovi su se borili. U Pennsylvaniji ne držimo baš previše do tih uspomena. - Zbog vrućine i osjećaja osamljenosti, u Georgeovu glasu zazvuči razdražljivost. On to osjeti i pokuša se našaliti. - No, sad mi je jasno zašto nisi imao vremena za djevojke. Sve si potrošio na čitanje.

Orry se zacrvnje. George ga uhvati za nadlakticu.

- Nemoj me krivo shvatiti. Sve što si ispričao je zanimljivo. No, jesi li uvijek ovako ozbiljan?

- Što je loše u tome? I tebi bi bilo bolje da se uozbiljiš ako ovdje kaniš progurati prvo ljeto.

George se smrkne.

- Čini se da si u pravu.

Mlade dame s broda mahale su na pozdrav Georgeu i Orryju koji se iskrcaše. Vrućina je jačala; George skine kaput.

Dva su vojnika u uniformi čekala na molu. Jedan, prilično glupava lica, naslonio se o klimavi jednopreg s dva kotača. Na sebi je imao usku jaknu s mjedenom dugmadi, hlače i rukavice - sve bijelo ali ne i čisto. Na glavi mu je bila plosnata okrugla kapa s neaklim mjedenim znakom. S teškog opasača visjela mu je velika sablja.

Orry i George bili su jedine pridošlice. Mornari su im izbacili kovčege na molo ne hajući za njihov sadržaj. I dok su se njih dvojica vrzmali oko kovčega, brodski je most podignut, zazvonila su zvona, lopatice su zagro-ljile vodom, a reski pisak brodske sirene označio je odlazak.

Niži od dvojice vojnika, utegnuto u nešto čišću uniformu, stegne rukom držak sablje i zakorači prema njima. I on je imao jednu od tih okruglih kapa. Lice mu je bilo izborano, a oslovio ih je jakim irskim naglaskom.

- Kaplar Owens, vojska Sjedinjenih Država. Garnizonski podoficir.

- Mi smo novi pitomci... - počeo je George.

- Niste, gospodine!

- Molim?

- Vi ste stvar, gospodine. Da biste mogli postati pitomci, morate položiti prijemne ispite. Dotad ste obojica niži od pitomaca. Vi ste stvari. Zapamtite to, i ponašajte se u skladu s tim!

Georgeu se nije svidio početak.

- Sve svrstano i u pretincima, zar ne? Šmrknuvši, Owens reče:

- Točno, gospodine. U vojsci je sve svrstano. Svak? na svome mjestu. I rodovi vojske su razvrstani. Inže-njerci su elita. Vrhunac. Zato najbolji kadeti postaju inženjeri. Najlošiji postaju konjanici. Zapamtite to i ponašajte se u skladu s tim.

Kakav prokleti klippan, pomisli Orry. Owens mu se nije svidio. Kasnije je ustanovio da slično misle i ostali kadeti.

Owens pokaže na jednopreg.

- Smjestite prtljagu ovamo, a onda puteljkom na vrh. Javite se u ađutantsku sobu.

George je pitao gdje je to, no Owens se ne udostoji odgovoriti.

Dvojica pndošlica upute se puteljkom uzbrdo do Ravni, ogoljele poljane beznadno prašnjave i vruće. Orryja preplavi čežnja za domom. Pokušao je prevladati taj osjećaj podsjećajući se zbog čega je došao ovamo. Akademija će mu pružiti sve ono o čemu je kao dječak maštao: vojničku karijeru.

Ako se George osjećao očajnim, dobro je to skrivao. Dok je Orry proučavao različite kamene zgrade na udaljenom kraju Ravni, George je obratio pažnju na drvenu zgradu lijevo od njih; točnije rečeno na nekoliko civilajcoji su razgovarali i gledali na Ravan s natkritog balkona.

- Djevojke - reče George ushićeno. - To je sigurno hotel. Što misiš, da li bih tamo mogao nabaviti cigare ?

- Kadeti ne puše. Takvo je pravilo. George slegne ramenima.

- Snači ću se ja.

Krajolik u koji je smještena Akademija dojmio se Orryja, no same građevine izgledale su odveć spartanski; tako je to u vojsci, naravno. Nikako nisu bili u pravu oni koji su zamjerali Akademiji da mazi i tetoši pitomce. West Point nikako nije bio utočište nemarnih, kad se zna da je svakog lipnja ovamo stizalo devedeset do stotinu mladića da se upišu, ali ih je nakon četiri godine samo četrdesetak završavalo Akademiju. Orryja i njegovog prijatelja čekao je dug put, prije nego što će napustiti ovo mjesto kao diplomci klase iz godine 1846. U West Point mogli su pristupiti momci od šesnaest do dvadeset jedne godine. Svake upisne godine primao se po jedan pitomac iz svake kongresne oblasti. Još deset mjesta bilo je obično otvoreno za sinove oficira bez stalnog boravišta, a jednog pitomca mogla je imenovati oblast Columbije.

Akademija je u svojih nepunih četrdeset godina postojanja uspjela odoljeti mnogobrojnim protivnicima iz Kongresa i javnosti. U Americi i u Evropi bio joj je piznat visokoškolski status, no akademska čast i dobro obrazovanje nisu odmah značili i priznanje javnosti. Akademija se neprekidno borila protiv glasina da je elitistička, da je škola koja upisuje samo sinove bogataša i političara. Za vrijeme predsjednika Jacksona i njegove vlade, zastupnik u Kongresu David Crockett iz Tennesseeja pokušao je nametnuti ukaz koji bi, da je prošao, značio raspuštanje West Pointa.

Iako je Akademija utemeljena 1802. godine, Kongres i Kabinet nisu joj posvećivali previše pažnje. Tako je bilo sve do poslije rata 1812. Za vrijeme toga rata, većina američkog vojnog rukovodstva pokazala se nesposobnim. Posljedica toga bilo je postavljanje novog načelnika Akademije 1817. godine. Major Sylvanus Thayer stubokom je izmijenio i unaprijedio i vojnu i akademsku stranu. Od Thayerovog vremena u West Pointu je diplomiralo nekoliko vrsnih oficira. Orry je često slušao kako njegov otac spominje Roberta Lee ja i7 inženjerijskih jedinica. Lee je bio kadet krajem dvadesetih.

No, oficiri izašli iz Akademije nekoliko desetljeća nisu imali prilike pokazati sumnjičavoju javnosti što su sve naučili od vojnih vještina. Nije bilo ratova, a bez njih nitko nije mogao vrednovati školovanje u Akademiji. Sumnjičavost su podgrijavali i mnogi kadeti; tek ih je nekoliko ostalo u aktivnoj vojnoj službi. Upisivali su se samo zbog visoke razine obrazovanja. Tadašnji je zakon obvezivao kadete na samo^četiri godine vojnog službovanja poslije završene AkacSmije. Na parobrodu je George priznao Orryju da i on kani odslužiti taj rok, a zatim se vratiti među civile. Nije onda čudo da je bilo dosta zagovornika stava kako je nedopustivo trošiti toliki državni novac na mladiće koji se ne kane odužiti prihvaćanjem vojničkog poziva.

S druge strane Ravni, do dvojice mladića dopre vika. Orry i George ubrzo spaze što se događa. Kadeti u uniformama izvikivali su zapovijedi na prašnjavom prolazu između dvije kasarne građene od kamena. Gomila mladića u civilnim odijelima gurala se i vrzmala pokušavajući da se postroji u skladu sa zapovijedima. Po zbrkanom stroju bilo je očito da su novaci.

Negdje zatresti bubanj, a udari su se prolamali u pravilnim razmacima.

Zdesna, kadet u besprijekornoj uniformi, prilazeći hotelu, prođe mimo mladića. George podigne ruku ne bi li mu svratio pažnju.

- Oprostite.

Kadet zastane kao ukopan i osorno ih pogleda.

- Meni ste se obratili, gospodine? - zaurla. George je uspio zadržati osmijeh.

- U pravu ste. Tražimo adut...

- Ako ste novaci, gospodine - nastavi urlati ~ skidajte šešir, gospodine. - Osine pogledom i Orryja. ~ Vi također, gospodine. Uvijek se gologlavi obraćajte nadređenome, gospodine. - Okrene se ponovno Geor-geu. - Dakle, gospodine, što ste pitali, gospodine?

Zbunjen urlanjem i svim tim »gospodine«, George je jedva uspio ponoviti pitanje o ađutantskoj sobi.

- Ovuda, gospodine. Vidjet ćemo se još, gospodine. Ne sumnjajte u to, gospodine.

Kadet odmaršira. George i Orry zbunjeno se pogledaše. Bio je to njihov prvi dođu s načinom oslovljavanja u West Pointu. I nijednome se nije svidio.

I ađutant je bio Irac, no ovaj je bio sasvim prijazan. Uzeo im je pri javne dokumente, a njegov

pomoćnik preuzeo je džeparac koji su donijeli sa sobom, i iznos upisao u knjigu. Tada ih uputiše kadetskom vodniku Striblingu u Južne kasarne, u sobu četrnaest.

Blizu kasarni zastadoše uz javnu crpku, pogledaše kravu koje je pasla, a zatim se zabulje u skupinu mladića koje su obučavali u Ravni. I to su bili novaci jer su nosili civilnu odjeću. Ađutant je već bio rekao Georgeu i Orryju kako stoje stvari s uniformama: »Nemate pravo na uniforme sve dok službeno ne postanete pitomci, a to ćete postati kad prođete prijemne ispite.«

Na prostoru za vježbu, novaci nikako nisu uspijevali izvršiti komande. Bili su trapavi i stalno bi se sudarali. Zbog toga su kadeti-komandiri vikali sve glasnije. Nedugo zatim, novake su zamijenili članovi kadetskog bataljona, svi u uniformama. Njihov je egzercir bio žustar i besprijekoran, i Orryju je bilo jasno da ima nade i za novake.

Pronašli su kadeta Striblinga, odjevenog u besprijekorne bijele hlače, sivu kadetsku jaknu ukrašenu crnom pletenom uzicom i s tri reda pozlaćenih dugmadi. Stribling im se obraćao vičući, kao i kadet ispred hotela, a zatim ih je poslao do skladišta da zaduže prvu opremu: kablicu i metlu, limeni lavor, komad sapuna, knjigu iz aritmetike i pokrivače. Pokrivači su bili sasvim novi tako da su jako mirisali na ovčji loj. Po tom vonju moglo se prepoznati pitomca i s udaljenosti od nekoliko metara.

Njihova soba na trećem katu Južnih kasarni nije odisala udobnošću i ljepotom: jedan jedini prozor, nekoliko polica, golemi dimnjak i ognjište uza zid. Orry se pitao koliko će ovdje biti toplo u zimskim noćima. On je, doduše, doživio samo jedan snijeg, i to na dva sata, ali ovo nije bila Južna Karolina.

George je okom stručnjaka proučavao niske željezne krevete. Noge su bile loše izljevene, rekao je. Začuše opet bubanj, ali drugačije nego prvi put. George zakoluta očima.

- Sve se ovdje, izgleda, ravna prema zvuku bubnja. Već se osjećam kao prokleti rob.

- Što misliš, je li ovo poziv za večeru ? ~ željno upita Orry.

- Bilo bi dobro. Umirem od gladi.

No, nije bilo vrijeme za objed. Bio je to poziv za sve da siđu na Ravan, i da prisustvuju večernjoj smotri. Kadetska glazba zasniva marš, i Orry zaboravi na glad.

Bajunete nataknete na kremenjače ovještene o ramena blistale su narančastim odsjajem na suncu što je zapadalo. Zastave i perjanice oficirskih šešira lepršale su na povjetarcu. Oštar strojevi korak i glazba uzbudiše Orryja, i on istoga trena zaboravi na dom. Osjeti se gotovo sretnim što je ovdje. Konačno, West Point je i bio cilj njegovih dječaćkih želja, želja koje su još uvijek upravljale njegovim životom.

Orry se nije mogao točno sjetiti kada je odlučio postati vojnikom, ali je znao što ga je privlačilo oficirskom pozivu. Činio mu se časnim i blistavim, i te kako vrednijim od posla plantažera, a posebno važnijim. Mnogo je ljudi visoka gledalo na vojnike, no nitko nije mogao poreći da generali i njihove vojske sve češće mijenjaju svijet i tok povijesti.

Odrastajući, čitao je knjigu za knjigom baš o takvim vodama. O Aleksandru Velikom, Hanibalu, Džingis Kanu, Napoleonu. Bonaparte je nedavno, prije pedeset godina, prekrpio svojom sjenkom gotovo cijelu Evropu. Čitanje i dječaćki snovi o opasnostima, hrabrosti, časti, plemenitosti i krvoprolićima, odredili su njegov životni poziv. I zauvijek će biti zahvalan starijem bratu što nije prihvatio poziv za Akademiju,

Kad je smotra završila, bubanj ih je ponovno pozvao, ovaj put na večeru. Kadet Stribling poveo je odjeljenje novaka u blagovaonicu. Tamo su svi stajali, dok im stariji kadetski kapetan nije naredio da sjednu. Odjeljenje je smješteno za klimav, drveni stol određen za novake. Doduše, za drugim stolovima Orry je primijetio novake kako sjede zajedno sa starijim godištima. Pretpostavio je da su oni došli dan ranije. Najbolja mjesta, za stolom na kraju reda, bila su određena za najstariju klasu kadeta. Stol sa strane zauzela je mlađa klasa kadeta, a iza njih sjedili su jednogodišnjaci i pitomci. Na kraju, u sredini četverokuta stolova, najdalje od hrane, sjedili su nestrpljivi novaci. Orry je sve znatiželjno proučavao. Stariji kadeti nadmeno su dobacivali novacima, i namjerno nisu žurili s dodavanjem zdjela civilima koji su sjedili za njihovim stolom. Orry je bio sretan što večeras ne sjedi s njima.

Netko im je spomenuo da se dobro jede samo u podne, za vrijeme ručka. Da je to točno, potvrdio im je sadržaj tanjura. Večera se sastojala od ostataka, govedine i kuhanih krumpira. George i Orry bili su gladni, pa ih bijedna večera nije smetala. Čak su bili oduševljeni dodacima: domaćim kruhom, seljačkim maslacem i jakom kavom.

Kad su svi završili s večerom, kadetski kapetan naredi ustajanje od stola. Uz pratnju bubnja i svirala kadeti i novaci odmarširaju nazad u kasarne. Prostirući pokrivače preko željeznih kreveta, Orry uhvati Geor-geov mrzovoljni pogled koji kao da se pitao zbog čega su došli ovamo, na ovo osamljeno i strogo mjesto.

Od ulaska u kasarnu pa do večerjaja, dvojica starijih kadeta zastala su da se predstave. Visoki Barnard Bee došao je iz Južne Karoline, što posebno obradova Orryja. Winfield Hancock, iz Pennsylvanije, stisne ruku svom zemljaku Georgeu.

Većina novaka bila je smještena u Južnu kasarnu pa su te večeri George i Orry upoznali i neke od

njih. Recimo, bistra i brbljava momka Georgea McClellana iz Philadelphia e.

- Prava društvena krema - rekao je George kad je McClellan otišao. - Svi u Istočnoj Pensylvaniji znaju za njegovu obitelj. Kažu za njega da je bistar. Čak i genijalan. Tek mu je petnaest godina. Orry prestane proučavati svoj izgled u malom zrcalu ponad umivaonika. Već su mu bili naredili da se ošiša.

- Petnaest? Nemoguće. Moraš napuniti šesnaestu da bi te primili u Akademiju.

George ga podsmješljivo pogleda.

- Naravno, ako nemaš dobru vezu u Washingtonu. Pričao mi je otac kolike se političke veze potežu kako bi neki momci bili primljeni. A da ih ne najure ako im učenje ide slabo, ili ako naprave neku glupost, potežu se još jače veze.

Nakon pet minuta pristupiše im još dva novaka. Jedan, otmjeno odjeveni momak s juga Virginije, George Pickett, bio je srednje visine i sjajne crne kose do ramena. Predstavljao je Illinois, gdje je radio u odvjetničkom uredu svoga rođaka.

Pickett je otvorenije i od Georgea izrazio svoj prezir prema krutim pravilima; neusiljen, vedar, odmah im se svidio.

Drugi je novak također bio iz Virginije, no, Pickett ga je predstavio prilično nevoljko. Vjerojatno se ranije sprijateljio s njim i sad mu je bilo krivo što je to učinio. George Pickett bio je sasvim drugačiji od visokog, trapavog momka iz Clarksburga. Doduše, zapadni dio Virginije odakle je momak došao, bio je, za razliku od Juga, brdovit kraj naseljen priprostim ljudima.

A Tom J. Jackson, kako se zvao, bio je pravi brđanin. Koža mu je bila blijedožuta, a tanak nos poput oštrice noža. Prodoran pogled sivoplavih očiju uznemirivao je Orrya. Jackson se trudio da bude ugodan kao Pickett, ali mu nije uspijevalo.

- S tim licem trebao bi biti propovjednik, a ne vojnik - rekao je George, puhnuvši u svijeću. - Čini mi se kao da ga nešto stalno muči. Želudac, recimo. Ili tvrda stolica. Uostalom, baš me briga. Neće izdržati ni deset dana.

Orry skoro pade s kreveta kad se vrata uz tresak otvore i netko poviče:

- A vi, gospodine, nećete izdržati ni toliko ako u vašoj sobi, u za to određeno vrijeme, ne bude grobna tišina! Laku noć, gospodine! - Vrata snažno zalupiše. Čak se ni u vrijeme odmora nije moglo uteći redu, pravilima, sistemu, ili jednom riječju, starijim kadetima.

Bubanj ih je probudio prije svitanja. Jutro koje je slijedilo bilo je neobično i tjeskobno. Kadetski poručnik, momak iz Kentuckyja, pobacao je sve pokrivače na pod i pokazao im kako treba namjestiti krevete, i urediti sobu za pregled. George je bjesnio, no mogli su proći i lošije. Novake u susjednoj sobi posjetila su dva kadeta-podoficira, a prvi je predstavio drugoga kao vojnog brijača. Jedan se novak prepustio njegovoj britvi i škarama. Kad je ustao sa stolice, bio je ošišan do kože.

No nisu svi stariji kadeti željeli pošto-poto oderati kožu novacima. Neki su nudili i pomoć. Kadet Bee ponudio se da pomogne sobnim kolegama oko priprema za polaganje prijemnih ispita: u čitanju, pisanju, pravopisu, računskim operacijama, decimalima i razlomcima.

George je zahvalio Beeju, rekavši kako on neće imati problema s ispitima. Orry je objeručke prihvatio pomoć. Nikad nije bio osobito dobar učenik, i te je istine bio svjestan.

Georgeu učenje nije bilo ni nakraj pameti. Cijelo je jutro proveo raspitujući se o svemu i svačemu. Od pristupačnijih kadeta uspio je saznati nekoliko stvari koje su mu popravile raspoloženje.

Saznao je, recimo, da do obale podno Ravni znaju dovesti riječni šverceri. "Tamo bi s kadetima razmjenjivali robu. Za pokrivače davali su kolače, viski, i, što je Georgeu bilo najvažnije, cigare. On je, naime, pušio od svoje četrnaeste.

Još je bolja novost bila da tijekom cijele godine u Roeov hotel dolaze i odsjedaju ženski posjetitelji. I to žene koje su patile od čudnovate boljke čiji su simptorni bili namigivanje i treptanje. Boljka je imala i ime ->kadetska groznica«. Georgeovo četrnogodišnje izgnanstvo možda će biti zanimljivije nego što je očekivao.

Bilo mu je jasno da će disciplina i egzercir biti dosadni i iscrpljujući, no obrazovanje koje je nudila Akademija ipak je bilo ponajbolje. Pokušat će on sve to nekako uskladiti. Sobni kolege bili su sasvim ugodni. Čak i simpatični. lužnjaci se nisu odvajali i držali jedni drugih kao u susjednim sobama. Za manje od dvadeset četiri sata, Južnjaci su se izmiješali s Jenkijima, sprijateljili se i dražili međusobno.

Poslije ručka, bubanj je pozvao na vježbalište. George je bio sasvim dobro raspoložen kad se pridružio svom odjeljenju. No, raspoloženje je splasnulo kad je vidio tko će ih uvježbavati. Bio je to pitomac koji će postati jednogodišnjakom čim mlađi kadeti zamijene svoje sive uniforme za plave.

Klipan je sigurno težio više od stotinu kilograma. Ispod uniforme nazirala se trbušina. Bio je crnokos, tamnih, podmuklih očiju i crvena lica. Moglo mu je biti-osamnaest ili devetnaest godina. Georgea je podsjetio na mlado, utovljeno svinjče, na debelokošca, i nije mu se svidio već na prvi pogled.

- Ja sam, gospodo, vaš obučavatelj. Kadet Bent! Iz slavne i suverene države Ohio. - Bent se iznenada zaustavi ispred Orryja. - Imate li nešto protiv, gospodine?

Orry prguta pljuvačku.

- Ne, nemam.

- Odgovor glasi: Ne, nemam, gospodine! George iznenada pomisli kako je debeli klippan sigurno prelistao prijavnice ne bi li otkrio tko je iz kojeg dijela Amerike, i ne bi li ga time provocirao. Mnogim Jurnjacima riječ Ohio značila je samo jedno, državu u kojoj je Oberlin koledž, učilište na kojem su Crnci i bijelci mogli ravnopravno studirati.

- Južnjačka gospoda obično misle kako su bolja od nas Zapadnjaka, zar ne, gospodine?

Orry pocrvenje.

- Ne, gospodine, ne mislimo tako.

- Pa, drago mi je to čuti. Zadovoljan sam što se slažete sa mnom, iznenađen, zapravo, ali zadovoljan.

- Šepureći se. Bent prošeće uz postrojeno odjeljenje. Preleti očima preko nekoliko priprostih lica i za slijedeću žrtvu izabere Georgea. - A vi, gospodine? Što mislite o Zapadnjacima, vi, s Istoka, ako se ne varam, gospodine? Po vašem mišljenju, koji je dio značajniji?

George se potrudi da namjesti osmijeh savršenoga glupana.

- Istok, naravno, gospodine!

- Što si rekao?

Od Bentova zadaha svakom bi pozlilo, no George se i dalje smiješio.

~ Istok, gospodine. Na Zapadu su samo seljaci. S izuzetkom prisutnoga, naravno, gospodine.

- Da li biste ponovili ovo, znajući da obitelj Bento-vih ima značajne i visoke prijatelje u Washingtonu, gospodine? Prijatelje na čiju bi jednu riječ mogli izletjeti odavde?

Nadmeni hvalisavac, pomisli George smijuljajući se.

- Da, ponovio bih. - I prije nego je Bent uspio zaurlati, brzo doda: - Gospodine!

- Vaše je ime Hazard, pretpostavljam, gospodine. Istupite! Vi ćete mi poslužiti da prikažemo ovaj gospodi osnovni princip marširanja. Jeste li me čuli, gospodine? Istupite!

George brzo iskorači. Nije to učinio na prvu zapovijed, jer ga je osupnuo ubilački bljesak u Bentovim očima. To nije bilo uobičajeno šikaniranje. Klippan je u tome uživao. Usprkos vrućini, George zadrhti.

- Pazite, gospodine. Prikazat ću ono o čemu sam govorio. U vojničkom žargonu to se marširanje zove gušći korak. Stanete na jednu nogu, ovako... - Podigne desnu nogu, i umalo ne zatetura. Zbog težine izgubio je ravnotežu. - Na zapovijed »ispred«, podignutu nogu izbacite naprijed, ovako. Ispred!

Nije uspio visoko podići nogu zbog trbušme. Znojeći se, jedva ju je zadržao ispruženu. Tada, zaurlavši »spusti«, pokuša ispruženu nogu hitro spustiti na zemlju. Umalo da ne tresne na nos. Netko se zacereka. Užasnut, George shvati da je smijeh dopro iz Orryjeve blizine.

- Vi, gospodine! Naš lužnjak, ljljan iz staklenika. Smijete se, zar ne? Izrugujete se vojničkoj vještini. Znajte, gospodine, da ste već pitomac, poslao bih vas na raport, a tamo bi vam ubilježili minus. Znajte i to, da ako godišnje sakupite dvije stotine minusa, možete mirne duše krenuti kenterberijskim putem, - Bio je to put do najbliže željezničke stanice, uobičajen izraz za izgon. - Neće vas spasiti ni starješine. Zato obuzdajte svoju podsmješljivost, gospodine.

Uvjeren u svoju važnost. Bent je uživao.

- Najvažnije je pažljivo učiti ovu vještinu. Treba je vježbati i vježbati, gospodine, zajedno s vašim sobnim kolegom. Istupite!

George i Orry stajali su jedan uz drugoga. Bent se isprsi ispred njih. Vatrenim uskoro-ću-bit-kaplar urlikom zapovjedi:

- Na jednu nogu, sta-ni. Pazi, počinjem! Ispred! Spusti! Ispred! Spusti! Ispred, spusti!

Poslije minute, George osjeti bol u desnoj nozi. Proklet bio ako dopusti klippanu da to primijeti. Mimo njih prođe oficir i s odobravanjem kimne Bentu. Ben-tove zapovijedi postadoše još glasnije, ritam brži. Geor-geovo lice kupalo se u znoju. Noga mu počne klecati. Bedro mu utrne.

Protukoše dvije minute. I još dvije. U ušima mu je zvonilo, oči mu se zamaglile. Neće moći izdržati vige od deset minuta. Iako je bio u dobroj fizičkoj kondiciji, nije navikao na ovakvo životinjsko vježbanje.

- Ispred, spusti! Ispred, spusti! - Od vike Bentov glas postane promukao. Postrojeni novaci počеше se zgledati. Svima je bilo jasno da debeli kadet pomamno uživa.

Orry je pao prvi. Spotaknuo se i dočeka na dlanove i koljena. Bent mu brzo pristupi i kao slučajno šutne prašinu pravo u lice. Htio mu je narediti da ustane i nastavi marširati, ali spazi oficira kako stoji i još uvijek gleda vježbu.

- Natrag u stroj, gospodine! - vikne Bent, gotovo žaleći. Pogledom osine Georgea. - I vi, gospodine! I pazite slijedeći put! Ne shvaćajte vojnu vježbu olako! I ne budite drski prema pretpostavljenom!

Georgea je desna noga užasno boljela. Ali, vraćajući se u stroj, nastojao je što manje šepati. Bilo mu je jasno da pitomce šikaniraju, ali ova upljuvana svinja, masnog i oznojenog ovratnika, nije to radila

zbog ustaljenog običaja. Debeli krmak bio je sadist.

Bentove zlobne oči uhvatiše Georgeov pogled. George ne ponikne očima, već mu se prkosno zabljuje u lice. Bilo mu je jasno da je stekao neprijatelja.

Dvojica prijatelja raspitaše se o Bentu. Ubrzo su čuli i više nego što su očekivali. Bio je sposoban student, ali neobično omražen. Čak su i kadeti iz njegove klase otvoreno govorili novacima o Bentovim manama, što je očito značilo da ga ne cijene. Uobičajeno je bilo da se kadeti unutar iste klase štite.

Dok je Bent bio pitomac, znači kadet prve godine, neuobičajeno mnogo su ga kinjili. Hancock i još neki objašnjavali su to njegovom nadmenošću i stalnim isticanjem obiteljskih veza u Washingtonu.

- Meni se čini da je takav zato što je debeo - rekao je Bee. - Poznavao sam nekolicinu debelih momaka koje su gnjavili dok su bili djeca. Izrasli su u pokvarene ljude. No to ne objašnjava Bentovu zadrtnost. Nazori su mu sasvim izvan uobičajenog psihičkog ustrojstva vojnika. Čak su mi sumnjivi. - Bee završi rečenicu lupkajući se prstom po čelu.

Jedan kadet spomene Bentovu odanost vojnom nastavniku Dennisu Mahanu, koji je predavao inženjer-stvo i ratnu taktiku. Mahan je čvrsto vjerovao kako će se slijedeći rat, bez obzira tko ga izazvao, voditi na novim strateškim principima.

Prvi je bio - brzina. Vojska koja se bude brzo kretala steći će prednost. U Americi, a i u svijetu, naglo su se gradile prometnice. I u ovom teškom privrednom desetljeću, željezničke su pruge nicalle diljem zemlje. A pruge su teoriju o brzini bile u stanju sprovesti u djelo.

Drugi Mahanov novi princip bio je obavještavanje. Naravno, drugačije nego uobičajenim izviđačima. Nastavnik je volio razmišljati o korištenju balona za obavještavanje, a pogotovo o sve učestalijim pokusima slanja šifriranih poruka na daljinu putem žica. Mnogi su kadeti odobravali i hvalili Mahanove ideje, rekoše Georgeu i Orryju. No, malo tko tako fanatično kao Bent. U to su se uvjerali prvom prilikom kad je njihovo odjeljenje ponovo dopalo Bentu. Mahan je jednom na nastavi rekao kako veliki vojskovođe, Frederick i Napoleon, nisu nikad nastojali osvojiti zemlju, teritorij, već im je cilj uvijek bio viši: uništiti sve moguće oblike neprijateljeva otpora. Bent je to preveo i proveo na sebi svojstven način. Utuvio je u glavu kako je cilj kadeta druge, treće i četvrte godine da provode vojničku disciplinu, uništavajući svaki otpor među pitomcima-ka-detima prve godine, Osmijeh mu je ozario oznojeno lice kad je o tome govorio novacima, no tamne, male oči ostale su ozbiljne. U odjeljenju je bio i Jackson. Njega je Bent uzeo na zub toga dana. Nadjenuo mu je nadimak Magare, i nije ga prozvao tako jedanput, već desetak puta.

Kad su se vratili u barake, Jackson je izjavio kako mu se čini da je Bent »ćaknut«.

- I nije kršćanin. Taj nije nikakav kršćanin - dodao je s puno žara.

George se zacereka.

- Da su tebe krstili imenom Elkanah, možda bi i ti bio lud.

- Ne znam mnogo o vojsci - dometnuo je Orry - ali znam da Bent nije podoban da zapovijeda drugim ljudima. I nikad neće biti.

- A ipak, baš je to sorta koja će zapovijedati - rekao je George - pogotovu ako ima sve te veze kojima se hvati.

Kadeti četvrte godine, prema običaju, na kraju godišnje parade bacili bi šešire u zrak, a zatim ih natjeravali po Ravni, udarajući ih nogama i probadajući bajunetama. To je bila proslava završetka njihova školovanja u West Pointu.

Nedugo poslije toga, ti bi kadeti napustili Akademiju. Prije toga poklonili bi ili prodali pokrivače i uniforme svojim mladim kolegama. Svako bi se godište, zatim, pomaklo za stepenicu više, a komisija pod vodstvom generala Winfielda Scotta, koja je ispitivala buduće diplomce, okrenula bi se novacima, budućim pitomcima.

General Scott bio je jedan od najčuvenijih američkih vojnika, prilično umišljen i debeo, ali znani junak. Nadimak mu je bio Staro Zanovijetalo. Svake bi godine dolazio u West Point, odsjedao s kćerkama u hotelu, i predsjedavao prijemnim ispitima. Zapravo, drijemao bi na ispitima. Baš kao i većina oficira u Odboru. Ispite su, zapravo, vodili nastavnici, koje se moglo prepoznati po odjeći, Nisu imali uniforme, već vojnički skrojene tamnoplave kapute i hlače.

Kadeti su bili raspoređeni u manje skupine, ili odjeljenja. Sva se nastava u Akademiji odvijala po odjeljenjima. Naučeno se provjeravalo odmah po završetku nastavnog sata. U West Pointu učenici nisu pasivno primali gradivo, i nakon nekoliko mjeseci predavanja nisu na ispitima pokazivali &voje znanje. Svakog dana, prema ustaljenom rasporedu, pojedinci iz odjeljenja morali su ponoviti predavanje. Služili su se i školskom pločom.

Na prijemnim ispitima George i Orry, kao i svi drugi, pristupali bi Odboru i odgovarali iz svih predviđenih predmeta. George se nije posebno pripremao za prijemni ispit. No, to ga nimalo nije brinulo, i ponašao se sasvim opušteno. Prošao je bez ikakvih teškoća.

Kad je došao red na Onyja, soba za ispite učinila mu se usijanom poput peći. Oficiri su bili

nezainteresirani, Scott je hrkao, a ispitivanje je Orryju ličilo na pravo mučenje. Njega i Jacksona ispitivali su istovremeno, i nije se znalo koji se od njih dvojice više znoji, vrpolji, i čije je odijelo više umrljano kredom. Zar je sva ta muka bila vrijedna raskošne kadetske plaće od četrnaest dolara mjesečno? Orry se prisilio na pomisao kako je mučenje pred Odborom sastavni dio postupka da posta-neš vojnikom.

I imao je sreće. Dvadeset je momaka palo na ispitu i poslali su ih kućama. Ostali dobiše uniforme; nakon nekoliko beskrajno dugih tjedana, postadoše i službeno pitomci. Kao ništa dotad Onyja je oduševilo dopuštenje da na rukav kadetskog sivog fraka prišije palminu grančicu.

Prvoga srpnja počelo je dvomjesečno logorovanje predviđeno nastavnim planom. Osim upravo promovira-nih kadeta treće godine, koji su otišli na odsustvo, svi ostali utaborili su se pod šatorima na Ravni. Orry je prvi put iskusio što znači stražariti. Stariji kadeti cijele su se noći šuljali i pokušavali zbuniti novopečene straža-re.

Bent je dobio kaplarski čin. Poslao je Orryja tri puta na raport. Dva su razloga bila potpuno izmišljena, a jedan pretjeran. George je nagovarao Orryja da podnese kapetanu Thomasu pismeno opravdanje za treću optužbu. Ako je opravdanje uvjerljivo, neće morati ići na raport. No, Orry je čuo da je Thomas cjepidlaka kad je riječ o gramatici i pravopisu, i da zna zadržati pitomca cijeli sat ispravljajući pismeno opravdanje. Orry se sjetio muke na prijevnom ispitu, i radije otišao na sve raporte, i za svaki dobio po jedan minus.

Činilo se da je George omiljena Bentova meta. Uvijek bi pronašao načina da ga kinji. Kad su pitomci čistili krug logorišta, Bent je naredio Georgeu da pokupi svaki kamenčić, pa čak i da ispravlja vlati trave, za koje je tvrdio da su iskrivljene. George se teško svladavao, a to je Bent a još više poticalo da ga muči. Tako je George skupio brojne minuse ili »mršavce«, kako su ih zvali kadeti u žargonu, čak trostruko više od Orryja.

Usprkos neudobnim šatorima, lošoj hrani i šikanira-nju pitomaca od nekolicine kadeta koji su na sve imali poneku zamjerku, logorovanje se svidjelo Orryju. Uživao je u konjičkoj i artiljerijskoj obuci, a večernje smotre koje su gledali hotelski gosti, blistave vojničke parade, ublažavale su sve dnevne muke.

Svakog tjedna priređivan je kadetski bal. Kako bi sve dame na balu imale i plesače, Akademija je osigurala pitomcima njemačkog učitelja plesa.

George je osvježio plesno znanje i ako nije bio na dužnosti, redovito je odlazio na balove. Pitomcima prve godine bilo je dopušteno da plešu s djevojkama, no morali su voditi računa o tome da stariji kadeti imaju prednost. Usprkos tome, George je uživao, pa je čak nekoliko puta uspio i povesti poneku djevojku u »šetnju«, što je inače bilo zabranjeno pitomcima njegova godišta.

Jedne noći poslije bala, George se ušuljao u šator smrdeći na cigare. Orry je bio još budan i George ga je počeo nagovarati da na slijedeći bal podu zajedno.

- Očajno sam loš plesač — zijevnuo je Orry. -Nikako ne mogu uskladiti korak s djevojkom. Čini se da je problem u tome što mislim da se djevojkama treba diviti s udaljenosti, kao kipovima.

- Koješta - šapne George. - Žene su stvorene da ih dodiruješ i koristiš, baš kao i rukavice. To im se čak i sviđa.

- Ne vjerujem da je tako, George. Žene ne razmišljaju kao muškarci. One su profinjena stvorenja. Tankoćutna.

- Samo se pretvaraju da su takve, jer im to katkada koristi da ostvare svoje namjere. Vjeruj mi, Orry, žene žele isto što i muškarci. Samo što one to ne priznaju. Bilo bi ti bolje da se oslobodiš takve romantičarske predodžbe o ženama. Jer ako i dalje budeš u to vjerovao, uskoro će ti neka dama slomiti srce.

Orryju se činilo da je George možda u pravu, ali toga ljeta nije pošao ni na jedan bal.

Krajem kolovoza vratiše se kadeti s odsustva, i jedinice se preseliše natrag u kasarne. Taj su povratak stariji kadeti uvijek koristili da mlade pitomce natovare svojom opremom. Kaplar Bent naredio je Georgeu da u četiri navrata, po vrućini, prenese svu njegovu opremu. Kad je George ponio zadnji tovar, Bent mu naredi da potrči. Na pola stepeništa, penjući se u Sjevernu kasarnu, George se iscrpljen onesvijesti.

Skotrljao se niz stepenice i raskvario čelo. Bent mu se nije ispričao, već ga je poslao na raport s objašnjenjem da je zbog nepažnje uništio njegovu opremu. Orry je pokušao nagovoriti prijatelja da napiše opravdanje.

George nije pristao.

- Onesvijestio sam se kao neki slabić, kao djevojka. Ne želim da taj podatak uđe u moju karakteristiku. Ali, budi bez brige. Dočekat ću ja to kopile. Ako ne slijedećeg tjedna, onda slijedećeg mjeseca ili godine.

Sve češće je i Orry na to pomišljao.

Jutarnje gađanje, večernje gađanje, bubnjevi i svirale, postadoše bliski zvuči, čak i prijateljski. Orry je najviše volio bubnjeve. Ne samo da su služili umjesto sata, već su ga podsjećali i na razlog njegova boravka na Akademiji. Bodrili bi mu duh kad bi se vraćao iz učionice, jer svako izlaženje na školsku ploču bilo je prava muka.

Pitomce su prije podne podučavali matematičari, a poslijepodne francuskom jeziku. Prvog tjedna, pitomci su mogli dobrovoljno odabrati odjeljenje, a na kraju tjedna razdijelise ih prema pokazanom znanju, Orryja razvrstaše u predzadnje matematičko odjeljenje, i u zadnje francusko. Najslabije učenike, razvrstane u zadnje odjeljenje kadeti su nazivali »besmrtnicima«.

Orryjevom francuskome odjeljenju nastavu je držao poručnik Theophile d'Oremieulx, rođeni Francuz, Gal od glave do pete. Bio je strog, vodio je računa o svemu, svakoga je učenika razvrstao unutar o naglascima, odjeljenja.

Jednom tjedno, na smotri, nastavnici bi pročitali rezultate. Kadeti koji bi pokazali napredak, prešli bi iz zadnjeg odjeljenja u ono ispred, no Orry je u francuskome uvjerljivo ostajao među »besmrtnicima«. Ore-mieulx ga je ispitivao o porijeklu, i Orry je na koncu, stidljivo, priznao da su mu preci bili Francuzi.

- Pa onda netko iz vaše obitelji valjda govori francuski?

- Ne više. Neugodno mi je to reći, ali majka nešto malo razumije, a sestra pohađa satove iz francuskoga, i to je sve.

- Dobri bože - zagrmio je učitelj i uzšetao se po sobi. - I onda očekuju od mene da naučim nečemu ovakve divljake. Lakše bi naučio ni'sieu Atilu da oslikava čajnike.

Taj je razgovor pogoršao odnose između Orryja i nastavnika. Jednoga listopadskog dana, kad je Orry tresnuo još jednu glupost na satu francuskoga, d'Ore-mieulx je pobjesnio:

- Reći ću vam nešto, m'sieu Main. Kad bi me m'sieu Krist upitao: »M'sieu d'Oremieulx, hoćete li radije slušati m'sieu Maina kako govori francuski, ili ćete radije poći u pakao«, odgovorio bih mu: »Radije ću u pakao, sli vous plait m'sieu Jesu Christ!« Sjednite. Sjednite!

Slijedećeg dana, Orry je počeo vježbati francuski naglas. I nastavio je svakodnevno kad bi ostao sam u sobi. Bent je stalno obilazio spavaonice i njuškao, tražeći žrtvu, i jednoga je dana naletio na Orryja koji je glasno vježbao francuski. Upao je u sobu i pitao što se to događa, Orry mu objasni, a Bent podrugljivo zaključio:

- Nije istina. Vi se zabavljate. Nekoga oponašate. Orry zaniječe.

- Ne5 gospodine, možete se uvjeriti, gospodine. . . No, kaplar se okrene i iziđe. Poslije pošalje Orryja na raport, pod optužbom da je pokušao prevariti nadređenog.

Orry napiše opravdanje. Nakon neobičnog razgovora s kapetanom Thomasom, oficir ukine prijavu za raport. Kasnije Orryju ispričaše da je Bent bjesnio i psovao punih deset minuta kad je čuo da je raport ukinut.

Jesen je odmicala brže nego što je Orry očekivao. Vojne vježbe, rad u učionicama i stalno učenje nisu ostavljali vremena ni za što drugo. Cijeli sistem West Pointa bio je utemeljen na principu: ispuni nečim svaki pitomčev trenutak! Samo subotom poslijepodne pitomci su mogli provesti vrijeme po svom, osim, naravno, ako ih nije dopalo stražarenje, ili neka dužnost po kazni zbog minusa.

Po lošem vremenu, dežurstva su bila užasna. Načelnik Delafieid, s nadimkom Stara Ptica, na čudan je način ekonomizirao. Recimo, naredio je da se kaputi ne izdaju sve do svršetka siječanjskih ispita. Jer, zašto izdati pitomcima skup kaput kad ga, ako padne na ispitu i bude istjeran iz Akademije, može ukrasti i odnijeti sa sobom. I tako su, već godinama, u kišna i hladna jesenska dežurstva pitomci odlazili ogrnuti samo tankim, prijavim i ušljivim ogrtačima iz skladišta izno-šene robe.

George i dalje nije učio previše, no uvijek: je bio u prvim, ili drugim odjeljenjima iz matematike i francuskoga. Uspio je sakupiti 110 minusa, a Orry 93. Dvije trećine minusa prikačio im je Bent.

Kako su se približavali siječanjski ispiti, Bent je imao sve manje vremena da ih progoni. Orry je tako, noću, kradomice odlazio u susjednu spavaonicu k Tomu Jacksonu, gdje bi zajedno, uz slabo svjetlo žeravice s ognjišta, učili za ispite.

Orry se divio Jacksonovoj inteligenciji i genijalnosti, iako je momak iz Virginije često na nastavi imao poteškoća; nikad se, naime, nije mirio s formalnostima predavača, pa bi svaka njegova opaska izazvala, žučijive raspre. No, bio je predodređen da uspije, i mnogi su pitomci tu njegovu vrlinu odmah uočili. Tako je Jackson vrlo brzo dobio i kadetski nadimak General.

Katkad se Orryju činilo da je Jackson lud. Recimo, kad bi cijelih pet minuta sjedio uspravno i nepomično kako bi se po njegovim riječima »unutarnji organi mogli pravilno razmjestiti«.

George je povremeno pisao kući; Orry mnogo češće, pa je tako i primao više pisama od Georgea. Nikad prije Orry nije proveo Božić izvan kruga obitelji, i sad je čežnjivo maštao o praznicima i domu. George je rijetko iskazivao osjećanja, no i on prizna da mu nedostaje obitelj i kuća. I usprkos nadahnutoj propovijedi kapela-novoj, i bogatoj večeri u blagovaonici, kad je utihnulo Badnje veče, mnogim je kadetima taj dan bio tužan; bio je to dan njihove osamljenosti.

Uskoro je siječansko vrijeme pokazalo zube. Tmurno nebo nagovijestilo je skore ispite. Na rijeci Hudson počeo se hvatati led, no Orry to jedva primijeti. Čak i kad je stražario na snježnoj mećavi, jedino o čemu je mislio bio je francuski.

I uspio je preživjeti ispite i školsku ploču. Kad su izvješeni rezultati, izjurio je iz sobe skačući od sreće, dok je nekolicina pitomaca šutke pakirala svoje kovčege. Šesnaest ih je toga siječnja pošlo kenteberijskim putem. Ostali položise zakletvu, potpisaše pristupnicu -i dobise zimske kapute.

Veljača je tek bila odbrojala nekoliko dana, kad George predloži Orryju nešto smiono.

- Ponestalo mi je cigara. A i nismo pravo proslavili naš uspjeh na ispitima. Hajdemo dolje do Bennyja. Orry pogleda prema prozoru. Mjesečina se zrcalila na sleđenim oknima. Ognjište nije moglo odagnati zimsku studen iz sobe. Hudson se gotovo sav zamrznuo.

- Po ovakvu vremenu? U ovo doba? - Orry ga sumnjičavo pogleda. Samo što nije oglašen mirozov i povečerje.

George iskoči iz kreveta. Čitao je neki roman.

- Pa? naravno! Moramo istražiti to mjesto. Moramo proslaviti. Gdje ti je pustolovni duh? - Već je stao oblačiti kaput.

Orry je poželio reći: »ne«, no Georgeova opaska o njegovoj neodlučnosti nagna ga da učini suprotno. Pola sata nakon što su pogašena svjetla, išuijali su se niz stepenice, provukli pored straža i potrčali po reskoj hladnoći prema rijeci.

Spustiše se puteljkom niz obalu i stadoše se probijati kroz smrznuto žbunje niz rijeku. Bilo je naporno.

George se zagleda nalijevo, u bjelinu rijeke.

- Bit će nam lakše ako hodamo po ledu.

- Misliš da je dovoljno debeo?

U Georgeovim očima sjajila je mjesečina.

- Morat ćemo provjeriti.

Orry je slijedio prijatelja, prebacujući si što uvijek mora dokazivati vlastitu hrabrost. No, što je to za nekoga tko će možda već sutra morati povesti vojsku na juriš? Stupio je na ledenu površinu i začuo potmulo pucketanje. Učini mu se da je negdje oštro zaškripao snijeg.

Ispred njega George zastane.

- Što je to bilo?

Orry se zabljuje u tminu prema strmoj obali.

- Učinilo mi se da dopire tamo odozgo.

- Valjda nas nije netko slijedio?

Orry se osvrne. Ako je netko gore, savršeno ih može vidjeti na mjesečinom obasjanoj, zaleđenoj rijeci.

- Prekasno je da sad brinemo o tome.

George se složi. Nastaviše hodati. Nekoliko puta led gadno zapucketa pod njihovom težinom. No, nitko ih nije slijedio i uskoro stigoše do odredišta. Zaviriše kroz prozor u toplu unutrašnjost male točionice pića Bennyja Havena. George protrlja ruke i hukne u njih.

- Imamo sreće. Nijednog starijeg kadeta.

Jedina dva gosta Bennyjeve krčme bili su seljaci iz Buttermilk Fallsa, seoceta na vrhu gudure, točno iznad Bennyjeve točionice. Sredovječni, srdačni Benny imao je crnu kosu, velik nos, i ličio je pomalo na Indijanca. Točio je pivo, vino i žestoka pića već godinama. Veselo pozdravi dvojicu momaka, a seljaci ih mrko pogledaše«

George naruči tri cigare i dva vrča piva. Sjedoše za stol u uglu, blizu prozora. Ako se pojavi neki stariji kadet, lako će uteći na pokrajnja vrata, skrivena zavjesom uz poljsku peč. Orry se malo opusti i počne uživati u pivu i mirisu pečene šunke što se širio iz kuhinje. Naručio je tanjur šunke i malo kruha.

Benny je poslužio večeru i zapodjenuo razgovor. Bilo mu je drago što su ovdje, rekao je. No, Orryjev naglasak otkrio mu je lužnjaka, i nije mogao odoljeti a da ga uljudno ne upita o južnjačkom zahtjevu za pripojenjem Teksasa. Je li to još jedan pokušaj političara da dodaju Uniji novi robovlasnički teritorij ?

Orry je prečesto slušao slične otpužbe da bi se uvrijedio. Osim toga, njegov brat Cooper, na zgražanje oca, rekao je da je baš to istina. Orry razmisli kako da sroči odgovor.

Dok je razmišljao, Benny se naglo uspravi i zagleda u pokrajnja vrata. Svi su čuli neku buku u kuhinji. Georgeovo lice označi da se sprema neprilika, samo trenutak prije nego što jedna ruka ne razgrne zavjesu s pokrajnjih vrata. Smrznuto, crveno lice buljilo je u njih zamotano u ovratnik kaputa.

- Dakle, gospodo, koga to vidim? Dvojicu zločinaca, očito - reče Elkanah Bent cereći se od zadovoljstva.

Orryja zaboli želudac. Bio je siguran da Bent nije slučajno ovdje zabasao. Sjetio se škripe snijega koju su čuli dolazeći u točionicu. Koliko već noći Bent vreba ne bi li ih uhvatio u prekršaju ?

Iznenada, George zavitla prazni vrč. Bent se izmakne i zatetura.

- Trk! - poviče George i projuri kroz vrata kao topovska kugla.

Orry izjuri za njim, pomislivši samo na to kako nisu platili račun.

U dubokom snježnom zapuhu uz riječnu obalu, George se spotakne i padne. Orry stane, potrči natrag i pomogne prijatelju da ustane. Vidio je Benta kako baulja za njima, i Bennyja Havena na vratima krčme kako uživa u prizoru. Činilo se da ga neplaćeni račun nimalo ne brine.

- Hajde, George - bez daha reče Orry kad George ponovno zape u snijegu. - Ovaj će nam put kurvin sin doći glave.

- Neće ako mu pokažemo zube.

- Svejedno, prijavit će nas, a na raportu ne možemo lagati - prodašće Orry dok su odmicali niz obalu. Akademski zakon časti već je bio sastavni dio njihova mišljenja.

- Da, ne možemo - složi se George.

Bentu je debljina otežavala trčanje, tako da su dva pitomca prilično odmakla. No, nisko im je grmlje zadavalo muke. Smrznute grane šibale su ih po licu i lomile se uz prasak. George predloži da krenu drugim putem. Preskoči nisku guštaru i skoči na zaleđenu rijeku. Orry spazi kako je led zapucketao i ulegao se.

- Možda ga možemo prisiliti da nas ne prijavi na raport - reče George trčeći po ledu. - Ne zaboravi, i on je vani poslije večerja.

Orry ne odgovori, nego nastavi trčati. Nešto mu je govorilo da Georgeova logika ima slabu stranu.

Bijeg po smrznutoj rijeci bio je jeziv. Svakih nekoliko koraka Orryju se činilo da led popušta. Osvrnuvši se vidje Benta kako posrče i tetura, ali ih i dalje uporno slijedi, poput goleme, plave mrlje na riječnoj bjelini.

- Još dvadesetak metara, i kod puljetka smo - poviče George upirući prstom preda se. U tom trenutku obojica začuše krik. George se kličući zaustavi i osvrne.

- Oh, Bože! - zastenje.

Orry se pridrži za njega, okrećući se. Iznad površine leda virila je samo polovica plave mrlje. Ruke su se batrgale za osloncem. Kroz noćnu tišinu do njih dopri-ješe krici užasa.

- Propao je! - uzviknu Orry.

- Nije ni čudo kad je debeo. Hajd'mo!

- George, ne možemo ga ostaviti. Utopit će se. Bentovi krici jačaše, George se smrkne.

- Bojao sam se da ćeš to reći,

- Slušaj, ne mislim da si odjednom izgubio savjest. . .

- Zaveži! Vraćamo se - reče George i krene natrag. Oči su mu sijevale od bijesa; nije morao reći Orryju da su tek sad nadrljali.

Orry spazi Benta kako nestaje ispod vode. Potrči zajedno s Georgeom brže nego kad su bježali od debelog kadeta.

Trenutak kasnije Bentova glava potpuno nestade. Samo je kapa plutala na površini rijeke, bljeskajući značkom na mjesecini. Kad su dva pitomca stigla do rupe na ledu, zajedno s mjehurićima ispliva i Bent, ispruži ruke prema njima, pljuskajući i vrišteći.

George i Orry potezali su ga i vukli, ali spašavanje je bilo mukotrpno. Led je bio sklizak i umalo sva trojica ne završiše u hladnoj rijeci. Na kraju izvukoše Benta na sigurno. Mokar, nalik kitu, ležao je i povraćao. George klekne uz njega.

- Ben te? Moraš ustati i vratiti se u kasarnu, inače ćeš se smrznuti.

- Da. . . u redu. Pomozite mi. Molim.

George i Orry prebaciše Bentove ruke preko ramena, podupirući ga. Kaplar više nije bio u stanju govoriti, samo je krkljao i gutao zrak. Kad su ga dovukli do obale, oba su mladića bila mokra i promrzla od Bentova smočenog kaputa. Šutio je i pokušavao hodati puteljkom uz strmu obalu. Na vrhu se malo sabrao, došao do daha i rekao:

- Cijenim ovo što ste učinili, bio je to hrabar čin. Bolje je da ja krenem ovuda. A vi se vratite u kasarnu kako znate.

Oteturao je u mrak, no još dugo pošto ga izgubiše iz vida čuli su šljapkanje njegovih cipela i teško disanje.

Orry počne cvokotati. Ruke su mu bile promrzle. Kako je čudno zazvučala Bentova posljednja rečenica, kao da. . . Nije znao što da pomisli.

George odgovori umjesto prijatelja.

- Ovo je izgovorio tako iskreno kao zadnji licemjer. Mislim da smo ga trebali pustiti da se utopi.

Usprkos hladnoći, Orry se nasmije.

- Sad kad je sve gotovo, moraš priznati da nam je proslava slavno propala.

- Slažem se - reče George i ispod kaputa izvuče tri slomljene cigare. Sažalno se osmehne i baci ih u snijeg. - Jedina mi je utjeha što ih nisam platio. Hajd'mo unutra prije nego što se smrznemo.

Slijedećeg jutra Bent se ne pojavio na dojučeršnjem. Orry i George vjerovali su da je pošao do Wheatona, akademijaskog oficira a-lijeknika koji je već dvadeset godina službovao u West Pointu, 1 koji je vjerovao svakom kadetu koji bi se požalio na neku boljku, tako da je često upućivao pukovnike u bolnicu i za najmanju sitnicu. Zbog toga je u kadetskom žargonu riječ simulirali bila zamijenjena riječju »vitonirati«. George i Orry povjere se svoju sinočnju avanturu nekolicini najbližih prijatelja. Kasnije toga dana, Pickett im saopćio neugodnu novost.

- Bojim se da vam debela mješina nije rekla sve, momci. Imao je posebnu dozvolu za izlazak poslije povećerja. Iskamćio ju je od dežurnog oficira, pod izgovorom da je čuo kako dva pitomca svake noći bježe k Bennyju, i kako ih želi šćepati.

Za večeru, momci iz kuhinje poslužile Albany-go ve-dinu, što u žargonu bijaše nadimak za riječnu jesetru ulovljenu u Hudsonu prije zamrzavanja. Riba je Orryju teško pala na želudac. Poslije se pitao, nije li to bilo piedskazanje.

Prije večeri, kaplar Bent prijavio je kadete Maina i Hazarda na raport.

Akademijaski zakon časti temeljio se na uvjerenju da su kadeti karakterni mladići. Ako je bilo koji kadet tvrdio da je neka optužba lažna, vjerovalo mu se na riječ i optužba je povučena. Orry je vjerovao u takav zakon časti. Usprkos cinizmu, i George je vjerovao. Zbog toga nijedan od njih dvojice nije zanijekao krivicu kod posljednje optužbe, iako se broj Georgeovih minusa opasno približio kvoti potrebnoj za izgon iz Akademije.

Kako bi odradili poneki minus, dva su prijatelja odslužila priličan broj prekorednih stražarenja. A vrijeme je bilo sve lošije. Počele su snježne oluje, no George jc sasvim dobro podnosio stražarenje po takvom vremenu. Ali ne i Orry. Od vremena njihove avanture na rijeci, Orry je kihao i šmrcao, i jedne tmurne subote kad je krenuo na prekoredno stražarenje osjećao se posebno slabini i umornim.

Sa sjeverozapada, preko planinskog lanca, približavala se snježna oluja. Za samo sat vremena napadalo je tridesetak centimetara novog snijega. Tada je temperatura porasla, i snijeg se pretvorio u susnježicu. Orry je klipsao gore-dolje na stražarskom mjestu, i ustanovio da usprkos hladnoći gori od vrućice.

Znoj i susnježica cijedili su mu se niz lice. Činilo mu se da puška o ramenu teži pedeset kilograma. Zateturao je u snijegu, i naslonio se o zid kasarne da odahne, Netko ga povuče za rukav. Orry prepozna starijeg kadeta Sama Granta, prosječnog momka koji se isticao jedino po vješćini jahanja.

- Tko te poslao na stražu po ovakvu nevremenu? -upita Granta. - Sav si zelen. Samo što se ne onesvijestiš.

Što ne odeš u bolnicu ?

- Dobro sam, gospodine - procijedi Orry, pokušavajući se uspraviti.

Niski, crnokosi kadet zagunđa:

- Dobro si baš kao i moja tetka Bess pet minuta prije nego što se rastala s dušom. Hoćeš li da odem do dežurnog oficira i zatražim da te smijeni?

- Ne, gospodine, to bi značilo da sam. . . napustio. . . dužnost.

Grant zakima glavom.

- Postat ćete vi dobar vojnik, gospodine Main, ako prije toga ne odapnete zbog tvrdoglavosti.

- Vi znate tko sam ?

- Svi u jedinici znaju za tebe i tvog prijatelja. I za onu bitangu iz Ohia. Kaplar Bent nije zaslužio da ga neki oficiri toliko cijene. No, nekolicina nas trudi se da mu smanjimo ugled. Pokušavamo mu zagorčati život barem toliko koliko ga on zagorčava drugima. Nadam se, gospodine, da ćete poživjeti i uvjeriti se u to.

Osmjehnuvši se, Grant otklipše u oluju.

Orry je pretpostavljao da je pet sati, iako je bilo mračno kao u ponoć. Natjerao je noge da se pokrenu. Činilo mu se da maršira, a zapravo je teturao od jednog kraja kasarne do drugoga. Na sreću, vani nije bilo oficira, i nitko nije vidio njegovo jadno stražarenje.

Prođe još pola sata. Počeo je strahovati da će se svakog trena srušiti. Činilo mu se da je ozbiljno bolestan, i pomisli kako će ga glupa želja da sakrije slabost stajati glave.

- Ne hodate pravilno, gospodine. Tako se ne straža-ri!

Osupnut glasom, Orry se okrene. Spazi Benta, ogrnutog kaputom preko glave, kako se približava poput goleme mračne sjenke. Oči su mu zlurado sjale.

- Čuo sam da stražarite, gospodine. Dolazim provjeriti. . .

Bent ušuti jer Orry zgrabi i skine pušku s ramena. Bio je izbezumljen, bez trunke straha.

- Zašto ste uperili pušku na mene, gospodine?

- Jer te kanim ustrijeliti, Bente. Ako mene i mog prijatelja ne ostaviš na miru, ustrijelit ću te kao psa.

Bent se pokušava naceriti.

- Puška nije nabijena, gospodine.

- Je li? - Orry zatrepće i zaljulja se. - Tad ću te njome premlatiti na smrt. Mogu me poslati na vojni sud, mogu me odvesti pred streljački vod, no ako ostaneš ovdje još pet sekundi, nezahvalna svinjo, tako mi boga, ubit ću te.

- Isuse, luđak je u West Pointu.

- Da, gospodine. Luđak iz Ohia, koji muči pitomce kao životinje. E, pa Bente, gospodine, evo pitomca koji to više neće podnositi, Pet sekundi, jedna, gospodine, dvije, gospodine. . .

Bent proišti od jeda, ali ne reče ni riječi. Prestraši se razjarene spodobe pred sobom. Susnježica se cijedila s Orryjeve kape i obrva, a lice mu je poprimilo potpuno sumanut izraz. Okrenuo je pušku i uhvatio je za cijev, kao toljagu.

Na Bentovu licu vidjelo se poniženje i mržnja. Naglo se okrene na peti, i obris mu nestade u snježnoj oluji.

Orry proguta slinu i zaurla:

- I ne prilazite nam više!

- Što ste rekli, gospodine?

Na zvuk oštrog glasa. Orry se okrene. Zamotan do ušiju, pred njim je stajao dežurni oficir. Zbog fijuka vjetra, oficir je morao vikati.

- Kadet Grant je tražio da dođem ovamo. Rekao je da ste bolesni. Je li to istina?

Orry je valjda stotinu puta vježbao vojnički stav. Pokušao je i ovaj puta stati mirno, ni ne primijetivši da je počinio najteži vojnički grijeh. Puška mu je pala u snijeg. Činilo mu se da se dežurni oficir ljulja naprijed--natrag. Orry pokušava treptanjem smiriti ljuljanje.

- Je li to istina, gospodine ?

- Ne, gospodine! - viknu Orry i sruši se na oficira, bez svijesti.

Sat kasnije u bolnicu dotrči George. U čekaonici ga dočeka doktor Wheaton.

- Vaš je prijatelj u teškom stanju. Trese ga groznica i ima jaku vrućicu. Pokušavamo je sniziti, no ako ne uspijemo u dvadeset četiri sata, život će mu biti u opasnosti.

George pomisli na Benta, na oluju i na Orryja.

- Prokleta budala pod svaku cijenu želi biti vojnikom - reče gorko.

- Ovo mjesto potiče takvu želju - reče Wheaton s prizvukom žaljenja i ponosa u glasu. - Ni vi ne izgledate bolje, mladiću. Prepisujem vam čašicu ruma. Dođite u moj ured i - nasmiješi se - kako kažu, vitonirajte nekoliko minuta.

S doktorovim dopuštenjem, George je ostao uz Orryjev krevet cijele noći. Pickett je nakratko svratio. I Jackson, također. Zavirio je i stariji kadet Grant. Georgeu nije bilo jasno odakle ga Orry poznaje.

Ujutro je bolnica utihnula. Bilo je hladno i George se skutrio na stolici. Nije bilo nikog. Orryjevo lice bilo je blijedo poput plahte navučene preko pokrivača do brade. Izgledao je krhko pod treperavim svjetlom uljanice. Krhko i bolesno.

George se zagleda u prijatelja i, na vlastito zaprepaštenje, zaplače. Zadnji put je plakao kad mu je bilo pet godina. Istukao ga je stariji brat Stanley, jer se bio poigrao s njegovom žabom.

No, nije ga iznenadilo što je toliko vezan uz Orryja Maina. Za kratko vrijeme, toliko su toga proživjeli zajedno. Život u West Pointu, svi lijepi trenuci, nada-nja, ali i teškoće zbližili su ih i povezali pravim prijateljstvom.

Ostao je u stolici, budan i bez jela, sve do podneva, sve dok Orryjeva vrućica nije jenjala.

Slijedećeg jutra zasjalo je sunce; Orry je izgledao mnogo bolje. Prije večere posjetio ga je George, donoseći dobre vijesti.

- Bentu je izgleda dojadilo da nas progoni. Prošao sam mimo njega dolazeći ovamo, i skrenuo je pogled.

- Svejedno. I dalje mu želim zavrnuti šiju. Znam da je to bogohulno željeti, ali tako se osjećam.

Georgea uznemiri Orryjeva tiha mržnja, no, ne pokaže to.

- Eh, prijatelju. Ti si pobuđen milosrđem predložio da ga izvučemo iz smrznute rijeke. A ja sam te poslušao.

Orry prekriži ruke.

- Bolje da nisi.

- Pametnije je da ga ostavimo živog i natjeramo da se uvija kao crv. Stariji mu kadeti deru kožu gdje stignu. To je baš slatka osveta.

- Ali nas će okriviti za to. Ako nas i ostavi jedno vrijeme na miru, neće zaboraviti. Taj je gad potpuno uvrnut.

- Ne zamaraj se time - reče George slegnuvši ramenima. - Više treba voditi računa da održimo minuse

ispod dvije stotine. Još je dugo do lipnja.

Orry uzdahne.

- Čini mi se da si u pravu.

No, obojici je bilo jasno da im Bent visi nad glavom kao stalna prijetnja.

Kasno tog proljeća, svi Hazardovi, osim Virgilije, posjetiše West Point. George je dobio dozvolu da im se pridruži na subotnjem ručku u hotelu. Poveo je i prijatelja.

William Hazard pozvao je Orryja da ih posjeti jednom prilikom u Lehigh Stationu. Orry je odgovorio da će to rado učiniti. Hazardovi su mu bili simpatični, kao i pri prvom susretu, osim Stanleyja, koji je neprekidno pričao, ili, bolje rečeno, hvalisao se. Nekoliko je puta nadmeno istaknuo kako će s ocem poći na večeru kod obitelji Kemble, preko rijeke u Cold Spring.

Između dva zalogaja ukusne janjetine, Orry je upitao:

- Jesu li vam Kembleovi rođaci? Stanley se smijuljio.

- Ne, dečko. Oni su vlasnici vestpointske ljevaonice. Što misliš, tko vojsku opskrbljuje artiljerijskim oruđem?

Stanley je to izgovorio tako nadmeno da ga je najmlađi brat Billy s uživanjem, potajno oponašao. Sjedio je odmah do Stanleyja, pa stariji brat nije primijetio Billyjeve grimase, i nije mu bilo jasno zašto se George grohotom nasmijao. No, otac primijeti Billyjevo krevljenje i prilijepi mu zaušnicu. Gospođa se Hazard rasrdi.

Orry usiljeno reče:

- Žao mi je, ah nisam čuo za Kembleove.

- Njihove su subotnje večere poznate - odgovorio je Stanley tonom kojim je Orryju jasno stavio na znanje da je život u Južnoj Karolini izvan važnih državnih tokova.

Orry se obrati gospodinu Hazardu.

- Oni proizvode željezo, zar ne? William kimne glavom.

- Sa zavisću moram priznati, najbolje u zemlji.

- Možda mogu pomoći mome bratu.

Dosađujući se, Stanley je viljuškom nabadao krumpir. No, William Hazard slušao je Orryjevo objašnjenje. Orryjev brat Cooper žalio se u pismima na česte lomove zamašnjaka i drugih dijelova od kovanog željeza njihova mlina na Mont Royalu.

- Tako se zove naša plantaža riže. Mlin je pokretala rijeka, no brat je nagovorio oca da pokušaju parnim strojem. Otac se protivio toj zamisli, i sad mu se čini da je bio u pravu.

- Lijevanje željeza je kompliciran posao - rekao je gospodin Hazard. - Možda Kembleovi mogu pomoći tvom bratu. Ili, još bolje, zašto ne bismo mi pokušali? ate na

Nek5 nam napiše pismo. ići.

- Reći ću mu, gospodine. Hvala vam. Orry je uvijek nastojao da stariji brat ima o njemu dobro mišljenje. Već slijedećeg dana pisao je Cooperu. - u Rio. Odgovor je ubrzo stigao. Pismo je počinjalo riječima • doba zahvalnosti, a zatim je Cooper pisao kako mu se čini da čovjek iz Columbije, koji je izradio dijelove za mlin, Saint razumije u lijevanje željeza manje od njega. I bilo bi mu zaista drago da čuje mišljenje i savjet stručnjaka.

Odmah će pisati Hazardovima. Bližio se lipanj lako mu se na početku godine činilo Orryja gotovo nemogućim, Orry je shvatio da ima izgleda da izdrži staž pitomaca, iako je gotovo stalno bio u odjeljenju »besmrtnika«. George je neprekidno bio u vrhu, Spazio iako se nije naročito trudio. Orry je pomalo zavidio prijatelju, no nikad nije bio ljubomoran. Kad su

Obojica su uspjeli održati broj minusa ispod dvije stotine, a kad je stigla nova skupina budućih akademaca, pritisak na pitomce prilično je popustio. Orry i George nisu previše pridonijeli maltretiranju novaka, ati više iako bi se ponekad znali istresti i izvikati na njih. No, nikad sa zlom namjerom. Iskustvo s Bentom bilo je isuviše poučno. Naravno, Benta je bilo nemoguće potpuno izbjeći, no svaki put kad bi se sreli s njim, tupo bi se zablujio kao da ne postoje. Bilo im je jasno da to što ih je privremeno ostavio na miru, ne znači i da ih je potpuno zaboravio. A kamoli da im je oprostio.

Otprilike deset dana prije ljetnog logorovanja, u West Point je neočekivano stigao Cooper. Bio je na je povratku iz Pennsylvanije, gdje su William i Stanley Hazard ispitali slomljene dijelove mlina na Mont Roya.

- Vaš otac i brat riješili su problem vrlo lako - oficira i izvijestio je Georgea. - Kao što sam i mislio, momak iz Columbije nema pojma o poslu. Ne rastaljuje kovano željezo na pravoj temperaturi. Kad bih ga uspio uvjeriti u to, ne bi više bilo problema. Naravno, to neće biti lako. Jer, po njegovom mišljenju, priznati da čovjek može nešto naučiti od Jenkija, isto je kao i bogohuliti.

Georgea je Copper Main osvojio naprečac. Dvade-settrogodišnjak, viši od brata, odjeven u fina odijela, nonšalantan, upalih obraza i sjajnih crnih očiju, profinjenog osjećaja za humor, pomalo ciničan, očarao je Georgea. Orry i Copper imali su dosta toga zajedničkog; vitak stas, smeđu, valovitu kosu,

tanak, gotovo aristokratski nos. No, stariji brat nije bio preplanuo poput Orryja. Cooperovo prozračno lice i blijedi ten odisali su bolećivošću, kao da je rođen krhak, umoran, predodređen da mašta i razmišlja.

Cooper je odlučio posjetiti ne samo njih, nego običi i pogledati tu školu iz koje izlaze najbolji vodnici ove zemlje. Jer, rekao je, nema toga na svijetu što nije zanimljivo proučavati, osim, možda, rodoslovlja obitelji u njegovoj državi.

No, Cooper je za kratka boravka u Roeovom hotelu malo razgledao, a više rastreseno zurio, misleći na bog zna što. Tako ga je Orry zatekao jednom kako bulji u kamenu zgradu kasarne melankolična pogleda.

Pred sam kraj boravka u West Pointu, Cooper je zaboravio na tren svoja razmišljanja i cinizam te izmamio širok osmijeh na Georgeovu licu, rekavši:

- Morate nas posjetiti, gospodine. Dolje kod nas na Ashieyju mnogo je lijepih cura. I u obitelji su dvije. Bit će prave krasotice kad odrastu. Nisam baš vidio mnogo zgodnih dama u Lehigh Stationu. Naravno, najviše sam vremena proveo buljeći u visoke peći. Vaša obitelj upravlja sjajnom tvrtkom, gospodine Hazard.

- Volio bih da me zovete George.

- Ne, zovi ga Panj - uplete se Orry. - Svaki kadet ima nadimak. Mi smo ih dobili prošlog tjedna.

- Panj, ha ? - Cooper pogleda brata. - Koji je tvoj ?

- Prut.

Cooper se nasmije.

- Dijelovi jednog, istog drveta, zar ne? Pa, gospodine Panj, htjedoh reći kako se divim snazi i veličini vašeg obiteljskog poduzeća. - I ponovno mu se oči zagledaše u daljinu, s odsjajem sjete. - Vjerujte mi. Pisak parobroda usidrenog na Sjevernom molu, nadglasao je mukanje teladi s broda za prijevoz stoke što je plovio niz Hudson. Cooper je zgrabio kožnati kovčeg i sjurio niz stepenice hotelskog balkona.

- Posjetite nas, gospodine Panj. Jedi dobro, Orry. Čekamo vas kod kuće idućeg ljeta.

Kad je Cooper nestao iz vida, George reče:

- Tvoj je brat krasan momak. Orry se namršti.

- Jest. No, nešto nije u redu. Silno se trudio da bude duhovit i da se smiješi, a to ne radi često. Bio je uznemiren.

- Zašto?

- I ja bih volio znati.

Riječni brodić plovio je od morske obale uzvodno rijekom Ashley. Eutaw je bila šalupa s dva jedra, na koju se ukrcao Cooper putujući kući. Na palubi je bilo mnoštvo poštanskih paketa i zaliha robe koju je čarl-stonski zastupnik nekolicine plantažera slao rijekom.

Jutro je bilo tiho i sunčano. Rijeka Ashley tekla je bistra i mirna. Od svih »rižinih« rijeka, Ashley je bila najlošija jer je na nju ocean utjecao jače nego na ostale. Morske plime i orkani često su s Atlantika donosili sol koja je uništavala rižu. No, Cooperov otac i drugi plantažeri držali su da se ta nepogodnost nadomješta mogućnošću lakog i jeftinog prijevoza riže rijekom do Charlestona.

Vrućina kasnog lipnja upekla je u Cooperov vrat i ruke dok je stajao naslonjen na ogradu brodića i čekao da ugleda lučicu Mainovih. Često se žestio zbog dotrajalog pristaništa i svega što ga je smetalo u rodnom kraju, no ljubav prema svemu ovdje duboko mu se uvukla pod kožu. Posebno je volio krajolik uz rijeku, visoke borove, živopisne hrastove i palme što su se prostirali uz samu obalu. U granama šarenile su se sojke i crvendači. Na jednom je mjestu duž riječne obale bio usječen put. Cooper spazi tri momka na krasnim konjima; u ovoj su nizini konjske trke bile omiljela zabava.

Počеше ga napadati mušice i komarči. Mogao je gotovo namirisati da se približava nezdravo godišnje doba. U velikoj kući sigurno su počele pripreme za selidbu u ljetnikovac Summerville, Odatle će Cooperov otac jašući odlaziti do plantaža i nadgledati ih, no neće odsjedati u Mont Royalu sve dok klima ne postane podnošljivija. Postojala je i izreka o obalnom dijelu Južne Karoline, gdje je svake godine močvarna groznica kosila desetke bijelaca: »U proljeće - raj, ljeti - pakao, a ujesen - lječilište.« S lijeve strane broda krošnje su otkrivale ljudskom rukom izgrađene nasipe. Iza njih ležala su polja koja su nekoć davno Cooperovi preci teškim radom otrgnuli močvari. Ti su nasipi bili ključna točka plantaža riže.

U pravilnim razmacima u nasipe su bili ugrađeni pravokutni propusti nazvani »brane«. Na oba kraja »brane« bila su vrata. Pomoću njih, riječnu su vodu propuštali u rižina polja i natapali ih, ili su polja odvodnjavali kako bi riža što bolje uspijevala. A uspijevala bi ako su ljudi Tilleta Maina navrijeme i dobro obavili sav posao, Uspijevala bi ako jata »rižinih« ptica nisu bila prebrojna. Uspijevala bi ako jesenje oluje nisu otrovale rijeku solju.

Bilo je nebrojeno mnogo tih »ako«. Nebrojeno mnogo razočarenja, i poneki veliki uspjeh. Život planta-

žera riže previše je ovisio o čudima prirode, pa je Cooper sve Češće pomišljao kako bi se Mainovi morali baviti nekim sigurnijim i suvremenijim poslom.

Povik kormilara trgne ga iz razmišljanja. Nije ni primijetio da upravo pristaju uz obalu. Odjednom se osjeti čudnovato tužnim. »Bolje šuti o onom što si vidio gore na Sjeveru.«

No, sumnjao je da će moći.

Uskoro je koračao puteljkom kroz prostran uređeni vrt s kojeg se pružao pogled na rijeku. Zrak je bio natopljen mirisom ljubičica i jasmína, divljih jabuka i ruža. Na trijemu prvoga kata velike kuće, stajala je Clarissa Gault Main i nadgledala robove pri zatvaranju gornjih soba. Spazila ga je, potrčala do ograde verande i sretno mu doviknula pozdrav. Cooper joj odmahne i pošalje poljubac. Volio je majku.

Nije ušao u kuću, nego je obiđe s jedne strane, pozdravljajući Crnce koji su se vrzmali oko ljetne kuhinje. S tog je mjesta mogao uživati u pogledu na gotovo kilometar dugu stazu oivičenu divovskim hrastovima što se spuštala prema rijeci. Do njega dopre zagušljiv povjetarac; sivo osje španjolske mahovine zaljula se s grana drveća.

Na početku drvoreda vidje dvije djevojčice. Njegove mlađe sestre, kao i obično, jurile su vrtom igrajući se lovice. Onaj deran, Charles, Cooperov bratić, izgubio se negdje netragom.

U manjoj zgradi uz ljetnu kuhinju odlučivalo se o svim poslovima na Mont Royalu. Cooper se uspne stepenicama i začuje Rambov glas. Rambo je bio jedan od najiskusnijih predradnika na plantaži.

- Izvirili su na Južnom polju, mister Main. I na Pristanišnom polju. - Govorio je o dijelovima plantaže. Svaka čestica ili polje imali su ime. Tillet Main svake je godine, da smanji rizik, zasijavao trećinu posjeda tek početkom lipnja. Predradnik je izvještavao Cooperova oca da je na tim kasno zasijanim poljima riža počela klijati i da mladice vire iz vode. Uskoro će pomoću brana na nasipima isušiti polja i tako će riža početi rasti.

- Dobre vijesti, Rambo. Zna li za to i mister Jones ?

- Išao je sa mnom i vidio, gospodine.

- Vas dvojica obavijestite i ostale.

- 'Oćemo, gospodine.

Cooper otvori vrata i pozdravi velikog, sjedokosog Crnca koji iziđe. Svi su u obitelji o Crncima govorili kao

o Tilletovim ljudima. »Ljudi« je bio izraz kojim su, izgovarajući ga glasno, namjerno ublažavali istinu. Kao

1 svi drugi, i Cooper bi o njima razmišljao samo kao o robovima.

- Pomislih da su te Jenkiji kidnapirali - reče Tillet Main kroz oblak duhanskog dima. Odloži lulu na stol i

tržne uglovima usana. Taj nagovještaj osmijeha znači dobrodošlicu, pomisli Cooper,

- Ostao sam dan duže da bih posjetio Orryja. Ide mu sasvim dobro.

- I očekujem da mu ide dobro. Više me zanima što si ti saznao.

Cooper se smjesti u staru stolicu za ljuhanje, odmah do Tilletovog stola zatrpanog poslovnim knjigama. Til-let je sam vodio knjigovodstvo i pregledavao sve račune vezane uz Mont Royal. Poput drugih plantažera u nizini, i Tillet se odnosio prema posjedu i zaradi prilično rastrošno, no u obitelji je bio jedini koji je osobno nadgledao svaki novčić.

- Uvjerio sam se da su moje sumnje bile opravdane - reče Cooper. - Postoji znanstveno objašnjenje zbog čega se željezni dijelovi tako često lome. Ako u sirovu željezu ostane previše ugljika koji nije oksidirao, i još nekih elemenata, takvo željezo nije pogodno za dijelove stroja koji se često habaju. Trebao bih uvjeriti u to onu nezalicu u Columbiji. Ako ne uspijem, mogli bismo, možda, naručiti te dijelove iz Marylanda, ili čak iz Pennsylv. . .

- Radije bih da posao ostane u našoj državi -upadne Tillet. - Lakše je utjecati na prijatelje nego na strance.

- U redu - uzdahne Cooper pokorivši se još jednoj očevoj naredbi. Pokoravao se svakog tjedna desecima sličnih. Ipak doda: - Sklopio sam neka poznanstva u Pennsylvaniji.

No, otac prečuje njegovu opasku.

Glava obitelji Main bio je krupan četrdeset deveto-godišnjak. Oko ćelavog tjemena sva mu je kosa bila sijeda. Cooper je naslijedio Tilletovu visinu i crne oči. No, izražaj očiju bitno je razlikovao oca od sina. Cooperove oči bile su blage, misaone, često podsmješljive. Tilletov pogled gotovo nikad nije odisao nježnošću ili veseljem. Bio je čvrst, osoran, a često i ljutit.

Odgovorom za ponašanje mnogobrojnog ljudstva, i bijelog i crnog, Tillet Main davno je bio naučio kako se treba odnositi prema njima, kao da je bio rođen da naređuje, što je, po porijeklu Mainovih, zapravo i bio. Ukratko, volio je ženu, djecu, posjed, svoju crkvu, svoje Crnce i svoju državu, bez pogovora.

Od osmoro djece koliko mu se rodilo, polovina nije preživjela četvrtu godinu života. Cooperova majka često je govorila da je to razlog što se Tillet tako rijetko smije. No, najstariji sin sumnjao je da je to jedini razlog. Tilletov društveni ugled, položaj, pa i naslijeđe stvorili su od njega arogantna i drska

čovjeka. Istovremeno, sve ga je češće obuzimao osjećaj manje vrijednosti koji nikako nije mogao kontrolirati ili odagnati. U zadnje je vrijeme Cooper kod mnogih Južnjaka češće otkrivao sličan osjećaj. A put s kojeg se vratio uvjerio ga je da su ti osjećaji i te kako utemeljeni na stvarnim činjenicama. Tillet je proučavao sina.

- Ne izgledaš baš previše sretan što si se vratio ?

- Oh, sretan sam - iskreno odgovori Cooper. - No, nisam bio na Sjeveru od zadnje godine studija na Yaleu, pa me ono što sam ovih dana vidio, prilično potištilo.

- Što si to vidio? - upita oštro i zajedljivo Tillet. Cooperu je bilo jasno da ne bi trebao sve reći. No, tvrdoglavo je nastavio.

- Tvornice, oče. Velike, prljave tvornice, koje šište, tutnje i dime u nebo poput peći samog Belzebuba. Sjever se razvija zastrašujuće brzo. Sve je više strojeva, a ljudi, tako mi Boga, nigdje nisam vidio tolike gomile ljudi. Kad bih uspoređivao taj kraj s našim, onda je ovo prava divljina.

Tillet prinese lulu ustima i pučne nekoliko dimova.

- Misliš da kvantitet znači više od kvalitete ?

- Ne, gospodine, ali. . .

- Ne želim da se ovdje sjate gomile stranaca ili došljaka.

Cooper po tko zna koji put prepozna onu glupu i krutu netrpeljivost zavijenu u ponos starosjedioca, i ne razmišljajući, upadne ocu u riječ.

- A što je drugo bio Charles Main nego stranac i došljak?

- On je bio vojvoda, gospodin. Osim toga, bio je među prvim doseljenicima hugenotima.

- U redu, gospodine. Ali stalno podsjećanje na slavnu prošlost neće sazdati nove tvornice ili pomoći južnjačkoj ekonomiji. Ovo je doba strojeva, a mi to odbijamo priznati. Slijepo se držimo poljoprivrede i naše prošlosti, i svakim danom sve više zaostajemo. Nekoć je Jug vodio ovu zemlju, ali danas više ne. Svake godine gubimo djelić ugleda i utjecaja kad je riječ o nacionalnim pitanjima. I to s razlogom. Nismo se prilagodili vremenu.

Zastane na trenutak želeći istaknuti najočitiji primjer, stanje za koje se Jug vezao, a koje ovisi o odanosti robova svojim gospodarima. No nije morao i to izreći da bi ražestio Tilleta. I ovo je bilo previše. Starac tresne šakom o stol.

- Pazi što govoriš! Južnjaci ne hule svoju domovinu. Barem ne odani Južnjaci. Zar nije dovoljno što to rade Jenkiji?

Sin nije znao što da odgovori. Opet se našao u škripcu, između svojih uvjerenja i vječne nemogućnosti da utječe na Tilletove stavove. I prije bi se oko sličnih tema porječkali, ali nikad ovako žestoko. Cooper počne vikati:

- Da nisi tako prokleta tvrdoglav kao i svi drugi veleposjednici ove zatucane. . .

Vrisak izvan kuće trenutno prekine svađu. Otac i sin potrčaše prema vratima.

Vrisnula je jedna od djevojčica koje je Cooper vrativši se kući ugledao kako se igraju u vrtu. Ashton Main i njena sestra Brett, pola sata prije nego što je brodić pristao uz molo, završile su s čitanjem i računanjem. Njihov kućni učitelj, Nijemac iz Charlestona po imenu Herr Nagel, povukao se na prijednevni drijemež, zadovoljan mlađom sestrom i njenom željom za učenjem, i mrzovoljan zbog starije, njene drskosti i nezainteresiranosti za bilo kakav misaoni napor.

Obje su djevojčice bile pravi izdanci Mainovih, no, ipak su se razlikovale. Posjetitelji bi uvijek primijetili samo Ashton koja je navršavala osrnu godinu i već je bila lijepa. Kosu je imala tamniju od ostalih u obitelji. Povremeno se činila potpuno crnom. Po boji i žestini oči su joj bile nalik očevim.

Brett je bila dvije godine mlađa. Nije bila bez dražesti, ali po figuri i ljepoti zaostajala je za sestrom. Već se moglo nazrijeti da će odrasti u vitku i visoku djevojku, poput Tilleta i njene braće; bila je visoka skoro kao Ashton. Ta nasljedna osobina neće joj ići na ruku pri udvaranju, često je isticala Ashton.

Poslije učenja djevojčice su pošle u šetnju uz rijeku Pokiaj zadnjeg polja zasijanog u ožujku, gdje su mladice riže bile već visoke i zdrave, u granama niskog žbunja Brett je otkrila ptičje gnijezdo s jednim blijedim jajetom.

- Ashton, dođi vidjeti! - pozvala je Brett. Ashton priđe živahno, ali afektirano graciozno. Iako još djevojčica, bila je svjesna da je ljepša od Brett. Svoju nadmoć pokazivala je svakoga trena. Brett je rekla:

- Gnijezdo je vjerojatno sive čaplje. ~ Pogledom je pretražila rijeku, - Valjda će se vratiti u gnijezdo - reče zabrinuto.

Ashton osjeti brigu u sestrinu glasu, i na tren đavolski osmijeh zatitra na njenim ružičastim usnama.

- Eh, baš će se razočarati kad se vrati - rekla je brzo se sagnuvši, zgrabila jaje iz gnijezda i potrčala.

Brett pojuri za njom niz obalu.

- Vрати ga natrag! Nemaš pravo ukrasti jaje mami--ptici!

- Oh, imam, i te kako! - poviče Ashton i samo zakima glavom.

Brett je dobro poznavala sestru, ili je barem mislila da je zna. Situaciju je trebalo brzo riješiti, ali i

lukavo. Počela se pretvarati da se pomirila s krađom jajeta, i ubrzo Ashton više nije pazila na sestriño kretanje. Usporila je trk i počela polako hodati proučavajući jaje na dlanu. Brett joj se prišulja s leđa, potrči i zgrabi jaje.

Sad je Ashton jurila za njom, sve do velike kuće i niz drvored hrastova. Konačno obje posustaše od umora i Ashton odustane od progona.

- Imaš pravo, Brett. Ti si dobra, a ja sam bila zla. Trebalo bi jaje vratiti u gnijezdo. Daj da ga još jednom pogledam, pa ćemo ga odnijeti natrag.

Ashtonina umiljata iskrenost prevari mlađu djevojčicu i ona pruži jaje sestri. Osmijeha nestane s Ashtonina lica.

- Ako ne može biti moje, neće biti ničije - reče i zatvori šaku. Stisnuvši prste, zdrobi jaje.

Brett, okretna i žilava, nimalo djevojački skoči na sestru i sruši je na zemlju. Zgrabi Ashton za kosu i počne je bubetati šakama sve dok starija djevojčica ne zavrišti. Taj krik natjera oca i Cooper a da istrče iz kuće. Otac ih razdvoji, slušajući istovremeno dvije (k)tpuno različite verzije događaja, zatim ih jednu po jednu prebaci preko koljena i pošteno im ispraši stražnjice. Sve to učini prije nego što im se pojavi majka iz kuće.

Brett je glasno plakala protestirajući protiv nepravde. Ashton je plakala još glasnije. Dok je vrištala, grčila lice i uzdisala oči su joj svjetlucale čudnim sjajem. Na prvi pogled činilo se da svjetlucaju suze, pa ni Clarissa, ni Tillet, ni Cooper ne primijetiše da joj u očima zapravo bliješti užitak.

Brett to opazi.

Otpribliže kilometar daleko od velike kuće, u odijeljenom malom naselju na plantaži, nekako u isto vrijeme, dograbila su se i dva dječaka. Nasred prašnjavog puta zbog bambusove pecaljke rvali su se crni i bijeli dječak.

Put je dijelio naselje na dva reda bijelo okrečenih baraka za robove. Ovdje se, također namjerno daleko od gospodareve kuće, nalazila i baraka za bolesnike s plantaže, zatim mala crkva i, na kraju ulice, zgrada s pet soba podignuta na drvenim potpornjima. Ta je kuća pripadala nadgledniku Mont Royala, gospodinu Salemu Jonesu, po rođenju Novoenglanđaninu, a po ponašanju strogom oficiru. Odrastao je na Jugu, gdje ga je odgojila majka udovica, a prije jedanaest godina s odličnim je preporukama došao s druge plantaže na Mont Royal. Tillet ga je, usprkos svemu, držao za Jenkija, vječnog stranca. Dobrim radom u korist Mainovih, uspio je smanjiti Tilletovo nepovjerenje, ali ga nikad nije potpuno otklonio.

Dva su se dječaka rvala u prašim, a prizor su promatrali mali Crnci i starci nesposobni za rad. Teško je bilo reći tko je od dvojice bio odrpaniji i prašnjaviji. Bijeli dječak, star sedam godina, preplanuo od sunca i snažan, bijaše Charles Main. Nećak Charles, kako ga je zvala Clarissa, kako bi svima bilo jasno da ne pripada ovoj obitelji Mainovih.

Charles je bio izuzetno lijepo dijete i to je bilo jedino nasljeđe od roditelja. Otac mu je bio Tilletov brat, nesposobni odvjetnik po imenu Huger Main. Zajedno sa suprugom, Huger je nestao u brodolomu parobroda kod Hatterasa 1841. godine. U to je vrijeme Charles bio kod strica u Mont Royalu. Bio je jedinac, i poslije sahrane dva prazna kovčega, ostao je kod rođaka.

Iako prilično osamljen, Charles je živio lagodnim životom. Dječaćkom intuicijom shvatio je da stric Tillet nije cijenio njegova oca, pa da tako ne cijeni ni njega. Charles je to znao iskoristiti. Stric i strina puštali su ga da odrasta kako želi, i nisu ga tjerali na satove učenja kod Nijemca. Charles je vrijeme provodio pecajući i lunjajući šumama i močvarama oko plantaže. Prijatelji su mu bili crni dječaci poput Cuffeyja s kojim se rvao zbog pečačkog štapa.

Glasna vika iz jedne od baraka privuče pažnju djece i starih Crnaca. Na vrata iziđe poznat im lik u čizmama. Nizak, ćelav i s trbušinom, okrugla ulica, Salem Jones bi, ističući svoju važnost, uvijek hodao naokolo & jahaćim bičem u ruci i debelom orahovom palicom za pojasom.

Dječaci prestadoše s rvanjem, i u tom trenu, slučajno, Charles polomi pecaljku. Kao i uvijek, košulja mu je bila izvan hlaća, a obrazi i brada zaprljani prašinom. Prošlotjedna borba s Cuffeyjevim bratićem Jamesom stajala ga je prednjeg zuba. Prekid tučnjave dobro mu je došao da predahne.

- Jones je opet prob'o ići Semiramisi - šapne Cuf-fey. - Otkad mu je žena umrla prije šest mjeseci, stalno proba.

- Pokušavao je i prije, ali ne tako javno - doda Charles. - Tako barem kaže stric Tillet.

Salem Jones otputi se niz ulicu i nestane iza svoje kuće. Charles se približi kolibi u kojoj je živjela Semira-mis s obitelji. Kroz otvorena vrata samo je nazirao djevojku, no mogao ju je vrlo lako zamisliti. Semiramis je imala glatku, crnu kožu, prekrasne obline i izgled zrele djevojke. Svi su se momci na plantaži slagali da je Semiramis nešto izuzetno.

Ljutita izgleda, Jones je osedlao konja i žurno od jahao prema poljima, Cuffey pretpostavi kamo je pošao.

- Priam će opet nadrljati. Stari Jones ne dobije što 'oće od nje, pa se ljuti na njenog brata.

Charles pogleda prema suncu.

- Htio sam poći kući na ručak. Ostat ću da vidim što će biti s Priamom. - U obitelji im ionako ne bi nedostajao.

Počeo je razmišljati o onome što bi se moglo dogoditi. Semiramisin brat Priam bijaše jak, svojeglav Crnac. Prije tri generacije njegove su pretke doveli iz Angole, no on je još uvijek strasno žudio za slobodom koju su mu oduzeli.

Charles je mogao razumjeti njegov otpor. Nikako nije shvaćao da čovjek samo stoga što mu je koža bijele boje može biti slobodan, a drugi jer je crn ne može. To mu se činilo nepravednim, čak i divljačkim, iako je i on držao da je takvo stanje nepromjenjivo.

Često je o ropstvu raspravljao s Cuffeyjem. Recimo o imenima. Obojica su se slagala da Semiramis nema ništa protiv svoga klasičnog imena kojim je krštena po rođenju, cifrastog imena, kako ga je nazvao Cuffey. Nije joj bilo jasno da se tim imenom bijelci izruguju njenom položaju. S druge strane, pak, Priam je bio svjestan sprdnje. Nije krio Ma mrzi vlastito ime.

- Priam kaže da neće uvijek biti gos'n Tilletov čovjek - povjerio se Cuffey prijatelju. - On to stalno kaže. Charles je znao što to znači. Priam će pokušati pobjeći. Ali kamo? Zar nije ropstvo svugdje? Cuffey je tvrdio da nije, no bez ikakvih dokaza.

Poslije podne, Charles se ponovno motao po crnačkom naselju. Odrjemao je sat vremena u hladovitoj crkvi, a zatim sjeo na trijem jedne od koliba rezbareći štap, sve dok se s polja ne počеше vraćati robovi s motikama prebačenim preko ramena.

Sat vremena prije njih, u kuću se vratio Jones. Čim ih je spazio izišao je na verandu oznojene košulje, s bičem i palicom za pojasom.

- Priame! - zaurla Jones s paklenim osmijehom na licu, Rob, za glavu viši i petnaestak godina mlađi od nadglednika, istupi iz kolone Crnaca. S nimalo strahopoštovanja odgovori bijelcu:

- IzvoPte, gos'n Jones?

- Predradnik mi se potužio da zabušavaš u zadnje vrijeme. Rekao mi je i da se često žališ. Hoćeš li da ti odredim posao za dvojicu?

Priam zaniječe glavom.

- Ja radim svaki pos'o koji mi kažu. Ne moram i uživati u njem', zar ne? - Pogleda ostale robove očima

punim otpora i gnjeva. - Predradnik mi nikad nije rek'o da zabušavam.

Jones se spusti niz stepenice, no samo do polovice; da je sasvim sišao vrh njegove glave dopirao bi Prianiu do ramena.

- Zar misliš da će predradnik tako nešto tebi reći? Neće, jer si preglup da to shvatiš. Dobar si jedino za rad. Crnački rad. Životinjski rad.

Nadglednik udari Priama palicom u želudac, želeći ga razjariti.

- Radiš češ ti meni dvostruko, barem tjedan dana. Svakog dana još za jednog čovjeka.

Među Crncima koji su stajali i gledali, začuše se uzdasi i gundanje. Na svim plantažama, osim onih na najgorem glasu, robovi bi obavljali određeni dnevni posao koji im je ostavljao dovoljno vremena da poslije zalaska sunca obrade i male okućnice ili da se bave nekim drugim poslom u slobodno vrijeme.

Pri am stisne zube da ne odbrusi nadgledniku. No, Jones je čvrsto odlučio da nastavi s izazivanjem. Charles je mrzio napuhanog, niskog Jenkija, njegovu čelu i piskutav nazalni glas.

- Ostao si bez riječi, ha, crnčugo? - Jones ponovno mune Priama palicom, ovoga puta jače. - Osim više posla, mogu te i drukčije kazniti. Recimo, zbog drskog pogleda mogao bi dobiti i ovim. - Nadglednik izvuče jahaći bič i izmahne prema Priamu.

Nepravedno izazivanje razbjesni Charlesa, i on poput tane ta s trijema dojuri do Priama.

- Mister Jones, vi imate i bič i palicu, a Priam je bez ičega. To nije pravedno. Dajte mu nešto od toga, pa onda izazivajte.

Nastade muk.

Uplašeni robovi stajahu nepomično. S rijeke dopre muklo rikanje aligatora. Čak i u Priamovim očima ugasne ubilačka mržnja koju je Jones izazvao. Zapanjeni nadglednik buljio je u dječaka.

- Braniš ovu crnčugu?

- Hoću da budete pravedni. Svi za njega kažu da je dobar radnik. I moj stric to kaže.

- On je crnčuga. I mora raditi dobro. Mora lomiti leđa od posla. A ti bi morao biti u velikoj kući gdje ti je i mjesto. Ako se i dalje budeš motao po ovom dijelu plantaže, počet ću se pitati zbog čega si ovdje. Nešto te privlači ovamo? Nešto te zove, ha? Možda malo crnačke krvi u tvojim žilama?

Charlesa ne razbjesni uvreda, već podrugljiv Jone-sov smijeh. Sagne glavu i zaleti se u nadglednikov želudac. Udari ga dvaput šakama i pobježe poput vjetra.

Krio se uz rijeku sve do sumraka. Tada je shvatio da ne smije dulje izbivati iz velike kuće. Dok se polako vraćao, šećući kroz vrt, iza grma začuje psikanje.

Spazio Cuffeyjevo lice u sumraku. Cerekajući se, crnčić mu saopći da je njegov napad na Jonesa bio uspješan. Toliko se bio razgnjevio da je zaboravio na Priama.

Gladan i umoran, Charles se uputi prema kući. Nekako mu se pobjeda učinila nevažnom. Pogotovo kad je spazio strica Tilleta kako ga iščekuje smrknuta lica.

- Prije sat vremena Jones je bio ovdje. Dođi u biblioteku. Tamo želim saznati što imaš reći u svoju obranu.

Charles poslušao i pođe za stricem. Oduvijek je volio prizore i zvukove velike kuće u to doba dana. Zveket srebrnog posuđa, odsjaj svijeća i lojanica na namještaju od ružina i orahova drveta. Privjesci kristalnog lusteru zveckali bi na povjetarcu što je dopirao s rijeke. Obavivši posao, kućna bi posluga mrmorila i smijuljila se po kućnim odajama. Od svega toga, ništa nije vidio ni čuo te večeri.

Charles je oduvijek volio i Tilletovu biblioteku, sobu masivnog namještaja, s čudesnom zidnom slikom ruševina nekog drevnog rimskog grada iznad kamina. Na policama je bilo stotine knjiga na engleskom, latinskom i grčkom jeziku. Charlesa nisu odveć zanimala, no divio se stricu koji ih je sve mogao čitati. Te mu se večeri biblioteka činila neprijateljskom i opasnom.

Tillet zatraži od Charlesa da mu objasni svoje ponašanje. Oklijevajući, dječak reče kako je Jones imao bič i palicu, a Priam je bio goloruk, te zato nije dvojio na čiju će stranu on stati.

Tillet zatrese glavom posegnuvši za lulom.

- Nije tvoj posao da se miješaš u takve rasprave. Ti znaš da je Priam jedan od mojih ljudi. I znaš da on nema jednaka prava kao bijelci.

- A zašto mora biti tako? Ako ga netko želi udariti, mora li on to mirno trpjeti?

Tillet pripali lulu brzim, odsječnim kretnjama. Glas mu postade dublji, odajući ljutnju.

- Još si mlad, Charles, i neke stvari potpuno krivo shvaćaš. Ja se brinem za svoje ljude. I oni to znaju. A gospodin Jones je dobar nadglednik. Doduše, povremeno se ponaša kao zadnja budala. Nema potrebe da šetka naokolo s bičem i palicom. Na Mont Royalu nema crnaca-bundžija, osim, možda, ponekog. Priam i još dvojica-trojica znaju biti buntovnički raspoloženi, ali se to ne događa često niti prelazi granice dopuštenog. Ja se trudim da održim dobru atmosferu na posjedu. Moji su ljudi zadovoljni.

Zastane u govoru očekujući dječakovo odobravanje. Charles upita:

- Kako mogu biti zadovoljni kad ne smiju poći kamo žele, i učiniti ono što žele?

Pitanje je bilo sasvim razumno, no Tillet gotovo pobjesni.

- Ne postavljam pitanja o nečemu što ne razumiješ. Oni trebaju biti zahvalni što su ovdje. Jer da nisu, živjeli bi u divljaštvu. Crnci su najzadovoljniji kad o njima brinu drugi. A što se tebe tiče, momče...

Tillet baci pogled na vrata, koja nisu bila sasvim zatvorena. Netko je bio tamo i prisluškiavao. No, to ga ne zasmeta. Drškom lule zaprijeti dječaku.

- Ako budeš pravio probleme gospodinu Jonesu,

prebacit ću te preko koljena i dobro isprašiti. Za boga miloga, kad ćeš se početi ponašati kako dolikuje mladom gospodinu, ako tako nešto uopće mogu očekivati od tebe? A sad, izlazi odavde.

Charles se okrene na peti i pojuri. Nije želio da stric vidi suze u njegovim očima. Otvori vrata i naglo zastane ugledavši nekoga.

Bila je to strina Clarissa. Ispružila je utješno ruku.

- Charles...

Stric ga je smatrao nevrijednim. Bez sumnje ga je i ona takvim držala. Izbjegao je njenu ruku i izjurio iz kuće u mrak.

Kasnije te noći, na drugom katu u velikoj spavaćoj sobi, okrenutoj prema rijeci, Tillet je pomagao svojoj ženi razvezati stezник. Duboko je udahnula zrak, zaobišla nekoliko spakiranih kovčega i stala iza zaslona da dovrši pripreme za odlazak u krevet.

Tillet navuče platnene gaće koje bi oblačio za spavanje po toplom vremenu. Nisu bile po posljednjoj modi, ali su bile udobne. U sobi je vladala tišina. Mir ga uzruja, pa pogleda prema zaslonu.

- Reci što imaš reći, Clarissa; želim se noćas dobro naspavati.

Pojavila se iza paravana u spavaćici, češljajući četkom raspuštenu sivu kosu. Clarissa Main bila je niska žena krhka stasa koji je odudarao od debeljuškastog lica i debelih ruku. Svima je bilo jasno da su sinovi od nje naslijedili samo oblik nosa. Clarissini preci, hugenoti po imenu Gault, došli su u Karolinu dvije godine prije Charlesa de Maina. Tu je činjenicu Clarissa koristila da bočne muža kad bi postao bahat.

- Već sam se ispričala zbog prisluškiavanja - rekla je. - Kako ćeš urazumiti nećaka Charlesa, tvoja je stvar. Konačno, on je sin tvog brata.

- Ne predaješ se ti samo tako - odgovori Tillet sarkastično. - Ne kad imaš vlastite ideje.

- A ti bi me poslušao, kad bih predložila svoje viđenje? - ozbiljno i bez zajedljivosti upita Clarissa. Rijetko kad bi se posvađali, ali su zato, po njihovim riječima, često »raspravljali«. - Mislim da ne bi, jer ti si već dječaka otpisao kao izgubljen slučaj i propalicu.

Tillet se pouzda u uzrečicu:

- Kakav otac, takav sin.

- Ponekad. Ponekad ne.

- Nazori su mu sve opasniji. Jesi li čula što me sve zapitkivao ?

- Tillete, dragi, nećak Charles nije jedini koji sumnja u sistem kojim ova obitelj živi već šest pokoljenja.

- Živi i napreduje - ispravi je muž sjedeći na rubu kreveta natkritog baldahinom. - A isto tako i Gaultovi.

- To i ne poričem.

- Čak ni moj vlastiti sin nije imun na takve luđačke ideje.

Optužujući ton ove rečenice razljuti Clarissu.

- Ako kaniš početi uobičajeno predavanje o Coope-ru, i knjigama koje su utjecale na njega, i o mojoj krivici za to, molim te, ne želim slušati. Samo da te podsjetim, Cooper je pošao u Yale, tvoje sveučilište, na izričito tvoj zahtjev. A što se tiče sumnji, priznajem, dijelim mnoge njegove. Zar je potrebno držati desetke tisuća robova ?

Tillet odmahne rukom.

- To je izraz vašeg straha od pobune. Ali ovdje se ništa slično neće dogoditi. Ovaj posjed nije Haiti. U Mont Royalu nema Veseyja.

Mislio je na vođu ustanka robova 1822. godine, na mjesanaca-slobodnjaka Denmarka Veseyja iz Charlesto-na. Zapravo, do pobune nije ni došlo; urota je bila otkrivena i ugušena u začetku. No i sama pomisao na tako nešto mučila je mnoge Južnokarolinjane.

Tilletovo popovanje svisoka ražestilo je Clarissu.

- Da, doista strahujem od sve većeg broja Crnaca. No više od toga, vjerovao ili ne, strahujem od vlastite savjesti.

On skoči s kreveta. Crvene mrlje izbiše mu na obrazima, no suzdrži se od žestokog odgovora, i svlada se. Volio je Clarissu, i zbog toga je jedino njoj bilo dopušteno da se s njim prepire, i da u tome ponekad pobijedi.

Mirno reče:

- Sasvim smo se udaljili od teme.

- U pravu si - kimnula je glavom i nasmiješila se dajući mu tako do znanja da želi okončati raspravu. - Jedino ti želim reći da bi se trebao potruditi oko dječaka. Prepun je energije. Možda bi je mogao pokušati usmjeriti u pozitivnom pravcu.

- Kako?

Clarissa slegne ramenima i uzdahne.

- Ne znam. Na tom se pitanju uvijek spotaknem. Ugasili su svjetlo i navukli pamučne pokrivače jer je noću znalo zahladiti. Tillet se stisne uz suprugu i stavi ruku na njeno bedro, kao i svake večeri. Nije mogao prestati misliti o raspravi jer je negdje u dnu duše osjetio da je Clarissa u pravu kad je riječ o nećaku Charlesu. Poput svoje supruge i on se često naprezao da nađe rješenje za poneki problem, no nikako mu to nije uspijevalo. Zbog toga se sve više povlačio u sebe i ogrtao plaštem grubosti i netrpeljivosti.

- U svakom slučaju, nemam vremena za tako težak posao kao što je odgajanje mladog nitkova. Jesam li rekao težak? Bolja bi riječ bila nemoguć. Slažem se sa svim razumnim ljudima iz susjedstva. Charles će loše završiti.

- Ako su svi uvjereni u to - tužno prommlja Clarissa u mraku - stvarno će tako završiti.

Logorovanje 1843. godine svidjelo se Georgeu i Orryju mnogo više nego ono prvo. George je unaprijeđen u kaplara što je donekle zbunilo njegova prijatelja, jer je Orry bio taj koji je čeznuo za vojničkom karijerom. No, Orry je srdačno stisnuo ruku novom kadetskom podoficiru, i zajedno su se iskrali do Bennyja da, uz pivo i cigare, proslave uspjeh. Nisu ih uhvatili. Bili su već veterani.

Za vrijeme logorovanja, Orry je cijelo vrijeme brinuo o onome što ga čeka na trećoj godini Akademije. Nije više bio pitomac, no to nije značilo da se može opustiti, jer ga je čekalo više sati francuskoga i nacrtne geometrije.

George ga je nagovorio da prisustvuje završnom ljetnom balu. Kao i uvijek, održan je u zgradi Akademije. Iz hotela i Buttermilk Fallsa došle su napirlitane djevojke u pratnji majki, i njihove su se duge, plesne haljine vukle po granitnom podu stare zgrade. Orry se osjećao glupo, no pristao je doći na ples samo da okonča stalno nagovaranje svoga prijatelja.

U kompletnoj uniformi osjećao se smiješnim i bilo mu je vruće. No muka je imala i ljepših strana. Orry

je uživao u pogledu na napudrana djevojačka ramena i njihove zavodničke oči, no razočarano je ustanovio da niti jedna ne gleda u njegovu smjeru.

Čak i Elkanah Bent imao je pratilju. Pojavio se uz djevojku mršava lica i lošeg tena. George je gurnuo prijatelja i zacerekao se. Pickett se gotovo ugušio od smijeha.

- Ne mogu vjerovati - rekao je. - Konačno je pronašao nekoga tko pristaje plesati sa slonom.

S druge strane prepune dvorane, Bent je primijetio da ga gledaju. Prostrijelio je društvo ubilačkim pogledom, no George se nije smeo već se nastavio cerekati.

- Pretpostavljam da tako ružna cura mora pristati i na Bentovu facu.

Ružne ili lijepe, djevojke s bala zbunjivale su Orry-ja, jer je znao kako je nespretni u ophođenju s njima. A George je već uvelike plesao. Orry ga je gledao sa strane, želeći zamoliti neku djevojku za ples, ali nije znao kako da to izvede.

Stajao je tako cijeli sat, dok ga nije spasio George. Pojavio se s dvije djevojke koje su ga držale pod ruku, i bilo je očito da je jedna za Orryja. Ubrzo George otleše sa svojom pratiljom, a Orry ostane nasamo s djevojkom osjećajući se kao da će propasti u zemlju. Pitanja koja je postavljao bila su nespretna, a nastojanje da bude duhovit pretvorilo se u komediju. No, djevojka, bucmasta plavuša, bila je očarana njegovom bespriječnom uniformom, stalno je buljila u njegovu dugmad, i činilo se da mu oprašta nedruštveno ponašanje.

Bila je to gospođica Draper iz Albanyja. Njena nesposobnost da smisli inteligentnu rečenicu prisilila je Orryja da konačno zapleše s njom. Izgazio joj je noge. Razgovor na plesnom podiju sveo se na ispričavanje. Kad joj je predložio da prošeću, pristala je bez oklijevanja.

Imao je dopuštenje za »šetnju s djevojkom«, pa ju je poveo na, u kadetskom žargonu, »zavodničko šetalište«. No, mrak i šuštanje lišća, ili je to bilo šuštanje satena i svilenih podsuknji, samo su pojačali njegovu zbunjenost. Sjeli su na klupu u čudnoj tišini.

Odjednom, gospođica Draper otvori svoju veliku ručnu torbicu i izvuče nekakve male, slatke kolače što

ih je ponijela iz hotela. Orry posegne za jednim, no ispadne mu iz ruke. Drugi mu se smrvi i prospe po kaputu. Gospođica Draper ga je gledala s iščekivanjem gotovo cijelu minutu, a zatim naglo ustala s klupe.

- Molim vas, gospodine, odvedite me natrag. Ovdje je hladno.

Ta je noć bila zapravo posebno topla. Orry otprati gospođicu Draper do plesne dvorane. Cijelim su putem šutjeli. Za manje od trideset sekundi, plesala je s drugim kadetom. Večer je bila čisti promašaj. Orry također.

- Nikad više neću poći na običnu glupu priredbu - rekao je Georgeu te večeri u spavaonici. - Sviđaju mi se djevojke, ali ne znam što treba uraditi i kako se ponašati. Pogotovo ne znam kako se udvarati. Gospođica Draper mi je rekla »laku noć« kao da imam neku groznu zaraznu bolest.

- Eh, dečko, zanemario si quid pro quo.

- Kako to misliš?

- Nije li te gospođica Draper ponudila, recimo, kolačićima ?

- Otkud, dovraga, znaš?

- Jer su ih i meni nudile.

- Ona?

- Ne, naravno. Druge djevojke.

- Koliko drugih djevojaka?

- Nekoliko. To je dio igre, Orry. Zauzvrat, djevojke očekuju suvenir, a dobro odgojeni džentlmen to zna. Što misliš, zašto ja stalno tražim rezervnu dugmad, i prišivam ih na uniformu?

- Da, primijetio sam da često gubiš dugmad. Valjda nećeš reći kako je gospođica Draper očekivala da joj ja...?

- Hrabrima pripada čast - upadne George - a čast traži zauzvrat vestpointsku dugmad. Pogotovo prije nego ti udijeli zagrljaj ili poljubac. Dečko moj, dugme s kadetske uniforme najtraženiji je romantični suvenir u državi.

- Gospode - uzdahne Orry. - Nije mi bilo ni nakraj pameti. Zato je i buljila t[^]ko bijesno. Ah, čini se da sam ja jedan od onih muškaraca kojima je Svevišnji odredio samo jednu ženu.

- Takvima Svevišnji određuje i samo jedan tok života. Orry, ti si isu više ozbiljan.

U mraku, Georgeov željezni krevet zaškripi dok se okretao prema prijatelju.

- Otkad smo prijatelji, iskreni jedan prema drugome, muči me jedno pitanje. Čini mi se da znam odgovor.

- Da?

- Jesi li ikad spavao s nekom djevojkom?

- Dodavola, nije li to osobna stvar? Nije li to neprikladno pitati?

- Ne izmotavaj se s tom južnjačkom retorikom. Jesi li ili nisi ?

Orry jedva procijedi odgovor:

- Nisam.

- E, pa onda ćemo učiniti nešto da to sredimo.

- Da sredimo ? Kako ?

- Zaboga, pitaš to kao da govorimo o koleri! Orry shvati da je Georgeova ljutnja hinjena. Nervozno se nasmije i promrmlja.

- Oprosti. Nastavi.

- U selu je nekoliko slobodnih dama. Ako posjetimo koju od njih, možda sruši tvoje romantične predodžbe o ženama. U svakom slučaju uvjerit će te da žene ne uzdrhte na tvoj prvi pohotni pogled.

Orry ga pokušava prekinuti, no George ne dopusti.

- Bez protivljenja, molim. Neće te stajati mnogo, a sve će biti poučno. Ako ti je stalo do našeg prijateljstva, poči ćeš sa mnom do sela.

- Bojao sam se da ćeš tako nešto reći.

Orry se ponadao da mu se u glasu nije osjetilo iznenadno uzbuđenje.

Čvrsto je vjerovao da će njegovo uvođenje u svijet spolnosti biti privatna stvar, to jest da će za to znati samo on, George i žena kojoj će počiti. No, umjesto toga, nakon nekoliko noći, George je okupio još četiri kadeta, i sva su šestorica pošla do Buttermilk Fallsa. Uvođenje će biti privatno kao narodni zbor.

Dama koju su posjetili činila se Orryju užasno starom, iako su joj bile tek trideset tri godine. Alice Peet bila je prsata brineta, blagih očiju, tvrda osmijeha i lica čiju su negdašnju ljepotu zbrisali težak rad i brige. George je rekao da je udovica koja se bavi pranjem rublja i »drugim stvarima« kako bi prehranila sebe, troje djece i mačku. Prije dvije godine, za vrijeme oluje, njen muž, mornar na parobrodu, pao je s palube i utopio se.

Alice Peet je poslala djecu prijateljici, tako da je nasamo mogla primiti posjetitelje u kuću. A mjesto u kojem je živjela teško se moglo nazvati kućom. Više je ličilo na šupu. Baraka je imala jednu veću prostoriju, pokretnim vratima odijeljenu od manje koju je, vjerojatno, koristila na »noćni« rad.

Orry saspe u grlo čašicu žestokog viskija što ga je natočila Alice. Odjednom ga preplavi stid. Bilo mu je jasno da neće moći stupiti iza pokretnih vrata. Bez riječi iziđe iz kuće na trijem.

Koliba Alice Peet bila je smještena na južnom kraju sela, prilično daleko od zadnjih kuća. Ako ništa drugo, imala je prekrasan vidik na zvijezdama obasjan Hudson. Orry sjedne i opusti se.

Činilo se da muž nije odveć nedostajao Alici Peet. Smijala se i pila i zabavljala s kadetima. U kućici je bivalo sve veselije. Nakon jednog sata, Orry s radošću pretpostavi da su ga zaboravili. No, tad se vrata s treskom otvore.

Iz barake istetura kadet Stribling. Otkad su George i Orry postali godišnjaci, sasvim se prijateljski ophodio s njima.

- Main? Gdje ste, gospodine? Madam Pompadour--Peet čeka! I vjerujte, upotrijebio sam riječ doslovce.

Stribling skoro pade niz trijem. Uhvati se za stup i podrigne.

- Gospode, to je stvorenje nezasićeno. Ostati ćemo cijelu noć. No, dok ne podiže cijenu, koga briga? Upadaj! Tvoj je red.

- Hvala, no mislim da ću osta...

- ^adet Orry Main? - zauriao je George iz kućice. - Ulazi i obavi svoju dužnost, gospodine!

Nakon nekoliko minuta natezanja, Orry protiv volje upadne u kućicu. Raskalašeni ga kadeti jednostavno uguraše u sobicu i zatvoriše vrata iza njega. Bio je prestravljen. No, na vlastito iznenađenje ustanovi da se i određeni dio njegova tijela ponašao u skladu s nadimkom - »prut« je pritiskao njegov raspork na hlačama. Raspork je bio zadnja novotarija na vestpointskim uniformama. Uveden je usprkos protestima ćudoredaca, među kojima je najglasnija bila žena Delafielda, Stare Ptičice. Tvrdila je da raspork na hlačama znači moralno nazadovanje. No, javnost je tu nemoralnost prihvatila. Vlada također.

Orry je često maštao kako dugmad na rasporku puca pod pritiskom. U mraku, pralja je mirisala na mošus, s dodatkom mirisa kolonjske vode, viskija i toplog tijela.

- Ovdje sam - promrmlja.

Spotakao se o rub kreveta i pristojno ispričao. Alice Peet nije mu se rugala. Možda je bila pijana, no govorila je sasvim blago.

- Dođi, dragi. Ti si Orry, zar ne?

- Da, Orry.

- Lijepo ime. Prijatelji mi kažu da ti je ovo prvi put.

- Pa...

- Ne moraš ništa govoriti. Sjedni ovdje.

Sav uspaljen, nema valjda vrućicu?, sjedne na rub kreveta.

- Neće biti problema i uživat ćeš, dragi - rekla je žena i dotakla ga tako slobodno da se skoro onesvijesti.

Bila je stručnjak. Nakon desetak minuta, Orry nesvjesno zadašće i sva tajnovitost nestane.

Na povratku, pokušao je uvjeriti Georgea kako se dobro proveo. Zapravo, zagrljaji Alice Peet ostaviše ga praznim i nevjerojatno tužnim. Možda se po tome razlikovao od drugih, no spolni odnosi sa nepoznatim ženama nisu ga privlačili. Ova ga je posjeta potpuno uvjerila da će u njegovom životu postojati samo jedna žena. Jedna jedina. I bio je siguran da će je prepoznati onoga trenutka kad je spazi.

Ako ga zbog toga proglase romantičnom budalom, neka tako bude.

Jedne subote popodne, u proljeće 1844. godine, George i Orry nisu imali što raditi. Nije bilo minusa koje bi morali odrađivati prekodnim stražarenjem, pa odlučiše poći u planinarenje po brdima iznad Akademije. Tog je dana Orry saznao nešto više o obiteljskom poslu Hazardovih, o željezu. Taj posao ne samo da je bio obiteljska tradicija, već je u sebi nosio i nešto tajnovito. George je vjerovao u to, i do toga trenu nije Orryju pričao o sličnim stvarima.

Hodajući, dva su se kadeta obrela ponad okruglog, plitkog kratera. Promjer mu je bio nešto veći od metra, a na dnu je bilo dosta prašine i kamenja. Rub je bio obrastao busenovima divlje trave, što je značilo da je krater star nekoliko mjeseci, a možda i godina.

Odjednom, George se uzbudi. Klekne uz krater, i neočekivano počne kopati golim rukama.

- George, što radiš dođavol...

- Čekaj! Našao sam nešto.

Iz zemlje iskopa nešto poput troske, čunjasta oblika, dvadesetak centimetara dugačko. Orry nikad ranije nije vidio trosku takva oblika i takve tamnosmeđe boje.

- Nebesa! Što li je to?

- Nešto nebesko - odgovori George a neobičan mu osmijeh ozari lice. Kad se Orry namršti, dajući mu na znanje da nije zadovoljan objašnjenjem, George upre prstom u oblačno nebo. - Došlo je otamo. To je meteorit. Boja kazuje da je bogat željezom. Stari tvornički radnici zovu ga »zvjezdanim željezom«. - Okretao je čunjasti predmet na sve strane, i razgledao ga tako pobožna izraza lica da se Orry zaprepastio.

- Stari su Egipćani znali za zvjezdano željezo -nastavio je George tajanstvenu priču. ~ Ovaj je djelić putovao milijune i milijune kilometara prije nego je tresnuo baš ovdje. A otac mi je govorio kako je željezarstvo utjecalo na tok povijesti jače nego svi političari i vojskovođe ovoga svijeta - podigne meteorit u ruci - a ovo je razlog. Željezo može razoriti sve: obitelji, sudbine, vlade, cijele države. Nema moćnije stvari na svijetu od željeza.

- Da? - sumnjičavo zapita Orry gledajući na Ravan pred zgradom Akademije. - Misliš li da je moćnije i od snažne vojske?

- Bez oružja, bez ovoga, nema snažne vojske.

Izrekao je to toliko vatreno i glasno da Orry zadrti. Razgovor prestade i oni uskoro nastaviše hodati. Ubrzo, George postade onaj stari, brbljavac šaljivdžija. No, cijelo je vrijeme nosio sa sobom meteorit. Kad su se vratili u kasarnu, zamotao ga je i pohranio u kovčeg poput neprocjenjiva blaga.

Jedne noći krajem svibnja, George se iskrao po cigare. U zadnji čas zastane pred vratima Bennyjeve krčme. Iz točionice začuje se poznati napjev kadetske pjesme u čast vlasnika. Svaka generacija vestpointskih kadeta nastojala je poznatoj pjesmici dodati novu, originalnu strofu. Većina ih je bila prostačka, no ova koju su kadeti upravo pjevali, sasvim je pristojno zazvučala.

Hajd'mo, drugovi, uskladimo glas, i stanimo uz stolove na čas. Zapjevajmo ovaj tužni refren jer rastanku našem došao je tren. U vojsci neće biti cuge, a na čin čekat ćeš godine duge, pa zapjevajmo još dva refrena u spomen na Benny Havena, oh!

George zaviri kroz prozor i namršti se. Krčma je bila prepuna kadeta treće i četvrte godine, a među njima vidio je i onog prokletog Benta. Već je kanio da se okrene i pode natrag, no bio je predugo bez cigara.

Pogleda kroz prozor još jednom. Spazi u grupi i nekoliko godišnjaka. Gotovo svi kadeti bijahu pijani. Na brzinu smisli taktiku. Stariji kadeti ne smiju pomisliti da čini nešto zabranjeno i da ga zbog toga peče savjest. Sve je stvar držanja. Drsko se isprsi, na lice namjesti samouvjern osmijeh i uđe u krčmu. Benny Haven, oh! Benny Haven, oh!

Zapjevajmo još dva refrena,

u spomen na Benny Havena, oh!

Stariji se kadeti okrenu prema Georgeu, i tek onako, reda radi, izviknu nekoliko prijetnji. George kupi

cigare i pođe ka izlazu kadli Bent zatetura prema njemu i zgrabi ga rukama za rame.

Georgeu se želudac zgrči. I desna šaka, također. No, nije bilo potrebe, jer ga Bent pogleda mutno i supijano, i pozove da im se pridruži na jedno pivo, mrmrljajući nešto kako bi trebalo zaboraviti sve nesuglasice iz prošlosti. George namjerno prečuje tu rečenicu, no pristane na pivo jer je bilo besplatno, a i on je bio žedan.

Elkanah Bent bijaše pripit pa tako i manje služben nego obično. Uzbuđeno je brbljao o zadnjoj novosti iz Washingtona. Izumitelj Morse poslao je poruku putem žice čak do Baltimorea.

- Zar ne shvaćate koliko jč taj izum važan, Hazarde? On znači početak nove ere u vojnom obavještanju. Točno onako kako je stari Mahan predviđao. U slijedećem ratu...

- Kakvom slijedećem ratu? - upadne George.

- Otkud ja znam? - promrmlja Bent proljevajući pivo po uniformi. - Ali sigurno će ga biti, kao što će sigurno doći i slijedeće godišnje doba. - Pogled mu se malo razbistri. ~ Ljudska vrsta ne može drukčije srediti neke nesuglasice. Tako je to kod svake životinjske vrste. Hvala bogu, na dobrobit našeg poziva. Neki su kadeti slušali što govori debeljko iz Ohia. Jedan je buljio s nevjericom u očima, baš kao i George. No, Benet se nije obazirao. Ustao je od stola, a glas mu neočekivano ojača, gotovo do urlanja.

- Kad ova zemlja ponovno zarati, tražit će novog vođu. - Bio se nagnuo nad stol, zažarenih obraza, upljuvanih usana. - Vojska će tražiti američkog Bona-partea.

George se nervozno nasmije.

- Pa, gospodine Bent, vi očito vidite dalje od mene. No, nadam se da više neću biti u vojsci kad nastupi taj vaš veliki rat. Ako, pak, budem, imat ću samo tri cilja. Izvršavati naredbe. Izvršavati ih razumno. Izbjegavati metke.

- Potpuno se slažem - reče Bent i zaljulja se. -Razborit se general nikad ne izlaže mecima. Običan vojnik je taj, kako kaže gospodin Whitney, zamjenjivi djelić stroja. Bolje je žrtvovati pedeset tisuća takvih djelića, nego izgubiti jednog vrsnog vođu.

- Zanimljiva teorija - promrmlja George i naglo ustane od stola. Zahvali se na piću, no Bent ga nije čuo. Bio je zaposlen-pokušavajući uhvatiti Georgea za rukav, ne bi li ga zadržao za stolom.

George otrgne ruku. Zgadila mu se pijana, debela mješina i ono što je izgovorio. Žudio je da iziđe na čist zrak i pogleda u nešto ugodnije od Bentovih sitnih, suludih očiju.

Istoga je tjedna Pickett pozvao Georgea, Orrya i još neke prijatelje na zakusku. I to je bio vestpointski običaj. Nekoliko dana prije zakuske, pozvani bi gosti iz blagovaonice krišom iznosili sljedovanja mesa, krumpira, maslaca i kruha. Hranu bi »švercali« na uobičajen način: skrivali bi je u kape iz kojih su prethodno izvadili čvrste obruče.

U subotu navečer, poslije pregleda spavaonica, gosti su se našli u Pickettovoj sobi. Od donesenih namirnica Virdžinac je pripremio zakusku u ukradenom posudu. Svaka je kasarna imala takav tajni inventar. Jedan obrok toplog jela obavezno bi poslali najbližem strazaru kako ih nitko ne bi iznenadio do večerja.

Zakuska je protekla u dobrom raspoloženju. Razgo-varal/ su živo, gotovo o svemu. O problemu Oregona, o travanjskom ugovoru koji je omogućavao pripojenje Teksasa, o kandidacionom zboru demokrata koji su dan prije odustali od favoriziranog kandidata Van Burena, i opredijelili se za Polka, koji je bio poznat kao zadrni ekspanzionist.

Kadeti koje je tog ljeta čekalo odsustvo razgovarali su o planovima za provod. Među njima bili su Orry i George. Naposljedku, George spomene zadnji susret s Bentom.

- Kad je govorio o američkom Bonaparteu, tako mi boga ako nije mislio na sebe. I što je gore, sasvim sam siguran da bi mirne savjesti poslao cijeli odred na klaonicu, samo ako bi to poslužilo njegovoj svrsi. Bez ikakva premišljanja. On o vojnicima razmišlja kao o »zamjenjivim djelićima«.

Pickett posegne za zdjelom na ognjištu u kojoj je podgrijavao ostatke zakuske.

- Nek' me gospoda ispričaju zbog neprimjerene igre riječi, no debela kadetska svinja o kojoj je riječ, svinjski žudi za slavom. Neka se Bog smiluje svakom tko se ispriječi toj žudnji, slučajno ili namjerno.

Mršavi kadet iz Missourija reče:

- Čini mi se da ga shvaćate preozbiljno. On je dupeglavac. Obični komedijaš.

- Ako tako površno misliš o njemu, onda si ti dupeglavac - upadne George.

- Amen - reče Orry. - Bent je opasan. Možda i sulud. Klonite mu se s puta.

- I završite sa zakuskom - doda Pickett.

Orry je putovao na jug parobrodom. Za prvim objedom u brodskom salonu osjećao se samosvjesno u svečanoj uniformi, fraku dugih, uskih repova s mnogobrojnom pozlaćenom dugmadi sprijeda i na manšetna-ma. Uniforma je nedvojbeno privlačila pažnju. Svi su ga gledali s udivljenjem i prijateljski, osim trgovca iz Connecticut a, koji je cijelo vrijeme mrmrljao nešto o povlaštenoj vojničkoj aristokraciji, i o potrebi uvođenja civilnog odbora koji bi nadgledao rad Akademije.

U Charlestonu, Orry unajmi konja. Iako bi brodom putovao brže, poželio je jahati uzvodno rijekom, i iznenaditi obitelj svojim dolaskom. Bio je odsutan dvije godine, i na vlastito je čuđenje shvatio kako je preživio brojne ispite karaktera i uma. To ga ispuni zadovoljstvom. Odsustvo bi bilo još ljepše da je imao djevojku koja bi ga čekala. Djevojka kojoj bi dao tradicionalni kadetski poklon ljubavi: zlatom izvezenu vrpču koja je krasila crni samteni obrub svečane kape. Na vrpči su staroengleskim stilom bila izvezena slova U.S.M.A.

No, takve djevojke nije bilo. Već je počeo pomišljati kako će proživjeti cijeli svoj vijek bez nje.

Dok je jahao iz grada prolomi se nebo i počne pljuštati kiša. Orry zastane na trenutak, obuče plavi kaput i navuče štitičnik kape više na oči. Bilo mu je jasno da će na Mont Royal dojahati sav promočen. Tamo ga je trebao čekati Cooper, odakle bi zajedno krenuli do obiteljskog ljetnikovca.

Zdesna je tekla rijeka, a slijeva se pružao pogled na gustu šumu palmi i hrastova i na močvaru iza njih. Zrak je bio natopljen vlagom, poznatim zvukovima i mirisima.

Putem, sreo je dva Crnca koji su vozili kola natovarena robom u Charleston, Jedan je izvadio propusnicu i pokazao mu je iako Orry nije to zahtijevao. Robovima je bilo zabranjeno putovati ukoliko nisu imali ovjerenu propusnicu svoga gospodara. Mjesne patrole nadzirale su puteve i provjeravale propusnice, prema mišljenju nekih plantažera, nedovoljno savjesno. Taj je običaj već godinama vladao, a služio je da onemogući sastajanje robova koje bi moglo dovesti do pobune.

Jahao je otprilike sat vremena, kadli odjednom začuje preplašenu viku. Lagano otkasa iza okuke i zaustavi konja. Ispred njega, na desnoj strani ceste spazi otmjenu kočiju izvrnutu na bok.

Zatim spazi da je bujica odnijela dio ceste i suzila je na polovicu širine stvorivši malo, oštro ispupčenje. Kočija je vjerojatno sletjela s ceste pokušavajući izbjeći suženje i odron. Orry vidje pokidano remenje uz rudu, ali ne i konja.

Kočijaš bijelac stajao je uz dno prevrnutu kočije. Protezao se i pokušavao dohvatiti ručku na vratima. Uplašeni glasovi koje je Orry čuo bijahu ženski, no žene nije vidio. Ugledao je nekoliko velikih putnih kovčega razbacanih po cesti. Jedan je bio razbijen i po dubokom blatu rasule su se bijele haljine. Haljine su bile ukrašene čipkom, zamijeti jašući prema kočiji. Putnici nisu bili siromašni.

Kočijaš spazi Orryjev uniformu.

- Gospodine, jeste li iz neke patrole?

- Nisam, no rado ću pomoći.

- Ruke su mi prekratke da otvorim vrata.

- Dopustite da ja pokušam.

Dok je sjahivao, učini mu se da vidje nešto dugačko i tanko kako kliznu niz bok kočije i nestade kroz jedan od prozora. Nešto poput zelenkastog pruta išaranog crnim prugama.

Orry se munjevito pokrene. Stigavši do kočije otkrije da je strana na koju je nalegla zaglibila u močvarnu baruštinu. Zeleni prut najvjerojatnije je bila zmija.

- Popet ću se na bok - reče kočijašu. Uspentra se uz osovinu kotača, stane na bok kočije, pogleda kroz prozor i zagleda se u dva najveća, najtamnija oka koja je u životu vidio. Iako uzbuđen zbog moguće opasnosti, spazi da oči pripadaju blijedoputoj, lijepoj mladoj ženi. Njena pratilja bijaše starija Crnkinja.

- Uskoro ćemo vas izbaviti, moje dame.

Sagne se i dohvati ručku vrata nastojeći što pomnije proučiti unutrašnjost kočije. I tad spazi zmiiju. Nepomično je lažala u skutima djevojčine haljine, tako da je ona nije mogla vidjeti.

Niz Orryjeve obraze slijevala se kiša izmiješana sa znojem.

- Moje dame, molim vas nemojte se uplašiti kad čujete što ću vam reći. - Njegov tih, leden glas privuče pažnju žena. - Molim vas da se ne mičete dok vam ne kažem. U kočiji je zmija...

Oči im se prestrašeno razrogače. Crnkinja se počne obazirati, no Orry prošapće:

- Ne radite to! Ostanite nepomični!

Poslušajte ga, a i on se nije micao. Zmija je baš razjapila čeljust pokazujući dva zuba i pamučnobijelu unutrašnjost ždrijela. S Orryjeve brade kapne znoj. U glavi mu je bubnjalo vlastito bilo.

- Est-ce que le serpent est venimeux? ~~ tiho upita bijela djevojka. Shvati da govori francuski. - Je li zmija otrovna ?

Orry odgovori što je tiše i mirnije mogao.

~ Da. Ne napada dok se ne osjeti ugroženom. No, iako ju je uznemiriti. Zato vas molim da se ne mičete naglo i da ne govorite glasno. Bit će sve u redu.

Lagao je. Ili, barem, pretjerao u smirivanju. Na sreću, one nisu mogle osjetiti koliko je napet i uplašen. Djevojka se osmijehne, kao da se ispričava, i reče:

- Mi se u to ne razumijemo, gospodine. Iz grada smo.

Već je po njihovu govoru zaključio da nisu iz Karoline. Oči su mu stalno bile na zmiiji, vodenom mokasinu, opasnoj močvarnoj otrovnici. Ponovno je bila zatvorila čeljust.

Odjednom crnu ženu obuzme panika. Ramena joj se počеше tresti. Ugrize se za donju usnicu, pokušavajući obuzdati suze, no ne uspije.

- Smirite je! - Orry šapne djevojci. - Učinite nešto da se stiša.

I djevojka je bila prestravljena, no to je ne spriječi da lagano i pažljivo pruži ruku i dotakne Crnkinju, tiho mrmljajući.

- Mere Sally, priere de se taire encore un moment. I ja se bojim, no ostanimo još mirne i sve će biti u redu. Ten suis sure.

Crnkinja svlada strah. Podigne lijevu ruku i dotakne djevojku po blijedoplavoj rukavici. No njen je pokret bio prenegao, sušanj njene košulje preglasao. Prije nego što je Orry uspio upozoriti, zmija sijevne.

Djevojka je osjeti na haljini i zavrišti. Orry, na tren, prestrašen zažmiri. Stisne šakom rub prozora, nagne se naprijed i pogleda u kočiju.

Zmije više nije bilo. Ispala je kroz jedan od donjih prozora i pobjegla.

Iako je Orry tvrdio da nije zaslužan za spas, svo troje putnika mislilo je drugačije. Dok je pretraživao unutrašnjost kočije, otvarao vrata i izvlačio žene na sigurno, neprestance su mu se zahvaljivale.

Najprije je pomogao izići Crnkinji, a zatim i djevojci. Dok je stajala na boku kočije, pridržao ju je oko struka za tren duže nego je to bilo potrebno. Učinio je to nehotice. Jednostavno, bio je očaran njenom bijelom puti, tamnim očima i crnom kosom, te prekrasnim grudima pod haljinom. Bila je, otprilike, njegovih godina. U životu nije vidio ljepšeg stvorenja.

- Nikad vam se nećemo odužiti... - rekla je. Kraj rečenice ostavila je otvorenim pitajući za njegovo ime.

- Main. Orry Main.

- Vi ste vojnik?

- Još ne. Kadet sam Vojne akademije u West Pointu. Putujem kući na dvomjesečno odsustvo.

- Živate u blizini ?

- Da. Naša je plantaža uzvodno.

Skočio je s kočije, podigao ruke i pomogao djevojci da siđe niz osovinu kotača. Njeni prsti u rukavicama, oslonjeni na njegova ramena ispuniše ga ugodom. Lice joj bijaše ovalno, a usne pune. Zapravo je crta strastve-nosti oko usana isticala profinjenost njena lica. Spustivši je na zemlju, Orry nevoljko odvoji ruke od njena struka.

- Ja sam Madeline Fabray. Putujemo na plantažu Resolute. Jeste li čuli za nju ?

Orry s naporom prikrije mrštenje.

- Da. To je plantaža LaMotteovih. Nije daleko.

- Dolazimo čak iz New Orleansa. Moja pratilja Sally, Villefranche i ja. Nitko nije putovao dalje od dva dana jahanja od kuće. Ljudi iz New Orleansa su, što se putovanja tiče, užasni provincijalci. Mnogi vele da je dovoljno prošetati niz Place d'Armes do Mississippija, pa ne trebate ništa više vidjeti u cijeloj Americi.

Šalila se, naravno. Uživao je u svakoj njezinoj riječi, a ona je nastavila.

- U svakom slučaju, Karolina je pravo otkriće za nas. Mislili smo stići na Resolute u vrijeme ručka, no očito nećemo uspjeti. Moram vam reći, ceste su ovdje grozne. Toliko rupa. Villefranche je dobar kočijaš, no ovo sužen je na cesti bilo je nepremostivo. Konji su se okliznuli, uplašili se i pobjegli, a kočija se prevrnula... - Slegnula je ramenima, a zatim mu se nasmiješila: -Na sreću, dojahao je vitez i spasio nas.

Orry porumeni.

- Imali smo sreće. Zmija je bila preplašena, i moja je zasluga beznačajna.

- Ne, gospodine Main. Vama ću zauvijek biti zahvalna. - Madeline Fabray spontano mu dotakne ruku. - Zauvijek.

Njene se oči zadrže na njegovima. Tada, porume-njevši, povuče svoju ruku, a sjenka tuge preleti njenim licem.

Orry se zbuni. Učinilo mu se da ga je namjerno dotakla, a zatim je povukla ruku, požalivši što je to učinila. Čuo je da su njuorleanske djevojke poznate po dobrom odgoju, no dotaknuti ruku muškarca u znak zahvalnosti nije nikakav grijeh. Što onda nije bilo u redu?

Naravno, nije želio pitati. A da je to i učinio, vjerojatno mu ne bi odgovorila. Naslutio je njenu stidljivost, neku zavjesu iza koje je krila svoje misli i osjeća je. Tu je i bio odgovor njenom dodiru, povlačenju ruke i izrazu tuge, pa čak i srama.

Iako nije mogao dokučiti tajnu, bilo mu je jasno da je otkrio podosta toga o privlačnoj putnici. Bila je pametna i otmjena djevojka, iako to nije značilo da je i bezosjećajna. Naprotiv. A bli ješko vi njena duha očarali su ga više nego tizička ljepota. U trenu, učini mu se ovaj susret savršenim spojem dvoje ljudi koji su se konačno sreli.

Romantična budalo, pomisli trenutak kasnije. Ville-franche uljudno primijeti da bi trebali nekako

nastaviti put. Orry pročisti grlo.

- Otprilike kilometar i pol odavde, na raskrižju, jedna je postaj-a. Odjahat ću tamo i poslati po vas dvije mule i nekoliko Crnaca da izvuku kočiju na cestu.

Pomogao je kočijašu pokupiti razasutu odjeću i kovčege, iako mu se nije žurilo. Mrzio je pomisao da je ova divna djevojka krenula u posjet vlasniku Resolutea, Justinu LaMotteu, kojeg je znao vrlo dobro, i isto toliko prezirao.

LaMotteovi su bili stara, plemićka, hugenotska obitelj. Prvi LaMotte stigao je u Karolinu čak godinu dana prije Charlesa de Maina. Tako su Justin, njegov brat Francis, i cijela obitelj LaMotte svisoka gledali na Mainove i ostale obitelji usprkos činjenici što je Justin doveo posjed na rub propasti svojim lošim gospodarenjem i rastrošnim životom. Na prvi pogled, ili površno poznavajući Justina, mnogi su ga držali izuzetno šarmantnom osobom. No, Orry ga je dobro poznao.

O djevojci je želio saznati što više. Dodajući jednu blatnjavu torbu Villefrancheu, reče Madeiini:

- Po vašem imenu sudeći, rekao bih da ste Francuskinja.

Ona se nasmije.

- Oh, gotovo svatko u New Orleansu ima francusko ime. Francuzi su tamo u većini, pogotovo svećenici, pa vele da im je nemoguće izgovarati neka druga imena. Znao, Francuzi su katkada grozni snobovi.

- Da, čini mi se, ima francuskih doseljenika i u Karolini. - Pomisli na Justina LaMottea, no ne spomene ga. - Odakle je, onda, vaša obitelj ?

- S očeve strane, iz Njemačke. Moj pra-pra-djeda Faber bio je među prvim doseljenicima na, takozvanu, Njemačku obalu, četrdesetak kilometara uzvodno od New Orleansa. Prilično je bilo Nijemaca u lom dijelu Amerike, no u zadnjih stotinjak godina gotovo su sva imena prilagođena francuskome. Buchwalter je postao Bouchvaldre. Kerner je postao Quernel. Mogla bih ih nabrojiti barem tucet.

- No, vaša obitelj živi u gradu, a ne na toj Njemačkoj obali?

Sjenka tuge opet joj preleti licem.

- Imam samo oca. - Ispričala mu je da je vlasnik šećerane, poput njegova oca i djeda. Htio ju je pratiti na putu ovamo, no nije mogao. Prije šest mjeseci udarila ga je kap, i nepokretan leži u krevetu.

Orry obriše sasušeno blato sa zadnjeg kovčega i spremi se za polazak.

- Nadam se da ćete se ugodno osjećati na Kesoluteu, gospođice Fabray. - Znao je da mora reći još nešto, inače će trenutak otići u nepovrat. - Možda... - vrtio je kapu u rukama. - Možda ćemo se još vidjeti.

- Vrlo rado, zaista, gospodine Main - odgovorila je uz mali, svečan naklon. Orry je bio toliko uzbuđen, da mu se naklon učinio više nego uljudnošću.

Mahnu im i odjaha. Od ushita, pjevao je cijelim putem do raskrižja. Nikako mu nije bilo jasno što tako lijepa i pametna djevojka može tražiti kod nadmenih i praznih LaMotteovih. Da nisu u srodstvu? To mu se činilo jedinim razumnim objašnjenjem.

No, hinit će i ljubaznost prema LaMotteovim ako bude potrebno, samo da je posjeti. A to je želio učiniti, što prije. Ostat će kod kuće još cijeli mjesec i pol, a to je sasvim dovoljno vremena da joj se sviđi. Već je maštao kako će Madelini pokloniti izvezenu vrpču s kape, i kako će se na kraju odsustva jedno drugome zareći da se dopisuju.

Kako je čudna sudbina. Da ta prokleta kiša nije odnijela dio ceste, možda je nikada ne bi ni sreo. Tko bi rekao da kiša može donijeti iznenadnu sreću, osjećaj Orryju sasvim nov i prekrasan.

Nakon pet minuta stigao je na Mont Royal, i saznao nešto što ga je zaprepastilo.

- Fabray, kažeš? - upitao je Cooper. - Bojim se, momče, da si krenuo krivim putem. Fabray je ime mlade dame kojom će se Justin oženiti.

Mrtvačku tišinu prekine Orryjev uzvik:

- Kako je to moguće? Kakol

Cooper slegne ramenima. Bili su u blagovaonici, u polumraku, jer je ponovno počelo kišiti. Orryjeva je kapa ležala u uglu, na istom mjestu gdje ju je na dolasku hitnuo od sreće zagrlivši brata. Cooper je bio u košulji kratkih rukava. Natočio je dvije čaše najboljeg očevog crvenog vina. Orry ga nije ni okusio.

- Zaista ne znam - odgovori Cooper i podigne noge u čizmama na teški stol od mahagonija. - Nisam ni Justinov, ni Francisov povjerenik.

- Ne mogu vjerovati da će se ta djevojka udati za Justina. Nije starija od dvadeset godina. On je petnaest, dvadeset godina stariji od nje. Koliko je prošlo od smrti njegove prve žene?

- Devet godina, čini mi se. No, kakve to ima veze? Vjerojatno je sve dogovorio djevojčin otac. To se često događa. A LaMotteovi još uvijek nude dobar pedigree, iako su odavna otpadak ljudskog roda.

Bilo je to prvi put da se Orry zanio nekom ženom. Nastavio je gunđati i uzdisati zbog neuzvraćene ljubavi takvom žestinom da bi se nekom drugom učinio smiješnim. No, Cooper ga shvati sasvim

ozbiljno. Iako se sam nije našao u sličnom stanju, pa tako nije mogao u potpunosti shvatiti bratovu bol, nije sumnjao da je Orry stvarno potresen.

Nalio je još vina i vratio se papirima i proračunima koje je proučavao prije nego što je Orry stigao. Orry je kružio oko stola, sve uzbuđeniji. Naglo se zaustavi uz Cooperov stolac.

- Kad je vjenčanje?

- Ove subote. Usput, i naša je obitelj pozvana. Ti vjerojatno nećeš ići?

- U subotu?! Zašto tako brzo?

- Mogu samo nagađati. Justinova majka je željela da se vjenčaju ujesen, kad nije tako vruće. No, on je dovoljno odrastao da joj kaže »ne«. Nisam siguran žuri li se zbog mlade djevojke ili njezina miraza. Ako je lijepa kao što kažeš, vjerujem pričama koje kruže. Po susjedstvu se priča da je uzbuđen poput svojih pastuha. Hej, ne počinji opet s tim paklenim kruženjem oko stola. Ona je samo jedna od djevojaka.

Orry mu se unese u lice.

- Ona je više od toga. Pet minuta nakon našeg susreta bilo mi je jasno da bismo ona i ja bili savršeni, da bismo bili...

Nije znao kako da završi rečenicu. Ili se bojao da će mu se brat rugati. Cooper ga je gledao kako podiže kapu iz ugla sobe i kako dotiče zlatnu vrpču kažiprstom.

Orry tada iziđe bez riječi.

Cooper uzdahnu i posegne za vinom svoga brata. Prokletstvo, i on se odjednom osjećao tužnim.

Slijedećeg jutra braća osedlaše konje i odjahaše u Summerville. Kad su stigli, Orry se potrudio da što srdačnije pozdravi svakog člana obitelji. No, Clarissa je dobro poznavala svoju djecu. Te je večeri, poslije objeda, povelu Coopera na stranu.

- Tvoj brat nije glumac. Zašto je tako nesretan? Zar mu je drago što je kod kuće?

- Refao bih da mu je drago. No, jučer je na cesti za Charl^lton upoznao jednu mladu ženu. Zanimjela ga je, a tad je otkrio da je to buduća žena Justina LaMottea.

- Oh, Bože. To je djevojka za koju svi govore da je kreolka?

- Da, čini mi se. A, je li?

- Po imenu mogla bi biti. Bože - ponovi Clarissa - to je stvarno problem. Mislim, to vjenčanje. Otac odbija poći, no uljudnost traži da netko od obitelji prisustvuje. Nadala sam se da ćete ti i Orry poći sa mnom.

Cooper je sasvim shvaćao očevu antipatiju prema LaMotteovima. I sam ih nije volio. Bili su to isprazni, beskarakterni ljudi kojima je jedino stalo do konja i protuzakonitih dvoboja. Samo zbog majke, Cooper je odgovorio:

- Da budem iskren, ni meni se ne ide, ali poći ću. No, ne trebamo siliti i Orryja.

- U pravu si - rekla je Clarissa. - Pod tim okolnostima vjerojatno ni sam ne želi poći.

Za večerom, Orry ih sve iznenadi najavivši da i on želi s njima na subotnje vjenčanje. Cooperu se želja učini neumjesnom, no ne reče ništa. Tillet zatraži od Clarisse da povede i nećaka Charlesa.

- Kad vidi dame i gospodu kako se ophode, možda ga to potakne na bolje ponašanje - rekao je sarkastično. Cooper pomisli kako jadnog^lCharlesa stalno kažnjavaju, na ovaj ili onaj način.

Subotnje jutro osvanulo je vedro, sa svježim povjetarcem. Polazak za Resolute bio je odgođen za sat vremena jer je Clarissa imala posla. Prije jutra jedna se sluškinja počela porađati.

Clarissa je pomagala pri svakom porodu na plantaži i nije za to očekivala priznanja i pohvale. Jednog će dana Ashton i Brett raditi isto.

Vožnja kočijom do Resolutea trajala je sat i pol. Cijelim putem nećak Charles je zanovijetao j^lalio se. Clarissa ga je obukla u lijepo odijelo s visokim ovratnikom i kravatom, a cijelo vrijeme Charles ih je natezao i razvlačio, tako da je na Resolute stigao gotovo razdrljen.

Sat vremena prije njihova dolaska, u maloj je kapeli održana ceremonija vjenčanja. Prisustvovali su samo najbliži rođaci. U toku je bio prijem gostiju. Na proplanku uz kuću podignuta su četiri žuto-bijela paviljona, a gosti su se vrzmali između hrastova i magnolija, brbljajući i smijući se.

Plantaža LaMotteovih podsjećala je Coopera na neke čarlstonske prostitutke koje su svoje oronulo lice pokušavale sakriti pod naslagama pudera i boje. Na prvi pogled velika se kuća doimala raskošnom. Kad bi čovjek pogledao malo bolje, primijetio bi odvaljene daske i velike mrlje od vlage. S ciglenih potpornih stupova, koji su držali glavnu verandu, otpadala je žbuka. Kuća je bila okrenuta licem prema rijeci i prozorski su kapci bili u jadnom stanju. Nitko ih nije popravio poslije zadnje oluje.

No, gostima sve to nije odveć smetalo. Cooper je, ubrojivši članove obitelji LaMotte, goste i robove koji su posluživali, ocijenio da svečanosti prisustvuje otprilike tri stotine ljudi. S lijeve strane pristupnog puta, na tratini, stajalo je mnoštvo otmjenih kočija i laganih jednoprega. Zrakom je lelujavao dim s roštilja,

Na vjenčanjima u nizini tradicionalno su posluživali jela s roštilja.

Glazba iz Charlestona počne sa svirkom. Nećak Charles odmah se izgubi u gužvi. Turobna lica Orry je tražio mladu. Cooper se ponada da će punč biti dovoljno jak. Uspjet će podnijeti ostatak dana jedino ako se ponapije.

- Eno je - reče Orry. - Morali bismo čestitati mladencima prije nego što nastane gužva.

Clarissa i Cooper se suglasiše. Stali su u red i čestitali župniku, obitelji LaMotte i približili se mladoženji i mladoj.

Justin LaMotte bio je zgodan muškarac nabita stasa, rumena lica i svilenkaste smeđe kose. Činilo se da je boji. Čestitku Mainovih primio je s osmijehom i nekoliko uljudnih fraza. No, oči mu ostadoše hladne.

Cooper stane proučavati mladu. Bila je nevjerojatno lijepa. Nije čudo što je osvojila Orryja. Justin nije zaslužio takav poklon. Je li djevojka išta znala o čovjeku za kojeg se udala? Jadnica, valjda zna otprije, ponada se Cooper. Bilo bi jezivo da tek sada sazna što se krije iza umjetnog šarma njezina muža.

Cooper je namjerno stao u red ispred majke i Orryja. Kad prođe mimo mladenaca moći će se okrenuti i pogledati brata i djevojku. Susret valjda neće biti odveć sentimentaln. Orry je ionako bio dovoljno potresen.

Međutim, ponio se kao pravi džentlmen. Pridržao je ruku mlade za trenutak, a zatim se nagnuo naprijed i, po običaju, poljubio je u obraz. Poslije poljupca, kad se Orry ispravio, Cooper spazi da se dvoje mladih netremice gledaju. U njegovim, a i njenim očima, Cooper razazna tugu, kratak bljesak spoznaje da je sve trebalo biti drugačije.

Tada, u njenim očima zasja krivnja i ona ponikne pogledom. Justin je primao čestitke od drugih uzvanika i ne primijeti kratku igru očima. Razmišljajući o onome što je otkrio u Madelininim očima, Cooper reče sam sebi: Nadam se da će me neka žena tako pogledati barem jedanput prije nego što umrem.

Mainovi istupiše iz reda za čestitanje. Cooper je suosjećao s bratom, no nije znao kako da to izrazi riječima. A možda bi se Orry i uvrijedio. Zato se Cooper i uputi prema zdjelama s punčem. Usput, ispod jednog od stolova s posluženjem spazi nećaka Charlesa. Momak se povlačio četvoronoške, noseći tanjur zatrpan pečenim mesom i salatam. Košulja mu je već visjela izvan hlača.

Cooper se potruđi da posluži majku, pa je ostavi s tri starije dame. Dvije bijahu rođake Mainovih, a treća iz brojne obitelji Smithovih. Za pola sata ispio je četiri šalice punča, no nije mu bilo bolje. Na svakom koraku čuo je pohvale na račun mladoženje, što ga razljuti. Doduše, od uzvanika se i očekivalo da budu obzirni i dobrohotni, no Cooperovi obziri imali su granicu.

Uskoro se na vanjskom plesnom podiju zavrteo s dobrodržećom starom damom po imenu Tetka Betsy Bull. Cooper je uživao plesati polku, no Tetka Betsy pokvari ples riječima:

- Zar nisu najljepši par? Čeka je beskrajna sreća. Doduše, ne poznajem dobro Justina, no oduvijek mi se činio ugodnim i šarmantnim muškarcem.

- Na vjenčanju su svi muškarci anđeli. Tetka Betsy zagundā.

- Kako je moguće da netko tako blag i ugodan kao tvoja majka odgoji ciničnog mangupa poput tebe? Ne voliš Justina, jel' da? E, da znaš, s takvim stavom nećeš nikad stići u raj.

I ne želim u raj, nego do zdjele s punčem, pomisli Cooper kad je svirka prestala.

- Hvala za ples, Tetka Betsy. Oprostite. - Nakloni se i ode.

S novim pićem u ruci, predbaci sam sebi što je dopustio da iskaže osjećanja. Nije ga brinulo što ljudi misle o njemu, no ne smije dovesti majku u nepriliku. Ni po koju cijenu. A opet, teško se suzdržavao kad je bilo riječi o Justinu LaMotteu. Taj je čovjek pokušavao izigravati gospodina, a bio je običan ološ. Bolje se odnosio prema konjima nego prema Crncima. Kažnjavanje i okrutnost bili su svakodnevna pojava na Resolu-teu. Barem otkako je poslije očeve smrti upravljanje plantažom preuzeo Justin.

Proljetos, kad je na konjskim trkama Justin bio poražen, jedan od crnih slugu učinio je nešto što mu nije bilo po volji. Justinov bijes bio je sasvim neprimjeren Crnčevoj grešci. Bio je naredio da se u drvenu bačvu zakucaju čavli, zatvorio u nju slugu, i skotrljao bačvu niz brijeg. Jadni je rob tako stradao da je ostao nesposoban za rad i bio prepušten milostinji. Nakon mjesec dana sam je sebi oduzeo život.

Takvo divljačko kažnjavanje nije bilo uobičajeno u nizini, a pogotovo ne na Mont Royalu. Cooper je držao da je ono osnovni razlog za loše obrađenu zemlju na Resoluteu, za loš urod iz godine u godinu, i za dolazak plantaže na rub bankrota.

Bez obzira na nemoralnost takva ponašanja, Cooper je tvrdio da ono nosi i sasvim praktične posljedice. Sam čin držanja ljudi protiv njihove volje, prilično je demo-tivirajući. A ako tome još dodaš i fizičko zlostavljanje i okrutnost, kako možeš očekivati od robova da naporno i vrijedno rade? Da daju sve od sebe, i još malo povrh toga? Cooper je zaključio da temeljna razlika između gospodarskog sustava Sjevera i Juga nije u suprotnosti industrije i poljoprivrede, već u motiviranosti radnika.

Slobodni Jeriki radio je za vlastiti probitak. Južnjački rob radio je da izbjegne kaznu. Ta je razlika, polagano ali sigurno, nagrizala same temelje južnjačke ekonomije. No pokušaj to reći Justinu LaMotteu, ili Tilletu Mainu. Razočaran, Cooper posegne za novom šalicom punča. '

Francis LaMotte bio je tri godine stariji od brata. Isticao se u uzgoju konja, i u pravilu je na tradicionalnim konjičkim turnirima pobjeđivao Justina i sve ostale natjecatelje iz nizine. Francis je uzbuđivao gledatelje jurišajući u galopu na nizove obješenih obruča. Na vrhu njegova koplja, gotovo uvijek bilo bi najviše obruča. Natjecao se i u rušenju goveda. Od deset nastupa, u devet bi bio prvi koji bi držeći govedo za rogove, i svijajući mu vrat, srušio životinju na tlo.

Francis je bio onizak, mišićav čovjek preplanula lica i, za razliku od brata, nimalo otmjen. Zlobna izraza lica, stajao je uz Justina dok su pijuckali punč. Nekoliko koraka od njih, Madeline je razgovarala sa župnikom.

- Ne znam, oče Victor, tko će pobijediti na jesenskim izborima - čula su je braća kako govori. - No, očito je da će u izboru prevagnuti pitanje pripojenja Teksasa.

- Znete li da je baš jedan Južnokarolinjanin odigrao vodeću ulogu javno postavljajući taj problem?

- Mislite na gospodina Calhouna, zar ne?

Otac Victor kimne glavom. Calhoun je bio treći državni sekretar u Tylerovoj razjedinjenoj vladi. Kad je postavljen inicirao je nacrt Zakona o pripojenju Teksasa, koji su kasnije, u travnju, potpisale Republika Teksas i Sjedinjene Države.

- Sasvim ste u pravu što se tiče značaja tog pitanja - složio se župnik. - Prije kraja godine svaki će se čovjek morati izjasniti o tom pitanju. - Nije morao reći da su to mnogi već učinili. Svi su znali za Polkovu podršku, i za onu bivšeg predsjednika Jacksona. Također su znali i za suprotstavljanje Van Burena i Claya.

- Tako i treba da bude - odgovori Madeline. - Mnogi tvrde da je pitanje Teksasa mnogo značajnije nego što to političari žele priznati. Čula sam da je pravo pitanje zapravo širenje robovlasništva.

Župnik se nakostriješi.

- To govore agitatori, draga moja. Jenkijevski agitatori.

Madeline samo slegne ramenima, promrmljavši: - Tko zna. Uzrujan, župnik nervozno predloži:

- Mogli bismo poći po jelo? Madeline shvati da ga je ražestila.

- Naravno, povedite me, molim vas.

Nasmiješi se mužu, a Justin joj uzvratil prilično usiljenim osmijehom. Kad se župnik i ona udaljiše, Francis se naceri bratu.

- Nevjesta ima stav o mnogim pitanjima. I Justin se naceri.

- Primijetio si to, zar ne?

- Ne bi smjela govoriti tako otvoreno. Nije loše kad je žena pametna, ali u određenim granicama.

- Sve, dragi moj brate, ima svoju cijenu. Miraz staroga Fabraya također. - Preko ruba srebrne šalice za punč, Justin se zagleda u Madelinine grudi pod vjenčanicom. Za nekoliko sati posjedovat će sve ono što je skriveno ispod satena i čipke. Jedva je čekao.

Kako je čudna sudbina, pomisli. Prije dvije godine odlučio je poći u New Orleans, iako si je to jedva mogao priuštiti. Želio je okušati sreću za jednim od kockarskih stolova i prisustvovati jednom od čuvenih balova u dvorani na Orleans Streetu. No, prije negoli je išta uspio poduzeti, jedne večeri u baru za otmjenu gospodu sudbina ga je uputila na Nicholasa Fabraya. Fabray se nije kockao, no često bi se našao za tim stolovima jer su se tamo okupljali utjecajni građani. Slučajni posjetitelj odmah bi uočio da tim krugovima pripada i Fabray. Poznavao je svakog, bio je otmjeno i skupo odjeven, a novac je trošio lakoćom čovjeka kojem je to zadnja briga. Kasnije se Justin raspitivao o njemu i saznao da su pretpostavke točne.

Dvije noći kasnije, na istom je mjestu ponovno zatekao Fabraya. Saznao je da vlasnik šećerane ima mladu, neudatu kćer. Od tog je trenutka Justin počeo rasipati svoj šarm i uljudnost. Potpuno je osvojio Fabraya; kad bi Justin odlučio nekoga šarmirati, malo tko mu je mogao odoljeti.

Nekoliko Justinovih opaski o tome da je stranac u gradu, ponukaše Fabraya da ga pozove kući na večeru. Justin je upoznao kćer, i u trenu kad ju je ugledao zavrtjelo mu se u glavi od požude.

Naravno, brižljivo je to krio. S Madeline Fabray ophodio se jednako ljubazno, uljudno i šarmantno kao i s njenim ocem. Prije konca večeri, bilo mu je jasno da njegove godine i iskustvo ulijevaju djevojci strahopoštovanje, ali ne i strah.

Produžio je boravak u New Orleansu za tjedan dana a zatim još za jedan. Činilo se da Fabrayu godi što se takav gospodin zanima za njegovu kćer. Osim toga, nije bilo religijskih zapreka. Obitelj je potjecala iz Njemačke, prvotno im je ime bilo Faber, i bili su protestanti. Madeline je odlazila u crkvu,

za razliku od oca; njega nije zanimala duhovnost već kako da namakne što više novca. Sluteći što Justin namjerava, Fabray je natuknuo kako će velik dio novca otići na kćerkin miraz.

Jednom je prilikom Justin upitao za Madelininu majku. Rekoše mu malo, tek da je umrla prije više godina. Bila je kreolka, što je značilo - dijete rođeno u New Orleansu od evropskih roditelja, Francuza ili Španjolaca. Justin je, razgledajući Fabrayevu malu galeriju obiteljskih portreta, pitao imaju li i sliku gospođe Fabray. Odgovor je bio prilično neodređen: »Ne, nemamo ovdje.«

Tada je Justin odlučio da se više ne raspituje. Svaka ugledna obitelj, uključujući i njegovu, imala je poneku mrlju ili tajnu; obično je bila u vezi sa ženama koje su pobjegle s drugim muškarcima, ili skrenule umom pa su morale biti zatvorene i skrivene od svijeta do smrti. Nije bio čuo ništa sumnjivo o pokojnoj gospođi Fabray, barem mu ljudi kod kojih se raspitivao ništa takva nisu rekli, pa je vrlo brzo odlučio da ta sitna nepoznanica nije vrijedna spomena u usporedbi s Madelininom ljepotom i novcem, novcem njemu tako silno potrebnim.

Ako je Fabrayeva kći imala uopće neki nedostatak, onda je to bila njezina sjajna inteligencija i čvrsta odlučnost da izrazi svoje mišljenje o bilo kojem pitanju, pa i onom koje bi muškarci držali sasvim muškim. Fabray se bio potrudio da joj pruži najbolje moguće obrazovanje za žene u New Orleansu, ono časnih sestara svete Ursule. Fabray je imao mnogo utjecajnih prijatelja među katolicima, a često je i obilnim novčanim priložima pomagao njihovu crkvu. Posebno bolnicu i širo tište koje su utemeljile i držale časne sestre. Sve je to utjecalo da uršulinke prihvate i protestantsku učenicu.

Madelinina otvorenost nije se sviđala Justinu. Doduše, znao je on kako treba s takvim ženama. No, odlučio je i to sakriti, dok ne postane njegova i pred zakonom.

Prije nego što se vratio na Resolute, Fabray mu je bio dopustio da zaprosi Madeline. Ona je saslušala njegovu opširnu izjavu ljubavi, i bio je siguran da će na kraju pristati. No, ona je rekla »ne«, iako mu je nekoliko puta zahvalila na prošnji.

Te noći, svoje fizičko i duševno nezadovoljstvo iskalio je na plaćenju prostitutki. Istukao ju je i išibao bičem. Kad se izvukla iz njegove hotelske sobe, ostao je ležati budan u krevetu cijeli sat, misleći na Madelinin izraz lica kad ga je odbila. Bilo ju je strah, zaključio je. Kako nije mogla strahovati od njega, jer pred njom je bio sušta ljubaznost, vjerojatno je strahovala od pomisli na vjenčanje. Takav je strah uobičajen kod mladih djevojaka, i mogao ga je savladati. Odbijanje je bila samo odgoda, ne i njegov poraz.

Tjednima i mjesecima koji su slijedili, Justin je slao djevojci duga, kitnjasta ljubavna pisma ponavljajući prošnju. Na svako bi odgovorila sa zahvalnošću i uljudno sročnim odbijanjem. Tada je, neočekivano, Fabraya udarila kap, i sve se promijenilo.

Justin nije bio sasvim siguran što ju je nagnalo da promijeni odluku. Možda se Fabray uplašio da će umrijeti i tako nagovorio kćer na udaju. U svakom slučaju, Madeline je pristala, i dogovoreni su uvjeti. Novčana nagrada za Justinovo strpljenje bila je i više nego zadovoljavajuća. Osim toga, uskoro će imati sva prava da preuzme Madelinin. . .

U stvarnost Justina vrate Francisove riječi.

- Kažem ti, Justine, za njeno dobro, a i tvoje, Madeline je previše samosvjesna. Ženu treba odučiti da iznosi svoje mišljenje o političkim pitanjima, a pogotovu joj treba zabraniti da to radi javno, pred gostima.

- Naravno, slažem se. No nećemo je izmijeniti za jedan dan. Malo će potrajati.

Francis se namršti.

- Pitam se hoćeš li to uopće moći s ovom mladom ženom.

Justin položi veliku, njegovanu šaku na bratovljevo rame:

- Nije li te iskustvo u uzgoju čistokrvnih konja nečemu naučilo? Samosvjesna žena ne razlikuje se od samosvjesne ždrebe. I jednu i drugu možeš, i moraš naučiti tko je gazda. - Skrnuo je gutljaj punča i prommljao: - Moraš ih slomiti.

- Nadam se da znaš o čemu govoriš. - Francis je zvučao sumnjičavo, jer jedine žene koje je ikad imao bile su robinje, kurve i praznoglave glupače. - Kreolke su poznate po vreloj krvi, sav taj latinski temperament . . .prilično si se uvalio s ovom ženidbom.

- Gluposti. Ako i jest iz New Orleansa, žensko je. A žene su, bez obzira na škole, samo malo inteligentnije od konja. Neće ona meni. . . Dovraga! Što je sad!? -Naglo se okrene, osupnut krikovima i lupom sada s prevrnutog stola. - Zar se već netko potukao?

Odjuri prema gužvi.

Nekoliko minuta ranije, nećak Charles sjedio je uz hrastov trupac, razdrljena kaputa, s drugim tanjurom pečenja u krilu. Preko nogu mu pade sjenka.

Pogledao je nagore i spazio mršavog, kicoški odjevenog momka i njegova tri prijatelja. Dečko,

nekoliko godina stariji od Charlesa, bio je iz velike obitelji Smithovih.

- Evo prikaze s Mont Royala — reče mladi Smith šepureći se pred prijateljima. Pogleda na Charlesa svivoska. - Prilično osamljeno mjesto, ha? Kriješ se?

Charles ga pogleda i kimne glavom.

- Baš tako.

Smith se prezirivo nasmije i namjesti kravatu.

- Oh? Da se nisi uplašio?

- Tebe? Nimalo. Samo sam htio jesti na miru.

- Ili se sakriti od stida, prikazo? Svrnite oči ovamo, gospodo - nastavio je Smith afektirajući. - Pogledajte mu zgužvano odijelo. Zapazite kako je ošišan. Vidite ove prljave obrasce. Više je nalik na bijelo smeće, negoli na člana obitelji Main.

Izazivanje razbjesni Charlesa, ali se suzdrža. Ako ostane miran i bezbrižan, on će razbjesniti ovog klipana. I bio je u pravu. Smithovi su se prijatelji cerili i šalili na račun Charlesova izgleda, no Smith se uozbilji i reče:

- Ustaj, dečko, kad ti se obraćaju stariji. - Sagnuo se, uhvatio Charlesa za lijevo uho i zavrnuo ga.

Charles mirno ispruži ruku i zalijepi tanjur s mesom na Smitha. Umak, salata i komadi pečenja razliše se po prednjici Smithova kratkog nebeskoplavog kaputa. Smithovi se prijatelji stanu cerekati. On se okrene prema njima i počne psovati. Charles hitro skoči i iskoristi priliku da zgrabi s leđa oba Smithova uha i da ih bjesomučno zavrne.

Smith zacvili. Jedan od prijatelja se namršti.

- Čekaj, ti prljavo kopile - reče i krene prema Charlesu, no on se izmakne glasno se smijući, preskoči drvo i potrči prema uzvanicima. Bio je uvjeren kako Smith i njegovi prijatelji neće napraviti gužvu među gostima. No nije računao na njihov temperament. Pojurili su ravno za njim.

Charles se trčeći oklizne na travu. Netko je bio prosuo piće, i on se ispruži koliko je dug i širok. Smith ga sustigne, zgrabi i osovi na noge. _

- E, sad ćeš, kopile, dobiti lekcij. . .

Charles ga, ne čekajući, tresne u želudac tako da ga umak od pečenja sa Smithova kaputa poprska po kosi. No, vrijedilo je. Smith se presavine i otkrije lice. Charles mu zabije palac u oko.

- Ubijmo ga! - zaurla jedan momak. Charles ne posumnja da to misle ozbiljno, i dade petama vjetra. Odjuri prema stolovima s jelom.

Smithovi prijatelji bili su mu za leđima. Bacivši se na ruke i koljena, Charles se zavuče pod jedan od stolova. No, netko ga ščepa za gležnjeve i povuče natrag. Pokušavajući se uspraviti, Charles se ritne i sruši stol. Zvuk razbijenog posuđa privuče pažnju Ju-stina LaMottea, njegova brata i ostalih uzvanika.

Charles je shvatio da Smith nema pojma o borbi u graničarskom stilu. Pretpostavio je da i ostala trojica nisu tome vična, pa se počne zabavljati. Naglo se okrene prema momku koji ga je zgrabio za gležnjeve. Kad su stigli Justin i Francis, s kojima je dotrčao i Francisov desetogodišnji sin Forbes, Charles je sjedio na mladičevim prsima i žestoko ga bubetao šakama po raskrvavljenom nosu.

- Maknite ga! - proštenja stariji dječak. - On se. . .

ne bori. . . kao džentlmen.

- Ne, gospodine, ja se borim da pobijedim. - Charles zgrabi dječaka za uši i tresne mu glavom o tratinu.

- Charles, prekini!

Zapovijed ga sledi i zaustavi. Netko ga zgrabi, podigne i okrene. Ispred njega stajao je Orry u savršenoj uniformi, sijevajući očima. Iza njega, Charles vidje Cooper a, strinu Clarissu i gomilu uzvanika.

Čuo je neku ženu kako je rekla:

- Sramota. Sav taj napor i dobrotu prema njemu, zabadava. Loše će završiti taj Mainov dečko.

I ostali se složiše s tom tvrdnjom. Charles ih pogleda s mržnjom. Orry ga je čvrsto držao za ramena, a strina Clarissa se ispriča zbog gužve i ponudi platiti za nastalu štetu. Tek na te riječi Charles zacrvenje i ponikne glavom.

- Čini mi se da je najbolje da pođemo - rekla je strina Clarissa.

- Oh, baš mi je žao što ne ostajete duže - rekao je Justin. Charles je znao da laže.

Na putu kući, Orry mu očita bukvicu.

- To što si učinio nedopustiva je svinjarija. Ne zanima me koliko su te uvrijedili i izazvali, morao si se suzdržati. Krajnje je vrijeme da se počneš ponašati kao džentlmen.

- Ne mogu - odgovori Charles. - Ja nisam džentlmen. Ja sam nahoče, a to je nešto drugo. Svatko na Mont Royalu mi to daje na znanje.

U dječakovim ljutitim očima Cooper otkrije blijesak bola. Orry izbaci ramena poput generala kojem su odbili poslušnost.

- Čuj, ti neposlušni. . .

- Pusti ga - blago upadne Cooper. - Dovoljna mu je kazna što su svi gosti onako govorili o njemu. Charles se zabljuje u Coopera. Zaprepastilo ga je što taj mršavi, zamišljeni čovjek toliko zna o njemu. Pokušavajući sakriti zbunjenost, zagleda se kroz prozor kočije.

Orry plane i počne se prepirati. Clarissa mu dotakne ruku.

- Cooper je u pravu. Ne želim nikakve svađe do kuće.

Nakon nekoliko minuta pokuša zagrliti Charlesa. On se izmakne. Clarissa se zagleda u starijeg sina i zatrese glavom.

Kad stigoše na Mont Royal, usprkos Clarissinom negodovanju, Tillet išiba Charlesa. I izrekne istu rečenicu koju je čula na vjenčanju:

- Loše će završiti. Zar ti treba još dokaza?

Clarissa je samo prestravljeno zurila u muža.

U velikoj kući na Resoluteu sat je odbio dva u noći. Zrak je bio vlažan i zagušljiv, pojačavajući osjećaj Madeline LaMotte da je uhvaćena u klopku. Njena fina pamučna spavačica bijaše podignuta iznad struka, no nije se usudila da je popravi. Pokret bi mogao probuditi njenog muža koji je hrkao do nje.

Dan je bio iscrpljujući, no zadnja dva sata bijahu užasna. Donijeli su joj samo zaprepaštenje, bol i razočaranje. Očekivala je od Justina nježnost i razumijevanje, ne samo stoga što je bio stariji muškarac, već i stoga što se tako ponašao u New Orleansu. Tek je sad shvatila da je sve to hinio ne bi li ostavio lažan dojam i na oca i na nju.

Tri je puta noćas doživjela fizičku i duševnu bol. Tri je puta Justin posegnuo za njom kao za svojinom. Učinio je to grubo, ne pitajući je želi li to ili ne. Doduše, imala je utjehu, ali slabu. Njegova grubost umanjila je Madelinin osjećaj stida zbog varke koja je unaprijed bila smišljena.

Varka je bila mala mrlja krvi na plahti nakon što je Justin prvi put posegnuo za njenim tijelom. Stara Sally, koja je bila vična tim trikovima, podučila ju je kako da to uradi. Varka je bila potrebna jer je Madeline, dok je bila djevojka, nepromišljeno dopustila jednom momku da je zavede. Ta je greška izmijenila njen život. Jer, da toga nije bilo, ne bi morala pogaziti svoja uvjerenja o časti i posegnuti za prevarom prve bračne noći. Zbog toga je i odbila mnoge prosce. I na kraju, da toga nije bilo, vjerojatno nikad ne bi doživjela ovu zastrašujuću noć.

A to se zbilo jednoga ljeta kad joj je bilo četrnaest godina. Do toga je dana mislila samo najljepše o Gerardu, bezbrižnom, zgodnom momku koji je radio kao poslužitelj na jednom od velikih parobroda na Mississippi u. Gerarda je slučajno sreća jednog popod-neva na pristaništu. Imao je sedamnaest godina i bio je tako veseo i privlačan da se Madeline, usprkos grižnji savjesti, kriomice sastajala s njim svakih desetak dana kad bi parobrod pristao u gradskoj luci.

Pri kraju kolovoza, jednog tmurnog, olujnog popod-neva popustila je njegovim molbama i pošla s njim u prijav sobičak u ulici Carre. Tamo ju je uzeo, zabora-vivši na pristojnost, nimalo obazrivo, ali ipak dovoljno pažljivo da je ne povrijedi.

Na idućem ugovorenom sastanku nije se pojavio. Prilično je riskirala ušavši na parobrod i raspitujući se o njemu. Momak koji je ribao palubu, nešto je petljao, i rekao da nema pojma gdje bi Gerard mogao biti. Madeline je slučajno pogledala na gornju palubu. Iza okruglog prozora jedne kabine spazila je poznato lice. Istog trena kad ju je Gerard ugledao, povukao se u mrak kabine. Više ga nikad nije vidjela.

Četiri je dana strahovala od pomisli da je trudna. Kad se uvjerala da je sve u redu, počela se osjećati krivom zbog onog što je uradila. Željela je voditi ljubav s Gerardom, no nakon što je to učinila i shvatila da mu je to bila jedina namjera, strast je zamijenila grižnjom savjesti i strahom od svih mladića i njihovih namjera. Događaji toga ljeta nagnali su je, ako se to uopće moglo, da okaje svoju nepromišljenost; sama sebi postavila je stroga pravila ponašanja.

Nekoliko slijedećih godina odbijala je mladiće koji bi joj se željeli približiti. Zapravo, izbjegavala je sve muškarce do trenutka kad je otac na večeru doveo Justina LaMottea. Južnokarolinjanin imao je dvije kvalitete, šarm i zrelost. Bila je sigurna da njime ne vlada strast kao Gerardom. To je bio jedan od razloga zbog kojih je promijenila svoju odluku.

Odluku je uistinu donijela nekoliko dana poslije očeve kapi. Ležeći na krevetu, jedne ju je večeri zamolio:

- Ne znam koliko ću još poživjeti, Madeline. Oslobodi me briga, udaj se za LaMottea. On je čovjek pošten i častan.

- Hoću - rekla je uz treperavu svjetlost svijeće. - I meni se čini takvim.

Samo je molba bolesnoga oca mogla odagnati njezin strah od udaje. No, ni poštovanje prema ocu nije moglo otjerati tugu kad je odlazila od kuće, napuštajući krug svojih prijatelja i grad koji je voljela. Pošla je na dug put do Južne Karoline samo zato što je voljela oca, što mu je željela ispuniti možda posljednju želju, i što je vjerovala da je Justin LaMotte onakav kakvim se predstavio.

Kako se mogla tako prevariti. Tako grozno i idiotski prevariti. Po onome što je želio, Justin se nimalo nije razlikovao od mlađih muškaraca. Čak je bio grozniji. Gerard se barem trudio da je ne povrijedi.

Nije krivila oca zbog svega što se dogodilo. Ipak, vjerovala je kako je sve moglo biti drugačije da je imala majku koja bi je mogla posavjetovati. Madeline se nije sjećala majke. Nicholas Fabray bi je uvijek opisivao kao pametnu i profinjenu kreolku nevjerojatne ljepote. Po njegovim je riječima bila najbolja žena na svijetu. Rekao je i da Madeline nalikuje majci, no nije postojala niti jedna njezina slika kojom bi to i dokazao. Nedugo prije ženine iznenadne i neočekivane smrti, Fabray je od jednoga minijaturista naručio njezin portret. Rekao je kako nikad neće prežaliti što to nije učinio ranije.

Bože, pomisli Madeline, sve je bilo tako zamršeno. Sve prepuno gorke ironije. Kako li se samo prepirala sa starom Sally oko varke za prvu bračnu noć. Nikako nije željela pristati na to, iako ju je stara Sally uvjeravala kako je varka neophodna jer muškarci imaju čudan stav prema ženinoj nevinosti. Varka će osigurati bezbrižan početak braka.

Koliko li se samo osjećala krivom što je popustila Sallynom nagovoru - a koliko je taj osjećaj krivnje bio besmislen poslije prve noći kad je otkrila Justinov pravi lik.

Pa onda onaj susret na cesti uz rijeku s mladim kadetom Orryjem Mainom. Toliko joj se sviđjela njegova blagost i duboke, tamne oči. Htjela ga je dotaknuti tamo na cesti, i učinila je to zaboravljajući na tren da putuje na vlastito vjenčanje, i da taj mladić, kao i svi ostali, vjerojatno želi samo jedno. Nije bio stariji od nje.

Neočekivano, Orryjev se lik vrati pred njene oči. Ležeći pored muža, sjetila se trenutka susreta. Već je tada osjetila iznenadnu i jaku privlačnost kojom je mladi kadet zračio. Ponovno je u mislima proučavala njegov lik. Najednom je zapljusne osjećaj krivnje. Bez obzira na ono što joj je Justin učinio, bio je njezin muž. Čak i pomisao na drugog muškarca bila je nečasna.

No, Orryjev se lik ne izgubi. Da bi ga odagnala, prekrije nadlakticom oči. Pokret i zvuk koji je izazvala, bijahu prejaki. Sva se ukoči. Justinovo disanje se promijenilo. Madeline ispruži ruku i položi je uz se, stisnuvši šake.

Bio se probudio. Htio je nešto reći, no zakašlje se. Gotovo nečujno, iako nije osjećala nikakve brizi, Madeline upita:

- Jesi li dobro ?

Justin se prevrne u krevetu i okrene joj leđa.

- Sve će biti u redu, samo da pročistim grlo s malo burhona.

U mraku sruši čašu s noćnog ormarića. Iz njega provali bujica takvih psovki kakve je Madeline čula možda samo jedanput u životu, iako je i njen otac često znao izreći po koju kletvu.

Justin se ne ispriča zbog rječnika, nego potegne nekoliko gutljaja iz boce. Tada glasno uzdahne i prevrne se ponovno na leđa podbočivši se na laktove. Mjesečina obasja njegovu svilenkastu kosu i mišićava prsa. Dobro je održavao kondiciju za svoje godine. Nacerio se.

- Ne moraš brinuti o mojem zdravlju, draga. Savršeno je. Većina LaMotteovih doživjela je i devedesetu. Još ću dugo uživati u tvojim čarima.

Bila je prestravljena i ništa ne odgovori. U glasu mu se osjećala požuda. Kad je nastavio, bila je sigurna što je čeka.

- Želim da mi rodiš sinove, Madeline. Moja je prva žena bila jalova. Francis se jednom usudio primijetiti da je greška moja. Gluposti, naravno, a to ćemo ubrzo i dokazati.

Prevrmu se na krevetu prema njoj poput neumoljive sile. Smaknuo je pokrivač s njena tijela.

- Justine, molim te, morala bih najprije poći. . .

- Kasnije - rekao je. Podigao je njenu spavaćicu još više i zabio ruku među njena bedra, grubo i bolno. Sklopila je oči i zarila nokte u dlanove. On se navali na nju i počne dahtavo roktati.

Orry se vratio u Akademiju s izvezenom vrpcom na kapi. Jedina osoba s kojom je mogao razgovarati o odsustvu bio je George koji odmah primijeti prijateljevu melankoliju i svojim ga šalama pokuša razvedriti.

- Momče, tebi treba društvo Alice Peet. Uz nju ćeš zaboraviti tu Madelinu.

Orry ga je gledao ozbiljno i dugo, pa zatrese glavom.

- Nikad.

George se zabrinuo nad žestinom kojom je Orry izgovorio tu riječ. Mogao se samo nadati da mu prijatelj neće cijelog života patiti zbog udate žene. Stavi ruku Orryju na rame i pokuša ga obodriti, no ne uspije.

Orryju je bilo jasno da se mora nečemu posvetiti kako bi zaboravio na duševnu muku. Uložio je nadljudski napor ne bi li se iskobeljao iz redova »besmrtnika«. No, treća godina nije bila lakša od prve dvije. Volio je nastavu prirodnih i eksperimentalnih znanosti koja je obuhvaćala mehaniku, optiku, astronomiju i nešto malo teorije o elektricitetu, no bez obzira koliko se trudio, ostao je u najnižim odjeljenjima.

Slično je bilo i na nastavi crtanja. Profesor Weir bio je nemilosrdan prema Orryjevim akvarelima. Po

njemu to su bile brljotine. George je i dalje napredovao bez posebnog napora.

Značajna promjena u usporedbi s prošlom godinom, barem za Orrya, sastojala se u tome što su trećegodišnjaci vježbali ne samo um nego i tijelo. Satove jahanja držao je profesor s nadimkom Stari Sanduk. Orry je bio dobar jahač, što ga je uvelike tješilo. Poslije završetka Akademije, kadeti su u pravilu mogli sami izabrati rod vojske u kojem će služiti. Stvarno je to izgledalo drugačije: šest je rodova bilo strogo razvrstano, baš kao i kadeti u školi. Samo najbolji mogli su odabrati inženjeri, ili manje atraktivne topografske jedinice. Kadeti pri dnu ljestvice mogli su u pješadiju, dragune ili konjicu. Posljednja dva roda svi su u vojnom vrhu prezirali, i vojnicima na službi u njima bilo je dopušteno da nose brkove. Orry se pomirio s tim da će ih i on nositi i najvjerojatnije često jahati.

Za vrijeme ljetnog logorovanja Elkanah Bent bio je izabran za kadetskog oficira. Cijelo se vrijeme šepurio uokolo s crvenom ešarpom i šeširom okićenim perjanicom, no čin nije poboljšao njegov karakter. I dalje je mučio pitomce i godišnjake s neskrivenim užitkom. Posebno se bio okomio na jednog pitomca, mršavog Ishama iz Kentuckyja koji se, poput Georgea i Orrya, pokušao oprijeti šikaniranju.

Nedugo prije nacionalnih izbora, Bent je prijavio Ishama na raport, optuživši ga da je za vrijeme večernje parade često gubio korak. Iscrpljen i gotovo u vrućici, Isham se suprotstavio te večeri Bentu pred Južnom kasarnom, tražeći da povuče raport jer je dotad sakupio 164 minusa. Kojom brzinom ih je Bent dijelio, Isham nije imao nikakvih izgleda da dočeka ispitne rokove.

Stariji kadeti su upozorili momka da će takav zahtjev kod Benta izazvati ono najgore. Kadet-poručnik Bent optužio je Ishama i za odbijanje poslušnosti pretpostavljenom i natjerao ga u suton na »disciplinski dril«.

Slijedećeg jutra, nakon budnice, George i Orry dočuše da je Isham u bolnici. Postupno istražujući, sastavili su cijelu priču. Bent je poveo pitomca na strmi puteljak što je vodio do Sjevernog mola. Tamo je naredio Ishamu da oštrim maršem juri gore-dolje. Noć je bila sparna, neuobičajeno topla za kasni listopad. Poslije četrdeset minuta Isham je teturao.

Bent je sjeo na okrugli kamen uz puteljak cerekajući se i vrijeđajući pitomca. Isham nije htio zamoliti za oprost, a Bent mu nije želio dati odmor. Momak je izdržao cijeli sat. Tada mu noge popustiše, pade na zemlju i skotrlja se niz strminu do podnožja. Ostao jč ležati onesviješten sve do iza ponoći. Bent je, naravno, odmaglio čim je vidio kako pitomac pada. Svjedoka nije bilo.

Isham se bez ičije pomoći dovukao do bolnice. Pregledom je ustanovljen potres mozga, tri slomljena rebra i nebrojene modrice. Odmah se Akademijom pronio glas da će Isham cijelog života osjećati posljedice.

No, momak iz Kentuckyja bijaše otporan. Oporavio se, i tek kad su ga otpustili iz bolnice ispričao je prijateljima što se zapravo dogodilo. Tako su istinu saznali George i Orry, iako su, kao i mnogi drugi, pretpostavljali što je bilo one listopadske noći.

Priča o svemu dospjela je i do jednog od dežurnih oficira koji naredi Bentu da se javi na raport pod optužbom da je prekoračio ovlaštenja. Isham nije prijavio mučitelja, tako da je optužba ovisila o Bentovu shvaćanju zakona časti. Kad je oficir pitao Benta je li istina ono što je čuo o događaju, Bent je sve porekao kao čistu laž i izmišljotinu.

Vijest o Bentovoj časti donio je Pickett, jednog subotnjeg popodneva kad su Orry, George i još nekoliko prijatelja provodili zadnje dane babljeg ljeta kupajući se u rijeci kod Geejevog rta.

- To kopile! Znači da su optužbe povučene ?

- Naravno - reče Pickett. - Što bi drugo moglo biti kad ih je Bent zanijskao.

George posegne za košuljom što je visjela na grani:

- Mislim da smo dužni učiniti nešto i srediti gospodina lažljivca Benta.

I Orry je tako mislio, no kao i uvijek, njegov je glas bio glas sumnje.

- Misliš li da je to naša stvar?

- Sad je to stvar svih kadeta. Bent je prekršio zakon časti. Lagao je da se spasi. Zar ćemo dopustiti da takav čovjek jednog dana zapovijeda trupama? Poslat će cijeli odred na klaonicu i prebaciti odgovornost na nekog drugog bez imalo bacanja. Vrijeme je da ga se zauvijek oslobodimo.

Predsjednička se kampanja primicala kraju. Henry Clay, kandidat liberala, neprimjetno je ublažavao svoj prvotni stav o pitanju Teksasa. U pogledima gotovo da se približio opoziciji. No, protivnici pripojenja stalno su upozoravali da bi pripojenje Teksasa Uniji moglo za Ameriku značiti novi rat, rat poslije trideset godina. A to bi, pak, značilo provjeru vestpointskih nastavnih programa i bivših kadeta, jer od vremena Sylvanusa Thayara nitko se od njih nije okušao u praksi. O pitanju pripojenja nacija se trebala izjasniti na izborima 4. prosinca.

George i Orry nisu se previše zanimali za političke rasprave. Bili su zauzeti učenjem i smišljanjem zavjere koja je trebala srušiti Benta. No, zavjera je dugo vremena ostala samo puka želja, sve do prvog Geor-geova odlaska k Bennyju Havenu. Tamo je slučajno saznao da je jedan od stalnih

mušterija Alice Peet bio i vojni oficir, poručnik Casimir de Jong, dežurni oficir koji je optužio Benta u Ishamovu slučaju. Kasnije, ispričao je Orryju:

- Stari Jongie odlazi k Alici po »rublje« svake srijede u deset navečer. Kažu da mu treba otprilike jedan sat da pokupi rublje i isplati Alice. A svi tvrde kako ne odlazi tamo samo zbog košulja.

Orry je do tog trenutka već pristao na osvetu Bentu:

- Očito je da Jongijeve navike uvjetuju i našu strategiju. Trebali bismo nekako, jedne srijede oko devet i pol, uvaliti Benta u Alicin zagrljaj. George zakikoće.

- Vidim da ćeš imati sjajnu budućnost kao vojni strateg. No, moraš jednako dobro poznavati i saveznika i neprijatelja.

- Kako to misliš ?

- Stara Alice možda je drug, ali istovremeno je i trgovac željan dobitka. Neće zabavljati Benta zabadava. Pogotovu kad mu vidi trbušinu.

Da, nisu mogli zanemariti tu činjenicu. Zavjera je odgođena za tri tjedna. Za to su vrijeme kadeti-urotnici »nabavljali« pokrivače i posude. Nitko nije pitao odakle im. Zatim su svi pošli do rijeke gdje im za robu krijumčari isplatiše gotovinu.

Noć prije izbora, George je s novcem u ruci posjetio Alice. Slijedeće večeri, za objedom, Bentova se sudbina počela krojiti.

George i Pickett zapodjeli su svađu pred svjedocima. Prepirali su se oko Poikove podrške pripojenju. George je zastupao poznato stajalište kako pripojenje nema veze s pomoći braći Amerikancima u Teksasu, već da je potaknuto širenjem robovlasničke teritorije Unije.

Pickett se zajapurio. Odgovorio je Georgeu žestoko i uvredljivo. Slučajni svjedoci, pa čak i oni upućeni u zavjeru, bili su sigurni da je Pickett bijesan kao ris.

Slijedećih je dana c'jela Akademija brujala o svađi dva Georgea i prestanku njihova prijateljstva. To je Pickettu pružilo priliku da se zbliži s Bentom. Virdžinac je bio šarmantan i uvjerljiv glumac. Prve srijede navečer, dok je prsio pivi snijeg, Pickett pozove Benta na žestoko piće kod Bentijja. Tamo, onako usput, nagovijesti kako bi posjeta Alki Peet bila mnogo uzbudljivija.

George i Orry, proglašeni službenim kadetskim promatračima urote, pratili su ih kroz snijeg. Drhtureći uz Alicin prozor, gledali su je kako izvršava njihov dogovor. Nije bila tako dobar glumac kao Pickett, no sve je išlo po planu. Dok je salijetala Benta, ovaj je već objesio kapu o naslon stolca, raskopčao opasač i iskapio tri pića. Oči su mu već bile staklaste.

Privivši se uza nj, Alice mu je šaptala na uho. Debelom tupanu iz Ohia cijedila je slina s usana. Vani, kroz odškrinut prozor, dva su prijatelja čula Benta kako pita za cijenu. George uhvati Orryja za nadlakticu; nastupio je kritični trenutak. Urota je zavisila o tome hoće li Bent povjerovati Alici da ne traži ni novčića jer da joj se sviđa.

- Ako povjeruje - primijetio je Pickett kad su razrađivali zavjeru - može povjerovati i da Nijagarini vodopadi teku uzvodno.

No, Bent je bio pijan, a Orryju se učini kako je u očima debeljka zabljesnula želja da bude voljen. Bent namigne preko stola Pickettu. Virdžinac ustade, zace-reka se i odmahne umjesto pozdrava.

Pickett iziđe i zatvori vrata za sobom. Prošavši mimo dvojice zavjerenika, prošapće ne okrećući glavu: -Pouzdam em se u vas da prepričate svaki detalj - i produži čvrstim korakom kroz škripavi snijeg. Kroz prozor, George i Orry vidješe kako Alice uze Benta za ruku i kako ga odvodi u sobičak za »primanje«. Zagrizao je mamac. Klopka samo što se nije zatvorila.

Točno u deset sati, poručnik Casimir de Jong izroni iz noći i snijega, zamotan do ušiju, veselo pjevušeći neku pjesmicu. Uputi se ravno do vrata Alicine daščare, kratko pokuca i uđe unutra.

Promatrači začuše Alicin lažan krik straha. Izjurila je iz sobice, popravljajući jednom rukom donje rublje, a drugom razbarušenu kosu. Iz mraka pokraj ne prostorije čulo se kako netko brekće i šuška s odjećom.

Stari Jongie zgrabi kadetsku kapu s naslonjača i zabulji se u nju. Zatim je zgužva u šaci i postavi se pred vrata sobička. Poput svih iskusnih oficira, dobro je znao kako da zastraši podređenog. To je znanje odmah upotrijebio.

- Tko je tamo? Izlazite, i to smjesta, gospodine! Šmrčući i trepćući, iz mraka se pojavi Bent. Starom se Jongiju skoro iščaši donja vilica kako je zinuo od zaprepaštenja.

- Zaboga, gospodine, ne mogu vjerovati vlastitim očima.

- Nije ono što mislite ~ zacvili Bent. - Došao sam. . . samo sam došao po svoje rublje.

- S hlačama na pola koplja, i s ovim što vam viri kroz zimske gaće? U ime pristojnosti, gospodine, pokrijte to!

Čučečki, Orry i George premjestiše se od prozora do poluotvorenih vrata daščare. George se jedva suzdržavao da ne prasne u smijeh. Uz svjetlo petrolejke, Orry vidje Benta kako grozničavo pokušava podići hlače. Alice je lomila prste.

- Oh, mister Bent, sasvim sam zaboravila, svake srijede poručnik u ovo vrijeme dolazi po svoje rublje.

Eno, onaj zavežljaj tam. . .

Izmakne se kako bi izbjegla Bentovu šaku.

- Zaveži, drojlo!

- Sad je dosta, gospodine! - zaurla De Jong. - Ponašajte se kao džentlmen dok još možete!

Bentovo se lice sjajilo kao da je namašćeno. U tišini zimske noći neka ptica-na obližnjem drvetu slomi grančicu. Zvuk je bio glasan poput praska.

- Dok još mogu? - šapne Bent. - Što ste mislili time?

- Zar to nije očito, gospodine? Lći ćete na raport, s toliko prekršaja da ih ovog trena ne mogu ni nabrojiti. No, budite sigurni da ću ih sve uspjeti upisati. Pogotovo one koji se kažnjavaju izgonom s Akademije.

Bentu kao da je pozlilo.

- Gospodine, sve je to nesporazum. Ako mi pružite priliku sve ću vam objasniti. . .

- Da? Objasnit ćeš mi kao što si objasnio i Isha-move povrede? Lažima?! - De Jong je bio sjajan kad se trebalo službeno razgnjeviti; Orryju gotovo bi žao debelog kadeta četvrte godine.

De Jong se okrene prema vratima. S njegovim izlaskom u noć, otići će i cijela Bentova karijera. Zgrabio je De Jonga za rame.

- Miči ruke s mene, pijani klipane - izgovori De Jong ledenim glasom. - Očekujem vas u svojoj sobi, gospoHine, istog trenutka kad se vratite u garnizon. A taj povratak neka ne traje duže od deset minuta, jer će se inače ono što budem rekao o vama čuti sve do New Yorka.

Veličajan u svom preziru, poručnik De Jong odmar-šira niz stepenice u snježnu noć. Nije spazio dvije kadetske spodobе što su čučale uza zid daščare.

U daščari, Bent se okrene k Alici.

- Ti glupa, prijava kurvetino! - Srušivši klimav stol, krene prema njoj. Alice pobjegne do sobne peći i zgrabi mesarski nož.

- Gubi se odavde! Panj mi je rekao da si lud, no ja nisam vjerovala. Glupača! Gubi se. Gubi se!

Nož bljesne. Orry i George zabrinuto se zгледаše. Bent je stajao njišući se, kao okamenjen.

- Panj? Hoćeš reći da je Hazard upetijan u sve ovo? Pickett je predložio da dođemo ovamo, a tvoja je ideja bila da me. . . tako je!

Nije bio u stanju nastaviti. Njegovu je ljutnju zamijenio izraz zasljepljujućeg bijesa. Orry je pomislio kako se takav izraz vidi samo jedanput na čovjekovu licu.

Alice pokuša sakriti strah smijehom.

- Moja ideja? Ne bih dopustila svinji kao što si ti da me takne ukoliko mi ne bi dobro platila. I tako sam se jedva uspjela prisiliti. . .

Bent zadržće.

- Morao sam to prozreti! Varka. Zavjera. Svi su se urotili protiv mene. . . tako je, zar ne?

Alice shvati da je previše ispričala i pokuša to ispraviti.

- Ne, nisam tako rekla. . .

- Ne laži mi! - zaurla Bent. Dvojica kadeta izvan barake nisu uspjeli vidjeti što se dogodilo. Vjerojatno je Bent krenuo prema pralji, jer u slijedećem trenutku Alice počne vrištati. Ovaj put nije glumila.

- Zaveži! Probudit ćeš cijelo selo!

Baš to je Alice i naumila. Vrištala je sve glasnije. Bent istetura iz sobe na vrata, razbarušene kose, očiju ispunjenih strahom. Otrčao je u noć, jednom rukom pridržavajući hlače.

George i Orry se pogledaše. Nijedan nije osjetio ono olakšanje koje su očekivali poslije toliko vremena.

Za tri dana Bent je krenuo kenterberijskim putem.

Većina je kadeta tvrdila da je sretna što je Bent izbačen. Orry je bio siguran u to, a i George. No, obojica su se osjećala krivim zbog načina na koji su to izveli. S vremenom, zaboraviše na krivicu. Orry je znao da ga savjest više ne muči u trenutku kad je ponovno počeo strastveno sanjati o Madelini.

O Božiću svi su raspravljali o Polkovoj pobjedi. Budući da je novoizabrani predsjednik najavio pripojenje Teksasa Uniji, Orry se pitao hoće li za godinu i pol, odmah nakon diplome, poći u borbu protiv meksičke vojske. I hoće li se na sjeverozapadu otvoriti nova fronta, budući da su čarke i nesuglasice s Britancima oko oregonske granice bivale sve češće. Uzbudljive pretpostavke, ali i zastrašujuće.

Zadnje subote u prosincu, nešto prije večerjа, u Pickettovoј se sobi okupilo društvo na zakusku. Veselo čavrljanje prekine oštro kucanje na vratima. Orry ih otvori i ugleda Toma Jacksona kako stoji ozbiljna lica. Jackson je postao odličan kadet, zahvaljujući nevjerojatoј upornosti. Iako nije bio .omiljen zbog čudna ponašanja, svi su ga poštovali zbog neke neobične snage i neizrecive žestine. Ovo ga je društvance uvijek rado primalo.

- Pozdravljam Generala - poviče George dok je Jackson zatvarao vrata. - Hoćeš li prezalogajiti?

- Ne, hvala. - Jackson se potapše po želucu dajući im do znanja da ga brine probava. Mršavi je Virdžinac izgledao ozbiljniji nego inače. Zapravo, mrtvački ozbiljan.

- Nešto nije u redu? - zapita Orry.

- Nosim nesretne novosti. Posebno za vas dvojicu -reče Jackson pogledavši Orryja i Georgea. - Nažalost, veze kadeta Benta u Washingtonu nisu bile puko hvalisanje i izmišljotina. Od adutanta sam pouzdano doznao da je ministar rata Wilkins, prije promjene vlade, intervenirao u Bentovu slučaju.

George prijede kažiprstom po gornjoj usnici.

- Kako je intervenirao, Tome?

- Izgon je opozvan. Gospodin Bent se vraća k nama za dva tjedna.

Opoziv izгона nije bio ništa nova u Akademiji. Zahvaljujući obiteljskim vezama mnogih kadeta s istaknutim političarima, to se često događalo. Tako često da je to bio temeljni razlog nepopularnosti Akademije. Ni najsavjesniji pročelnici nisu bili u stanju okončati svakojake intervencije jer se o West Pointu odlučivalo u Washingtonu.

Za samo šest dana Bent se vratio, doduše bez poručničkog čina. George i Orry očekivali su osvetu, no, ništa se nije dogodilo. Izbjegavali su Benta koliko su mogli, ali povremeno bi ga susreli. Svaki put kad bi naletjeli na njega, uvijek je reagirao jednako. Debelo lice bilo je kao od kamena, a Georgea i Orryja gledao je poput stranaca.

- Više me brme ovakvo njegovo ponašanje, nego da nam se pokušava osvetiti — reče Orry. - Što li smjera?

- Čujem da strašno štreba - odgovori George. -Zabadava mu ako mene pitaš. Poslije svega, i s najboljim ocjenama bit će sretan ako se dokopa pješadije.

Približavao se lipanj, a Bent je i dalje ostajao zatvoren u sebe. Tako se i o opozivu izгона sve manje razgovaralo, da bi se na koncu sve i zaboravilo. Bilo je važnijih tema za raspravu; proljeće na izmaku bilo je i te kako značajno za naciju.

Prvog travnja, tri dana prije Polkova proglašenja za predsjednika, njegov prethodnik, predsjednik Tyler, potpisao je kongresnu rezoluciju kojom se Teksas poziva da kao država pristupi Uniji. Polk je naslijedio sve posljedice rezolucije. Prva je bila odgovor meksičke vlade. Krajem mjeseca američkom ministru u Mexico Cityju rečeno je da se prekidaju diplomatski odnosi.

Ratna groznica zahvatila je neke dijelove države, posebno Jug. Orry je, otvorivši pismo od kuće, čitao kako se Cooper žali na Tilletovo gorljivo nastojanje da Jug krene u križarski rat za zaštitu nove robovlasničke države, čim tekasaška administracija potvrdi pripojenje, što će sigurno i učiniti. Sjevernjaci su se podijelili u pogledu rata. Opozicija je bila najžešća u okolici Bostona, zahvaljujući jakoj abolicionističkoj aktivnosti.

Bent i ostali kadeti četvrte godine užurbano su se pripremali za završne ispite, i odlazili do garnizonskih krojača koji bi svake godine u to vrijeme stizali u West Point. Bentovo godište, poput ostalih, bilo je prepolovljeno u usporedbi s brojem upisanih prije četiri godine. Poslije diplome, svaki bi kadet dobio titularni čin mlađeg poručnika i bio bi određen za rod vojske u kojem će služiti. Titularni čin značio je umanjenu plaću u odnosu na pravi čin. Zbog toga, većina bi pokušala u prvoj godini službovanja promijeniti taj privremeni status i zaslužiti pravi čin. Inače, za to je bilo potrebno dvije godine. Što se tiče Benta, Georgeova predviđanja bila su točna. Iako se trudio, nije postigao više od titularnog čina u pješadiji.

Poslije završne svečanosti, Bent je konačno odlučio porazgovarati s Georgeom i Orryjem. Sunce je baš zalazilo tog svježeg lipanjskog dana. Visovi ponad Ravni kupali su se u sunčevoj rumeni. Postrojeni di-plomci primali su čestitke ozarenih majki, šutljivih i ponosnih očeva, živahnih mlađih sestara i braće, i ženskih obožavateljica koje nisu pripadale obitelji.

George je primijetio da je Bent jedan od rijetkih čijoj promociji nitko nije prisustvovao.

U kadetskoj uniformi koju je nosio posljednji put, izgledao je uštogljeno. Pustio je velike zaliske, što je bilo dopušteno četvrtogodišnjacima. Za sat vremena bit će na pristaništu, ukrcati se na brod za New York i tamo, vjerojatno u nekom otmjenom hotelu, prisustvovati večeri pripremljenoj za sve novopečene oficire. Odsustvo za Benta i sve ostale potrajat će do zadnjeg dana rujna.

Orryja zbuni Bentov osmijeh. No, kad se okrenuo prema njima, žar zalazećeg sunca dotakne mu oči i Orry spazi mržnju u zjenicama.

- Ono što ću vam reći, gospodo, bit će kratko i jasno. - Bent je govorio isprekidano, kao da se borio s izljevom žestine. - Zamalo ste upropastili moju vojničku karijeru. Ta će mi činjenica biti stalno na umu. A jednoga ću dana biti na visokom položaju, vrlo visokom, upamtite to i računajte s tim. Nikad neću zaboraviti imena onih koji su stavili mrlju na moj ugled.

Okrenuo se tako naglo da George nervozno ustukne. Sunce na zalasku obojilo je Bentove oči bojom krvi, dok se nespretno udaljavao prema kasarni. Debljina je sasvim dovela u pitanje njegovo vojničko držanje.

George zgranuto pogleda prijatelja, ne vjerujući melodramatskim riječima debelog klipana. Orry se samo ponada da se njegov prijatelj neće zasmijati i shvatiti Benta suviše olako. Jer, čovjek mora

povjerovati izjavama luđaka. Povjerovati i biti oprezan.

Poslije ljetnog logorovanja Georgea unaprijediše u kadetskog poručnika. Među pitomcima četvrte godine, Orry jedini nije dobio čin.

Ostao je, kako su u šali to nazivali, kadet visokog reda, što ga je peklo jer je rječito govorilo koliko starješine drže do njega. Doduše, imali su dobro mišljenje o njemu kao osobi, no što se tiče vojničkih sposobnosti, nitko nije vjerovao u njega.

A nastava na četvrtoj godini kao da je bila stvorena da potvrdi to mišljenje. Dok je George i dalje sve polagao bez problema, Orry se borio s nastavom etike, koja je sadržavala temelje ustavnog prava i djelatnost prijekih sudova. Još teže mu je bilo na nastavi inženjerstva, jer tu je profesor bio znameniti, strogi Mahan.

U tamnoplavom kaputu, plavim hlačama i svijetložu-tom prsluku, Mahan je bio primjer akademskog profesora. Kad bi kadeti odgovarali, nije dopuštao ni najmanji pomak od onoga što je mislio da treba odgovoriti. Nepromišljen kadet koji bi se usudio usprotiviti, bez obzira kako stidljivo, ubrzo bi bio smožden Mahanovim čuvenim sarkazmom. Svaki je kadet, po Mahanovu mišljenju, bio razvrstan na imaginarnoj ljestvici. I bilo to pravedno ili ne, tako je ostajalo bez pogovora.

Pa ipak, kadeti su poštovali, čak i obožavali Mahana. Da nije bilo tako, vjerojatno bi ga ismijavali zbog govorne mane. Naime, govorio je unjkavo, kao da je stalno prehladen. To su kadeti prihvatili, i čak ugradili u rjadimak - Stari Zdrav Razub; Mahanova je česta uzrečica bila, naime, kako se treba pouzdati u »zdrav razum«.

Uz inženjerstvo, Mahan je predavao i vojnu nauku. Na nastavi je često govorio studentima o budućem, apokaliptičnom ratu kakav će se voditi u suvremeno, industrijsko doba. Govorio je kako će svi biti pozvani da zapovijedaju jedinicama u tom novom ratu. Možda će to biti mnogo ranije nego što itko očekuje. U srpnju, general Zachary Taylor dobio je naredbu da s tisuću petsto vojnika krene do Nuecesa, rijeke za koju je Meksiko tvrdio da je još uvijek njegova sjeverna granica. Taylor se utvrdio u Corpus Christiju na Nuecesu ne bi li spriječio mogući meksički napad.

Do kasne jeseni Taylorove snage povećale su se na četiri tisuće petsto vojnika. 29. prosinca Teksas je prišao Uniji kao dvadeset deveta država, ističući kako je njihova južna granica Rio Grande, a ne Nueces, granica koja je ustanovljena mirovnim ugovorom na kraju teksaškog rata za nezavisnost.

Meksički prosvjedi bivali su sve ratoborniji. Mirovni ugovor proglašen je nevažećim, pa tako nije postojala ni Republika Teksas. Kako je onda jedan nepostojeći politički subjekt mogao sebe pripojiti Sjedinjenim Državama? Odgovor je, po Meksikancima, bio očit. Nije se mogao pripojiti. Ako i dalje budu ustrajali u tome, doći će do nesagledivih posljedica.

Prijetnje su pogodovala dijelu Amerikanaca koji su uočili odličnu priliku da država proširi svoje granice. Robert Winthrop, predstavnik Massachusettsa, izjavio je u nekim trećerazrednim novinama kako je to povijesna prilika. Početkom siječnja, Winthrop je rekao u Kongresu da tako »sudbina hoće«, i Amerika je dobila pravo ratno geslo.

Tijekom zime propali su mirovni pregovori koje je vodio ministar za Meksiko, John Slidell. Po naredbi pretpostavljenih iz Washingtona, general Taylor pokrenuo je svoje trupe na jug, kroz slabo naseljenu divljinu koju su svojim teritorijem smatrali i Meksiko i Teksas, sve do Rio Grandea. Ljudi su počeli govoriti o mogućem ratu. »Mister Polkovu ratu«, kako su ga zvali predsjednikovi protivnici.

Tog nemirnog proljeća 1846. godine, George Hazard je dobro pogledavši oko sebe, trepnuo očima, i u čudu ustanovio da se za ove četiri godine, dok je petljao s cigarama, djevojkama i povremenim učenjem i ispitima, sve oko njega stubokom izmijenilo. Dječaci su postali mladići, a mladići koji su uspjeli stići dokraja, samo što nisu postali titularni oficiri, kad je riječ o njemu i Orryju, oficiri sa zaliscima.

Orry je bio raspoređen da služi u pješadiji, kao što je i očekivao, no i George je zatražio da pješadija bude njegov rod. Većina nastavnika i oficira nije se složila sa zahtjevom. Rekoše da George, s odličnim ocjenama treba početi u inženjerce ili topografe. Orry je nagovarao prijatelja da iskoristi prednosti odličnog uspjeha, no George je čvrsto odlučio.

- Radije ću biti u pješadiji s prijateljem, nego se vozikati okolo na topovskoj prikolici s hrpom nepoznatih ljudi. Osim toga, još uvijek mislim da poslije četiri godine aktivne službe napustim vojsku. Tako mi je svejedno gdje ću provesti to vrijeme, samo da ne pucaju na mene često.

Dok George nije bio oduševljen pomišlju na rat, Orry je želio da se suoči s opasnostima na nekom udaljenom bojištu u Meksiku. Ponekad bi zbog te želje osjećao krivicu, no ratno je iskustvo potrebno čovjeku koji se odlučio za vojnu karijeru. Iako ga pretpostavljeni nisu unaprijedili, to nije izmijenilo njegovu odluku. Želio je biti vojnik, bez obzira što drugi mislili.

Poput Orryja i ostale je kadete uzbudila mogućnost da sudjeluju u ratu. Vestpointski »maženi aristokrati« konačno bi dobili priliku da pokažu koliko vrijede. A i cjelokupna vojska. Jer, građanstvo se prema američkim vojnicima odnosilo prilično prezrivo. Često su govorili da je vojnik kadai jedino vješto simulirati.

Pitanje hoće li biti rata ili neće, riješeno je prije nego što su George i Orry diplomirali. Dvanaestog travnja, meksički zapovjednik u Matamorosu zatražio je od generala Taylor a da povuče trupe. General je odbio, i zadnjeg dana u mjesecu meksička je vojska prešla Rio Grande. Početkom svibnja, kod Paolo Altoa, Taylorove jedinice odbile su napad trostruko brojnijeg neprijatelja, a tri dana nakon toga, kod Resaca de la Palma, odbile su i drugi napad. Rat je počeo. Na upad u američki teritorij Kongres je odgovorio objavom rata, 12. svibnja.

Rat je u američkoj javnosti pokrenuo buru proturječja. Neki su otišli tako daleko, poput protujužnjačkog liberala Horacea Greeleya, urednika New York Tribunea, koji je izjavio da je rat izmišljen zbog otimačine zemlje i upozorio da južnjačka klika gura naciju u »beskrajni ponor zločina i nesreće«. George, pak, nije vjerovao meksičkoj propagandi da je rat pokušaj progona katolicizma iz Sjeverne Amerike. Očekujući četiri lagodne godine vojničkog života, rat mu se činio sasvim nepodobnim i mučnim.

Jednog sunčanog lipanjskog dana profesori au zaželjeli diplomcima sve najbolje, i stali u red da prisustvuju njihovoj završnoj svečanosti. George i Orry su po prvi put odjenuli prave, plave vojničke uniforme: tamno-plavi kaput, svijetloplave hlače s oznakom pješadijskih trupa, tankom bijelom prugom uzduž ruba.

Georgeov otac i brat Stanley prisustvovali su sveča-nosi. Od Orryjeve obitelji nitko nije pošao na dug put iz Južne Karoline. Odmah poslije parade, Hazardovi su otplovili brodom do Albanyja, gdje su imali nekog posla. George i Orry krenuli su šat kasnije.

Dok je parobrod odmicao od pristaništa, Orry se naslonio na ogradu i zagledao u obalu. Očima je pratio put kojim su se prvi put uspjeli do Ravni, prije četiri godine.

- Nedostajat će mi ovo mjesto. Možeš se nasmijati, ali najviše će mi nedostajati zvuk bubnja. Uvuče ti se u kosti poslije nekog vremena.

George se nije nasmijao, ali zatrese glavom.

- Nedostajat će ti bubanj koji je upravljao tvojim životom i dijelio ga na stroge, male dijelove?

- Da. Davao je danima određen ritam. Ritam ustaljenog reda na koji se možeš osloniti.

- Pa, ne moraš kukati, mister Prut. Čut ćemo još mnogo bubnjeva u Meksiku.

Spuštala se noć dok je parobrod plovio uz Constitution Island. Uskoro, putovali su niz Hudson u noć. Stigavši u grad, odsjeli su u American Houseu, a sutradan pošli u razgledanje New Yorka. Na Broadwayu naletješe na dva pješadijska podoficira koji ih propisno, vojnički pozdraviše. Orry je bio uzbuđen.

- Sad smo oficiri. Službeno.

Prijatelj slegne ramenima, nimalo impresioniran. Prije nego što je George ušao na vlak za Philadelphiju, Orry ga nagovori da mu obeća posjetiti Mont Royal negdje pri kraju odsustva. Odande bi mogli zajedno poći do njihove jedinice. Naime, od vremena kad se George odlučio za pješadiju, pisao je ocu i zamolio ga da potegne neke veze. Kad je u West Point stigao raspored za buduće oficire, George je bio određen u Osmi pješadijski puk. Orry je s čuđenjem ustanovio da je to i njegov puk. George se pretvarao kako je strašno iznenađen da su zajedno. Na željezničkoj stanici pristane na Orryjev prijedlog. U zadnje se četiri godine sprijateljio s mnogo Južnjaka, i sve ih zavolio.

Osim toga, nije zaboravio riječi Cooper a Maina o prekrasnim djevojkama u njihovu kraju.

Prvo što je George učinio kad je stigao u Lehigh Station, bilo je da odmotu meteorit koji je pronašao u brdima iznad West Pointa. Pažljivo ga je smjestio na prozorsku dasku u svojoj sobi gdje ga nijedna služavka neće zamijeniti za smeće i baciti među otpatke. Zatim je podbočio bradu rukama i počeo razmišljati.

Prošlo je deset minuta. Dvadeset. U tišini, hrapavi, željezom bogati komad meteorita kao da mu je govorio o moći kojom mijenja ili razara sve što čovjek može izgraditi ili zamisliti. Kad je konačno ustao i pošao iz sobe, kičmom mu prodoše srsi iako je bilo toplo ljetno popodne.

George je ozbiljno shvaćao samo nekoliko stvari, a još manje toga moglo je pobuditi u njemu jake osjećaje. No, taj komad zvjezdanog željeza, nečeg što je bilo u srži sudbine Hazardovih, bio je izuzetak. Nije'mu bilo ni nakraj pameti da hrabro i ludo zaglavi u Meksiku. Imao je važnijeg posla u godinama što bijahu pred njim. Na bojištu, neka Orry rješava pitanja granice. George će mijenjati svijet značajnije nego što je to moguće na ratnom polju. Učinit će to u svojoj željezari.

Sredinom rujna spakirao se i pozdravio s obitelji. Za vrijeme osmotjednog primirja, Taylorova je armija napredovala do Monterreyja u Meksiku. George je pratio put armije jer je njegov puk bio u sastavu Taylorove druge divizije kojom je zapovijedao general Worth. Osmi je puk sudjelovao u žestokim borbama, a prema svemu sudeći čekali su ga i žešći okršaji.

Za vrijeme dugotrajnog putovanja vlakom u Južnu Karolinu, George je pokušao srediti svoje predodžbe o lužnjacima i Sjevernjacima. U West Pointu su se kadeti oba dijela zemlje složili da su Jenkiji bolji studenti zbog boljeg školovanja na Sjeveru. Južnjaci su se tješili da to nije presudno;

hrabar a ne pametan vođa obično je dobivao bitku.

Bio je svjestan i drugih razlika. Jenkiji su bili praktični, uporni, znatiželjni i nastojali su uvijek poboljšati stvari. Južnjaci, pak, doimali su se poput ljudi zadovoljnih životom koji žive. Istovremeno, beskonačno bi raspravljali i teoretizirali, uvijek sasvim apstraktno, o, recimo, politici, robovlasništvu ili Ustavu.

Naravno, o robovlasništvu su uvijek govorili s pozitivnog stajališta. No, George se sjećao i jedne Orryjeve priče. Nije uvijek bilo tako. Kao dječak, jedanput je prisluškivao razgovor oca i nekog džentlmena. Čuo je tada Tilleta kako govori da je ropstvo mrsko i Bogu i čovjeku. No, nakon Veseyjeve i Turnerove pobune, Orry je primijetio da se tako što više ne govori na Mont Royalu. Tillet je rekao da bi moglo obodriti Crnce na novi ustanak.

George nije imao izgrađeno mišljenje o ropstvu. Odlučio je da o tome ne raspravlja u Južnoj Karolini, a pogotovo da ne spomene što ostali Hazardovi misle o tom pitanju. Otac i majka nisu bili fanatični abolicioni-sti, no držali su da je ropstvo neprihvatljivo.

Orry ga je dočekao na maloj željezničkoj stanici. Za vrijeme vožnje do plantaže prijatelji su živo razgovarali

0 ratu i prošlim mjesecima. Orry je rekao da se cijela obitelj vratila iz ljetnikovca prije dva tjedna, kako bi svi dočekali Georgea.

George je bio očaran bogatim raslinjem u nizini, zadivljen veličinom i ljepotom Mont Royala i osvojen Orryjevom obitelji.

Većinom obitelji. Tillet Main ga se dojmio kao krut i sumnjičav čovjek. Pogotovu prema strancima. A nećak Charles, neobično lijep dječak, uglavnom se prkosno smijao i vježbao zahvate i trikove velikim bowie nožem.

Orryjeve sestre bile su, naravno, premlade za Georgea. Brett, s tek devet godina, bila je lijepa i pametna, no sasvim u sjeni jedanaestogodišnje Ashton. Starija sestra bila je jedna od najljepših djevojčica koje je George vidio. Kakva li će tek ljepotica biti u dvadesetoj!

Prvi dan svoje posjete Mont Royalu proveo je razgledavajući plantažu i raspitujući se o načinu rada. Kasno poslijepodne proveo je s Clarissom i njezinim kćerima u malom ljetnikovcu u vrtu. Kad su se svi udobno smjestili u pletene stolce, dvije Crnkinje ih poslužile limunadom i kolačićima.

U jednom se trenutku Clarissa ispriča zbog nekog posla u kuhinji. Ashton prekriži ruke u krilu i stane proučavati Georgea velikim, tamnim očima.

- Orry veli da vam je nadimak Panj. Uopće mi ne ličite na panj. - Nasmijala se sjajnih očiju.

George prođe kažiprstom uz tijesni ovratnik. Ostao je bez riječi. Brett ga spasi.

- Imate najljepšu uniformu koju sam dosad vidjela, doduše, nisam ih vidjela mnogo.

- Ljepše je ono u njoj - reče Ashton, a nato George gotovo pocrvenje. Sestre su izgledale kao male žene, a ne djevojčice. Ashtonino koketiranje nije mu godilo, nego ga je zbunjivalo.

Zbog njenih godina, naravno. Bila je premlada da bi očjukala, a ipak je to radila. George se sviđao lijepim ženama, no izbjegavao je one prekrasne. Bile su odveć svjesne ljepote, a to ih je ponekad činilo hirovitima i kompliciranima. Tako će biti i s Ashton, pretpostavio je.

Ashton ga je i dalje proučavala preko ruba čaše s limunadom. Uskoro ga, na svu sreću, vratiše muškom društvu.

Dvije večeri kasnije, za objedom, Clarissa najavi veliki izlet i ručak u prirodi, na kojem će Georgea predstaviti i upoznati sa susjedima i rođacima.

- Ako nas sreća posluži, imat ćemo čast da pikniku prisustvuje i senator Calhoun. Već je nekoliko tjedana kod kuće u Fort Hillu. Ima teškoća s plućima, koje samo pojačava ona klima uz Potomac. Ovdje je zrak zdrav i čist, što mu olakšava... Tilleta, za ime svijeta, što se toliko mrštiš ?

Svi se okrenuše prema čelu stola. Negdje iz daljine začuje se potmula grmljavina. Ashton i Brett izmijene prestrašene poglede. U ovo doba godine znali su se podići uragani s mora.

- John se sve više ponaša kao da nije naš - reče Tillet. Na čelo mu sleti komarac. Pljesne ga rukom i otrese s prstiju.

U uglu blagovaonice, nepomično, s velikom lepezom u ruci, stajao je malen crnački dječak. Spazivši da je Tillet otresao komarca, žurno se približi njegovu naslonjaču i počne snažno mahati lepezom. Bilo mu je jasno da je zakasnio. Razljutio je svoga vlasnika. Strah u dječakovim očima Georgeu je rekao više o odnosu gospodara i roba, nego svi sati abolicionističkih predavanja.

- Pozivamo Johna, nazdravljamo mu u svakoj prilici - nastavi Tillet. - Podizemo mu spomenike i dijelimo svakojake počasti kao najvećem živom sinu ove države, možda i cijele nacije. A tada on otklipše za Washington i sasvim zaboravi želje i volju izbornika.

Cooper se nakašlje, što razljuti njegova oca.

- Dobro, gospodine - reče Cooper - želite li reći da mistera Calhouna smatrate Južnokarolinjaninom samo onda kad se slaže s vama? Njegovo protivljenje ratu možda i nije popularno, no u svakom je

slučaju iskreno. Uostalom, on podržava većinu vaših stavova.

- Koje ti ne podržavaš. Naravno, nisam time iznenađen.'- Sarkazam u glasu uznemiri Georgea, jer osjeti da je Tillet na rubu gnjeva.

- U redu - odgovori Cooper podižući čašu s vinom. Nije se obazirao na prijeke poglede svoje majke. - Ne trebaš brinuti o onome što ja mislim. Brini o onome što nikako ne želiš vidjeti, o stavu većine u ovoj zemlji.

Tillet zgužva ubrus. Brzo pogleda Georgea i usiljeno se nasmiješi.

- Moj je sin samozvani stručnjak za politička pitary a od nacionalnog značenja. Katkad mi se čini da bi se bolje snašao na Sjeveru.

Ukočivši se u stolcu, Cooper odgovori:

- Besmislice.- S lica mu nestade osmijeha. - Prezirem one glupe abolicioniste koji misle da su potpuno u pravu, i koji se samo busaju u prsa. No njihovo licemjerje ne smeta mi da priznam neke optužbe. Istog trena, čim se netko drzne da nas kritizira, svi se osovimo na noge i govorimo suprotno. Jenkiji vele da je ropstvo nedopustivo, a mi odmah odgovaramo da je pravo blaženstvo. Oni upiru prstom u ožiljke na leđima Crnaca...

- Nitko na Mont Royalu nema takvih ožiljaka -upadne Tillet, no Cooper se ne osvrne na upadicu.

- ...a mi odmah odgovaramo kako su robovi sretni. Kako netko neslobodan, za ime božje, može biti sretan?

- Pazi što govoriš pred djecom - podvikne Tillet. No, sin je bio ljutit kao i otac.

- Umjesto da učimo na istini, mi je izbjegavamo. Zadovoljni smo s onim što smo već sto pedeset godina: zemljoradnici čiji probitak zavisi o crnačkom znoju. Izrugujemo se ljudima poput Georgeova oca iako takvih ljudi na Sjeveru ima na tisuće. Georgeov otac i njegovi slobodni radnici proizvode željezo. Od tog željeza stvaraju strojeve, a strojevi kroje budućnost. Jenkiji su shvatili što donosi novo doba, a mi još živimo u prošlom stoljeću. Ako senator Calhoun ne zagovara više tradicionalnu »mudrost« ove države, treba mu dati više ovlasti. Barem da ih je još tucet takvih.

Clarissa se javi neobično oštrim glasom.

- Nepriročno je od vas što raspravljate pred gostom s toliko žestine.

- Da, dovraga i istina! Dobro ponašanje je najvažnije. - Cooper podigne čašu i izrugujući se nazdravi. Tillet mu izbije čašu iz ruke.

Crnčić s lepezom se naglo sagne. Čaša se razbije o zid. Brett zavrišti i odgurne stolac s rukom preko očiju. Orry pogleda Georgea i slegne ramenima, usiljena osmijeha, kao da se ispričava.

Tillet je vrio.

- Popio si isuviše vina, Coopere. Vрати se za stol kad se budeš mogao kontrolirati.

- Da, zaista - rekla je Clarissa. Iako blago izrečena, bila je to zapovijed.

Cooper je stvarno izgledao pripit, pomisli George. Stariji se brat digne od stola, zagleda u oca, nasmije se i ode.

Tilletovo lice bijaše modrosivo. Bilo je očito da ga je izrugivanje više razbjesnilo od heretičkih rečenica. Nitko se više nije nasmijao niti rekao nešto do kraja objeda. George je bio utučen. Sasvim je jasno primijetio jaz u Obitelji Main. Jaz sličan onome o kojemu je govorio nj-egov otac. Jaz koji je polako ali neumoljivo dijelio zemlju.

Iako je piknik održan u vrijeme kad je klima nezdrava, privukao je više od dvije stotine gostiju. Mnogi su došli iz ljetnikovaca, a neki čak iz Columbijе. Sve se to dojmilo Georgea, no najupečatljiviji bijaše kasnojutarnji dolazak Johna Calhouna.

Senator Calhoun i njegova žena, Floride, dovezli su se u staroj, ali otmjenoj kočiji. Znanci i znatiželjnici sjatiše se oko vozila. George je čuo kako govore da je senator noćio u Charlestonu, zajedno s kočijašem i još trojicom crnih slugu koji su pratili kočiju u običnoj zapregi.

U posljednjih trideset godina nitko nije tako snažno i tako često obilježavao američki politički život kao ovaj visoki, ratoborni čovjek što je upravo izišao iz kočije i odzdravljao na dobrodošlicu. George se nije mogao sjetiti svih Calhounovih dužnosti, no, znao je za dvije: bio je ministar rata i potpredsjednik vlade.

Na početku karijere, Calhoun je bio gorljivi pristaša Federalne Unije i Akademije u West Pointu. Kad su mnogi osporavali korjenite promjene Sylvania Thaye-ra, Calhoun ga je podržao, tvrdeći kako Amerika ne može biti snažna zemlja bez snažne vojske. No, kasnije su Sjevernjaci sve to zaboravili. Kad bi im netko tih dana spomenuo ime Johna Calhouna, svi bi se sjetili samo jednoga - doktrine dokinuća.

Senator je predložio doktrinu dokinuća početkom tridesetih. Cilj joj je bio suprotstavljanje federalnim zaštitnim taksama koje su posebno pogađale Južnu Karolinu. Calhoun je zahtijevao da Karolina dobije suvereno pravo za dokidanje taksa, što je zapravo značilo da svaka država može dokinuti neki

federalni zakon, ako joj nije po volji. Predsjednik Jackson distancirao se od Calhouna, oštro osudivši pokret dokinuća. Uskoro je doktrina ugasla pod pritiskom federalnih snaga.

Georgea predstaviše Calhounovima. Procijenio je da bi senatoru moglo biti oko šezdeset pet godina. Bilo je očito kako su godine i bolest utjecale na njegovo lice i stas. No, odbljesci negdašnjeg dobrog izgleda zadržali su se u bujnoj, prosijedoj kosi i sjajnim, tamnoplavim očima.

Calhoun promrmlja nekoliko uljudnih riječi o West Pointu, i produži dalje. Georgea se senator dojmio poput iscrpljena i ogorčena čovjeka. Osmijeh mu bijaše usiljen, a kretnje umorne.

Uskoro se Georgeu zavrti u glavi od silnih upoznavanja. Predstaviše mu Mainove, Bullove i Smithove, Rhettove i Hugerove, Boykinove, LaMotteove i Rave-nelove. Jedna od Smithovih, djevojka njegovih godina, zatreptala je nad Georgeovom uniformom baš kao i on nad njezinim dekolteom. Obećaaše jedno drugom sastanak za dvadeset minuta uz stol s punčem.

Herr Nagel, učitelj sestara Main, bio se već prilično podnapio. George mu je pomogao da se smjesti na klupu. Zatim je proveo nekoliko mučnih minuta razgovarajući s Tilletovim nadzornikom, niskim Jenkijem po imenu Salem Jones. Jones je imao anđeosko lice i zle oči koje su stalno skretale prema udaljenom kraju proplanka. Tamo je nekolicini kućnih robova dopušteno da prostru dva stola s vlastitom hranom dok su čekali naredbu da počnu posluživati goste. Calhounovi Crnci odmah im se pridružiše, uz bučan i veseo razgovor. Jones je stisnuo usne, oštro ih nadzirući.

Olujni oblaci zastrše nebo. Kratkotrajni pljusak rastjera goste u potrazi za skloništem. Nakon nekoliko minuta kiša stade i uzvanici se ponovno skupiše. George nikako nije uspijevaio pronaći djevojku iz obitelji Smith. Naleti na Orryja i zagleda se u njegovo odsutno lice.

- Netko vas je hipnotizirao, gospodine Prut? Ah, da, jasno mi je. - Osmijeh mu izbljedi. - Vidio sam prstenje na njenoj ruci, i onaj vjenčam, također. To je ona, zar ne, u koju si se zaljubio prije dvije godine?

Orry blago odgovori:

- Lijepa je, zar ne?

- Lijepa je preslaba riječ. Bolje je reći očaravajuća. Dakle, to je Madeline. Izgleda mi iscrpljenom.

Orry mu objasni.

- Nedavno se vratila iz New Orleansa. Otac joj je pretrpio još jednu kap, pa je odjurila da bude uz njegovu postelju. Umro je nakon nekoliko dana. Sve oko pogreba obavila je sama, i nije čudo što se doima umornom.

George je sasvim jasno razabrao osjećajnost u Orry-jevu glasu. U posljednjih nekoliko mjeseci nije često spominjao Madeline, i George je pomislio kako je Orry uspio preboljeti nesretnu ljubav. No, očito se bio prevario.

Pažljivije je pogledao Madeline. Usprkos podočnjacima, bila je jedna od najljepših žena koje je ikada vidio. Usne joj bijahu rumene i pune. Blijeda put i crna, ravna kosa skladno su se upotpunjavali. Nagne se bliže prijatelju.

- Jesam li sreo i muža ?

- Jesi. To je onaj klipan.

Orry pokaže glavom prema jednom od LaMotteo-vih. George se sjeti da su mu ga bili predstavili. Justin mu je ime, ako se ne vara. Arogantni buzdovan. Baš kao i brat mu, Francis, koji stajaše odmah uz njega, sa zapuštenom ženom i ljepuškastim sinom. U finom odijelu i s lepršavom kravatom sin se prenemagao poput oca i strica. Držali su se kao da su evropski plemići a ne američki farmeri.

- Kako li izlazi nakraj s tim ološem? — šapnuo je.

- Snalazi se. Madeline bi mogla udobrovoljiti i samoga vruga. A majka mi kaže da dužnosti na plantaži obavlja izvrsno, što je neobično, jer nije odgojena za tako nešto. Nikad nije učila kako da porodi neku djevojku, ili kako da vodi kućanstvo. Nažalost, siguran sam da Justin to ne zna cijeniti. Dođi, upoznat ću te s njom.

Dva se mladića uputiše prema Madelini. Ona ih spazi i lice joj se ozari iskrenom radošću. Bože, pomisli George, i ona pati poput Orryja. U trenutku, na lice joj se vrati beživotan izraz. Podsjetila je Georgea na nekog tko je odjednom postao svjestan grozne istine. Istine nedvojbeno vezane za muža, pomisli cinično George.

Madelina se odvoji od Justina i pođe im u susret, no prije nego što Orry uspije progovoriti, pojavi se Calhoun u društvu s Tilletom Mainom, i u pratnji nekoliko muškaraca. Svi su slušali što je senator govorio.

- Mnogi kažu da nas je afera oko dokinuća poučila kako je doktrina sama po sebi loša. Ne slažem se. Doktrina je dobra. Način na koji smo je pokušali progurati nije bio dobar. Bio je osuđen na propast. Jedna država ne može očekivati da nadjača snagu federalne vlade. No, nekoliko država, ujedinjenih i odlučnih, e, to je već druga stvar.

Tillet pročisti grlo.

- Govoriš li o otcjepljenju? Calhoun brzo slegne ramenima.

- Pa, ta se riječ često čuje ovih dana na Jugu. Čuo sam je i sinoć u Charlestonu. Jedan džentlmen, kojeg poštujem, rekao je kako je otcjepljenje jedini pravi odgovor na uvjete kongresmena Wilmota. Mislio je na dopune nekih federalnih zakona kojima bi se izdvojilo dva milijuna dolara za pospješene pregovora s Meksikom. Wilmot je također predložio da se u područjima koja bi pregovorima pripala Americi, strogo zabrani robovlasništvo. Argumenti »za« i »protiv« uskomešali su cijelu zemlju. Zakon je odobrio Poslanički dom Kongresa, no Senat je odgodio donošenje odluke do ponovnog zasjedanja sredinom kolovoza.

- Džentlmen s kojim ste razgovarali je u pravu -reče netko iz Calhounove pratnje. - Zakon je čista provokacija. Pljuska cijelom Jugu.

- A što drugo da očekujemo od jednog demokrata iz Pennsylvanije? - upita Tillet. - Sjevernjaci ionako misle da su vlasnici istine.

Calhoun kimne.

- Priče o otcjepljenju baš se na tome temelje. Možda je to jedini način da se uklone nepravde prema ovom dijelu zemlje.

- Treba to odmah učiniti - upadne Justin LaMotte. Prođe mimo svoje žene, i pogleda je mrkim očima punim upozorenja. George nije mogao pogoditi zbog čega, osim ako i nju nije zanimao razgovor. Supruga Francis LaMottea odmah se udalji od muškog društva.

Tillet se obrati Justinu.

- Prezirem većinu Jenkija političara, no istom žestinom opirem se i pomisli da je otcjepljenje pravi izbor za nas. Raskol poslije tolikih muka da ovoj državi i naciji postavimo temelje, loš je izbor. Calhounove usne se iskri više.

- Riječ izbor ne oslikava pravo stanje. Ako dolazi do raskola, na njega smo natjerani. Prisiljeni od svih onih Sjevernjaka koji nam se cijelo vrijeme samo izruguju.

- Bilo bi nam bolje kao odvojenoj, zasebnoj naciji - izjavi Francis LaMotte.

- Kako možeš tako nešto reći, Francis?

Ženski glas osupne sve muškarce, i svi se okrenuše otvorenih usta prema Madelini LaMotte, Justin je izgledao kao da želi propasti u zemlju. Orry primijeti kako se muževa zapanjenost i stid pretvaraju u bijes.

Madeline se nije obazirala. Beživotan izraz nestade joj s lica, a oči joj zasjaše. Progovorivši jednu rečenicu, nije kanila zašutjeti. Obrati se Calhounu.

- Ja sam Južnjakinja, po rođenju i po odgoju, senatore. Već godinama slušam kako ljudi pričaju o otcjepljenju od Unije. Moj je otac oduvijek govorio kako je ta ideja kobna glupost, jer jednostavno ne može donijeti ništa dobra. Otada razmišljam o tome, i slažem se.

Calhoun je odvratio ljubaznije od muškaraca, koji je mrko pogledaše. No, i on je bio zbunjen ženskom upadicom u temu o kojoj su uvijek raspravljali samo muškarci. Lako podigavši sijedu obrvu, samo je rekao:

- Zaista, gospođo? Madeline se ljupko nasmiješi.

- Naravno. Razmislite o praktičnim posljedicama. Kada bismo bili posebna država i kad bi se dogodilo da tržište bude zasićeno pamukom i rižom, što se već događalo, mislite li da bi nam ona druga nacija na Sjeveru pružila ruku i pomogla? Što bi se dogodilo kad bi vlada sjevernih država bila neprijateljski raspoložena prema nama? Što ako bi donijeli niz zakona kojima bi nam onemogućili da kupujemo njihovu robu neophodnu za svakodnevni život? I te kako ovisimo o Sjeveru, senatore. Ovdje nema industrije, nemamo nikakvih prirodnih bogatstava osim...

- Imamo principe - upadne Justin. - A principi su važniji od tvornica. - Smrknuta izraza lica, čvrsto uhvati Madelininu mišicu. George spazi kako se djevojka tržnu od bola. - No, siguran sam da senatora ne zanima mišljenje jedne žene.

Spazivši bijes u LaMotteovim očima, Calhoun pokuša ublažiti situaciju.

- Oh, zanima me svako mišljenje mojih birača bez obzira...

Justin mu ne dopusti da dovrši rečenicu.

- Dođi, draga. Netko bi te želio vidjeti. - Na obrazima mu se pojaviše dvije crvene mrlje. Neprirodan osmijeh iskrivio mu je lice.

Madeline se pokušala osloboditi čeličnog stiska.

- Justine, molim te...

- Dođi.

Okrenuo ju je, grubo je povukavši za ruku. Dok su odlazili, pridružio im se i Francis. George pogleda prijatelja. U trenutku mu se učini da je Orry sposoban ubiti nekoga. Tada Calhoun izrekne neku pošalicu, i napetost popusti.

U međuvremenu, Justin je vodio Madeline prema udaljenom dijelu proplanka gdje su stajale brojne

kočije. Bio je svjestan da ih svi gledaju, no, bio je isuviše razjaren da bi ga to brinulo. Francis ga je pokušavao smiriti, a Justin se obrecne na njega, naredivši mu da ih napusti. Ponižen, Francis se okrene i vrati među uzvanike.

Justin grubo odgurne Madeline prema velikom kotaču jedne kočije. Ona tresne leđima i izgubi dah.

- Ostavi me na miru. Nemaš nikakvih prava...

- Imam sva prava - upadne Justin. - Ja sam ti muž. Ponižila si me pred senatorom i prijateljima.

Gledala ga je bez kapi krvi u licu.

- Ma nemoj, molim te?! Otkad je neslaganje s nečijim mišljenjem postalo zločin u Južnoj Karolini? Nisam znala da je sloboda govora zabranjena u ovoj...

- Zaveži! - Zgrabio ju je za rame i još jednom gurnuo o kotač. Zastenjala je tiho, i pogledala ga s gnušanjem.

- Ti, kopile! Stalo ti je jedino do prokletog ugleda. Baš te briga za ljude i njihove osjećaje. Već prve bračne noći posumnjala sam u tebe. A sad mi je sasvim jasno.

Mogla bih zauvijek upropastiti tvoj ugled, pomisli bijesno, znajući da to neće učiniti.

Justin se još više razbjjesnio. Madelinin otpor, nešto nezamislivo za jednu ženu, nikako ga nije mogao udobrovoljiti. Pro tresu je još jednom.

- Reći ću ti još nešto, što je sasvim jasno, draga. To je tvoj položaj. Ti si žena. A to znači da ti nije dopušteno izražavati stavove o bitnim pitanjima. Žene koje pokušavaju biti pametne, loše završavaju u ovom dijelu zemlje. To je lekcija koju ti je otac zaboravio održati.

- Naučio me da nema ništa loše u tome što žena misli svojom glavom.

- Ne zanimaju me greške tvog oca. Štoviše, drago mi je da o tome nisam morao raspravljati s njim. Vjerojatno bih ga tresnuo šakom.

Madeline istrgne ruku iz njegove i stisne je uz grudi.

- Da, to je jedino što znaš, zar ne? Udariti šakom one koji se ne slažu s tobom. Silom krčiti put!

- Nazovi to kako hoćeš. No, zapamti, žene nisu za to da misle. Sestre Grimke morale su napustiti ovu državu jer su to zaboravile. Sad se potučaju Sjeverom i propovijedaju crnačka prava i slobodu ljubavi, obeščas-ćujući sebe i sve žene. Neću dopustiti da se i moja žena tako ponaša. Moraš znati svoj položaj i ponašati se u skladu s njim. - Nagnuo se bliže, a svilenkasta, smeđa kosa pala mu je na čelo. Njen otpor iščezne i zamijeni ga strah kad mu vidje izraz očiju. - I zapamti još ovo ... Ako još ikad progovoriš na sličan način i dovedeš me u neugodnu situaciju, kao maloprije, zažalit ćeš. Upozoravam te.

Povukao se i rukom popravio kosu. Zatim se vratio pikniku, pretvarajući se kao da se ništa nije dogodilo. No, odnosi među njima sasvim su se promijenili, i oboje su toga bili svjesni. Otkrili su jedno o drugome ono što su prije samo naslućivali.

- Kopile - prošapće Madeline ponovo. Kako bi slatka osveta bila kad bi rekla Jmfinu ono što joj je otac pred smrt otkrio. Kad bi mu rekla ono isto, od riječi do riječi.

Naslonila se na kotač, pokušavajući suzdržati suze. Nije znala što je više nagoni na plač: poniženje, bijes ili saznanje da Justinova upozorenja nisu isprazne prijetnje.

Orry je izdaleka promatrao scenu kod kočija. Gotovo nikada nije bio tako napet i nemoćan. Želio se umiješati, spasiti Madeline, slomiti LaMotteovu bezo-sjećajnost. No, ona je bila vezana za muža vjerskim i pravnim sponama. Bila mu je žena, Justinovo vlasništvo. Kad bi Orry popustio nagonima, samo bi joj otežao stanje.

Divio se Madelininoj hrabrosti kad se sabrala i vratila među uzvanike koji su šaputali o njoj. U sebi ih je proklinjao zbog prezrlih pogleda kad bi Madeline prošla mimo njih. George je spazio njegov bijes, kao i Cooper koji je već čuo govorkanja o Madelininom neslaganju s Calhounom.

I Cooper i George pokušashe porazgovarati s Orry-jem, no on im umakne. Nakon nekoliko minuta besciljnog lutanja, konačno spazi Madeline kako stoji sama. Odagnavši oprez, učini ono što je sve vrijeme namjeravao. Uputi se pravo prema njoj.

- Je li sve u redu ?

- Da, da. - No, nije bilo; gotovo je mogao čuti kako kipti od gnjeva. - Ne smiju vidjeti da razgovaramo.

- Volim te - rekao je, gledajući u vrškove svojih čizama. Činilo mu se da ima vrućicu. - Ne mogu više izdržati i gledati kako te muče. Sastanimo se sutra. Ili prekosutra. Molim te.

Nije se nećkala.

- Uredu. Sutra. Gdje?

Brzo je promrmlijao prvo sigurno mjesto koje mu je palo na um, a ona prošapta:

- Netko dolazi.

Uspio je još samo reći vrijeme sastanka, jer se ona okrene i brzo udalji. Srce mu je tuklo od straha i sreće.

Nathaniel Green pripadao je Johnu Calhounu gotovo cijeli život. Bile su mu šezdeset tri godine, i već

mu je pomalo dojadilo da stalno putuje i druži se s robovima nižeg statusa.

Greenova umišljenost potjecala je iz dva izvora. Gospodar mu je bio jedan od najpoznatijih ljudi u zemlji, i Green mu je služio kao kućni rob čiji je status bio mnogo povoljniji od običnih robova koji su radili na poljima. A Green je bio rođen u nizini, no mrzio je njenu sparinu, vlagu i rojeve mušica iz močvara. Stalno je mislio na visočje Clemsona, i na hladovitu Calhounovu kuću okruženu cvjetnim sagovima i drvećem divljih naranči. Na Mont Royalu bio je razdražljiv, a zbog toga i prilično zao.

Uskoro mu je dosadilo društvo služinčadi uz stol sa hranom za Crnce. Potegnuo je nekoliko gutljaja viskija iz pljoske koju je krio u unutrašnjem džepu otmjenog kaputa i pošao u potragu za zabavom.

Blizu ljetne kuhinje spazi golemog roba kako vuče drva za loženje. Zrak je bio vruć poput pećnice. Green se zacereka i sačeka.

Uskoro veliki Crnac iziđe iz kuhinje. Green mu domahne, pokaže skrivenu pljosku ispod kaputa, i nedužno reče:

- Izgledaš mi strašno žedan, crnčugo. Skokni ovamo i srkni gutljaj da se rashladiš.

Rob s plantaže čeznutljivo pogleda u bocu, no suzdrža se.

- Crncima je zabranjeno piti. I sam to znaš.

- Naravno da znam. No danas je slavlje, a gospodar Calhoun ne gleda na ovu stranu. "Ajdm'o k' ostalima.

Rob s plantaže nelagodno se osvrne i pogleda prema stolovima za Crnce. Jeli su i brbljali i točili si punč bez alkohola. Povremeno bi netko pošao da posluži goste, a zatim se vratio za stolove.

- Nije mi dopušteno ni da se motam oko kućnih robova - reče rob s plantaže. - Ako im se približim, postanu drski.

- To nek' bude moja briga, crnčugo. Ja sam kućni rob gospodara Calhouna, pa ako te ja zovem, sve je u redu. - Uhvati ga pod ruku i odvuče prema stolovima za Crnce. - Kako te zovu?

- Priam.

- Baš fino ime. 'Ajd' potegni.

Prijamu bijaše vruće, a i ožednio je. Osim toga, Nathaniel Green ga je toliko nagovarao. Veliki Crnac zaboravi na oprez i dozvoli Greenu da ga dovuče do stolova. Kućni robovi ga prepoznaše i smrknuše im se lica dok je prilazio. No, razvedriše se spazivši Greena kako gestikulira Priamu iza leđa i shvativši da je nešto naumio.

I Priam primijeti da ga više ne gledaju mrko. Učini mu se to dobrim znakom, i još se više opusti. Za nekoliko minuta, skrivajući se iza Greena, potegne tri-četiri puta iz boce. Nedugo se zatim Priam stade kikatati i glasno smijati. Ostali robovi, osim dvije žene kojima se ova zabava nije svidjela, počеше se gurkati i cerekati.

- Da potegnem još - reče Priam.

- Naravno - naceri se Green. - Dođi i uzmi. Bocu je držao u visini ramena, a Priam zatetura pokušavajući je dohvatiti. U zadnji tren, Green izmakne pljosku.

Priam naleti na stol. Ispruženom rukom sruši tanjure s grahom na travu.

Green se nasmije.

- Bože, baš si nespretna bitanga.

- On je obična crnčuga s plantaže, zato je takav -dobaci netko. Uvreda razdraži Priama.

- Daj tu bocu - z[^]mumlja.

Green je mahao pljoskom Priamu ispred nosa.

- Tu je, crnčugo, tvoja je ako je uhvatiš. Svi se glasno nasmijaše.

- Daj mi to - zaurla Priam.

- Oh, nije li jeziv - reče Green njišući bocu. -Naređuje boljima od sebe.

- Drznik - doda drugi rob prezrivo.

Priam trepne i dlanom obriše znoj s vrata. Zurio je u bocu koja se zamamno ljuljala pred njegovim očima. Odjednom skoči prema pljoski pokušavajući je zgrabiti. Green se izmakne, a Priam se zaleti u prazno. Svi prasnuše u smijeh.

Priam se okrene, spusti glavu i pojuri prema Crncima vitlajući golemim šakama. Žene zavrište. Muškarci se razbježaše.

Prema gužvi već je brzao Tillet u pratnji nekoliko gostiju. Tillet nije bio dobre volje. Na živce mu je išla vrućina, a bio je još uvijek razdražljiv zbog jučerašnje prepirke s Cooperom. Usput se ražestio kad je pod jednim od stolova spazio nećaka Charlesa kako razdera-nih hlača bodri zavađene Crnce.

Tillet je stigao upravo kad je Priam pokušavao zgrabiti Nathaniela Greena. Calhounov rob skrivao se iza trojice kućnih robova. U trenutku kad je Green prepoznao vlasnika Mont Royala, stigao je i sam senator. Green zaskiči.

- Ova se crnčuga navadila na mene. Pijan je k'o balvan.

Tillet je to već bio primijetio.

- Priame, odlazi odmah u kolibu! Poslije ćemo se obračunati.

Na Priamovu licu pojavi se strah. Postade svjestan da su svi kućni robovi na strani Greena, i to ga razbjese. Stade pred Tilleta i upre prstom u pljosku na travi.

- Pio sam iz ovoga, jer me ponudio Crnac gospodina Calhouna. Najprije se ponašao dobro, a onda mi se počeo izrugivati.

Tillet je bio tako uvrijeđen da je jedva progovorio.

- Ne zanimaju me tvoja objašnjenja. Green se neuvjerljivo nasmije.

- Što priča taj Crnac? Svi znaju da Crncima nije dopušteno pit' alkohol. Nisam mu dao nit' kapi. Ne, gospodine - završio je skrušeno pogledavši vlasnika.

- U pravu je - reče Crnkinja. - Klipan je već bio pijan kad nam je priš'o.

I ostali kućni robovi potvrdiše ove riječi, kimanjem i mrmljanjem. Na trenutak, Priam nije mogao povjerovati da mu tako nešto mogu učiniti robovi s plantaže. Izgledao je kao da mu je netko zabio bodež u leđa.

Osjetivši da je pobijedio, Green zaprijeti prstom Priamu.

- I ne pričaj više laži da me uvališ u gužvu, crnčugo.

- Ne! - reče Tillet uhvativši Priama za ruku jer je bio izmahnuo na Greena. - Ne čini to. Dovoljno si zabrljao.

Priam istragne šaku iz Tilletove ruke. Vidjevši to, prisutni zaprepašteno uzdahnuše. Tillet pogleda u vlastitu odgurnutu ruku, ne vjerujući u ono što je Priam uradio.

U tom se trenu pojavi Salem Jones. Probio se kroz gomilu i stao uz svog poslodavca, jedva susprežući osmijeh. Priam je stajao malo pognut, stisnutih šaka, a znoj mu se slijevao niz obraze. Promatračima se pridru-žiše Orry i George. Odmah primijetiše da je Priam potpuno izbezumljen.

- Bolje bi bilo da krenemo - reče Calhoun. -Nathaniele, uzmi...

- Ne - reče Tillet. - Nije potrebno, Johne. Greška je Priarnova. - Orry spazi znakove neuobičajenog bijesa što je bujao u njegovom ocu. - Idi u svoju kolibu, Priame. Kreni odmah, ili ćeš zapamtiti ovaj dan.

Priam zatrese glavom. Tillet se skupi kao da ga je netko ošamario.

- Naređujem ti posljednji put - tiho reče.

Crnac ponovno zaniječe glavom. Tilletovo lice oblije crvenilo. Pokušavajući spriječiti nešto još gore, Orry pokuša nešto reći ocu. No, ne uspije. Tillet brzom kretnjom podigne ruku i da znak. Jones odmah potegne palicu ispod kaputa i domahne nekolicini kućnih robova.

- Jime! Aristotele! Zgrabite ga!

Priam se, pognut, počne povlačiti. Jones i Crnci mu se približiše. Idući natraške, Priam naleti na stol, gurne ga i zatetura.

Jones je pričekao da dva Crnca zgrabe Priama. Tada se nadglednik nagne preko Jimovih i Aristotelovih ramena, i nekoliko puta tresne Priama palicom. Od zadnjeg udarca on pade na koljena. Tanak mlaz krvi cijedio mu se iz rane na čelu. S mržnjom u očima zagledao se u gospodara koji muse približio i stao pred njega.

- Rekao sam ti da ćeš zažaliti. Trebao si me odmah poslušati.

Približivši se ocu, Orry reče:

- Ne misliš li da je dobio svoju kaznu? Tillet je bio sav rumen u licu.

- Ne. Priam je narušio gozbu, i odbio poslušnost. Ja postupam dobro sa svojim ljudima, ali ne dopuštam nezahvalnost ili buntovništvo. Ova crnčuga neka svima posluži kao primjer.

Nikad prije Tillet nije svoje robove oslovio riječju »crnčuga«. To je Orryju dalo na znanje kako je bolje da se ne miješa u očevu odluku, bez obzira što je bio naumio s Priamom.

I Priam postane svjestan gospodareva bijesa. Tiho zajeca dok su ga dvojica Crnaca odvlačila proplankom.

Na Resoluteu, Madeline se po dvadeseti put prevrnu u krevetu. Kad je prije sat vremena odjenuła spavaćicu i pogasila svjetla, znala je da će teško usnuti. Previše se toga dogodilo. A koliko se tek treba dogoditi! Samo ako bude dovoljno hrabra, ili luda.

Prozori spavaće sobe bijahu otvoreni, no nije bilo ni daška vjetra. Na katu niže, netko se motao kućom i zatvarao vrata i prozorske kapke. Zvukovi noćnih životinja prigušivali su njezino glasno disanje.

Justin nije bio kod kuće, hvala bogu. Zajedno s bratom je od jahao u Charleston, vjerojatno namjerno, ostavljajući je samu da razmisli o svom grijehu i kazni ako nastavi grijешiti.

Kopile, pomisli dok joj je u mislima lebdio njegov samouvjereni lik. Nimalo je nije pekla savjest kad bi ga tako nazvala. Bože, koliko je željela da mu kaže i nešto grublje. Koliko je željela da mu u lice saspe istinu koju joj je otac otkrio na samrtničkoj postelji. Koliko je samo željela da mu se nasmiješi i kaže:

»Dragi, teško mi je, ali moram ti reći: oženjen si djevojkom u čijim žilama teče crnačka krv.«

Justin ju je obmanuo za vrijeme udvaranja, i bilo bi sasvim pravedno da mu saspe tu istinu u lice. Doduše, ni sama nije za nju znala. Njen ju je otac izrekao one večeri kad je sjedila uz uzglavlje kreveta, u tamnoj sobi koja je odisala mirisom svijeća, znoja i smrti.

Cijelog svog života Nicholas Fabray se trudio da ne zagorča život vlastitoj kćeri, pa je tako učinio i na kraju. Pokušao joj je blago i što je moguće opreznije iznijeti istinu o majci. Govorio je kako je bila dobra, lijepa i ljupka. Tek je tada rekao da mu je žena, potpuno bjeloputa, imala zapravo četvrtinu crnačke krvi. Madeline je, dakle, imala osminu.

- Zašto... - stisnula je šaku i prislonila je o koljeno - zašto mi to sada govoriš ?

- Da me ne bi proklinjala ako istinu saznaš od nekog drugog. - Nije izrekao ono što ga je mučilo. Jer si ranjiva zbog te istine, bez obzira koliko je ja pokušavao prikriti, bez obzira hoće li ikada izaći na vidjelo. I on i žena mu, željeli su Madelini osigurati ugodan život. Ugodniji od onoga koji bi živjela da je okolina znala da je mješanka. Mješanke s četvrtinom ili osminom crnačke krvi mogle su uživati poneku blagodat bijelaca, no nikad nisu uspijevale biti nešto više od ljubavnice, nikad nešto više od bijelčeve elegantne prostitutke.

Nicholas Fabray nije tako nešto želio učiniti ženi koju je volio. Oženio se njome pokazavši tako nevjerovatnu hrabrost. Nije to otvoreno rekao, no Madeline je shvatila i nagnula se nad krevet zagrlivši krhko, poluo-duzeto tijelo dok su joj suze navrle na oči.

Da, nastavio je Fabray, sasvim svjesno su prikrili Madelinino porijeklo. To nije bilo teško, jer njenu majku gotovo nitko nije znao u New Orleansu. A mješanci koji su nešto i slutili, vremenom su zaboravili.

Došlo je vrijeme da i Madeline sazna istinu, i da je čuva zbog vlastite sigurnosti.

Najzad joj je otkrio i zbog čega je želio da se uda za Justina LaMottea, Ne samo zato što je Justin dobar i častan čovjek, Madeline okrene glavu od oca kako ne bi primijetio njen ironičan osmijeh, već i stoga što će s njim živjeti daleko od Louisiane. U Južnoj Karolini opasnost da netko sazna istinu gotovo i ne postoji, a u New Orleansu to bi se ipak moglo dogoditi. Glas mu je oslabio, i Madeline je razabrala da govori nešto o ženinoj slici.

- Slika, tata? Misliš, portret?

- Da, portret. - Zatvorio je oči. Govorio je teškom mukom.

- Portret negdje postoji?

- Postojao je. - Vrškom jezika prešao je preko suhih usana.

Ponovno je otvorio oči pokušavajući objasniti misao dokraja, no glas mu bijaše slab, a riječi nevezane. Madeline shvati da je slika nestala. Kada i kako, nije objasnio.

Krhko tijelo počne mu drhtati i blago se grčiti. Držala ga je za ruku, a drugu je prislonila na svoj obraz, kao da je pokušavala zadržati tugu. Pozvala je slugu da otrči po liječnika. Deset minuta prije nego što je liječnik stigao, Nicholas Fabray izdahnu.

Nije bila potresena sve do sutradan. Kad je riješila sve pojedinosti oko pogreba, nešto se slomilo u njoj, sjela je i plakala gotovo cijeli sat, potresena očevom smrću i tajnom koja ju je tištila. Na trenutak ga je mrzila što joj je to rekao; na Jugu je imati i kap crnačke krvi bilo isto kao imati crnu kožu.

Gotovo svi gradski moćnici, političari i biznismeni, katolici i protestanti prisustvovali su pogrebu. Došli su zajedno sa svojim bijelim ženama, i tada Madeline zahvali očevoj vještini kojom je krio istinu o ženi i kćeri. I zadnja trunka ljutnje na oca nestade; žalila je za njim i istovremeno ga blagoslivljala.

Ležeći u mraku, Madeline se pitala kako je mogla pristati na sastanak s Orryjem. Savjest ju je već pekla, no znala je da će poći na dogovoreno mjesto. Doduše, njen pristanak imao je vez& s Justinovom okrutnošću, ali je bez obzira na njegov karakter ipak kršila pravila ponašanja kojih se oduvijek držala. Mnoge su žene trpjele slična, pa čak i teža poniženja sve do smrti. Zašto i ona to ne učini ?

Odgovor je ležao negdje izvan logičkog objašnjenja. U očima mladoga kadeta, u njegovu otmjenom i blagom ponašanju, u plahosti bilo je nečega što ju je doticalo i neobjašnjivo privlačilo. Zar je moguće da jedan mladić može biti takav ?

Prislonila je nadlanicu uz obraz i tužno uzdahnula. Život joj je, usprkos pažljivom nastojanju oca da ga olakša, bivao sve zamršeniji. Sva sreća da Nicholas Fabray to ne može saznati.

U mislima joj iskrsne Orryjev lik. Bože, kako je mlad. No, prihvatit će taj rizik, baš kao i ostale. Riskirat će i sutradan kad bude napuštala Rolute ne bi li se s njim tajno sastala. Još uvijek s rukom na obrazu, sklopila je oči i počela smišljati plan kako da sutra odjaše s plantaže, a da nikome ne bude sumnjivo. Tako ležeći, konačno je zaspala, usnuvši Orryja kako je ljubi.

Poput Madeline, i crna robinja Semiramis nije mogla zaspati te noći. Jones je trebao kazniti njezina brata. Vjerojatno će ga bičevati, jer Priam je napravio neku groznu nepodopštinu na pikniku. Robovi s Mont Royala ni o čemu drugom nisu pričali toga dana.

Većina robova držala je Priamovu kaznu zasluženom. Govorili su ružno o njemu jer su bili kivni zbog njegove hrabrosti. Stalno je govorio o Sjeveru, o bijegu u slobodu, a ostali su ga nazivali hvalisavcem tvrdeći kako nikad neće pobjeći, jer su slutili da bi on to, za razliku od njih, mogao učiniti. Naravno, ako ga prije toga zbog svojeglavosti ne ubiju.

Semiramis je željela spavati, zaboraviti na ono što je te večeri čekalo njezina brata. Prevtala se na tvrdoj slamnjači ne mogavši se smiriti; bila je previše nervozna.

Kroz pukotinu iznad zatvorenih vrata dopirala je svjetlost. U dvorištu Jonesove kuće bili su zapalili baklje. Uskoro će izvršiti kaznu. Znala je to po bakljama i po grobnoj tišini tople noći. Duž cijele ulice crnačkog naselja, nitko nije govorio niti se smijao.

Preplaši je oštro kucanje na vratima. Uspravi se na krevetu i

- Tko je?

Sjenka zakloni treperenje baklji.

- Cuffey.

- Oh, Bože, ne - rekla je. - Ne večeras, dečko. -Prije nekoliko mjeseci počela se zabavljati s Cuffeyjem, iako je bio još mlad; premlad, govorile su starije žene. No, nisu ga nikad vidjele bez hlača, niti su znale što može sa svojim golemim...

Prije nego što je dovršila misao, dječak je ušao u kolibu i kleknuo uz krevet.

- Nisam zbog toga doš'o. Doš'o sam zbog Priama.

- Jones će ga bičevati?

- Uh, nešto groznije. Jones je dovuk'o starog mačka iz velike kuće. Kaznit će ga »mačkanjem«.

Semiramis se sledi.

- Isuse, oh, blagi Isuse. To će ga ubiti.

Brat joj je razgnjevio gospodara Tilleta više nego što je mogla zamisliti. Zar se morao toliko šepiriti i tvrdoglaviti? Nije vidjela što je učinio na pikniku, jer je u to vrijeme radila, no drugi su joj ispričali. Nije znala što da radi. Najradije bi otrčala u veliku kuću i molila za milost.

Cuffey je odgovori. Ostao je s njom, mrmljajući prazne riječi utjehe dok su čekali na Priamov prvi krik.

Baklje zabodene u zemlju potpuno su osvijetlile dvorište. Potrbuške, raširenih udova, ležao je Priam.

Jones je uspio okupiti dvadesetak robova, i primorao ih je da stanu ukруг kao promatrači. Ova bi noć mogla još godinama koristiti Mont Royalu. Mora ostaviti takav dojam da nikome više ne padne na um da se opire ili buni. Priamove patnje i poniženje moraju biti pouka svim drugim Crncima, mislio je Jones. Crnac se morao svući, kleknuti i sagnuti glavu dok su mu vezali konopce za zglobove i članke. Tada je morao leći, a konopce su vezali za kolje pobodeno u zemlju, tako da su mu i ruke i noge bile raširene.

Iz daljine dopirali su krici noćnih ptica i životinja. U robovskim kolibama bilo je neuobičajeno tiho. Dobro, pomisli Jones. Oni koji ne gledaju, slušaju. Bit će to dobra lekcija i za njih. A očevici će im ionako sve ispričati.

Veliki Crnac po imenu Harmony, držao je u ruci platnenu vreću. U njoj se nešto micalo i svijalo. Jones je gledao vreću sa zadovoljstvom, dok je polako navlačio debelo podstavljene rukavice. Nikad prije nije imao prilike na Mont Royalu upotrijebiti te rukavice, no čuvao ih je u svom kovčegu za svaki slučaj. Bio je iznenađen i oduševljen odlukom Tilleta Maina. Potajno je prezirao blagost toga čovjeka kad je bilo riječi o kažnjavanju robova, i nije vjerovao da može narediti »mačkanje.«

Jones se prošeće ispred Priama, dobro mu pokazavši rukavice. Zatim približi sva tri kablčića puna zasoljene vode kojom je kanio zaliti Priamove rane. Taj dodatak kazni bila je njegova zamisao.

Pozvao je Crnca s platnom vrećom, stao pred njega, ispružio ruku i rekao: - U redu, Harmony, sad! Unezvjereni Crnac razveže i raširi vrh vreće. Jones zavuče šaku s rukavicom. Pipajući, uhvati mačka za zadnje noge, i izvuče pobješnjelu i preplašenu životinju.

Robovi zaprepašteno uzdahnuše i ustuknuše nekoliko koraka. Mačak je urlao i savijao se. Jones je držao životinju podalje od sebe, bojeći se da ga ne zakači kandžama. Konačno, zgrabi i drugom rukom mačkove zadnje noge.

Teško dišući od uzbuđenja, Jones pristupi Priamu s desne strane i opkorači ga stojeći mu uz bokove. Cijelo se vrijeme borio s mačkom, no vrijedilo je truda. I dalje ga je držao za stražnje noge, no sad zanjše životinju visoko u zrak i naglo je spusti na Priamova ramena. Mačak zarije ispružene kandže u crnčevu kožu. Jones ga svom snagom potegne prema sebi, a kandže zasje-koše i zaparaše Priamova leđa, od ramena duž kičme sve dok Jones ponovno ne podigne mačka u zrak. Zadovoljno pogleda okrvavljene šape.

Priam nije zavrištao. No, Jones spazi da je Crnac skoro pregrizao donju usnu. Gotovo fanatično reče:

- Nismo još gotovi, dragi moj! Tek smo počeli!

George je ležao u gostinjskoj sobi na drugom katu i nije mogao oka sklopiti. Sve je skinuo sa sebe

osim platnenih gaća, no neprestance se znojio. Bolio ga je želudac. Glava mu je pucala. Dan nije bio nimalo ugodan. Gužva koju je izazvao crni rob uzrujala je i oneraspoložila Orryja. Zatvorio se u sebe i razgovarao s Georgeom usiljeno i službeno. Sve to uzбудilo je i Georgea. Prvi put je, otkako je stigao ovamo, zastao i pokušao porazmisliti o svemu što je vidio i doživio na Mont Royalu. Posebno je mislio o onome što je vidio na crnačkim licima i u njihovim očima. Trudio se da ne misli ružno o ljudima koji su ga tako ljubazno primili i ugostili. Nije želio ružno misliti o svom najboljem prijatelju. No, sve što je otkrio na Mont Royalu dovelo je do jednog, prilično uznemirujućeg zaključka. Polako je počeo shvaćati neke stavove koje su iznosili njegovi kod kuće, pogotovo one Virgili-jine.

- Oh, Bože! - rekao je iznenada, uspravivši se u krevetu. Okrenuo se k otvorenom prozoru. Noćnu tišinu negdje u daljini zasjekoše ljudski krici.

Bio je siguran da to kažnjavaju roba. Krici se nastaviše i idućih nekoliko minuta. Kad konačno utihnuše, George je ležao i zurio u strop. Sumnjao je da će moći zaspati sve do jutra. I znao je da će krike zauvijek zapamtiti.

Krici nagnaše Cooper a da sjuri niz stepenice. Već tjednima osjećao je kako u njemu buja nezadovoljstvo, i kako neće dugo izdržati ovakvo stanje stvari. No moralo se dogoditi nešto žestoko da ga pokrene.

I dogodilo se te večeri. Robovi su živjeli kilometar i pol daleko od velike kuće, a krici su se i te kako čuli. To je nešto značilo. Uletio je u biblioteku, zaurlavši:

- Što rade Priamu, dodavola!

Tillet pogfeda sina kroz oblak dima lule. Znoj mu se bljeskao na čeli. Svi prozori bijahu zatvoreni.

- Naredio sam da ga kazne s mačkom. Cooperovo se lice sledi.

- Bože, pa to je divljaštvo. Tillet se tržne.

- Ne zanimaju me tvoje propovijedi.

- A što je s tvojim izjavama?

- O čemu govoriš?

- Sinoć si sasvim uvjerljivo izjavio pred Orryjevim prijateljem, da na Mont Royalu nema Crnca s ožiljcima na leđima. Kako ćeš sad objasniti ove na Priamovim leđima?

- I ne moram ih objašnjavati, ti sarkastično štene. Priam je moje vlasništvo, i mogu raditi što me je volja.

Dva su se muškarca gledala u oči. Cooperu se smuči od ove rečenice.

- On je čovjek, A ti veliš da je tvoje vlasništvo. I ova država, a i cijeli prokleti lug propast ce zbog takvog neljudskog stava.

- Već si propovijedao o tome. - Tillet odmakne lulu. Trak dima ostade visjeti u zraku. Okrenu se leđima sinu. - Budi ljubazan i ostavi me nasamo.

Cooper je na odlasku tresnuo vratima.

Doručak je sutradan protekao u mučnoj atmosferi. George je upitao Orryja za Priamovo zdravlje. Orry ne odgovori na pitanje nego samo reče da rob leži u kolibi za bolesne. Nakon nekoliko minuta izjavio je da ga neće biti cijelog jutra i dio popodneva. Nije objasnio kamo ide, niti se ispričao prijatelju što ga ostavlja samog. Ponašao se vrlo nervozno, a George se pitao zbog čega.

Stigla je i Clarissa, koja je uzalud nastojala da bude vedra. Očito je loše spavala. Prihvatila se doručka u tišini, i bila gotovo sretna kad je morala ustati od stola i odjuriti u vrt ne bi li smirila svađu svojih kćeri. Pojavio se i Cooper, nepočešljan i neuredan, s krajevima košulje koji su visjeli ponad zgužvanih hlača. Izvalio se u stolac do Georgea, ne dotakavši hranu. Nekoliko je puta nešto tiho promrmlijao sebi u bradu. George je uhvatio poneku rečenicu:

- Ne mogu više ovdje ostati. Ne mogu pomagati u svemu ovome. Cijeli je sistem zločinački i glup. Glup i osuđen na propast...

Uskoro Cooper izjuri iz blagovaonice. Orry podiže obrvu:

- Pitam se koji mu je vrug?

Pitanje je zvučalo sasvim retorički, no George odgovori na njega.

- Osjetio sam miris vina. Grozno mi je što to moram reći, no čini mi se da je pijan.

Kapelica Spasa nije bila daleko od Mont Royala. Kad bi čovjek išao pravo, nije bilo više od tri kilometra. No mala, spaljena crkva bila je dobro skrivena u šumi i do nje se moglo jedino krivudavim puteljcima kroz raslinje i močvare. Orry je jahao gotovo cijeli sat. Kako se približavao, putelji su bivali uži i obrasliji, a on je sve više strahovao da Madeline neće doći na sastanak. Možda joj nije dobro objasnio kako stići do kapelice, ili se preplašila opasnog puta.

Kapelica Spasa zatvorila je svoja vrata prije pet godina. Kad je njen pastor umro, nisu mogli pronaći novog da ga zamijeni. U tu kapelicu i nije dolazilo mnogo vjernika, tek poneki manji plantažer s obitelji

i nekolicina crnih slobodnjaka kojima je bilo dopušteno da uđu u crkvicu.

Bijelci su prestali dolaziti. Crnci su ostali. Uskoro je počeo kružiti glas da je kapelica postala tajnim sastajalištem Crnaca, mjestom gdje su se okupljali i razgovarali o zabranjenim temama. Općem oslobođenju. Pobuni. Jedne je noći kapelica neobjašnjivo planula. Govorkalo se da braća LaMotte imaju veze s paljevinom. Slobodnjaci više nisu navraćali u crkvicu koja je potpuno zarasla u zelenilo.

Kapelica je tako postala savršeno mjesto za tajne sastanke. S tri je strane bila okružena šumom, a s četvrte pogled se pružao na nekoliko kilometara prostrane močvare. Jašući prema sastajalištu, Orry je bivao sve uzbuđeniji. Nije se bojao Justina LaMottea, no strahovao je da Madeline ne izvrgne nepotrebnim opasnostima. Smirio se pomišlju da možda neće ni doći. A što ako dođe? Što on zapravo želi od nje? Da postane preljubnica? Potajno je to želio, no savjest i briga za Madeline rekoše mu da je to nemoguće.

Osjećaji su mu bili zbrkani, a svemu tome pridonijele su i neprilike na Mont Royalu. Orryja je bilo stid što je George bio svjedokom okrutnosti prema robovima, svjedokom onoga što su Sjevernjaci stalno predbacivali Južnjacima. Orryjeva neugoda pretvorila se u obranaštvo, pa čak i u nerazumljivu ljutnju prema prijatelju. Tako je dojahao do kapelice prilično rastrojen i nervozan. Ostaci nagorjelih greda i srušenih zidova pružali su otužnu sliku. Ruševina i močvara iza nje ležahu pusti i tihi. Lice mu se opusti.

Negdje konj zanjži. Grmlje se razmakne. Na rubu močvare, s njegove lijeve strane, pojavi se Madeline. Zaklonjena drvećem, gledala je osunčanu, svjetlucavu vodu močvare, On skoči s konja, zaveže mu uzde o granu i potrči prema njoj. Kako je bila lijepa u jahaćem odijelu. Obujmio joj je ramena i nagnuo se prema njoj, ali se odmah ispravi rumena lica.

- Nisam se ni sjetio pitati... je li bilo opasno doći ovamo ?

Nasmijala se i mimo slegnula ramenima.

- Ne osobito. Barem ne danas. Nitko ne obraća pažnju na ženu koja je odjahala u obilazak bolesnih Crnaca. Od nje se to i očekuje. Rekla sam kućnoj posluzi da ću poslije obilaska projahati malo sama. Razumjeli su. Svi znaju kako je Justin povremeno nepodnošljiv. Osim toga, do sutra navečer ostat će s Francisom u Charlestonu. No svejedno ne mogu ostati ovdje neograničeno dugo.

Orry posegne i uhvati je za ruku. Osmijeh joj nestade; izgledala je nervozno.

- Drago mi je što si došla - rekao je. - Hoćeš li loše misliti o meni ako kažem... - progutao je riječ - ...ako kažem da sam te želio poljubiti?

Na trenutak joj strah proleti licem, no ubrzo ga nestade. Neodlučan, Orry dodaje:

- Ako sam te uznemirio, povlačim pitanje.

Oči joj zacakle, a usne omekšale. Uglovi se izviju u smiren osmijeh.

- Ne možeš; prekasno je. Osim toga - uzvratu mu stiskom ruke - i ja želim da me poljubiš. Samo me je malo strah, to je sve.

Nespretno i nestrpljivo Orry je zagrljio. Usne joj bijahu meke i svježije. Pomalo se stidio svoje ukočenosti, no ona se pri vine uz njega, toplo i iskreno.

Ostadoše tako na trenutak pripijeni, a zatim svoje osjećaje i čežnju iskazaše ljubeći se u oči, obraze, uši...

- Medeline, volim te. Od prvog trena. Nasmiješila mu se sa suzama u očima. Dotakla mu je lice. Riječi su potekle same od sebe, poput bujice.

- Oh, dragi moj Orry. I ja te volim, zar ne znaš? Od onog trenutka kad smo se sreli. Nisam to htjela priznati sve do danas. - Obasula mu je lice i usne poljupcima.

Nesvjesno, i sasvim spontano, Orryjeva ruka približi se njenim grudima. Zadrhtala je i privinula se uz nj još jače. A tada se odmakne. Znala je, a i on je znao: ne smije dopustiti osjećajima da nadvladaju razum.

Sjeli su na stepenište kapelice gledajući bijele čaplje kako uzlijeću s površine močvare. Obgrlio ju je oko ramena. Ona se naslonila na njega. Sjedili su posve nepomično, poput dva lika s obiteljskog portreta.

- Je li te muž... - pročistio je grlo. - Je li te mučio i nakon povratka s piknika ?

- Oh, ne. Učinilo mu se da me sasvim dovoljno ponizio na Mont Royalu.

Orry se namrštitio.

- Molim te, reci mi ako te ikad udari.

- Još nikad nije otišao tako daleko. Njegova je okrutnost prikrivena, i nanosi veću bol. Justin može na nebrojeno mnogo načina povrijediti duh. On može poniziti čovjeka osmijehom, ili pogledom. Čini mi se da muškarci ove države ne bi trebali strahovati od pobune robova, već od pobune vlastitih žena.

Orry se nasmije, a zatim dotakne rukav njezina jahaćeg odijela.

- U svakom slučaju ne škrtao na odjeći. Koliko ga je stajalo ovo odijelo?

- Previše. U pravu si, ne škrtao ni na čemu osim na uvažavanju tuđih osjećaja. Ako misli da mi nešto

treba, kupuje mi. Dopustit će mi sve što poželim, no ne smijem zaboraviti da sam LaMotte. I da sam žena.

- Sve bi bilo drugačije da si se udala za mene. Da barem jesi.

- Oh, da je barem tako.

- Nisam te smio zamoliti da se ovako nađemo, ali...

- pogledao ju je pokušavajući da ne pokaže koliko pati

- morao sam ti reći što osjećam.

- Da. - Lagano prisloni svoj dlan o njegov obraz. - I ja sam morala. - Poljubio ju je strastveno.

Šutjeli su sjedeći jedno kraj drugoga. Nakon nekog vremena Madeline progovori s gorčinom u glasu:

- Justin mi sve češće spočitava da nisam prava žena.

- Zbog čega ?

- Nisam mu još podarila potomka.

- Valjda zato što je on... hoću reći ... - zastao je i pocrvenjeo.

- Ne, nije zbog toga što ne pokušava - rekla je i također porumenjela.

Orryju se stisne želudac, kao da ga je netko probo nožem. Sjedio je nepomično. Bol u želucu je popuštala, ali sporo. Madeline je nastavila.

- Govorim tako otvoreno s tobom, jer o tome nemam s kime porazgovarati. Zapravo - pogledala ga je ozbiljno - uvjerenam sam da je na Justinu krivica jer čula sam da i njegova prva žena nije mogla zanijeti.

- Da, takb je - reče Orry.

- Naravno, ne smijem mu ni slučajno spomenuti da je on kriv.

- Zabranjuje ti da imaš svoj stav o tome, eh?

- Zabranjuje mi da imam bilo kakav stav.

Cijeli slijedeći sat razgovarali su o svemu: o njegovu prijatelju Georgeu. O ratu zbog kojeg obojica odlaze u Meksiko, i o skorim bitkama. O Priamovoj neposlušnosti i kazni, i raskolu koji je zbog toga nastao u obitelji. No, sve teme o kojima su razgovarali činile su se nestvarnima. Toga trenutka sve im se činilo nestvarnim, sve osim ovog skrivenog mjesta i njihove ljubavi.

Već je i sunce počelo zalaziti, a sjene bivati sve duže. Madeline je ustala.

- Moram poći. Ne možemo se više ovdje sastajati, dragi moj Orry. Poljubi me na rastanku.

Zagrllili su se i milovali i govorili jedno drugom riječi ljubavi. Na kraju joj je pomogao da uzjaše. Potjerala je konja oko ruševine, sjedeći ženstveno postrance, osvmula se i zategla uzde.

- Kad se budeš vratio iz Meksika, sigurno ćemo se još viđati. Na zabavama, vjenčanjima. I svaki put kad te budem pogledala, znat ćeš što osjećam. Oh, Orry, toliko te volim!

Posljednja rečenica bila je izraz sreće i krik bola. Odjahala je i nestala među drvećem. Poslije pola sata i Orry je pojahao kući. Gotovo je poželio da se ovaj susret nikada nije ni dogodio. Rana koja je skoro bila zacijelila, ponovno se otvorila i znao je - nikad je više neće moći zaliječiti.

Te noći, poslije večere, George i Orry prošetali su do pristaništa na rijeci. George je pušio cigaru i bio prilično neraspoložen, a Orry nije objašnjavao svoje cjelodnevno odsustvo i bio je na rubu živaca.

Sjeli su na dvije stare bačve, gledajući u rijeku Ashley i odsjaj prvih večernih zvijezda. Odjednom iz velike kuće do njih dopre tresak vrata. Spaziše Clarissu kako žurno odmiče prema naselju Crnaca.

- Izgleda zabrinuto - reče George.

- Mislim da Priamu nije dobro. Brett mi je rekla da je majka danas popodne dvaput odlazila do kolibe za bolesnike.

George ispuhne dim kroz nosnice i usta.

- Prilično se savjesno brine o vašim robovima, zar ne?

- S razlogom. Ne znaju se sami brinuti o sebi. Oni su poput djece.

- Možda zbog toga što im nitko i Jie dopušta da budu nešto više.

- Oh, nemoj. Ne raspravljaj mi se.

- Raspravljaju političari. Samo sam iznosio svoje mišljenje.

- Dobro. Vjerujem da si sad završio.

Tim je tonom Orry dao Georgeu na znanje da više ne želi o tome slušati. No, George ne odustane. Savjest mu nije dala mira, nešto za njega neočekivano, i osjetio je da mora izreći svoje mišljenje dokraja. Progovorio je mirno, čvrstim glasom.

- Ne, nisam završio. Tvoja je obitelj ugodna, Orry. Otmjena. Ljubazna. Prepuna vrlina. Isto bih mogao reći i o većini susjeda. Barem o onima koje sam upoznao. No robovlasništvo, e pa... tu se potpuno slažem s tvojim bratom. Robovlasništvo je poput prevelikog zalogaja mesa koji ne možeš progutati, bez obzira koliko se trudio.

- Mislio sam da te takve stvari ne zanimaju.

- I nisu me zanimale. Do jučer. - George otrese pepeo s cigare. - Što su učinili onome robu?

Orry ga ne pogleda. Zurio je u rijeku i odsjaj zvijezda.

- Ne znam. No, bilo što da su mu učinili, zaslužio je.

- E, baš to ne mogu progutati. Jedno ljudsko biće ne bi smjelo mučiti drugo. Ako sistem to omogućuje ili odobrava, onda taj sistem ne valja.

Orry ustade, razjaren. Georgea zaprepasti oštrina u prijateljevu glasu.

- Dopusti da ti kažem nešto o lužnjacima. Već mi je muka od Sjevernjaka koji su uvijek u pravu i koji kritiziraju sve što se ovdje događa. Cooper nam je pričao o teškim uvjetima pod kojima žive radnici u Hazardovim željezarama. Zar se vaši radnici, tvornički robovi, nešto razlikuju od ovih za koje si toliko zabrinut?

I George naglo ustane.

- Čekaj malo. Ti radnici u željezari...

-- Čekaj ti! Neka Sjevernjaci najprije počiste pred vlastitim pragom, a ne da odmah upiru prstom u naš. Ako postoje problemi na Jugu, Južnjaci će ih sami i riješiti.

- Ne čini mi se, prijatelju, da ih baš rješavate. Osim toga, odmah se osovite i postajete borbeni čim vam netko spomene da biste trebali prionuti i početi rješavati probleme.

- Osovimo se kad nam Jenkiji kažu da prionemo.

Pakleno se razbjesnimo. Sjevernjaci se već trideset godina miješaju u stvari Juga. Ako tako nastave, to će dovesti samo do jednoga.

- Do separatističke robovlasničke vlade? Južnjački pajdaši u West Pointu uvijek bi to potegli kao prijetnju. Pa što onda čekate? Otcijepite se!

- Ne, ne prijetim time - opovrgne Orry. - No, obećavam i te kakvu gužvu svakom strancu koji bude uporno solio pamet Južnokarolinjanima što da misle i kako da se ponašaju.

- Da li pojam »stranac« uključuje i mene?

- Da, dovraga, i tebe! - reče Orry i žurno krene niz pristanište.

George je odlučio spakirati svoje stvari i krenuti već iste večeri. No, odustao je. Shvatio je da Orryja nešto muči, nešto sasvim drugo od teme oko koje su se porječkali. Ipak, svađa ga je uznemirila. Počeo je razumijevati problem robovlasništva i postao je svjestan prepirki koje izaziva to pitanje.

Mogao je shvatiti oprečne stavove i svađe političara. No, nije vjerovao da taj problem može narušiti i vezu dobrih prijatelja. Bilo je to sasvim neočekivano iskustvo.

Idućih je nekoliko dana proteklo u prilično zategnutoj atmosferi. Prijatelji nisu spominjali svađu na rijeci sve do posljednje večeri prije odlaska u Charleston. Orry je, nakon nekoliko čašica pića, prvi pružio ruku.

- Čuj, mi bi se, kako kažu, trebali boriti protiv Meksikanaca, a ne jedan protiv drugoga.

- Potpuno se slažem ~ odgovori George s olakšanjem u glasu. - Ispričavam se zbog zabadaanja nosa u vaše stvari.

- A ja se ispričavam što sam ti ga pokušao odgristi.

S još jednom čašicom nazdraviše pomirenju. No gorak okus svađe i povod prepirci ostadoše u obojici.

Orleansu. Odmah je predložio Orryju da se vrate na brod, jer da se sjetio kako već dugo nije pisao kući.

Orry odmah prihvati prijedlog. Čim su okrenuli leđa gradu, Orryjev je duh primjetno živnuo.

Parobrod je zaplovio preko Zaljeva prema ušću Rio Grandea. Iznenadna oluja, neuobičajena za to doba godine, oštetila je stražnji brodski kotač s lopaticama, i primorala kapetana da usidri plovilo uz otok Saint Johna, ne bi li ga popravio. Manjim brodovima, maunama, putnici su prebačeni do obale i gradića Corpus Christija. Nekad znan kao Kinneyjev ranč, gradić je zapravo bio obično selo s četrdesetak kuća i dućana na zapadnoj obali rijeke Nueces.

Prijatelji se razdvojiše na nekoliko sati. Orryja očarашe niske, pješčane obale Teksasa. Švrljajući blatnjavom, glavnom ulicom začudio se vidjevši nekoliko antilopa kako pasu među neobojanim kućama. Spazio je i upozorenje izvješeno na jednoj trgovini, upozorenje o tarantulama, i požurio da to ispriča Georgeu. Kad su se sreli, otkrio je da prijatelja zanima sasvim druga vrst divljači. No, izvještaj je bio obeshrabrujući.

- Vidio sam točno jednu djevojku. Takvog lica da bi okamenila i stijenu. Možda ću večeras imati više sreće.

- Gdje?

- Na zabavi. Pripremaju je mještani u čast vojnika s nasukanog parobroda. Kunem se da ću poludjeti ako ne obavijem ruke barem oko jednog ženskog struka.

Zabava je održana u velikom štaglju trgovačke postaje pukovnika Kinneyja. Na krov su obješene svjetiljke, a s greda su visjele od moljaca izgrizene šarene zastavice. Prijav pod bio je prekriven svježom slamom, dovukli su nekog guslača i postavili klimav stol zatrpan kolačima, pitama i velikom

zdjelom punča s viskijem. Bilo je prisutno otprilike osamdeset oficira i običnih vojnika, i dvostruko više mještana, ali samo sedam djevojaka. Samo je jedna od njih bila lijepa, i stoga u središtu pažnje.

A bogme ju je i zavrijedila. Bila je vitka, očaravajuća dvadesetogodišnjakinja crvene kose. Koža joj je bila bijela poput mlijeka, a oči tako modre da je George morao priznati kako sličnih nije vidio u životu. Nije ga obeshrabrila njezina visina, a niti desetak oficira koji su je već bili okružili.

Među njima bilo je i majora i pukovnika. Bio je siguran da bi odmah potegnuli svoje činove kad bi se usudio da otvoreno krene u napad. Morao je nadmudriti moćnijeg neprijatelja. Dok je guslač ugađao violinu, George se probio do zdjele s punčem, osmjehujući se i upoznavajući s mještanima. Za pet minuta otkrio je važan podatak i smislio plan.

Samouvjeren je krenuo prema civilu koji je stajao pred velikim, otvorenim vratima štaglja. George je bio svjestan da dobro izgleda. Potrošio je pola sata četkajući prašinu sa svijetloplavih hlača, te lašteći mjedeni balčak i korice svoje gotovo metar dugačke pješadijske sablje.

Čovjek na kojega je želio ostaviti dojam bijaše rumen, kratka nosa i kratke, neposlušne kose, više sijede nego crvene. Bio je odjeven u staromodno odijelo od crne, fine tkanine. George mu nazdravi čašom punča.

- Izvanredna zabava, gospodine. Teksašani su odlični domaćini.

Ironično se nasmiješivši, čovjek odgovori:

- U ratu, poručnice, patriotizam katkada nadjača razboritost.

- Ne razumijem, gospodine.

- U Corpus Christiju vojnici nisu baš omiljeni. Trupe generala Taylora bile su se ovdje ulogorile prije odlaska ka ušću Rio Grandea. Bilo je to iskustvo koje ovaj grad neće zaboraviti. Srećom, Teksašani znaju kako da obrane sebe, ili još bolje, svoje kćeri. - Potapše rukom golem revolver što mu je visio u koricama o desnom boku. Cijev mu je bila duga gotovo trideset centimetara. Vjerojatno Pater son Colt, pomisli George. Kalibar 36.

- Oh, i vaša je kćer večeras na zabavi? Rumeni ga čovjek pogleda, sve više se zabavljajući.

- Nisam to rekao, momče. No očito je da si u sve dobro upućen. Je li to razlog zbog kojega si došao k meni, i tako se raspričao?

George se zagrcnu, pa se nasmije.

- A ja sam pomislio kako sam domišljat. U pravu ste, gospodine. Jasno mi je da nemam nikakvih izgleda u onoj gužvi koja vlada oko nje. A kad biste me vi upoznali, bogme, imao bih i te kakvu prednost.

- Možda nisi domišljat, momče, ali si zato pametan. U svakom slučaju, ne mogu te upoznati ako ti ne znam ime.

- Poručnik George Hazard, Osmi pješadijski. Zdepasti čovjek pruži ruku.

- Patrick Flynn. Rođen u Cappamoreu, okrug Limerick, no više mi se sviđa da velim kako sam Teksaša-nin. Dovoljno sam dugo ovdje! Stigao sam godinu dana poslije pukovnika Kinneya. Iste sam godine ostao bez žene, no Constance i ja uspjeli smo preživjeti, iako je malo pravnih poslova od kojih bi se čovjek mogao prehraniti.

- Vi ste odvjetnik? U ovom gradu?

- Povremeno odlazim na mjesec dana u San Antonio. Tamo mogu zaraditi za život, jer su ljudi prilično svadljivi. Studirao sam pravo još u Belfastu, i stekao dobru praksu, ali u pravnim pitanjima vezanim uz brodarstvo. Čitav niz nedaća dotjerao me do Teksasa, baš u vrijeme kad se Sam Houston borio za njegovu nezavisnost. Odlučio sam se skrasiti u Corpus Christiju jer sam mislio kako će jednog dana postati snažna luka s mnogo posla za odvjetnika. - Ponovno se ironično nasmijao i dodao: - No, razvitak nije išao ukorak s mojim željama. - Zabacio je glavu i iskapio punč. - Ili s mojom žeđi.

- Ali, vjerojatno vam se sviđa ovdje?

- Oh, da, doista - kinine Flynn. - Čistog zraka i slobodne zemlje ima napretek. A nema svih onih snobovskih zavrzlama koje su me mučile u starom kraju dok sam još bio dječak. Doduše, i ovdje se nekima ne sviđa što sam katolik, iako nigdje ne mogu to iskazati, jer u blizini nema katoličke kapele. Eto, po tome malo iskačem, a iskačem i stoga što ne odobravam robovlasništvo.

- Čuo sam da ga većina Teksašana podržava.

- Nažalost, tako je, iako im često govorim: čovjek će bolje raditi zbog vlastitog probitka nego zbog nadglednikove palice. No tu istinu moji susjedi ne žele shvatiti. Većina ih samo gundča i psuje, no nekolicina usijanih glava najradije bi me najurila iz grada. Ne usuđuju se jer sam, uzmimo, žestok čovo. - Nasmijao se i ponovno dotakao dršku svoga colta. - No, ti si htio upoznati Constance.

- Da, vrlo rado.

- Bit ću sretan da ti je predstavim, samo da je spasim od one gomile dosadnjakovića, od kojih ti ni jedan nije ravan po ... domišljatosti. Da nisi možda Irac?

George se nasmije.

- Ne, gospodine.

- Trudit ću se da zanemarim taj nedostatak. Odvjetnik se otputi kroz gomilu. George izravna ovratnik, spazi Orryja kako je krenuo prema njemu, i da mu znak da se ne približava. Orry se obazre, shvati što se događa i pridruži se nekolicini titularnih poručnika koji mrzovoljna izgleda stajahu uz zdjelu s punčem. Patrick Flynn izbavi kćer iz grupe starijih oficira, i povede je prema Georgeu. On je pokušavao zanemariti neprijateljske poglede i usredotočiti se na djevojku. Malo zbunjena, zabavljala se načinom na koji ju je otac ugrabio, i prepustila se da je odvede i predstavi Georgeu.

- Constance, ovo je poručnik Hazard. Želio te upoznati, a toliko je domišljat da je odmah shvatio kako mu je prava prilika da najprije porazgovara sa mnom.

- Ali, kako je mogao znati da ja želim upoznati njega, oče? - upitala je trpko se osmjehnuvši.

George se istezao ne bi li izgledao viši. Bože, još sam uvijek pet centimetara prenizak. Nasmiješio se i zagledao pravo u njene blistavoplave oči.

- Dajte mi pet minuta, gospođice Flynn, i otklonit ću svaku sumnju.

Constance se nasmije. Spazi oštrobrkog majora kako im se samouvjereno približava, uhvati Georgea pod ruku i zamoli:

- Zaplešite sa mnom, poručnice, ili nam neće ostati ni tih pet minuta.

Ništa više nije trebalo reći. Guslač je svirao škripavi valcer, a George povede Constance mimo gnjevnog majora do plesnog podija. Bila je nježna i ugodno je mirisala; toliko je bila dražesna i ljupka da se George posebno trudio pridržavajući je za vrijeme plesa. To je i primijetila:

- Dodir vam je tako oprezan, poručnice. Zar se bojite da sam od stakla?

- Ali, ne. Niste krhki, dapače, nevjerovatno ste podatni... hoću reći...

Zapeo je u pola rečenice. Koji mu je vrug? Obično se ne bi zbunio plešući s djevojkama. Ponašao se poput Orryja, koji ga je, stojeći za stolom s punčem, promatrao lica nacerenog od uha do uha.

Preostali dio plesa progovorili su nekoliko općenitih rečenica. Nešto je natučao o West Pointu i domu u Pennsylvaniji. Ona je ponovila većinu stvari koje je već čuo od njena oca. Georgeu se glava potpuno ispraznila. Jednostavno nije mogao odabrati prave riječi, a kamoli izgovoriti ih sa šarmom. Constance je, pak, bila sasvim opuštena, smiješeći se i čavrljajući bez ikakvih teškoća.

Uskoro je otkrio da nije samo lijepa već i pametna.

- Otac me bio poslao u djevojačku akademiju u San Antoniju. Velik je pristaša obrazovanja žena. Prilično je slobodnih nazora za čovjeka njegova porijekla. Stalno govori kako vjerovanje u Sveto Trojstvo ne smije čovjeka odvratiti od zanimanja i za sve svjetovno. George se nasmije, opustivši se malo.

- Sviđa mi se vaš otac.

- Vjerojatno i vi njemu, jer inače nikad ne bi pristao da nas upozna. Drago mi je što je to učinio.

- Zaista? Gospođice Flynn, pa to je divno! Zanesen iznenadnim oduševljenjem zavrteo ju je u taktu valcera. Idućeg trena, ukrašenom lepezom lagano mu je takla ruku. Željela je da prestanu plesati. Zastao je.

Svud oko njega vidio je nasmijana lica. Čak je i Orry skrivao cerekanje. Constance mu šapne.

- Svirka je prestala prije nekoliko trenutaka, poručnice Hazard.

- Doista? Bogamu! Zapravo... gospođice Flynn, nisam htio psovati pred dam...

- Poručnice - prekinula ga je. - Počet ću psovati ako dopustite da padnem u ruke onom dragunu koji nam se približava. Molim vas povedite me u šetnju.

- Sa zadovoljstvom.

George joj ponudi ruku i povede do vrata štaglja. Major s brkovima uputi se za njima, svakog trenutka sve bješnji. Bio je samo tri koraka iza njih, kad se Patrick Flynn namjerno spotakne. Naletio je na majora i gotovo ga zalio punčem po uniformi. Odvjetnik obaspe oficira bujicom isprika, tako da se ovaj nije stigao naljutiti.

Za to vrijeme George i Constance već su nestali u mraku.

- Zaljubljen sam - rekao je George nakon nekoliko sati. (

- A u tome je, dakle, stvar? - zaključio Orry.

-Mislilo sam da imaš nervni napad. Nikad te ranije nisam vidio tako glupava lica pred nekom djevojkom. A ni tako zapetljana jezika.

Šetali su obalom rijeke, uputivši se prema bijelim šatorima i svjetilkama, improviziranom logoru za ljude s parobroda. George zastade na trenutak, jer preko puta pretrči veliki, divlji zec. Zat4m uzdahne i reče:

- Mislim da joj se sviđam, ali nisam siguran.

- Naravno da joj se sviđaš. Provela je gotovo cijelu večer u tvom društvu, zar ne? A mogla je birati. Ne baš zgodnije muškarce od tebe, ali... - Orry se očito šalio, ali blago - ... barem muškarce koji joj ne dosižu do nosa.

George svašta izgovori prijatelju i pljesne ga po ramenu. Orry se smijao. Najzad George još jednom

uzdahne.

- Nadam se da će popravak broda trajati barem tjedan dana. Pozvala me sutra na ručak. Kuhana tekstaška govedina i krumpiri.

- Već ste razgovarali i o tome kakva je kuharica? Sve mi se čini da si našao ženu svog života - reče Orry tiho.

- Tako mi boga, izgleda da si u pravu. Onoga trena kad sam stavio ruke na njen struk i rame, osjetio sam... nešto značajno. No iskrslili su neki problemi koji ugrožavaju trajniju vezu. Irkinja je. I još k tome katolik. A na Sjeveru ta kombinacija nije baš poželjna.

- Strahovito si se brzo uozbiljio.

- Ne mogu si pomoći. I baš me briga. George Hazard, pobornik slobodne ljubavi, odjednom je sasvim nemoćan. To je najčudnije od svega.

- Ne, nije. Sasvim te dobro razumijem.

George je čuo što je Orry rekao, no bio je toliko uzbuđen da ne zamijeti sjetu u prijateljevu glasu.

Udaljeni pisak parobroda označio je posljednji poziv brodičima da krenu. George stisne ruku Patricku Flynnu.

- Doviđenja, gospodine. Bili ste predivni prema jednom strancu.

- Ti više nisi stranac, momče - reče odvjetnik brzo pogledavši kćerku. Constance je obavila ramena laganim šalom i vrtjela u ruci suncobran. Flynn položi drugu ruku na Georgeovo rame i prijateljski ga stisne. -Želimo ti sreću na bojnopolju i da pametno izvršavaš svoju dužnost. Bilo bi nam vrlo drago da se opet sretnemo.

- Da, gospodine. Trudit ću se.

U riječima je zazvučala nada a ne uvjerenje. George je čitao u novinama o mnogim momcima koji su pali u Meksiku, ne samo od metka već i od bolesti. Još će mnogi pasti prije nego što taj rat završi. Prije samo nekoliko dana nisu ga mučile takve misli. A sad odjednom, u nekom smiješnom selu na pustoj obali, otkrio je koliko mu je život dragocjen.

Izišao je iz kuće, a Constance ga je pratila. George zakorači s drvenog nogostupa u blato, i pruži ruku. Prsti im se isprepletoše. Uz pomoć ona siđe s nogostupa, stane uz njega, i otvori suncobran.

Dan je bio jesenje tmuran, s daškom zime u vjetru. Preuzeo je suncobran, i ponudio joj ruku. Privila se uz njega, tiho mu govoreći. Kiša je počela sipiti, a oni požuriše prema malom molu gdje je čekao posljednji brodič.

- George, hoćeš li mi pisati?

- Naravno. Svakoga dana! A ti meni?

- Znaš da hoću. Moraš se vratiti, što prije.

- Obecavam ti. Želim ti pokazati Pennsylvaniju. Predstaviti te svojoj obitelji.

Bio je siguran da bi ih Constance osvojila i srušila predrasude o katolicima, predrasude jake ne samo u njegovom kraju već i u cijeloj Americi. A ako je obitelj usprkos svemu ne bi prihvatila, on bi se odrekao Hazardovih. Za samo nekoliko dana, ta mu je djevojka postala cijeli svijet, baš ona bila je jedinim razlogom što se počeo bojati meksičkih metaka kao nikada prije.

- Otac je zadivljen svime što si mu ispričao o svojoj obitelji - rekla je. - Sad je još uvjereniji da su Teksašani budale jer ne žele shvatiti da je budućnost u tvornicama, a ne u farmama.

- Ni obitelj moga prijatelja Orryja ne želi to shvatiti.

- Južnjoci su katkada strašno uskoigrudi.

Ništa uskogrudniji od Sjevernjaka, pomisli, sjetivši se onog tjedna kad je krenuo za Moni Royal i ispada koji se dogodio u Philadelphiji. Netko je crvenom bojom napisao prostačke riječi duž cijeloga zida katoličke crkve. Čak je i njegov brat Stanley, koji nije držao do katolika, bio zgranut. Doduše, samo na riječima, ne pomišljajući da bi trebalo nešto i poduzeti.

U brodiću su već sjedila tri starija oficira. Svi su se nestrpljivo mrštili. Kormilar je dao znak Georgeu da požuri. Udarac vjutra istrgi mu suncobran iz ruke. Idućeg trenutka plovio je površinom vode poput smiješnog čamčića.

Ljudi u brodicu počеше se smijati. George nije mario. Um i srce bili su mu zaokupljeni Constancom; vatrena kosa lepršala je na vjetru, njene se plave oči zagledaše u njegove, a obraze joj poprskala kiša... Nije kiša, shvatio je zaprepašten. Bile su to njene suze.

- Constance, nisam ovo nikad dosad rekao nekoj djevojci. Možeš misliti da sam neodgojen i brzoplet, jer se znamo tek nekoliko dana. No, siguran sam... - brzo je uzdahnuo i zatim izgovorio: - Volim te.

- I ja sam zaljubljena u tebe, George. Poljubi me!

- Ovako javno?

- Da. Javno. Ili tajno. Hi bilo gdje, ali, zauvijek. Posljednje su riječi bile gotovo krik. Obavila mu je ruke oko vrata i očajnički ga poljubila.

Privio ju je k sebi, čvsto je zagrlivši. Njena crvena kosa milovala mu je lice. Osjetio je suze na obrazima, ne njezine već svoje, ali ga nije bilo briga.

Kormilar je zauriao*

- Posljednji poziv, poručnice. Ukrcajte se ili će vas proglasiti dezertrom.

Na pučini parobrod se oglasi piskom. George se otrgne od Constance i potrči pristaništem. Uskočio je u brodić i srušio se na artiljerijskog pukovnika koji ga žestoko opsuje. Sjeo je na srednju klupu, veslač je upro o vesla, i brodić se odvojio od mola. Kiša mu je prskala u lice. Shvati da je izgubio šešir. Nije ga bilo briga.

Constance Flynn stajala je na pristaništu, a kosa joj je vijorila na vjetru poput crvenog barjaka.

- Vratit ću se - rekao je George tiho, a oficir koji je sjedio do njega tupo je buljio.

Ponovio je rečenicu, gledajući obris Constancina lika kako nestaje u daljim, zajedno sa siluetama gradskih kuća. Vratit ću se.

Bilo je to obećanje, ali istovremeno i molitva.

Narednik Jezreel Flicker zurio je prema praznoj plaži.

- Ni traga od Meksikosa. Baš čudno. Ova naša invazija sigurno nije nevidljiva.

Orry, koji je sjedio do narednika u niskom i plitkom čamcu, zagunda:

- Što nas ne šalju na obalu, dodavola?! Ako su iza onih pješćanih brežuljaka raspoređeni strijelci, zbrisat će nas kao muhe.

Flickerovo oblo lice ostane mirno. Bio je regularni vojnik, šutljiv Kentakšanin, desetak godina stariji od Orryja. Obojica su prešutno znala da narednik zapravo zapovijeda vodom. Kao odgovor na Orryjevo nervozno gundanje, Flicker reče:

- No, no, poručnice. Znam da ste nestrpljivi da vidite slona. No, vjerujte mi, uopće nije ugodan prizor.

Orry se namrgodi. Shvaćao je da naredniku Flickeru nije stalo do slave i bitke; već je prošao borbe kod Monterrey a i drugdje, i preživio. No Orry još nije prošao vatreno krštenje. U Meksiku je bio skoro šest mjeseci, a čuo je jedino pucnjeve glupih dobrovoljaca koji bi se napili i tako praznili puške.

Većina Orryjevih ljudi izgledala je razdražljivo; jaka morska struja stalno je ljuljala i pomicala njihov čamac. Dvanaest metara dugačak, brodić je bio jedan od stotinu pedeset koliko ih je general Scott bio specijalno naručio za ovaj zadatak. Svaki je čamac brojio osam članova posade i četrdeset do pedeset vojnika. Doduše, od stotinu pedeset samo je šezdeset pet takvih čamaca isporučeno, i svi su se tog trenutka ljuljuškali poredani na pučini nasuprot otoka Sacrificios, nekih četiri kilometra daleko od lučkog grada Vera Cruza. Baš ovdje, izvan domašaja gradske artiljerije, general Scott je namjeravao iskrcati trupe i početi napredovanje prema Mexico Cityju.

• George i Orry pripadali su dvjema četama Osmog pješadijskog. Obje su čete trebale biti u prvom valu iskrcavanja na obalu, zajedno s regularnim pješadijskim i artiljerijskim jedinicama Prve brigade generala Wor-tha. Orryjevi vod bio je sastavljen od Iraca, Nijemaca, nekoliko Mađara i šest rođenih Amerikanaca. Čak i u miru, američka je vojska uglavnom bila popunjena useljenicima.

Osmorica veslača trudila su se da zadrže brodić u određenoj liniji s ostalim čamcima, čekajući znak za iskrcavanje. Već su bili izgubili nekoliko sati jer su jake struje oko Sacrificiosa stalno narušavale besprijekorni poredak čamaca. Iza njih se na pučini ljuljuškala ostala flota spremna da nastavi iskrcavanje. Brodovi za prijevoz trupa - deseci različitih plovila, od velikih i malih parobroda, do najmanjih topovnjača. Na križevima i na vrhovima jarbola najvećih brodova načičkali su se promatrači; mornari i ostali vojnici koji će se iskrcati u kasnijim desantima. Dok su topnici punili brodske topove kartečom, mali orkestri s drugih plovila natjecali su se međusobno. Orry je čuo Hail, Columbia i Yankee Doodle, izmiješane s pljuskanjem valova o čamac, i s psovka i gundanjem njegovih ljudi.

Morao je priznati da gundaju s punim pravom. Žalili su se na sve što su sljedovali, od cipela loše izrade, jer ako je desna bila u redu, lijeva nije pristajala, i obrnuto, pa do čaturica obloženih kaučukom. Kad je jedan redov otpio iz čuture, lice mu se smrklo te je ispljunuo sadržinu preko ruba čamca.

- Nije ugodno piti toplu vodu, zar ne, Novotny? - Flicker se nacerio. - Trebao si poslušati što sam ti rekao prošlog tjedna. Kaučuk se zagrijava. Prvom prilikom baci to i nabavi jednu od ovih. - Potapšao je svoju čaturicu, sasušenu tikvu obješenu o opasač.

Vojnici su se žalili i što su ih poslali u bitku natrpane rancima i zimskim šinjelima. A gundali su i zbog oružja. Samo nekoliko četa imalo je nove puške iz 1841. godine, a Orryjevi ljudi nosili su stare ostraguše glatke cijevi. U vrhovnoj su komandi, naime, držali da ljudstvo, obični vojnici, nisu dovoljno bistri, i da lakše rukuju starim puškama. Orry se nije slagao s takvim stavovima. Čim ljudi spoznaju da ih smatraju nevrijednima, baš će se tako i ponašati.

Dan je bio blag i vedar. Sjeverozapadno vidjeli su se tornjevi i krovovi kuća u Vera Cruzu. Pred njima se u daljini nazirao veličanstveni, snijegom pokriveni vrh Orizabe. No, Orry nije primjećivao pejzaž. Razmišljao je o tome koliko su se, po dolasku u Meksiko, promijenili njegovi nazori o vojsci, Još je

uvijek priželjkivao vojničku karijeru, zbog toga je željno iščekivao prvu bitku. No, sjaj i veličajnost o kojoj je sanjao sasvim su iščezli.

Prije svega, njegove su ratne dužnosti, barem dosad, bile obeshrabrujuće i neprihvatljive. Parobrod iz Corpus Christija usidrio se u luci Brazos Santiago, na ušću Rio Grandea u more. On i George krenuli su s ostalim trupama u unutrašnjost, i već iduće noći Orry je dobio dizenteriju, kako mu rekoše, sasvim normalnu bolest za pridošlice. Ni ugodni krajolik Sierra Madre nije mogao ublažiti sav njegov jad.

Prijatelji su se bili prijavili u svoj puk u Saltillu. Bili su određeni da zamijene oficire ranjene kod Monterreya.

Orryjev četni zapovjednik bio je lijeno gundalo po imenu Wilford Place. Kapetan Place mrzio je svakog podređenog i nadređenog, no Orry uskorb shvati da takav stav nije izuzetak, već pravilo. U armiji Sjedinjenih Država neprijateljsko držanje bilo je način života.

Ljudi iz West Pointa prezirali su oficire koji nisu završili Akademiju. Regularni vojnici mrzili su nedisciplinirane dobrovoljce kojima je jedino bilo stalo da pale meksičke kuće, krađu i siluju Meksikanke. Vojnici rođeni u Americi nisu vjerovali useljenicima, i obrnuto. Čak i najviše vojno rukovodstvo živjelo je u stalnom suparništvu. Od početka rata general Worth se sporio s generalom Twiggsom oko toga tko je kome nadređen. Ta besmislena svađa stvorila je podijeljene grupe među oficirima, da bi zbog nje najzad prijateljstvo razvrgli Worth i Zach Taylor, koji su se poznavali još od rata 1812.

I Washington se uključio u igru nepovjerenja. Pošto je porazio neprijatelja kod Monterreya, Taylor je Meksikancima dopustio da se povuku. Mnogi su tvrdili da to nije smio učiniti, budući da je kao glavni zapovjednik morao poraženima postaviti teže uvjete. Njegovi protivnici tvrdili su da je morao nemilosrdno uništiti meksičku vojsku i tako okončati rat.

Predsjedniku Polku takve su tvrdnje poslužile da oštro kritizira Taylor a, kojeg su njegovi vojnici izuzetno cijenili zbog mudrosti i čuvene hrabrosti. Taylorova popularnost među liberalima također je utjecala na Polkovo neprijateljstvo. Jer Polk je ipak bio lojalni demokrat.

Predsjednikova je zamisao bila da otvori novu frontu na jugu, kao izravnu prijetnju glavnom gradu Meksika. Da bi to postigao, nije mu ništa drugo preostalo nego da na čelo te armije postavi drugog jednog generala liberala - vrhovnog zapovjednika Winfielda Scotta.

Kako bi ostvario zamišljeno iskrcavanje, Scott je Tayloru uzeo devet tisuća regularnih vojnika, ostavivši ga s armijom sastavljenom uglavnom od dobrovoljaca. S takvim jedinicama Taylor se morao suprotstaviti velikoj meksičkoj sili, koja se, kako se šušalo, pokrenula da ga napadne. Meksikancima je zapovijedao u Santa Ana, kojega su tada već prozivali osobenim Napoleonom Zapada. Drskiji štovatelji nazivali su ga Besmrtnom Tročetvrtinom, zbog njegove drvene noge. Sva ta strateška manevriranja i generalska podmetanja Orryju su značila sam jedno - nemogućnost da se odmah uključi u borbu. Pod Worthovim zapovjedništvom George i Orry su početkom siječnja krenuli natrag u Santiago, da bi tamo s ostalim trupama čamili na plaži čekajući da ih intendanti opskrbe svime što je bilo potrebno. Ne bi li prekratio vrijeme, Orry je pisao duga pisma Madelini. Čim bi završio jedno, poderao bi ga i počeo pisati novo.

A sad je, devetog dana mjeseca ožujka, ljeta go-spodnjeg 1847, čučao u čamcu ne okusivši još žar prave bitke, nego samo maštajući o njoj. Iščekivanje je sigurno bilo teže nego što će biti sama borba.

Iznenadni topovski pucanj vrati ga u stvarnost. Kroz šumu jarbola i križeva, lebdio je oblačić dima, i izvijao se ponad parobroda Massachusetts. Uzbudjenje preplavi Orryjev glas kad se obrati naredniku Flickeru:

- To je znak!

- Da, gospodine, čini mi se. -Flickerov glas zazvuči napeto. To uvjeri Orryja da on nije jedini koji je očekivao jak otpor s obale.

Odjednom, gromoglasan urlik zaprepasti vojnike u čamcu. Redov Novotny objasni ostalima.

- To dolazi s brodova. Tattnallovi mornari i topnici. Uralju da nas ohrabre.

Šezdeset pet čamaca pokrenuše se prema plaži. Kasno popodneвно sunce bljeskalo je na vršcima nekoliko tisuća bajuneta. Veslači prionuše o vesla i ostaviše topovnjače i zaštitne eskadre iza njih. Oduševljen veličaj nošću trenutka, Orry zaboravi na bolest i dosadu proteklih mjeseci. Ovo je bila prava umjetnost ratovanja, slavna strana vojničovanja.

Jedan laki i brzi čamac na vesla izdvoji se ispred svih. Veslači su grabili vodu, očito želeći da njihov čamac stigne prvi do plaže. Na pramcu je isukane sablje stajao čovjek kojega svi prepoznaše: bio je to njihov sjedokosi voda, general Worth,

Narednik Flicker otrgne šešir, maline njime i uzvikne hura za generala, Orry mu se pridruži zajedno s ostalim vojnicima. Uskoro se urlanje začuje iz svih čamaca prvog desantnog vala.

Nekoliko trenutaka prije nego je kobilica njihova čamca zagrebala pješčano dno i Orry isuče sablju, Uspravi se i prvi iskoči na obalu. Vitlajući sabljom, poviče:

- Juriš, momci! Ravno do dvorana Montezume u Mexico Cityju?

Nakon početka koji je toliko obećavao, uslijedilo je razočaranje.

Puk se postrojio uz zastavu i s isturenim bajunetama krenuo u juriš prema prvom pješčanom brežuljku. Juriš je ubrzo splasnulo jer tamo ih nije čekao niti jedan Meksikanac. Nije bilo ni traga konjici ili pješadiji. Jedinici neprijatelji koji napadahu Amerikance bijahu pješčane buhe i jak vjetar koji im je oči, noseve i usta punio zracima pijeska.

Pripremlivši ih za iskrcavanje, general Scott je podijelio svoje ljude u tri jedinice. Prve dvije već su bile na plaži, Worthovi regularni vojnici i oni iz druge brigade generala Daveya Twiggsa. Za njima se iskrcavaju i dobrovoljci. Zapovijedao im je general Petterson. U sastavu dobrovoljačke brigade bile su i jedinice iz Južne Karoline, Tennesseeja i Pennsylvanije, a njih je vodio čovjek po imenu Gideon Pillow. Imao je čin generala, a zaslužio ga je tako što je prije rata bio Polkovnik ortak u odvjetničkoj kancelariji.

Kako se spuštala noć, borbena linija američkih trupa širila se ka sjeverozapadu. Worthova brigada držala je desno krilo, blizu mjesta iskrcavanja, a Orry se sa svojim vodom počeo ukopavati nedaleko od plaže. I po mirnom i lijepom vremenu bili su potrebni dani ne bi li se iskrcalo sve ljudstvo i oprema za borbenu liniju dugačku četrnaest kilometara. Kad su američke jedinice konačno opkolile Vera Cruz, ukopavši se oko grada, svi su čekali da artiljerija započne s paljbom. No, činilo se da grad neće pasti tako skoro. Bio je dobro utvrđen, okružen s devet tvrđava na kopnu i utvrdom San Juan de Ulu na lučke strane.

Bila je prošla ponoć kad je Orry upao u šator-blago-vaonicu. Uniforma mu je bila natopljena znojem, a tijelo prašnjavo i izgrizeno od buha i komaraca. Sjeo je za prljav stol i zabuljio se u nešto što je ličilo na komad starog mesa zataknutog u pukotinu. Pokušao je noktom izvući sasušeno meso:

- Bože, pa taj je stol užasno prljav. Kapetan Place brisao je lice šarenim rupcem.

- Nije naš. Pri iskrcavanju su dosta toga zamijenili. Ovo su stolovi za kirurške operacije, zadnji put upotrijebljeni kod Monterreya. Amputacije... i takve stvari...

Orry se tigne i stane brisati ruku o hlače. Tada začuje kako svi prasnuše u smijeh. Čak se i uvijek ozbiljni Place grohotom cerio. Bio je to stari vojnički štos, saznao je Orry kasnije. T bilo mu je odmah bolje. Konačno su ga bili prihvatili, više nije bio novajlija.

Nitko te noći, a ni kasnije, nije saznao zašto meksički zapovjednik u Vera Cruzu nije ispalio ni jednoga metka na Amerikance koji su se iskrcavali. No neprijatelj koji se nije ni oglasio još je više razdražio Orryja dok je obilazio stražarska mjesta oko tri sata izjutra. Nije micao desnu ruku s boka gdje mu je visio pištolj koji je poput većine oficira nabavio o vlastitom trošku. Bio je to model iz 1842, s jednim metkom, marke J. N. Johnson.

Noć je bila vjetrovita, bez zvijezda. Orry je baš bio na putu između dvaju stražarskih mjesta kad začuje nešto. Zvuk je dolazio s njegove lijeve strane. Učinilo mu se da je čuo glasove i korake. Usta mu se osuše dok je izvlačio pištolj.

- Tko je tamo?

Čuo je samo tišinu i vjetar.

Ponovi pitanje i istoga trena shvati da je izvanredna meta. Točno iza njega, na šatoru štaba puka svijetlio je fenjer. Brzo se pokrene. Nije napravio ni dva koraka kadli ponovno začuje glasove, ovaj put sasvim jasne, i razabra riječi izgovorene na španjolskome.

Iz mraka bljesnuše i zagrmješe tri pucnja. Osjeti kako mu kugla probija hlače. Baci se na koljeno, nacilja i povuče okidač. Netko zavrišti. Drugi opsuje. Brzi se koraci udalje u mrak. Stražari s obližnjih mjesta povikaše.

Orry osjeti bol koji zasjeni nagli osjećaj pobjednika. Pogledao je nogu i sav začuđen ustanovio da puščani metak nije samo probio nogavicu hlača. Probio mu je i list noge.

Smirio je stražare i odšepesao do liječničkog šatora. Propješačio je skoro osamsto metara i cipela mu je bila puna krvi. Dežurni ordonans propisno ga pozdravi. Prije nego što mu odzdravi, Orry se sruši u nesvijest.

Rana nije bila ozbiljna. Osjećao se mnogo bolje kad ga je George idućeg dana posjetio.

- Dakle, zaradio si prvu ratnu ranu! - osmjehnu se George. - Čestitam.

Orry se namršti:

- Mislio sam da će moje vatreno krštenje izgledati sasvim drugačije, baš ti hvala. Biti nastrijeljen iz mraka, od gerilca, ne odgovara mojoj predodžbi junaštva. Čini mi se da sam jednog ipak pogodio.

- Jesi, Flicker je ujutro pronašao tijelo.

- Vojnika ili civila?

- Vojnika prerađenog u seljaka. Oprema mu je bila vojnička.

Orry je izgledao manje razočaran. George čučne uz poljski krevet i prošapće.

- Reci mi nešto. Kad je počela pucnjava, jesi li se uplašio?

Orry zatrese glavom.

- Nije bilo vremena. No, minutu ili dvije poslije - zastade na trenutak - bilo me je strah. Kad sam u mislima ponovio svaki detalj kojeg sam se mogao sjetiti, tek tada sam se uplašio.

Što je više mislio o tome, sve je bio sigurniji kako je otkrio nešto novo i važno o ljudskom ponašanju u ratu. Nekoliko noći kasnije, u svom šatoru, George se nagnuo bliže fenjeru, vrteći olovku u ruci. Pisao je jedno od svojih dugačkih pisama Const and. Slao bi ih redovito, svaka tri dana. Toliko ju je volio da je želio podijeliti s njom gotovo sve svoje doživljaje.

Naravno, nije iskazivao sve osjećaje u pismima. Žudnja da bude uz nju ispunjavala ga je žestokom mržnjom prema ovom ratu, nečim što nije ni slutio da će osjećati prije boravka u Corpus Christiju.

Dok je razmišljao što da napiše, nešto ga pošaklja po vratu. Slobodnom rukom zgnječi komarca i namršti se dok je brisao ruku o rub poljskog kreveta. Ponovno prisloni olovku na papir.

Nevidljivi snajperisti obično zapucaju svake noći, no večeras ne pucaju često. Sve češće vjerujem da je naš pravi neprijatelj ova zemlja. Vjetar puše p...

Prekriži slovo p: htio je napisati pakleno.

bjesomučno, i zbog toga su nam oči i odijela stalno puni pijeska. Kad se čovjek povuče u šator, skloni se od toga zla, no to mu ne jamči mir, ni ugodan san, jer nastavljamo borbu s neprijateljem kojeg naši oficiri i ne spominju. Mislim na vojsku buha i krpelja kojih je ova obala prepuna.

Mali Mac McClellan, jedan od drugova iz West Pointa koji je ovdje s inženjercima, otkrio je nov način obrane protiv te dosadne gamadi. Svake noći istrlja se od glave do pete usoljenom svinjetinom, i tako »zaštićen« uvuče se u platnenu vreću koju zaveže uzicom oko vrata. Kaže da je uspjeh zajamčen, no ja još nisam toliko očajan da pokušam nešto slično.

George se ispravi jer vani odjeknu pucanj. Nešto zavrišti. Začuje ljude kako viču i trče. Ostavi pismo i žurno iziđe. Stražar uz njegov šator ležao je pogođen snajperskim metkom.

Redov otprilike Georgeovih godina ležao je postrance, osvjetljena lica. Oko koje je George mogao vidjeti bijaše otvoreno i zurilo je u prazno. Hitac je pogodio stražara posred leđa.

Narednik preuzme zadatak da se pobrine za mrtvaca. Momak je bio iz druge jedinice, i George ga nije poznavao. Vratio se potresen u šator i podigao pismo. Neće pisati o pogibiji redova. Nastavio je pismo, no morao je istoga trena prekinuti. Lice mrtvoga momka stalno mu je bilo pred očima. Prošlo je pet minuta prije nego što su mu se ruke prestale tresti. Tek je tada ponovno uzeo olovku.

Jak sjeverac odgodio je iskrcavanje Scottove artiljerije, municije i teretnih životinja. Niti jedna granata nije ispaljena na Vera Cruz sve do 22. ožujka. Te su večeri topovi zapucali prvi put. Scott je planirao srušiti grad, kako je govorio, »temeljitom vatrom« granata.

Orry se uskoro vratio na dužnost. Meksikanci se nisu pojavljivali ni za vrijeme topovske paljbe. Američki su vojnici bili nestrpljivi da se sukobe s neprijateljem. Mučila ih je vrućina cijeloga dana, i sad su očekivali da Meksikanci odgovore vatrdm svojih topova, koji doduše nisu mogli dosegnuti rovove, ali su bili tako bučni da niti jedan vojnik nije mogao oka sklopiti. Orry je neprekidno morao smirivati svađe i tučnjave nervoznih vojnika.

Gdje god bi on i George krenuli sretali bi poznate ljude iz Akademije. Otprilike pet stotina diplomiranih akademaca uključilo se u redovni sastav vojske, a isto toliko ih je pozvano iz civilstva da preuzmu zapovjedništvo nad dobrovoljačkim jedinicama. Tom Jackson, koji je postao još ozbiljniji i povučeniji u sebe, služio je u artiljeriji; Pickett i Bee i Sam Grant bijahu u pješadiji. I ostali akademici koje dva prijatelja poznavahu samo ovlaš ili po čuvenju, bili su ovdje: Lee i Pierre Beauregard u inženjercima; Joe Johnston i George Meade u topografima; Dick Ewell i sobni kolega Toma Jacksona - Pleasonton, zapovijedali su dragunima. Robert Anderson, Ambrose Burnside, Powell Hill i fanatični abolicionist Abner Doubleday bili su u artiljeriji, zajedno s Tomom. Osjećaj zadovoljstva što su mnogi prijatelji i poznanici zajedno, bila je jedna od rijetkih pogodnosti ovog mračnog pohoda, mislio je George.

Dvadeset četvrtog ožujka šest dalekometnih brodskih topova, koje je osigurao komodor Mathew Perry, pridružiše se opsadi. Toga je dana, zajedno s kapetanom Placeom, Orry pozvan u štab da objasni tučnjavu noževima u njegovu vodu. Ispitivanje je proteklo površno, jer svi u štabu bijahu nervozni. U šator su stalno upadali izvidnici dojavljujući da američki topovi konačno ruše gradske zidine.

- Topovi komodora Perryja spasili su nam kožu -zagunđao je Place kad je zajedno s Orryjem otpušten sa saslušanja. - Čini mi se da mu dugujemo zahvalnost, usprkos činjenici da se svima zamjerio uzdižući svoju mornaricu u nebesa. - Scotta su, naime, prisilili da dopusti mornaričkim dalekometnim topovima da se pridruže opsadi. Orry shvati da vojnička zavist nema granica, jer...

- Poručnice Main! Rekao sam... Main!

- Da, gospodine! - Orry nesvjesno podigne ruku na pozdrav jer mu se glas učini nekako poznatim. Kad se okrenuo, stao je kao okamenjen.

Elkanah Bent odvrati pozdrav, gotovo se zabavljajući. Primijetio je Orryjevu običnu, radnu kapu, prezrivo se nasmiješivši. Bent je nosio svečani chapeau bras.

- Slutio sam da si to ti - rekao je Bent. - Dojavili su mi kad ste nam se pridružili. Ti i tvoj prijatelj Hazard.

Bent se sjećao Georgeova imena, i Orry shvati da je to loš znak. Bio je doista obećao da ih neće zaboraviti. Orry je pokušao da izgleda nezabrinut.

- Dobro izgledate, kapetane!

- Uzevši u obzir sve ono kroz što sam prošao ovih godinu dana, osjećam se savršeno dobro. Čuo sam da si ti bio jedan od naših malobrojnih ranjenika. Pogodio te gerilski metak, zar ne?

- Da, gospodine. Iste noći kad smo se iskricali. Rana nije bila ozbiljna.

- To je dobra vijest - rekao je Bent, iako mu je izraz lica govorio sasvim suprotno. - Pa, poručnice, siguran sam da ćemo se opet sresti. Kad se to dogodi, mogli bismo osvježiti uspomene iz West Pointa?

Kapetan Place se namršti. Mogao je namirisati napetost. No, samo je Orry znao što ova posljednja rečenica znači. Kad se Bent odgegao, kičmom mu prodoše srsi.

- Poznajete to kopile iz Akademije? - upitao je Place.

Orry kimne glavom.

- Bio je godište prije mene. Jeste li možda služili zajedno s njim?

- Nikad, hvala bogu. No, svi su čuli za kapetana Benta iz Trećeg pješadijskog. Zapovjednik puka, pukovnik Hitchcock ne taji svoj prezir. Kaže da je Bent opsjednut fanatičnom ambicijom, i da je odlučan u nakani da se popne na ljestvici, ako treba i preko leševa. Imate sreće što niste u njegovoj jedinici.

Tko zna, pomisli Orry dok su se vraćali k šatorima. '

Perryjevi topovi značili su kraj za branitelje Vera Cruza. Dvadeset devetog ožujka prihvatili su uvjete za predaju, i meksički je garnizon oborenih zastava napustio grad. Nekoliko trenutaka kasnije, dok su američki topovi s obale i brodovlja ispaljivali počasne plotune, na svakom stijegu u gradu zavijorila je zastava sa zvijezdama i prugama.

Pobjeda je stajala Amerikance samo stotinjak života. George i Orry bili su zgranuti saznajući da su u Americi neki političari i dio javnosti nezadovoljni malobrojnim žrtvama.

- Oni ocjenjuju značaj neke pobjede veličinom mesarskog računa - komentirao je George. - I onda se pitaju zašto nitko ne želi ostati u vojsci.

Scott je bio zadovoljan napretkom rata. Predaja kod Vera Cruza došla je odmah iza Taylorove velike pobjede u veljači kod Buena Viste. Scott je iznova počeo okupljati jedinice, želeći nastaviti napredovanje prema glavnom gradu.

Osmog travnja Twiggsove jedinice krenuše dublje u unutrašnjost Meksika. Pattersonove trupe krenuše dan kasnije. Ljudi generala Wortha čekali su naredbu da krenu kad bude sigurno da je Santa Ana u međuvremenu ponovno izabran za predsjednika Meksika, te da je zauzevši položaje kod Jalape spreman da brani Nacionalnu cestu za Mexico City. Jedanaestog i dvanaestog travnja Twiggsovi odredi sukobiše se s meksičkom prethodnicom. Ispred Vera Cruza bubnjevi i trube sazvaše zbor i Worth naredi svojim jedinicama da ubrzanim maršem krenu i spoje se s Twiggsovim trupama kod sela Plan del Rio.

Za prvih sati marša ljudi su padali od vrućine. Gotovo i sam se onesvijestivši, Orry prekrši naredbu i zaostane za kolonom pomažući jednom vojniku koji je počeo teturati. Poslije dvadesetak minuta vojnik je došao k sebi i nastavio marširati.

Do sumraka četiri vojnika iz Orryjeva voda i vojnici iz ostalih četa dobiše težak proljev. Jarci uz cestu smrdjeli su i zujali od tisuća zelenih muha. A dizenterija nije bila jedina bolest koje se trebalo bojati. Već tjednima oficiri su brinuli jer se bližila sezona žute groznice. Bolest bi svake godine u to doba buknila u priobalnim nizinama. Scott se trudio da što prije prebaci svoje jedinice u visočja, ali čekajući poziv od Twiggsa, nije ih uspio prebaciti na viijeme. Kad se jedan kaplar požalio na tempo kojim marširaju, jer trebali su prijeći stotinjak kilometara, Orry mu je brzo odgovorio:

- Čim stignemo do generala Twiggsa, bolje ćeš se osjećati.

- Vraga bolje kad nas tamo čekaju Meksoši i njihove puške. "Prostitute, poručnice, al' ne vjerujem.

- Istina je. Manje su šanse da tamo umreš od metka, nego ovdje od žute groznice.

Te Y^ceri Orry po dimu kuharske vatre zaključio da su se približili hladnijim predjelima. U visini je zrak bio svjež. Već su odmakli od niskog priobalja i nezdrave klime koja je Orryja podsjećala na onu njegova rodnog kraja. Pokušao je to objasniti kaplaru, no ovaj mu ne povjeruje.

Orryju pristupi narednik Flicker i izvijesti ga da su straže postavljene onako kako je poručnik naredio. Čučnuo je uz vatru, izvukao komad biskvita i počeo ga čistiti od žižaka. Napomenuo je da momci jedva čekaju pravu bitku s Meksikancima. Previše vremena je prošlo od zadnje, prave bitke. Zatim doda:

- Usput govoreći, gospodine, nisam im'o priliku da vas priupitam, jestel' se približili kojoj seri oriti u Vera Cruzu ?

Orryja zaprepasti podoficirova drskost. Flicker je, valjda, pretpostavljao da mu godine službe dopuštaju da tako razgovara s oficirima.

- Ne, narednice - odgovorio je. - Imam djevojku kod kuće. - Bila je to vješta, ali bolna laž.

- Oh? - Flickerov izraz lica govorio je da ne razumije zašto bi jedno moralo isključiti drugo. ~ Moćne cure, neke od tih meksičkih dama. Nisam im'o baš sreće, jer sam jedne noći u damskoj kući naletio na

nekoj kapetana iz Trećeg pješadijskog. Bjesnio je na jednu curu kojoj je platio. Vrištala je k'o da je deru, i glavna kurva skoro je zatvorila damsku kuću.

- Iz Trećeg, rekao si? Kako mu je bilo ime?

- Kapetan Bent.

- Čuo sam za njega.

- A 'ko nije? Njegovi ga ljudi zovu Mesar Bent. Groznu stvar je napravio dolje kod Monterrey a.

- Nisam o tome čuo.

- Prošli ste tuda prošle jeseni, jeFda? Onda se sjećate tvrđave na istočnoj strani. Crna kula na glavnom prilazu, i poljske redute sa strane. Bent je bio u Garlandovoj četi, i krenuli su da prođu pored Crne kule. A pucali su na njih k'o iz pakla. Kad su se okrenuli, iz prokletih poljskih utvrda ošinuli su im po boku. Ljudi su počeli bježat' i tražit' zaklon po ulicama. AF ni ulice nisu bile sigurne. Izgledalo je k'o da pucaju iz svakog prozora i vrata. Nekol'ko minuta bilo je grozno. Mog'o si se spasit' jedino da pređeš u druge ulice gdje nije bilo tol'ko Meksoša, i da se tamo skloniš od metaka iz utvrda. AF Mesaru Bentu nije stalo da ikog' spasi. Naredio je da jurišaju na utvrde, i nebiF post'o heroj, posFo je cijeli vod na juriš.

- Jesu li zauzeli utvrde ?

- Nisu, naravno. Bilo je nemoguće. Izginulo mu je pol' voda. Poslije sam čuo da su našli neke naše momke s rupom od metka u leđima.

- Hoćeš reći da su ih pogodili kad su bježali od utvrđenja?

- Vraga! Pogodio ih je Bent kad su bježali od njega.

- Zaboga! Je li ga netko prijavio?

- Ah, poručnice, mnoge oficire on ljubi u dupe. A mnogi idioti koji nam zapovijedaju misle da nije važno kako nešto postić', glavno da se postigne. A kažu da Bent ima moćne prijatelje u Washingtonu. Zadnju rečenicu i Orry je mogao potvrditi.

- A nitko ne može tvrdit' da je on puc'o ljudima u leđa - nastavi Flicker. - Hoću reći, niko ne može dokazat'. Pričali su mi da je Bent rek'o svima u vodu da će ih poslat' na vojni sud ako išta zucnu o onom što se dogodilo kod Crne kule. To vam nešto kaže, jel'da?

Orry kimne glavom.

- Znači, njegovi ljudi šute o njemu?

- Prokleta točno. Uplašeni su. Bog zna kol'ko će ih još poslat' u smrt prije nego mu ne'ko ne stane na rep, iF ga izaberu za Predsjednika, što je vjerojatnije. Isusa mu, zar nam ne mogu dat' nešto bolje za jelo? -Nagnuo se i ispljunuo žiška u vatru.

Kasnije Orry pronađe Georgeovu četu i ispriča mu sve što mu je rekao narednik Flicker.

- Vjerujem svakoj riječi - rekao je George. Pažljivo je položio kamen na papir i odložio olovku. Ispisao je osam listova. Još jedno od pisama za Teksas, pomisli Orry.

- Reći ću ti nešto, Prute - nastavi George. - Ako mi dobri Bog ikada okrene leđa i ako me premjeste pod Bentovo zapovjedništvo, prije ću se ubiti nego da se javim na dužnost. Usput, otkrio sam da su neki od topova kod Vera Cruza izljeveni u Cold Springsu. -Istoga je trena prestao brinuti o Bentu i počeo pričati o željezarstvu.

Orry je loše spavao te noći. Mučile su ga Flickerove priče i Bentov izraz očiju.

Noć prije nego što su stigli pred Cerro Gordo, George se domogao meksičkog vina i ispio trećinu boce zajedno sa svojim zapovjednikom Enosom Hcctorom. George nije baš cijenio kapetana Hcctora. Bio je preozbiljan, sklon da se glasno jada na sve i sva, a naročito na dobar glas West Pointa.

George nije dijelio njegovu zabrinutost nad Akademijom, ali je rado podijelio vino. Želio je pozvati i Orryja, no prijatelj mu je rekao da će radije još jedanput pročitati Scottovu Taktiku pješadije. Jadni Orry, još uvijek je čeznuo za pravom bitkom. A George bi bio najsretniji da nikad ne čuje metak kako mu zuji uz uho.

Kako bi nesmetano napredovali prema Mexico City-ju, Amerikanci su morali osvojiti Cerro Gordo i utvrde na Nacionalnoj cesti. Na Telegrafou, sto pedeset metara visokom utvrđenom brežuljku, čekali su meksički topovi upereni na guduru kojom je prolazila cesta od Cerro Gordoa do Plan del Ria.

Neprijateljski topovi čekali su i na slijedećem brežuljku Atalayi. No kapetan Robert Lee iz inženjerijskih jedinica otkrio je tajni puteljak na sjevernom prilazu brežuljku i osvojio ga lukavstvom i hrabrošću bez velikih gubitaka. Američki su se snajperisti 17. travnja uspeli tim puteljkom i u tri napada očistili Atalayu. Premjestili su zatim topove u podnožje Telegrafoa, ne bi li artiljerijskom vatrom svladali i to meksičko uporište.

Budući da se glavna borba očekivala sutradan, Twig-gsove su jedinice dobile zadatak da napadnu brežuljke uz glavnu cestu i unište neprijateljsku obranu. Wor-thove jedinice, u kojima su bili Orry i George, uputili su prema Cerro Gordou, a zatim zadržali na Nacionalnoj cesti za slučaj da generalu Twiggsu bude potrebno pojačanje. Georgeu je bilo jasno da Orry ponovno strepi kako će bitka proteći mimo njega i kako opet neće moći u pravu akciju.

Nakon što je ispio vino s Hcctorom, George je zaspao bez problema. Probudio se prije svitanja, jer otpočeo je artiljerijski dvoboj. S mjesta gdje su on i njegovi ljudi čekali daljnja naređenja, vidio se samo dim i vatreni odbljesci. Preko brda začula se puščana paljba, gruvanje topova, zvuk bubnja i zov trube, a povremeno i krici. Georgeovi ljudi prestadoše šaputati i izmijeniše nijeme poglede.

Davno je već George prestao razmišljati o strategiji bitaka u kojima je sudjelovao. Bio je samo jedan od običnih poručnika, malen kotačić velikog stroja. Jedino je držao do toga da odradi svoj posao i da sačuva glavu. Orry je bio drugačiji. Bio je očaran strategijom, jer ona je bila alfa i omega oficirske karijere. George je vidio prijatelja i njegov vod u prvim jedinicama koje su trebale, ako dođe do toga, priskočiti u pomoć Twiggsu, i poželio mu je da se dočepa barem djelića današnje bitke. Možda ga to utješi što nije sudjelovao u borbi od početka dana.

Bitka je potrajala nešto duže od tri sata. U pola deset zatreštali su bubnjevi, a trube su zasvirale zbor. Worthovi ljudi počеше se šaliti, jer su znali da je sve gotovo i da ih čeka pokret. Budući da nisu sudjelovali u bici, naređenje je bilo da krenu ubrzanim maršem nekih šesnaest kilometara niz Nacionalnu cestu i progone neprijatelja u povlačenju. Santa Ana se javno zakleo da će pobijediti ili umrijeti kod Cerro Gordoa. Ali Napoleon Zapada oduvijek je više od obećanja držao do vlastite kože. Kad je postao svjestan poraza, kako se poslije pričalo, Santa Ana je uzeo konja, upregnutog u predsjedničku kočiju, i odgalopirao u šipražje.

S obje strane Nacionalne ceste ležahu gomile nadu-tih leševa. Većina bijahu Meksikanci, no među njima bilo je i američkih pješadinaca. Smrad mrtvaca i prosutih utroba zapahne Georgea, i on se ne suzdrža nego povratu uz cestu. Pitao se, što li sada Orry misli o veličajnosti ratovanja.

Dokazi meksičkog povlačenja - mrtvi konji, pre-vmuta kola za artiljerijsku municiju - bijahu razasuti uzduž ceste koja je vodila kroz usjek La Joya. Kad su ušli u usjek sa sjenovitih obronaka iznenada zapraštaše meci.

- U zaklon! - poviče George izvlačeći pištolj. I bez zapovijedi ljudi su se bili bacili s obje strane ceste. Svi, osim dvojice, bili su dovoljno brzi da izbjegnu metke.

Čučeci u jarku uz cestu, George spazi kako se jedan od pogođenih vojnika miče. Bacio je pogled na bijele oblaciće dima što su se pojavljivali na strmim obroncima. Dvaput je progutao slinu i počeo se uspinjati uz jarak prema cesti. I

- Poručnice, natrag! - zaurla kapetan Hcctor. No, George je već bio na cesti i krenuo prema ranjenom kaplaru. Stigao je do njega, podigao ga i ponio prema rubu ceste dok su mu oko nogu praštali meci.

Spustio je ranjenika u jarak, a zatim i sam skočio. Jedan američki top otvorio je vatru na skrivene strijelce. Nakon tri granate s kartečom, pucnji s obronaka prestadoše. Čuli su se samo krici i jaukanje.

- Nepotrebno ste se izložili opasnosti! - zagundao je Hcctor dok su dva vojnika odnosila ranjenog kaplara. - Vaša je dužnost da budete uz ljude.

- Žao mi je, gospodine - odvrati George. - Mislio sam da je i ovo moja dužnost.

Bezosjećajni kurvin sin, pomislio je. Baš ga briga za ranjenog vojnika, ili za to jesam li sišao s uma. Dužnost prije svega! Ako su iz West Pointa izlazili ovakvi oficiri, onda Akademiju treba i žešće kritizirati.

George je te noći odjahao do poljske bolnice i obišao ranjenog kaplara. Momak je bio dobro raspoložen i brzo se oporavljao. Na ležaju do njega stenjao je riđobradi narednik čiji je truh bio povezan zavojima kroz koje su izbijale crvene mrlje. George je čuo kako razgovara s ordonansom i učini mu se da spominje jedno poznato ime.

- Oprosti, vojnice. Govoriš li možda o kapetanu Elkanahu Bentu?

Preplašen, narednik proštenje:

- Vaš prijatelj, gospodine?

- Naprotiv, prezirem to kopile.

Narednik protrlja bradu. Iznenađenje i sumnja još su mu ostali u očima. Na koncu, ipak odluči nastaviti razgovor o oficiru.

- Odakle poznajete Mesara Benta?

- Bili smo zajedno u West Pointu. Već su tamo pitomci stradavali zbog njega. Što si govorio o njemu? Je li mrtav ?

- Nažalost, nije. Poslao je u smrt najboljeg zapovjednika voda kojeg smo ikad imali. Naredio je poručniku Cumminsu da juriša na Telegrafo i zauzme jednu utvrdu koju ne bi zauzeo ni cijeli puk. Naravno, Bent je ostao u pozadini čuvajući vlastitu glavu, kao i obično. Poručnika i njegovo odjeljenje, zajedno s Meksikancima, u komade je raznijela granata ispaljena iz našega topa. Tada nas je Mesar poveo na juriš i naredio nam da deset minuta sabljama siječemo Meksikance. I to one mrtve.

- Isuse! - George zaprepašteno izusti. Mogao je zamisliti Bentovo debelo, masno lice za vrijeme masakra. Bio je siguran da se kapetan smiješio.

Pod svjetlom fenjera, ranjenikove oči zablistale od nemoćna bijesa.

- Ono što je ostalo od Cumminsa, strpali su u platnenu vreću. No, zna se tko će dobiti odlikovanje.

- Reci, narednice, ako je Cummins znao da je naređenje bezumno...
- Naravno da je znao. Svi smo znali.
- Htio sam reći, je li pokušao obrazložiti bezumnost naredbe, je li postavio pitanje koliko je ona opravdana ?
- Nije.
- Je li itko to učinio?
- Narednik voda je pokušao. On je... bio je... dovoljno blesav da to učini. Dvadesetogodišnjak. Nije nikad previše držao do oficira ... pogotovo onih iz Akademije. - Ranjeniku bi jasno što je izvalio. Nakašlja se. - Bez uvrede, gospodine.
- Sve je u redu. Nastavi!
- Narednik je otvoreno rekao. Rekao je da poslati ljude na utvrdu znači poslati ih namjerno u smrt.
- I što je Bent odgovorio?
- Uvrstio je i narednika u odjeljenje za juriš.
- A Cummins? Ni tada se nije usprotivio?
- Bio je pošten oficir! Čini mi se da nije želio skončati s Bentovim metkom u leđima. Kod Monterrey a...
- Da, čuo sam za Monterrey. Izgleda da će Bent, ako tako nastavi postupati s vojnicima, završiti s metkom u glavi. Metak će ispaliti netko od njegovih vlastitih ljudi.

Tiho ah odrješito narednik izusti:

- Neće, samo ako se ja izvučem.
- Što kaniš?
- Istog trena otići ću do štaba i ispričati cijelu priču. Ako postoji i trunka pravde u ovoj proklesnoj vojsci, poslat će Mesara Benta na vojni sud.
- Hoćeš reći da ćeš optužiti Benta da je bezumnom naredbom poslao ljude u smrt?
- Da, tako mi boga - narednik ponovno zakašlje.
- Bilo je očito da ga rana užasno boli. - Barem ću pokušati.
- No, što ako ga ti jedini optužiš...
- Neću postići ništa, to mislite? - George kimne. -Pa, sumnjam da ću biti jedini. Imam svjedoke u vodu. Njih šest-sedam, možda i više.
- Jesu li svi voljni svjedočiti?
- Svi su me posjetili, i tako mi rekli.
- Ima li među njima oficira?
- Ne, gospodine.
- Šteta. Time bi optužbe dobile na težini. - Čim je to izrekao, George primijeti bljesak nade u narednikovim očima.
- Da, dobile bi. Hoćete li nam pomoći? Hoćete li svjedočiti i ispričati ono što znate o Bentu? Čini mi se da znate prilično toga.
- Znam ali...
- Moramo ga kazniti. Moramo ga zaustaviti. Pomožite mi, gospodine. Molim vas.
- George duboko uzdahne. Bio je iznenađen kad je čuo vlastiti odgovor.
- U redu. Učinit ću što budem mogao.
- Kasnije te noći našao je Orrya. Poveo ga je na stranu i prepričao razgovor s riđobradim narednikom čije je ime saznao na kraju svoje posjete: Lennard Arnesen.

Kad je sve ispričao, Orry zatrese glavom. George upita:

- Zar ne vjeruješ Arnesenovoj priči?
- Naravno da vjerujem. No teško mogu povjerovati da si se odlučio upetljati u sve to.
- George sjedne prekrštenih nogu i zavuče ruku u desnu nogavicu. Napipa krpelja i iščupa ga iz kože.
- I sam sebi se čudim. Hazard, čovjek koji vodi računa o vlastitoj sigurnosti pomislio je da će odbiti Arnesenovu molbu. No, tada sam se sjetio svega što je debelo kopile učinilo u Pointu, i rekao sam ovako: »Ako naši momci moraju ginuti, neka ginu od Meksikanaca, a ne od naših oficira.«
- Počinješ razmišljati baš kao i ja. Prije nego što si došao, razgovarao sam sa svojim ljudima o Pillowu. Trebalo bi ga smijeniti. Jesi li čuo kako je jutros izvršio svoj zadatak?
- Nisam.
- Samovoljno je naredio svojim trupama da krenu na krivi položaj. Zbog toga su mu se trupe našle na dometu tri neprijateljske baterije umjesto jedne. Tada je Pillow počeo tako glasno izvikivati naredbe, da su Meksikanci točno znali što će uraditi. Otvorili su vatru iz svih oružja.
- George se ironično nasmiješi.
- A što čovjek može očekivati od političara s generalskim činom? Pillowu ne možemo ništa, ali Bentu... e, to je nešto drugo.

- Što misliš poduzeti ?

- Najprije ću razgovarati sa svojim kapetanom. Reći mu da želim podržati Arnesenovu priču. Ne mogu svjedočiti o onome što se dogodilo u vođu, ali mogu govoriti o Bentovu karakteru i prošlosti. Kako narednik reče... ako postoji pravda u ovoj vojsci, u štabu će nas saslušati. Naravno - zagledao se u prijatelja - dva bi oficira bila uvjerljivija od jednoga.

- Imam osjećaj da me nagovaraš da ti se pridružim.

- Hoćeš li?

Bez dvoumljenja Orry odgovori: - Hoću. - Zijevne. - Ali ujutro.

- Zaprepašten sam - rekao je kapetan Hctor. - Još gore, zapanjen.

George pogleda Orryja koji je stajao uz njega, zadovoljan što su njegove prve rečenice izazvale takav dojam.

- Drago mi je što to čujem, gospodine - rekao je Hctoru. - Bentovo je ponašanje zaista...

- Nisam se zgrozio nad ponašanjem kapetana Ben-ta. Zgrozio sam se nad vašim ponašanjem. Da budem iskren, nisam vjerovao da jedan akademik može dovesti u sumnju sposobnost, motive i mentalno zdravlje drugog akademca. Što više, zar vama dvojici nitko nije rekao da se od zapovjednika i očekuje da šalje svoje ljude u napad na neprijatelja, bez obzira kako on bio utvrđen, bez obzira kako teški bili uvjeti?

Na trenutak se Georgeu zavrti u glavi.

- Da, gospodine, naravno. Površno gledajući, kapetan Bent samo je to i učinio. No, ako pogledate s druge strane, ako se upitate o karakteru, o...

- ...o njegovim sličnim akcijama - upadne Orry. -Zar ostale njegove naredbe, i njegovo ranije ponašanje ne bi također trebali uzeti u obzir ?

Hctor ih osine pogledom.

- O takvim naredbama, poručnice, nikad nisam čuo. Ponovno ističem: Ne mogu vjerovati da ćete vi, gospodo, sudjelovati u takvim zlonamjernim optužbama. Zar vam nije jasno da dobar glas Akademije, možda i njen opstanak, zavisi o tome što će javnost i političari misliti o ljudima koji su se u njoj školovali.

Prigušena glasa George reče:

- Gospodine, smijem li upitati kakve veze ima Akademija sa svim tim? Narednik Arnesen će se zakleti da je kapetan Bent počinio obično ubojstvo. Bentov narednik voda doveo je u pitanje naredbu, i zbog toga je Bent i njega poslao u smrt. Narednik ima svjedoke, i oni su spremni posvjedočiti svaku...

- To ste već rekli, poručnice. - Kapetanov glas bio je rezak.

- Oprostite, gospodine. Zaboravio sam. - George dotakne ovratnik. - Ali, čvrsto sam uvjeren da postoji razlog i dokazi za krivicu. Poručnik Main i ja spremni smo ponuditi dodatne informacije. Ne manjka ih. Vjerojatno ste čuli o Monterreyu...

- Naravno. Hrabri oficiri uvijek izazivaju zavist onih manje hrabrih.

Izraz lica kapetana Hctora jasno je govorio da među ove druge svrstava i Georgea.

- Ali, molim vas, gospodine! - Rekao je Orry. - U pojmu hrabrosti postaje i te kakve razlike. Uzmimo za primjer kapetana Leeja. Nisam čuo niti jednog oficira ili vojnika da dovodi u pitanje njegovu hrabrost. Pokazao ju je kod Cerro Gordo vlastitim primjerom, a ne šaljući ljude u bezizlazne i samoubilačke napade. Dok Bent, s druge strane...

- Sad je dosta! - upadne Hctor. - Rekli ste što ste imali, obojica. Još samo da vas pitam nešto. - U glasu mu se osjeti prizvuk prijetnje. - Zaista mislite cijeli slučaj pokrenuti službenim putem ?

George ni ne trepnu.

- Da, gospodine. - Orry također potvrdi. - Siguran sam, gospodine - doda George - da ćete moj izvještaj štabu ovjeriti i proslijediti.

U Hctorovim očima bijesnu bijes. Glas mu je bio jedva čujan.

- Bez obzira što se ne slažem s vašim stavom i ponašanjem, poručnice, ja nisam nečastan čovjek.

~ Gospodine, nisam mislio da ćete to tako shvatiti...

- Dozvolite da završim. Naravno da neću zadržati ili prikriti vaš izvještaj. Moja oficirska dužnost ne dozvoljava mi tako nešto. No, to ne znači da opravdavam vaš postupak. Ja ga se gnušam. Ako smo završili, gubite se odavde!

Osjećajući da je pobijedio, bez obzira na opasnosti, George požuri do poljske bolnice da obavijesti Arnese-na. Kad je stigao do narednikova kreveta, zastao je i zurio s nevjericom. U Arnesenovoj postelji ležao je mlad vojnik, plave, kovrčave kose.

George osjeti bol u želucu. Okrene se i počne pretraživati susjedne krevete, gdje stenjući i uzdišući ležahu ranjenici. Naleti na jednog ordonansa koji je nosio smrdljivi lavor.

- Narednik ArnesenV Umro je smoć na stolu. Većina tako završi kad ih se dočepaju kirurzi.

Mladić u Arnesenovu krevetu buljio je prestrašenih očij-u. Ordonans odjuri dalje, a George je mislio samo o jednom.

Nije mi rekao imena ostalih svjedoka.

Usprkos bojazni, George se vratio do kapetana Hoctora i izvijestio ga o narednikovoj smrti. Dodao je da svejedno namjerava napisati izvještaj.

- Zar ste zaista izgubili razum, poručnice? Sve o smrti tog poručnika Cumminsa sad su čista naklapanja. Ne možete iznijeti niti jedan dokaz. Narednik je mrtav, ne znate tko su ostali svjedoci... ostavite se svega!

- Mogu se raspitati. Saznati imena...

- Neću ni prstom maknuti da vam pomognem. Pretjerali ste. I te kako pretjerali.

Poruka je bila sasvim jasna. Georgeov izvještaj, ako i dalje bude nastojao na njemu, bit će zaustavljen, vjerojatno i uništen. No, savjest ga ponuka i na posljednji pokušaj.

- Gospodine, kapetan Bent je neuračunljiva osoba. Opasna. Trebalo bi ga odstraniti iz...

Hoctor skoči sa stolca.

- Ne želim više slušati! Mada u vašim optužbama bila i trunka istine, zar zaista vjerujete kako je Bent jedini loš oficir, ili najlošiji, u ovoj vojsci? Zar niste čuli optužbe koje kruže o onoj kljusini Gideonu Pillowu?

Kapetan Bent je najzad čovjek s Akademije, kao i mi, i vaš prijatelj, Main. Samo Bog zna zašto vas dvojica ne želite shvatiti što to znači, koju odgovornost stavlja na vaša leđa. Zbog vaših karijera, nadam se da ćete zajedno s poručnikom Mainom uskoro to shvatiti. Voljno!

- Kapetane Hoctor... Rumenilo obljuje Hoctorovo lice.

- Voljno! Razočaran, George iziđe.

- Pa, bila je to žestoka lekcija - rekao je Orry kad je George opisao posljednji susret s kapetanom. - West Point brani svoje ljude. Mislim da smo to mogli predvidjeti već poslije prvog razgovora s Hoctorom. - Uzdahnuo je. -Na kraju Bent ipak neće saznati da smo mu pokušali smaknuti lovorove vijence slave.

- Misliš da neće? Hoctor se razbjesnio. Po njemu, % mi smo oni koji su opasni. Kladio bih se da će kapetan Mesar Bent uskoro saznati što smo bili naumili. Stavljam ruku u vatru da će mu Hoctor ispričati. West Point ipak štiti svoje vlastite.

Shvativši da je ta rečenica jezivo istinita, Orry je ostao bez riječi.

Nedugo zatim, George je počeo pisati pismo Con-stanci:

Nikad se nisam osjećao tako umornim. Ne samo zbog toga što loše i malo spavam, već i zbog zgražanja nad ovim ratom. Smrt, rane, prijavština, stalni strah -gomile nesposobnih, gomile ulizica, politikanata, karijerista, a iza njih - gomile žrtava, jer uvijek postoje žrtve koje šalju na klaonicu. To je taj veličajni, slavni rat kojim je Orry opsjednut. Kad- li će otkriti da »slava« nije ništa drugo osim lažne pozlate ispod koje se krije trulež? Za njegovo dobro, nadam se da će shvatiti prije negoli položi život u ime vojničke dužnosti. No, draga moja, sve češće toliko sam umoran od svega, da sve manje brinem o sudbini mog najboljeg prijatelja.

Jedino što mi ispunjava dane i noći, što me održava da ne poludim - pomisao je da ćemo biti zajedno jednoga dana, s jednom jedinom neizvjesnošću pred nama: hoćemo li se dokraja toliko voljeti? Nisam čovjek koji sa žarom vjeruje u Boga, no u posljednje se vrijeme sve češće molim za naš ponovni sastanak. Vele da Bog na ratištu može najlakše obratiti čovjeka. Tek sada potpuno razumijem tu rečenicu.

Sve ovo o čemu ti pišem, moje stanje i jad, još su više pogoršani mojim posljednjim neuspjehom da razotkrijem i osudim jedan kažnjiv postupak. Pokušao sam, ali...

Kad je pročitao sve što je napisao, zastade i s gnušanjem shvati da je sebičan i da samo sebi želi olakšati dušu stavljajući na papir sve te sumorne i teške misli. Ako njenim brigama doda i svoje, zaslužuje da ga izbičuju. Uzeo je listove u ruku i zgužvao ih. Bilo je to jedino pismo napisano u Meksiku koje nikad nije poslao.

Topovska granata zafijukala je preko ceste za Chu-rubusco. Meksički artiljerci uspjeli su odrediti domet. Topovi su bili postavljeni u samostanu San Mateo, i pored mosta kojim je cesta prelazila Rio Churubusco, da bi produžila dalje za Mexico City.

S mačem u jednoj i pištoljem u drugoj ruci, Orry se skutrio u močvarnom kukuružištu uz cestu. Stisnuo se iščekujući eksploziju granate, a kad je grunula Orry se od praska i potresa gotovo onesvijestio.

S njegove lijeve strane prema nebu se podigne gejzir vlažne zemlje, iščupanih stabljika kukuruza, okrvavljenih udova i raznesenih vojnika. Bilo je to kasnog popodneva, dvadesetog dana kolovoza. Orry je bio u središtu teške bitke već tri sata, i već je otupio od nebrojenih prizora masakra, smrti i užasa. Pogibija gotovo cijele čete od gianate što ih je pogodila prije nekoliko trenutaka, konačno mu je

otkrila kolika je budala. Jedva se suzdrži da ne povrati, jer dijelovi ljudskih tjelesa počеше pljuštati oko njega.

Dim ga je štipao za oči. Kroz suze i omaglicu jedva je mogao nazrijeti vrhove tornjeva meksičkog glavnog grada i snježni šiljak Popocatepetla. Potražio je nekog poznatog među mrtvima, no nikoga nije mogao prepoznati u mulju močvare.

Negdje na cesti začuje glasove, urlanje zapovijedi; netko je pokušavao okupiti Worthov puk. Osvojivši garnizon u San Antoniju, puk se bio uputio prema Churubuscou da bi ga žestoka artiljerijska vatra iz samostana i s mosta raspršila i satjerala s ceste u močvarna strništa.

Kroz dim se, stisnutih zuba i prljava lica, probijao onizak oficir. Orry se sumanuto nasmije i zamahne s obje ruke.

- George, George, ovamo!

George zatetura prema njemu. Pored njih stanu užurbano promicati vojnici i oficiri u oba smjera: i prema cesti, i od nje.

- Ne vidim nigdje našu zastavu - dahne Orry.

- Izgubio sam sve svoje ljude - zaurla George. -Kad su otvorili vatru na nas, cijeli se puk rasuo. Jedino sam vidio kapetana Smitha iz Petog pješadijskog kako žuri prema cesti ne bi li ponovno oformio... Isuse Kriste! Lezi!

Gurnuo je Orryja i stisnuo mu glavu u blato. Orryju se usta ispuniše bljutavom zemljom, no i to je bilo bolje nego ostati na milost i nemilost rasprsnutoj granati čija se karteča razletjela na tisuće smrtonosnih metalnih dijelova koji zafijukaše iznad njihovih glava.

Pričekavaše kratku stanku između ovog i idućeg artiljerijskog udara; tada pognuti jedan uz drugoga potrčavaše prema cesti. Puščana paljba s mosta i iz samostana ni jednoga trenutka nije prestajala. Na putu prema cesti, George pokupi osmoricu svojih sasvim izgubljenih, zbunjenih i preplašenih ljudi.

S Georgeom na čelu, uspeše se uz jarak do ceste, baš na mjestu gdje se skutnilo nekoliko kućica od sušene opeke. Zidovi su bili puni rupa od američkih i meksičkih metaka, a na dvije kolibe gorio je krov. Svuda naokolo oficiri su urlali pokušavajući oformiti čete ili vodove. Orry je vidio toliko nepoznatih ljudi, i po oznakama shvatio da mnogi uopće ne pripadaju jedinicama koje bi se ovdje morale boriti.

Poput ostalih oficira, i Orry počne izvikivati naredbe.

- Skupite se! Oformite čete! - Jurio je uzduž ceste, hvatao vojnike koji su bezglavo bježali i tjerao ih da se postroje. Uspio ih je okupiti dvadesetak, no čim bi se okrenuo, netko bi potrčao iz stroja tražeći zaklon u jarcima. George potegne pištolj.

- Pucati ču na slijedećeg tko pokuša pobjeći!

To ih je zadržalo otprilike pola minute. Kad je fijuknula još jedna granata, svi su štrcali u jarak. Na sredini ceste otvori se nov, veliki krater.

Dok je po njima pljustala kiša zemlje, šljunka i krhotina, Orry se počne uspinjati prema cesti. Osjeti da mu je noga upala u nešto mokro. Mislio sam da je blato samo u strništu, pomisli i okrene se da pogleda u što je nagazio. Otkrije da mu je noga zaglibila u vlažnu, crvenu masu koja je nekad bila nečija utroba. Brzo okrene glavu, želudac mu se digne, no nije imao više što povratiti.

Netko ga gurme odostrag. Orry opsuje, no shvati da mu George pokušava pomoći da izvuče nogu iz lesa. Uspeli su se na cestu i ponovno pokušali okupiti ljude. Četvorica su poginula.

Odjednom iz pravca utvrđenog mosta prema njima nahrupi rulja vojnika. Bili su Amerikanci. Bježeći sumanuto, urlali su:

- Tamo je pakao! Desetkovali su nas!

Kroz dim, s Orryjeve lijeve strane, primakne im se krupna prilika.

- Ne bi bilo loše, gospodo, da netko pođe do tamo i izvidi je li to točno.

Orry zine. George se zaprepašteno zablulji. Priljav, razbarušene kose, mastan i oznojen, s mačem u jednoj i revolverom u drugoj ruci, pred njima je stajao Elkanah Bent. I zadnji tračak sumnje da je ovaj klipjan lud, nestade iz Orryjeve glave kad spazi da se Bent smije,.. smije... usred ovog pakla i užasa.

Bent upre rukom u grupicu vojnika što stajahu uz rub ceste.

- Poručnice Main, uzmite ove ljude i izvijestite me o stanju kod mosta. - Male, svinjske oči skrenu prema Georgeu. - Pođite s njima, poručnice Hazard.

- Bogamu, Bent, znaš li što govoriš? Nema izgleda da se četa približi i izvidi...

Bent napne revolver i uperi ga u Georgea. Pored njih ljudi su trčali i izbezumljeno ih gledali, ali nitko ne zastade. Moglo je izgledati kao da kapetan urazumljuje dvojicu kukavičkih poručnika.

- Izvijestite me, ili ću vas ustrijeliti zbog neizvršavanja naredbe u bitki.

Orryjeva ruka stisne balčak sablje. Borio se s pomišlju da, makar poginuo, sjuri sablju Bentu u trbuh. Bent to osjeti, i uperi revolver u Orryja.

George dotakne Orryjevu ruku. Obojica su znala da im Bent želi smrt; stoga George namigne pokazavši glavom prema mostu, kao da želi reći: Tamo imamo barem nekakve izgleda, ovdje ne.

Okrenuvši leđa kapetanu, rame uz rame, počeše proučavati cestu. Otprilike pet stotina metara ispred mosta stajale su dvije kolibe, kako se činilo - napuštene.

- Pokušajmo se dokopati kućica - šapnuo je George. - Kad budemo unutra, neće nam držati revolver uperen u leđa. A tamo ćemo smisliti kako dalje.

Na trenutak se Orry potpuno izgubi.

- Ubit ću ga. - Ponovio je to još dvaput, monotona glasa. George ga zgrabi za lijevu ruku i stisne što je jače mogao. Prijatelj trepne, strese se i sabere. George zapovijedi ljudima da krenu, a Orry im se smušeno priključi.

Kad su stigli na desetak metara od koliba puščana cijev odjednom razbije jedan od prozora. Vrata se s treskom otvoriše; kroz njih izviri još nekoliko cijevi. Plotun grmne, i dvojica vojnika uz Orryja padoše kao pokošeni.

George zaurla ljudima neka se sklone u jarke. Prije nego što su stigli do ruba ceste, još dvojica padoše. Georgea iznenada obuzme nepodnošljiv bijes. Osvrne se i vidje Benta kako nešto objašnjava jednom konjičkom majoru. Bog je samo znao otkud je major na konju zalutao u ovaj djelić pakla. Osjećajući se poput Orryja prije nekoliko trenutaka, George krene natrag prema Bentu. Bio je odlučio. Ne razmišljajući o posljedicama, krenuo je da na licu mjesta ubije prokletu svinju.

Zaustavi ga vrisak. Kao da je bio Orryjev, a zvučao je jezivo. George se ponovno okrene prema mostu i pokuša kroz dim vidjeti što se događa. Vrisak je trajao beskonačno, sve jači i jači.

Nije to bio vrisak bola, već suludog bijesa. Po sredini ceste, isukane sablje i jezivo vrišteći, Orry je jurišao prema kolibama. Gerilci skriveni iza vrata i prozora, zapanjeni pred vojnikom koji je natrčao, na trenutak prestadoše pucati. Kad su se pribrali, Orry je već bio nadomak vrata. Prvi ga je metak promašio. Drugi mu je skinuo kapu s glave, a prije trećeg, već je tresnuo nogom o vrata, širom ih otvorio, i uletio u kolibu, još uvijek vrišteći i vitlajući sabljom.

George krajičkom oka spazi Benta i majora kako zaprepašteni gledaju prizor. Iz kolibe se začuše urlici. Mogli su biti i Orryjevi. George se sagne i pojuri upomoć prijatelju.

Trojica vojnika uspeše se na cestu i potrčaše za Georgeom, s bajunetama nabijenim na puške. Negdje pred njim rasprsne se granata i George zažmiri da mu prašina ne zaspe oči. Potrči malo desno, pa opet pravo, sve brže, jer vrisak iz kolibe nisu prestajali. Unutra kao da je bila klaonica.

Izenada dva Meksikanca u krvavoj odjeći izlet ješe na vrata. Druga dvojica iskočiše kroz prozor. Orry se pojavi na vratima suluda pogleda i okrvavljene sablje. U lijevoj ruci držao je nešto, nešto kao dio ljudskog tijela, i na sreću, prije nego što je George mogao ustanoviti što je to5 odbacio je predmet iza sebe.

Vojnici bajunetama dočekaše Meksikance koji su pokušali pobjeći. George potrči prema prijatelju, i prije nego što je uspio išta reći, začuje zviždanje nove granate. Jezivo glasan fijuk.

Zamahnuo je divlje prema Orryju.

- Orry! Makni se s...

Granata grune. Koliba se razleti u stotinu dijelova. Oblak dima i krhotina uzleti u zrak poput velike gljive. George zatrepće i zahropće, svjestan užasne boli u grudima. Ležao je na cesti, a nije ni znao kad se bacio na zemlju.

Valjda ga je eksplozija srušila. No, gdje mu je prijatelj? Nigdje nije vidio Orryja.

Uspravio se nekako i osovio na noge, gledajući ispred sebe u nov krater na mjestu gdje je maloprije stajala koliba. Zadnji otpaci i krhotine popadaše na zemlju. Dim se polako razilazio. Iza sebe, čuo je oficire kako urlaju, među njima i Benta, pokušavajući još jedanput sakupiti ljude. Pogledom je pretraživao cestu, sve dok mu oči ne zastadoše na nečemu što je ležalo uz rub kratera.

Desnom rukom prijeđe ispred očiju, kao da tjera muhu. Nije mogao vjerovati. Potrči kao lud.

Odmah do kratera, ležala je ljudska ruka, lijeva ruka do nadlaktice. Dio američke uniforme oko podlaktice bio je sasvim rastrgan. Okrenuo se oko sebe. Na drugoj strani ceste, skvrčen uz jarak, ležao je Orry krvareći nasmrtno.

Kasnije se George nije mogao sjetiti što se zbivalo u slijedećih četiri-pet minuta. Očito je bio-isključio mozak, jer inače ne bi mogao učiniti ono što je učinio. Isključivši užas iz svoje glave, radio je kao stroj.

Sjećao se da je opkoračio Orryja i ponavljao tri riječi: »Ne smiješ umrijeti«, no nikako se nije mogao sjetiti da je napravio podvez, da je otrgnuo s vlastite uniforme komad tkanine, da ju je čvrsto zavrnuo pomoću cijevi vlastita pištolja, zaustavljajući tako liptanje krvi iz Orryjeve rane, rane koja nekad bijaše ruka.

Oteturao je u pozadinu s Orryjem prebačenim preko ramena. Desnom rukom pridržavao je prijateljevo tijelo, a lijevom cijev pištolja i podvez. Nije bio siguran je li Orry još uvijek živ. Možda spašava mrtvacu? Prestade o tome misliti. Izvlačeći posljednju snagu iz tijela, snagu za koji nikad nije znao da je toliko ima, ponovno potrči.

Major na konju projaha pored njega, tjerajući ljude sabljom na postrojavanje. Uz njega spazi Benta, usop-ljenog, okruženog nekolicinom vojnika. Kao da se skrivao iza njih. George ga presiječe ubilačkim

pogledom. Lice mu je bilo zagaravljeno, a oči se bjelasale, i ako ga je Bent prepoznao pod tijelom prijatelja, ničim to nije pokazao.

Vojnici produžiše cestom prema Mexico Cityju. George je i dalje išao u suprotnom smjeru, a od napora oči mu se napuniše znojem i suzama. Gradi ga počеше boljeti. Nakon nekoliko minuta spazi na cesti bolnička kola,

Ordonans pregleda Orryja na brzinu:

- Pomozite da ga smjestimo unutra.

Naredi kočijašu da okrene kola, osine konje, i pojure prema poljskoj bolnici. George je leturao u kolima i letio s jedne na drugu stranu. Upre dlanovima o stranice da ne padne na prijatelja.

- Za ime Isusovo, ubit ćete ga! - zauriao je. -Usporite!

- Želite li ga živog i s modricama, ili mrtvog? -zauriao je ordonans. - Jedina mu je šansa da što prije stigne do kirurga. Umuknite, i držite ga!

George stisne oči i tako razbistri pogled. Zurio je u prijatelja. Orryjeva je glava udarala o prljave pokrivače na podu kola. George skine svoju jaknu, smota je umjesto jastuka i podmetne pod Orryjevu glavu. U tom trenutku, očiju prepunih prašine, dok mu je grmljavina bitke još odzvanjala u ušima, shvatio je koliko voli Orryja.

- Bože, ne dopusti da umre. - Suze mu potekoše niz obraze.

Poljska bolnica bijaše ludnica ispunjena kricima i krvlju. Iscrpljeni liječnik okrenuo je svjetiljku i osvjetlio crveni stol na kojem je ležao Orry. Ordonans je pridržavao podvez. Nakon kratkog pregleda, liječnik je rekao drugom ordonansu:

- Pripremite ga.

- Što ćete uraditi? - upita George.

- Odsjeći ostatak ruke. Jedino ga tako mogu spasiti.

- Ne! - zauria George tako da se svi na udaljenosti od deset metara okrenuše prema njima. Kirurg ga umorno pogleda.

- Hoćete li vi, možda, preuzeti ovaj slučaj? George otre usne nadlanicom.

- Ne. Naravno da neću, ali ako mu odrežete ruku to će ga ubiti.

- Glupost. Već je izgubio pola ruke, a još uvijek diše, zahvaljujući vašoj snalažljivosti, podvezu i brzini kojom ste ga dopremili. Amputiram na desetine ruku i nogu svakoga dana. Četrdeset do pedeset posto ljudi preživi.

- Nisam na to mislio kad sam rekao da...

- Slušajte, nemam vremena za isprike - upadne kirurg. - Iziđite iz šatora, molim vas. Javit ću vam kad sve bude gotovo,

Orry je došao svijesti, ne znajući gdje je. Iznad sebe primijetio je osam'fenjera kako vise i svijetle mu u oči. Bol je dolazila u valovima, no usprkos svemu Orry pokuša pokrenuti ruke i ustanovi da ne može. Uz užasne bolove, osjeti da nešto nije u redu, no nije mogao dokučiti što. Odjednom mu se pred očima pojavi trbušast čovjek s krvavom pregačom. U rukama je držao okrvavljenu, vlažnu pilu. Istoga trena Orry shvati gdje je i zbog čega. Zauriao je neljudski. Nevidljive ruke zgrabiše ga za ramena. Orry okrenu glavu i vidje drugog čovjeka kako na užarenom ugljenu zagrijava željezo za spaljivanje rana. Ponovno visne. U otvorena usta nališe mu viski.

Šest noći kasnije, George je ušao u šator Orryjeva zapovjednika. Bez pitanja, poslužio se Placeovim viskijem. Vani je vladala tišina koju bi povremeno narušili udaljeni pucnjevi. Generali su se dogovorili za još jedno primirje, ne bi li pokušali ustanoviti uvjete meksičke predaje. Georgea nitko nije upoznao s pojedinostima, no nije mario. Poput ostalih nižih oficira ili običnih vojnika, držao je da treba objesiti budalu, bez obzira tko to bio, koja je predložila primirje u trenutku kad je pad Mexico Cityja bio pitanje dana.

- Kako mu je? - upita kapetan Place. Pitanje je, kao i Georgeove svakonoćne posjete, postalo dio uobičajenog rituala.

- Još uvijek bez promjene. Na rubu je da ode ili ostane.

George spusti čašu s viskijem. Povremeno je pomišljao kako bi bilo bolje za Orryja da umre.

Place počne prekapati po stolu zatrpanom izvještajima i naredbama. Iz gomile papira izvuče jedan i pruži ga Georgeu, koji se zabljuje u njega ne čitajući.

- Dakle ~ rekao je kapetan - nadam se da će se oporaviti i pročitati ovo.

- Stoje to?

- Unapređenje, Više nije titularni oficir. Preporuku je potpisao general Scott. U obrazloženju stoji: za hrabrost pri raščišćavanju prilaza mostu i omogućenje svladavanja otpora na utvrđenju. Pretpostavljam da kapetan Hctor ima sličan papir i za vas.

- Unapređenje - rekao je George nezainteresirano. - Za manje od godinu dana.

- Čuo sam još neke novosti, ali ne tako dobre. Kapetan Bent iz Trećeg pješadijskog uspio je objasniti pretpostavljenima zašto se zatekao tako daleko od svojih jedinica. Ne znam što je izmislio, ali bilo je uvjerljivo. Osim toga, uspio je ovjeriti nadređene da je on vodio napad na kolibe s gerilcima. Pouzdano sam obaviješten da će ga unaprijediti u majora.

George opsuje i posegne za viskijem. Placeu nije bilo strano čuti vojničku psovku, no Georgeov rječnik zaprepasti čak i kapetana.

Jedan od vojnih liječnika rekao je Orryju da će preživjeti, ali tek na kraju dana Orry je shvatio po kojoj cijeni. Užasnut, cijeli je sat buncao i ridao, a zatim, okrenuvši lice prema šatorskoj stjenci, sklopio oči.

Od tog trenutka želio je jedino 4a spava. No, i taj bijeg od stvarnosti bio je "nesavršen. Stalno mu se vraćao isti san. Sanjao je vojnički bubanj položen na vrh stijene, osunčan i u tišini. Netko je napao bubanj bajunetom, sabljom i od napete kože samo su visjeli dronjci.

Tek šesnaestoga rujna Orryju je bilo dopušteno da primi prvi posjet. Dva dana ranije u Mexico City je kao pobjednik ujahao general Scott. Mirovni pregovori bili su propali, rat je bio nastavljen, no uskoro se neprijatelj predao.

- Zdravo, Orry.

George približi poljskom krevetu sanduk za municiju i sjedne na njega. U Orryjeve obraze vratilo se rumenilo, lice mu je bilo obraslo gustom bradom, no oči mu bijahu ugasle. Preko lijevog ramena navukao je prljavu plahtu ne bi li sakrio zavijeni batrljak.

Nakon duge šutnje, konačno je progovorio.

- Zdravo, George. Čujem da smo pobijedili. George kimne glavom.

- Čeka te unapređenje. Sad si pravi poručnik. Ja također. Naš prijatelj Bent, nažalost, postao je major. Rekoše mi da smo svi pokazali neviđeno junaštvo na cesti za Churubusco.

Nasmijao se ironično, no Orry ostade ozbiljan. Buljio je u strop šatora. George je nervozno okretao kapu u ruci.

- Kako se osjećaš?

- Oh, ne znam. - Orryjev je glas bio bezizražajan tako da prijatelj nije mogao procijeniti što odgovor znači. George je sjedio nepomično, držeći s obje ruke kapu. Poželio mu je pričati o zadnjim borbama prije pada Mexico Cityja, no očito nije bilo pravo vrijeme za to. Hoće li ikada biti?

Negdje pred šatorom začuje se zvuk usne harmonike. George prepozna melodiju - Zip Coon. U zadnje vrijeme neki su momci pjesmu prekrstili u Turkey in the Straw. Poželio je izjuriti napolje i zadaviti svirača. Pjesma je oduvijek odisala poletom i strašću, oduvijek je podsjećala čovjeka na užitke života, pogotovo ako je bio zdrav i čitav.

Orry pogleda Georgea.

- Mislim da bih ti se trebao zahvaliti što si mi spasio život, ali ležeći ovdje često sam pomišljao kako bi bilo bolje da si me ostavio na cesti.

S prizvukom oštine u glasu, George odgovori:

- Oh, Orry, ne sažaljevaj se toliko. Živ si, a život je ipak dragocjen.

- Da, ako ti je do nečega stalo - složi se Orry. - No, shvatio sam da zapravo nikad nisam imao izgleda kod Madeline. Izgubio sam je i prije nego što smo se sreli. Jedino što mi je bilo preostalo, i što sam žudio, bila je vojnička karijera. Sad sam ostao i bez toga.

- Ali, vratit ćeš se kući.

Kad je spazio bol u Orryjevim očima, George shvati da se ponaša kao zadnja budala.

- Da, vratit ću se. I što onda?

Ljutnja preplavi Georgea. Potisne je, jer bio je svjestan da bjesni na sebe. Sve je zabrljao, nije uspio ohrabriti prijatelja. A ako on ne može obodriti njegov duh, tko može?

Pokuša još jednom.

- Obići ću te sutra. U međuvremenu, odmori se i saberi. Uskoro ćeš se osjećati sasvim...

Zastane u pola rečenice i pocrvenje. Nesvjesno je segnuo da uhvati Orryja za ruku. Lijevu ruku. Postao je svjestan što čini tek kad mu je ruka bila nekoliko centimetara od plahte.

Orryjeve tamne oči kao da su govorele: Zar ne vidiš? Nisam poput tebe, zato se ne pretvaraj da jesam. Dok se prevrtao na ležaj u okrenuvši leđa prijatelju, tiho je prommljao,

- Hvala ti što si me posjetio.

George iziđe, potpuno smeten. Nadao se da će vrijeme zaliječiti Orryjevu gorčinu i tugu, no nije bio siguran. Prijatelj mu je bio uskraćen za jedine dvije stvari koje je iskreno želio u životu. Kako da čovjek preživi kad mu se tako nešto dogodi?

Constaricino pismo spasi mu dan od potpune propasti.

Na blagom listopadskom suncu, George je sjedio za stolom pred gostionicom, točno nasuprot veličanstvene Narodne palače u Mexico Cityju. Sa svakog stijega vijorila se američka zastava. S njim za stolom sjedili su Pickett, Tom Jackson i Sam Grant. Nakon nekoliko mjeseci sva četvorica bila su

zajedno.

Pred Pickettom, Grantom i Georgeom stajalo je nekoliko praznih pivskih čaša. Pred Jacksonom stajala je jedna čaša, napunjena vinom. Stalno je mučio muku zbog probave, i uvijek bi naručio čašu vina ostavivši je netaknutu. »

Meksikanci su bili neobično radosni, iako je rat završio njihovim porazom. Vlasnici radnji i gostionica brzo su preboljeli gubitak rata, i trudili su se da izvuku što više koristi od pobjednika. Američka je vlada, po vodeći se za Evropljanima, dijelila medalje šakom i kapom označavajući gotovo svaku bitku, izgubljenu ili dobivenu, svejedno. Pickett, koji je bio u jedinici Roberta Leeja, na prsima je nosio odličje zarađeno u bici Churubusco.

- Ne govorim ovo zato što sam Virdžinac, ali Bob Lee najsposobniji je čovjek u ovoj vojsci. Posljednji i najupečatljiviji dokaz za to bio je ono što je učinio kod Pedregala.

Pickett je mislio na područje vulkanskih stijena na kojemu su Amerikanci, prilazeći Mexico Cityju, beznadno zapeli. Svi su tvrdili da se tuda ne može proći, no Lee i Pierre Beauregard posli su u izvide i ustvrdili suprotno. Nitko im nije vjerovao. Uza sve, počelo je i žestoko nevrijeme s gmljavinom. Lee se dobrovoljno javio da prijeđe Pedregal i ponese važnu poruku za generala Scotta. Projahao je sve nazubljene vrhunce i strme klisure a put su mu jedino osvjetljavali povremeni blijeskovi munja.

- Slažem se - rekao je Grant i otpio gutljaj piva. -Ne znam niti jednog tako mudrog i smionog oficira. Hvala bogu da nije na protivničkoj strani.

Općenito uzevši, u posljednjih šest mjeseci oficiri školovani u Akademiji pokazali su svoju vrijednost. Čak je i Elkanah Bent odlikovan kao junak. George je znao da ga nitko ne bi podržao u pokušaju da optuži Benta za nesposobnost i namjerno slanje ljudi u smrt.

Svatko od četvorice prijatelja za stolom nekoliko je puta u ratu dokazao da iz West Pointa uglavnom izlaze hrabri i dobro obučeni oficiri, pomislio je George. Grant, na primjer, zajedno s kapetanom Robertom Andersonom, bio je među prvima iz Trećeg artiljerijskog pri osvajanju tvrđave Molino del Rey. Kasnije, u napadu na grad, bez ičije je naredbe odvuкао jednu haubicu na crkveni zvonik koji je gledao na San Cosme, jedna od gradskih vrata.

Jackson se nekoliko puta istakao, posebno pred sjevernim zidom Chapultepeca, gdje je sam samcat bio posada lakog topa. Svi su izginuli, pa je on punio, ciljao i gađao iz topa. Za vrijeme iste bitke, akademik, poručnik Lewis Ajmistead pao je ranjen pokušavajući istaknuti zastavu na gradskim zidinama. Podigao ju je nastavljajući se penjati drugi akademik, James Long-street. I on je bio ranjen. Na vrh zidina zastavu je donio i istakao George Pickett.

Uskoro se George počeo vrpolti. Prijateljima se nije prestajalo piti, a on je u džepu imao dva neotvorena pisma. Jedno je bilo od Constance. Razgovor za stolom skrene na manje zanimljive teme, pa George izvuče i otvori pismo. Kad ga je pročitao, nasmiješio se i pažljivo spremio u džep. Staviti će ga među sva ostala koja je čuvao pohranjena.

- Od koga je? - upita Grant. - Od drage? George kimne glavom.

- Kaniš li je oženiti?

- Mogao bih. - Potapše se po džepu s pismom. - Još me uvijek voli.

- Naravno - nasmije se Pickett. - Vatrene heroji. Tko ga ne bi volio. Svi smo, barem još ovaj mjesec, ratni heroji. Čak i u Kongresu tako misle.

Ozbiljni Jackson pročisti grlo.

- Je li tvoja djevojka katoličke vjere?

- Da - odgovori George. - Zašto pitaš?

- Samo da te podsjetim. Ako oženiš katolkinju, karijera ti neće imati blistave izgleda. Postao sam toga svjestan ovih dana, jer se, ovaj... ah, jer se udvaram jednoj ovdašnjoj djevojci.

Pickett se nagne, zinući:

- Ti, Generale? Udvaraš se senioritil Jackson porumeni i zabolji se u vinskiu čašu.

- Da, imam tu čast. No bojim se da vjenčanje ne dolazi u obzir. Bog je stvorio sve ljude jednakima, ali u očima vojne vrhuške, kao i većine Amerikanaca, izgleda da su katolici manje jednaki.

Grant i Pickett se nasmiju, no George ostane ozbiljan. Volio je Constance i odlučio da pitanje vjere nije važno. No, znao je da će imati problema. Pokušao je da nitko to ne/primijeti dok je govorio.

- Ne orine me karijera. Za manje od tri godine zauvijek ću skinuti uniformu.

- Sasvim dovoljno da ti zagorčaju život - rekao je

Grant.

- Pogotovo naš voljeni major Bent - dodao je Pickett.

S obližnje katedrale zazvoniše zvona. S krova Narodne palače poletje jato golubova. Sunce kasnog po-podneva obasjavalo je stolove pred gostionicom. Zadnji dio razgovora pokvari Georgeovo zadovoljstvo zbog ponovnog susreta s prijateljima.

Možda je nešto veselije u drugom pismu poslanom iz Lehigh Stationa, pomisli George. Dok su Grant i

Pickett naručivali još jedno piće, George polomi voštani pečat i preleti očima prvih nekoliko redaka majčina krasopisa. Odjednom probljedi.

- Nešto nije u redu, Panj ?

Prazno je pogledao u Granta.

- Moj otac. Prije osam tjedana udarila ga je kap. Mrtav je.

Iza kratkog pisma Maude Hazard, slijedilo je opširno Stanleyjevo pismo. Stanley je molio mlađeg brata da podnese molbu za ostavku na vojnu službu i požuri kući. Hazardova željezara bila je pregolema da bi njome upravljao samo jedan čovjek, pogotovo sada kad su otvorili novi pogon. William Hazard ga je zamislio, nadgledao njegovu gradnju i boreći se za novu opremu, preminuo.

Hazardova zadnja novina bila je trostruka valjaonica, izgrađena tako da može valjati novi profil tračnica, takozvani profil »T«. Taj novi tip tračnica brzo je zamjenjivao dotadašnji, stari profil »U«, uobičajen za američke željeznice. U pismu Stanley je još jednom istakao kako se otac upustio u avanturu i proširio posao, jer je slična, konkurentna valjaonica otvorena u Danvilleu u Pennsylvaniji. Da je itko njega pitao, pisao je Stanley, ne bi odobrio novu valjaonicu, jer je, po njemu, sve to bila novotarija ispunjena rizikom.

- Novotarija! - gundao je George dok je Orry pakirao stvari spremajući se kući. ~ Kakva novotarija, kad Henry Cort već više od dvadeset godina to isto radi u Fontleyu u Engleskoj. Moj malodušni brat vjerojatno bi cvilio o novotariji i riziku i za deset godina, kad bi već cijela zemlja bila ispresijecana novim prugama, i kad tržište ne bi trebalo više ni metra novih tračnica.

Orry je smotao košulju i spremio je u kovčeg. Već se bio navikao služiti jednom rukom. Jedanput je samo rekao da ga batrljak omotan kožnatom kopicom boli, i da zbog toga povremeno ne može spavati. O rani inače nije razgovarao. George se nije mogao sjetiti kad ga je posljednji put vidio nasmijanog.

Sjeo je na rub poljskog kreveta da se odmori.

- George, jesi li odlučio što ćeš? - Od vremena kad su ga otpustili iz bolnice, nijednom nije nazvao Georgea nadimkom.

George kimne potvrdno.

- Moram biti uz obitelj ako sam im potreban. No, koliko mrzim ovu prokletu vojsku, i koliko želim vidjeti Constance, toliko nisam sretan zbog odluke. Vjerojatno stoga što sam prisegnuo da ću služiti četiri godine, a obećanje je obećanje. Ali, što mogu. Pisat ću Stanleyu i reći mu da stižem kući. Naravno, nitko još ne jamči da će me Ministarstvo rata i otpustiti. U svakom slučaju, ne tako brzo.

No ovoga puta George se prevario. Dan prije Orry-jeva odlaska, stiglo je novo Stanleyjevo pismo. U njemu je stajalo kako je Stanley povjerio Georgeov slučaj svom novom prijatelju, demokratskom senatoru iz Pennsylvania e Simonu Cameronu.

- Taj je senator pravi primjerak ljudi zbog kojih Demokratska stranka u našoj državi smrdi do neba - rekao je George Orryju. - Pokvaren je kao zmija i sramoti cijelu stranku. Stanley se oduvijek zanosio mišlju da se počne baviti politikom, ali nisam ni sanjao da bi se mogao spetljati s nekim poput Camerona.

- Ima li tvoj brat smisla za politiku ?

- Ja mislim, Orry, da čovjek ulazi u političke vode kad je nesposoban da se bavi nekim časnim poslom. A odgovor na tvoje pitanje je »ne«. Moj brat nikad nije pokazivao znakova posebne pronicljivosti ili inteligencije. Camerona zanima Stanley samo zbog jednoga... zbog veličine bankovnog računa. Potegnut će neke veze u Washingtonu... Bože sveti! - George lupi šakom o dlan. - Baš kao da govori Bent. Pisat ću Stanleyju i reći mu da smjesta odustane od toga.

Idućeg jutra prijatelji se pozdraviše. Orry je putovao vlakom prema obali, vlakom koji je prevozio ranjenike i dobrovoljce koji su se vraćali kućama.

Za obojicu je trenutak rastanka bio mučan. Orry je pitao Georgea hoće li navratiti do Mont Royala kad se bude vraćao kući, na Sjever. George je rekao da će pokušati. Nije baš gorio od želje da vidi prijatelja kako sve više i više propada. Orry je bio mršav kao smrt. Izgubio je više od deset kilograma. Izgledao je iscrpljen, utučen i poražen dok je odlazio prema vagonu koji je bio određen za pokretne ranjenike.

Protestno pismo George je poslao prekasno. Nakon tri tjedna, pozvao ga je kapetan Hoctor.

- Stigla je naredba vezana uz vaš slučaj, specijalno poslana iz ureda ministra Marcyja. Nisam znao da sinovi bogatih željezara imaju takve veze da im slučajeve rješavaju po hitnom postupku.

Ova ironična primjedba utopi se u Georgeovu mrku pogledu. Hoctor pročisti grlo.

- U svakom slučaju, bit ćete otpušteni iz vojske za deset dana.

Kasnije je Hoctor pokušao shvatiti zašto je dobra vijest izazvala kod poručnika bujicu najgorih psovki koje je ikad čuo. Sve u svemu, kapetan je bio sretan što se riješio oficira koji bi mu samo stvarao neprilike.

Slijedeći vlak trebao je krenuti dan poslije Geor-geova službenog otpuštanja iz vojske. Dotad je najviše vremena proveo razmišljajući. Bit će najobičniji crv, ako i jednoga trenutka dopusti da ga Constancma vjera pokoleba. Iz Vera Cruza će se prvim prijevoznim sredstvom uputiti u Corpus Christi.

Noć prije polaska, zajedno s Pickettom i Grantom, George se napio do besvijesti. Probudio se sat prije svitanja bolnog želuca, bubnjajuće glave i gorkog okusa u ustima. Sat kasnije, prvi put poslije Churubuscoa naletio je na majora Elkanaha Benta.

George požuri pored njega bez pozdrava; bojao se da, ako debela svinja progovori i riječ, ne ubije kurvinog sina.

Bent ga pozove.

- Zašto niste u uniformi, poručnice?

- Zato jer nisam više u vojsci, majore.

Georgea zabolješe sljepoočice. Osjetio je da gubi kontrolu. Nije ga bilo briga. Stane i okrene se.

Bent primi novost razočarana izgleda. George mu se približi i nastavi.

- Čestitam na unapređenju. Zaslužio si ga na užtrb mog prijatelja Orryja Maina. Da nije bilo tebe, on bi još uvijek bio cijeli čovjek. Mogu svi misliti o tebi kao o prokletom heroju, no obojica znamo što si htio učiniti na cesti za Churubusco, majore!

- Miči ruke s mene, ti drski...

Tada ga George tresne. Ruka mu je utrnula sve do ramena. Bentov se nos rasprsne, a krv šikne kao iz vodoskoka. George se okrene i polako, ali čvrsto otkorača. Bent je sjedio okamenjen, krvav i uplašen -ni ne pomišljajući da uzvratit udarac.

Georgea je šaka boljela kao da ju je slomio, ali još nikad u životu nije osjetio da bol može biti izvor takva zadovoljstva.

George je stigao u Corpus Christi krajem listopada. Zrak je bio rezak i hladan, čak i oko podneva. Kad je s brodića zakoračio na pristanište, u rano poslijepodne, sunce je već zalazilo. Kuće su bacale duge sjene, a blaga i treperava dnevna svjetlost nedyojbeno je označavala da je jesen odmakla.

Krajolik je odisao melankolijom koja je godila Georgeu. U Meksiku je postao svjestan smrti, i za mladića njegovih godina postao je neuobičajeno ozbiljan; sve češće je razmišljao o prolaznosti života. To je valjda cijena, pomisli, koju čovjek plaća sudjelujući u ratu. Bez obzira izlazi li iz njega kao pobjednik ili poraženi. Naučivši nešto novo o životu i smrti, nije mu bilo ni nakraj pameti da to zaboravi. Zato je i došao ovamo, istoga dana kad je stigao u Vera Cruz.

Na pristaništu ga nitko nije čekao. To mu još više pokvari raspoloženje. No iznenadan usklik razgali mu srce.

- Ovdje sam, George! - i idućeg trena spazi Constance kako dolazi iza ugla zgrade na kraju mola.

Na sebi je imala jednu od onih modernih krinolina čvrstog obruča koja se, kad je potrčala, ljuljala naprijed-natrag poput broda na valovima. Haljina je bila smaragdne boje i lijepo joj je pristajala.

- Oprosti što kasnim. Ostala sam malo duže da se dotjeram ... željela sam biti lijepa za tebe ... a tada sam otkrila da čovjek ovako obućen jednostavno ne može trčati. Oh, tako sam te željela sačekati na pristaništu ...

Smijala se i plakala istovremeno. On odloži kovčeg. Njena ga ruka dotakne po ramenu, a zatim po obrazu, kao da se željela uvjeriti da ne sanja, da je zaista živ i zdrav, te da je sve one ratne strahote ostavio za sobom.

- Bilo mi je užasno kad sam čula za tvog oca. Nisam vjerovala da ćeš imati vremena da svratiš k nama.

- Otac je pokopan prije nekoliko tjedana. Ovih nekoliko dana ništa ne mijenjaju. Želio sam - gotovo se gušio riječima - želio sam te nešto važno upitati.

- Što? - osmjehnula se, sluteći kakvo je pitanje.

- Mislim da bih najprije trebao razgovarati s tvojim ocem.

- Čeka nas. Ali prvo me poljubi.

Pustila je skute svoje haljine koje je držala, i zagrlila ga. Zbog čvrstog obruča, George se morao nagnuti naprijed, i tek je tada mogao obaviti ruke oko nje. Kovčeg nestade pod njenim skutima, no nije ih bilo briga. Nisu marili ni za ljude na pristaništu koji zasta-doše i zagledaše se u njih. Jedino do čega je Georgeu bilo stalo tog trenutka čuo je dok ga je grlila i šaputala.

- Oh, George ... tako si mj nedostajao. Neizmjerne te volim.

Dok je Constance postavljala stol, George je prošetao s njenim ocem. Pitanje koje mu je želio postaviti nije iznenadilo odvjetnika.

- Očekivao sam da ćete se uskoro poželjati vjenčati. Danima se pripremala za tvoj dolazak. Jesi li primijetio sve primjerke časopisa Godey uz njen šivaći stol? Svi ti uzorci, modeli i ostale ženske stvari za udaju. Jadno dijete, potpuno me izludila šivenjem i naprscima ... pa ako to nije zaljubljenost, onda ne znam što je.

Zaustavio se na ulici i okrenuo prema Georgeu.

- Nemam ništa protiv, no imam jedno pitanje, i to ozbiljno. Kako stoje stvari s razlikom u vjeri?

- Razgovarat ću s Constance, ima li nekih posebnih želja. Učinit ću sve po njezinoj želji.

- Drago mi je da to čujem. No hoće li je isto tako primiti i tvoja obitelj ?

- Siguran sam - slagao je George.

- Tada pristajem da se uzmete.

- Oh, hvala vam, gospodine...

- Pod jednim uvjetom. - Flynn podigne ruku i upre prstom prema obzoru. - Vjenčajte se na Sjeveru. Ovo je isuviše jedno mjesto za svadbu. Osim toga, rado bih na put. Već mi je dosta toga da slušam ljude kako govore za kongresmena Wilmota da je vražji sluga. Rado bih čuo i drugu stranu.

- Čut ćete je - obeća George uz osmijeh. Obojica krenu natrag, jer ih je Constance pozvala na večeru. Kasnije te večeri George i Constance zaljubljeni su hodali duž obale. Ona je obukla dugačku, krznom obrubljenu pelerinu, više lijepu nego toplu. George je obgrli ne bi li je uspio barem malo zagrijati. S mora je puhao svjež povjetarac svijajući morsku trsku što je rasla na pješćanim brežuljcima. Zvijezde su treperile u vodi. Na pučini zaljeva valovi počеше dobivati male, bijele krijeste.

- Na Sjeveru je hladnije nego ovdje - rekao je. -Bojim se da će ti nedostajati toplo podneblje.

- Tada ćeš se morati potruditi da me zagriješ u krevetu.

George pročisti grlo, pokušavajući prikriti zbunjenost zbog njenog zadirkivanja. Bila je otvorena djevojka, i to je kod nje volio, no često bi izgovorila nešto što bi uskogrude ljude moglo sablazniti. Nadao se da će njegova obitelj shvatiti tu otvorenost.

- Zaista - nastavila je - baš će biti ugodno naći se u kraju gdje ne moraš propješačiti tisuću kilometara da bi naletio na nekog abolicionistu. Poslije vjenčanja mogla bih se uključiti u pokret. - Zastali su na vrhu pješćanog brežuljka i zagledali se u beskraj zaljeva. -Misliš li da će se tvoja obitelj tome protiviti? Nasmijao se.

- Bi li ti odustala da se oni usprotive?

- Ne bih. Ne bih odustala i da se ti usprotiviš.

- Odlično. Kad bi odustala, ne bi bila djevojka u koju sam se zaljubio - reče George i poljubi je u obraz.

- Nisi mi odgovorio što bi rekla tvoja obitelj.

- Constance, jednom kad budemo vjenčani, ti ćeš biti moja obitelj. Samo ti i netko tko će pripadati oboma.

Sretna, priljubi svoje usne uz njegove:

- Trudit ću se da te ne iznevjerim, tamo gore.

- Ne možeš me ni u čemu iznevjeriti. Volim te.

Obišao je oko nje i s leđa je objmio rukama oko pasa. Stao je na skute njene haljine, no ona nije marila. Oslonila se na njega.

Povukao je ruke prema gore i zaustavio ih uz njene grudi. Pomislio je da će se naljutiti, ali ona svojim rukama prekrije njegove i stisne ih uz svoje tijelo. Ostadoše tako trenutak gledajući beskrajnu pučinu.

- Lijepo je - reče George. - Nedostajat će ti.

- Znam da će mi katkada nedostajati. No ti bi mi nedostajao više. -Okrene se licem prema njemu. Blago i iskreno izgovori :-Gdje se ti nastaniš, nastanit ću se i ja. Tvoj narod bit će i moj narod. Prvi odlomak iz Knjige o Rutu. - Ponovno prisloni svoje usne o njegove. - Tako sam često čitala, da te stihove znam napamet.

Smijali su se tiho, dotičući se čelima. Njena crvena kosa plela im se oko lica poput koprenaste tkanine. Šećući nazad razgovarali su o praktičnim stvarima i o planovima za vjenčanje. George je rekao kako želi da mu Orry bude vjenčani kum.

- Pristat će, zar ne?

- Nisam siguran - odgovori George mršteći se. -Rat mu je uzeo mnogo više od ruke. Zabrinut sam za njega. Na putu kući svratit ću do Mont Royala.

Nekoliko kilometara prije plantaže, George nami-riše dim. Nebo je toga dana pred kraj studenog bilo mračno i svakog trenutka postajalo je mračnije. Zabrinut, upitao je kapetana riječne šalupe ne gori li možda neka od kuća na posjedu.

Kapetan ga pogleda kao nezalicu.

- Sumnjam, gospodine. Vjerojatno spaljuju strništa.

Zrak je bio ispunjen graktanjem nevidljivih ptica. Crni oblaci dima valjali su se nad vrhovima drveća i nad rijekom. George počne kašljati. Kad je šalupa pristala, na molu nije vidio Orryja, iako mu je pisao da stiže.

Nije bio siguran treba li okriviti poštu ili prijateljevu rastresenost. Iskrcao se na pristanište, a dim ga je gušio i grizao za oči. Pomislio je da se ponovno vratio na ratište.

S tri metra visoke hrpe naslaganih bačvi s rižom, skačući, sjurila se neka prilika. George ustukne i

uhvati dah. Usiljeno se nasmije.

- Nasmrt si me prestrašio, Charles.

- Oh - reče dječak koji je skočio. - Mislio sam da si me primijetio tamo gore. - Nije se ispričao.

Georgeovo srce počelo je normalno tući. Nećak Charles nastavi:

- Orry me poslao da te sačekam. Ima posla na polju Hull.

- Čeprkao je golemim bowie nožem prljavštinu ispod nokata.

Jedan stariji kućni sluga trčkarao im je ususret. Charles se namršti i povika:

- Cicero, požuri ili ću ti iščupati crijeva. - Digao je ruku i zavitlao nožem. Stari Crnac počne zapomagati i bježati ne gledajući kamo trči. Promaši rub mola i pljusne u vodu. Charles potrči do njega.

- Bože dragi, Cicero, samo sam se šalio.

- Otkud' sam mog'o znat'? - proštenja Crnac dok mu je Charles pomagao da izađe iz vode. - Vid'o sam da juriš neke s tom groznom spravom.

Charles se nasmije i zatakne nož za pojas.

- Jurim samo Smithove i LaMotteove, nikad Crnce. A sad se primi posla i ponesi torbu gospodina Hazarda.

Sa starčeva lica i odijela cijedila se voda. Iz poderanih cipela virili su mu smeđi prsti. Podigao je Georgeovu putnu torbu i požurio, ne želeći se više objašnjavati s nećakom Charlesom.

- Hajd'mo - rekao je dječak još se uvijek zabavljajući. Nije mogao imati više od jedanaest godina, no izgledao je četiri-pet godina stariji. Narastao je desetak centimetara otkad ga je George posljednji put vidio, a ramena su mu se muškarački proširila, George je poželio da izgleda barem upola snažno i upola lijepo kao taj momak.

Charles ga je poveo uz nasipe koji su dijelili velika, četvrtasta polja. Dim se dizao s lijeve strane, s tri polja. Na svakome su robovi motikama razvlačili zapaljene busenove suhog šipražja, ne bi li tako zapalili cijelo strnište. To su radile žene. Haljine su im bile podvezane iznad koljena, a maramama su pokrile kosu. U daljini George vidje Salema Jonesa kako sjedi na mazgi. S batinom i bičem nalikovao je kakvom mramornome konjaniku.

George poslušao Charlesov savjet i na usta pritisne maramicu. Crnkinjama izgleda vrućina i dim nisu smetali. Vjerojatno ovaj posao rade godinama, pa im više i ne smeta, pomisli George. Kad bi se vatra naglo proširila, žene bi potrčale do najbližeg jarka s vodom i skočile na sigurno.

- Uхватit će te vatra! - čuo ih je kako viču jedna drugoj. - Potrči!

Cičeći i smijući se, potrčale su i ostale. Georgeu to nimalo nije ličilo na zabavu. Više je nalikovalo slici pakla. No, valjda je paljenje strništa unosilo malo uzbuđenja u monotoniju života robova na plantaži.

- Nije više daleko - rekao je Charles, i skrenuo prema polju koje je već bilo spaljeno. Na njemu su se velika jata vrana i divljih pataka bučno obrušavala na tlo. Traže zaostala zrna, odgovori Charles na Georgeovo pitanje. U vrijeme žetve Mainovi bi se borili protiv ptica, a u vrijeme paljenja strništa računali su na njihovu pomoć.

Glasni udarci čekića privuku Georgeovu pažnju. Na nasipu uz rijeku, spazi Orryja, jedinog bijelca između šest Crnaca. Orry je zabijao čavle u vrata na jednom od ispusta. Nervozni Crnac namjestio bi čavao i brzo se povukao prije nego što je Orry udario čekićem.

Zašto, za ime boga, Orry sam radi taj posao kad je bogalj? upitao se George. Tada shvati da Orry radi s toliko zanosa baš zato što je bogalj.

Orry konačno završi posao. Okrenuo se k prijatelju koji je stajao u blizini.

- Zdravo, George. Oprosti što te nisam sačekao. Ovi momci bi samo zabrljali popravljajući ispust. Morao sam im pokazati kako se to radi. - Bacio je čekić ne vodeći računa hoće li tresnuti nekom od robova na nogu.

George se zaprepasti vidjevši Orryja izbliza. Izgledao je mnogo stariji. Mršav, mrk, gotovo biblijskog lica. Raščupana brada dosegala mu je do pola grudi. Lijevi rukav prljave bijele košulje bio mu je prikačen o rame.

- Kako si? - pitao ga je George dok su hodali prema velikoj kući.

- Zaposlen - gotovo procijedi Orry. - Pokušavam se radom uključiti u svakodnevni život. Što brže to bolje. Otac je prestat da sve radi sam, a Cooper odlazi. Da budem točniji, odlazi noćas, poslije večere. George se namršti.

- Kamo ide ?

- U Charleston. Prešutni dogovor s ocem. Neka vrsta samoprogonstva, recimo. Cooper se više nikako ne slaže s ocem. Glavom mu se vrzma previše radikalnih ideja, i obojica su postali svjesni te istine. Cooper je predložio da se odseli prije nego što situacija postane još nepodnošljivija.

Loša novost; nije čudo što je Orry tako razdražljiv.

- Hoće li se negdje zaposliti?

- Da, čeka ga posao. Prije godinu dana jedan je čovjek dugovao ocu prilično novca, i nije mogao vratiti dug. Ustupio je u zamjenu jedino što je imao ... malu tvrtku za prijevoz i prodaju pamuka. Ništa naročito: dva stara parobroda s kotačima, polusrušeno skladište i pristanište. Otac ne bi dao ni novčića za tako nešto. Zato se i nije bunio kad je Cooper predložio da on preuzme i vodi tvrtku. Drago mi je što te vidim, George, ali, nažalost, nisi izabrao dobro vrijeme za posjet Mont Royalu. Ovih dana ljudi samo reže i urlaju jedni na druge.

Uključujući i tebe? pomisli George, ali ne upita. Kako može tako izgledati, ispijenih obraza i upalih očiju? Pogled na prijatelja ispunio ga je tugom.

- Morao sam navratiti - objasnio je. Spazi da nema Charlesa i otkrije ga na obližnjem polju, kako se cereka i tapše po stražnjici Crnkinju dvostruko stariju od njega. - Kanim oženiti Constance. Želio bih da mi budeš vjenčani kum.

- To je divna novost. Čestitam. - Orry mu ne stisne ruku, niti zastane. Zabaci ruku i potraži maramicu u stražnjem džepu hlača.

- U drugom ti je džepu - reče George i pokuša je dohvatiti.

- Mogu i sam - odgovori zlovoljno Orry i protegne ruku preko križa. Uhvati vršak maramice i izvuče je iz džepa.

- Hoćeš li mi biti kum, Orry?

- Što? Oh, da, naravno. Ako ne bude previše posla. Nadam se da ti neće smetati što ćeš večerati zajedno s ocem i Cooperom. Neće biti baš veselo.

Ništa na Mont Royalu više nije veselo ovih dana. George požali što je uopće dolazio. Odlučio je otići što je prije moguće.

Večera je bila mučna, baš kao što je Orry predvidio. I Tillet je izgledao mnogo stariji od posljednjeg susreta. Posvetio se razgovoru s Cooperom o maloj tvrtki, no i stranac je mogao shvatiti da Tilleta razgovor, a i tema uopće ne zanimaju. Jednostavno je želio razgovarati o nečem neutralnom što neće izazvati prepirku.

Cooper je, pak, s poletom govorio o planovima da tvrtku osposobi i počne ostvarivati dobitak.

- Svake godine iz ove države brodovima izvoze sve više i više pamuka. Treba se uključiti u tu trgovinu i nešto zaraditi.

- Pa, učini što možeš - odgovorio je Tillet slegnuvši ramenima. Orry je jednom rekao kako Tillet mrzi pomisao o razvitku pamučne industrije u Južnoj Karolini. Imao je osjećaj da to ugrožava plantažere riže, osobito Mainove. Držao je sve pamučare skorojevićima bez rodovnika, iako je jedan od najistaknutijih i najbogatijih ljudi u državi, Wade Hampton iz Millwooda, uzgajao pamuk na plantažama. Sve je to Cooper osjetio u očevoj rečenici, i zato oštro odgovori:

- Možete računati s tim. - Clarissa uzdahnu i potapša ga po ruci. Tillet ne obrati pažnju.

Za vrijeme večere, Ashton, gotovo već djevojka, neprestano je zurila u Georgea. To ga učini nervoznim. Brett lupi laktom sestru, ne bi li prestala buljiti. Ashton povuče Brett za kosu, našto Tillet bijesno prasne i obje ih istjera iz sobe, šaljući Clarissu za njima ne bi li ih kaznila.

Kad su i ostali izišli iz kuće, Brett je crvenih očiju zatomljivala jecaje. Stigla je kočija. Ashton je drsko gledala u oca, s izrazom mržnje na licu. Ako je to dijete gajilo neke osjećaje, svi su bili izvitopereni, pomisli George.

Nećak Charles sjedio je leđima oslonjen o stup, rezbareći štap. Neočekivano razdražljivo, Clarissa ga pecne po uhu.

- Ustani i pozdravi se s bratićem, Charlesov pogled bio je pun mrzovolje.

- Pokušavam završiti rezbariju. Orry mu naglo pristupi.

- Ustaj! - Sagne se i uhvati ga za mišicu. Tako ga je naglo podigao da Charles zajauče, a zatim se bijesno zagleda u Orryja. Orry mu uzvraća bijesno, ne trepnuvši.

George pogleda Orryjevu ruku. Izgledala je izuzetno jaka, mišićavija nego što se mogao prisjetiti. Činilo se da ju je Orry vježbom ojačao.

Charles je promrmrljao "zbogom" Cooperu, zatakao nož za pojas, i počeo trljati mjesto na ruci gdje ga je Orry bio zgrabio. Poslije pet minuta, kad je kočija krenula, još je uvijek trljao ruku.

Te je noći George rekao Mainovima da će sutra ujutro morati krenuti za Pennsylvaniju. Orry je rekao da će ispratiti prijatelja do male željezničke stanice. George je spavao nemirno i probudio se u cik zore. Obukao se i izišao iz sobe. Pretpostavljao je da nitko nije budan osim robova koji su ga morali dočekati s vrućom kavom, no iznenadio se kad je čuo glasan razgovor u prizemlju kuće, razgovor gospodara a ne robova. Tillet, Clarissa i Orry bili su budni. Zašto?

Požurio je niz široko stepenište i našao sve Mainove okupljene u blagovaonici. Vani su se prve zrake dana probijale kroz krošnje drveća. Po livadama se vukla niska magla, a na travi se bjelasao mraz.

- Dobro jutro, George - rekla je Clarissa. Nikad je nije vidio nepočešljanu, a sad joj je kosa bila raspuštena. Uvijek je bila uredno odjevena, a sad se ogrnula starom, izbljedjelom kućnom haljinom.

- Dobro jutro - odgovorio je želeći pitati zašto su se svi okupili, zar je netko noćas iznenada umro? Tillet se zavalio u stolicu, izgledajući stariji nego ikad. Uz ruku stajala je šalica s vrućom kavom. Orry duboko uzdahne i obrati se prijatelju.

- Nema smisla da krijemo od tebe. Cijela plantaža je na nogama. U posljednje vrijeme jedan nam klip samo zadaje brige. Crnac po imenu Priam ... sjećaš ga se?

George kimne glavom; kako bi mogao zaboraviti vriskove one noći.

- Pa - nastavi Orry - čini se da je pobjegao. Uslijedila je mučna tišina, i tad s pladnjem biskvita i vrčem divljeg meda uđe mlada Crnkinja. George se sjećao djevojke. Uvijek je bila vesela i sa svakim bi se našalila. Toga jutra ušla je pognute glave i oborena pogleda. Trudila se da korača nečujno.

Kad je otišla, kroz odškrinut prozor George začuje uzbuđene glasove. Uz ljetnu kuhinju razgovarala je kućna posluga. Nije čuo, smijeha. Grijeh jednog roba, bio je grijeh svih. Ali nisu samo robovi bili zabrinuti. U blagovaonici je vonj straha bio jednog jak kao i vonj toplih biskvita.

- Što se dogodilo, tata? Zašto su svi budni? Neočekivani glas sve ih trgne. Brett je stajala na stepenicama, u dugoj spavaćici, blijeda lica.

- Jedan od crnčuga je pobjegao. Uхватit ćemo ga. Idi natrag u krevet.

- Koji, tata? Tko je pobjegao? Tillet tresne šakom po stolu.

- Vрати se u sobu!

Brett odjuri. George je čuo tapkanje bosih nogu na stepenicama. Clarissa premjesti svoj stolac. Prekrižila je ruke i zagledala se u sjajno ulašteni stol. Orry je šetkao ispred prozora.

Zora je raspršila maglu. Tillet dlanovima protrlja obraze i podočnjake. George zagriže biskvit, osjećajući se sasvim zbunjeno. Zbog čega je ovo troje odraslih ljudi tako uznemireno? Zbog toga što je jedan čovjek pobjegao? Zbog njegove slobode? Zar je sloboda tako neprihvatljiva ideja? Zar se nisu Mainovi preci borili protiv Engleza za slobodu, i to baš u ovoj državi?

Uskoro shvati da su sva ova pitanja potpuno besmislena. Mainovi su se borili za slobodu bijelaca, za nešto čemu su se svi divili. Sloboda za Crnce nešto je sasvim drugo. Toga se treba bojati, pogotovo zbog posljedica. Konačno, George je počeo razumijevati neke od južnjačkih dvojbi. Počeo je shvaćati kako su sami sebe sputali šireći robovlasništvo. Niti jednom robu ne smije se dopustiti da pobjegne, jer ako jednom uspije, pokušat će i ostali. Na tisuće njih. Mainovi i svi ostali bili su zatvorenici sistema koji su sami ustanovili, i na kojem su gradili svoj uspjeh i probitak. A bili su i zatočeni straha. Sažalijevao je Orryjevu obitelj, ali ih je prvi puta i prezirao.

Zvuk konjskih kopita trgne Tilleta. Skočio je na noge i pojurio prema prozoru. Dojahao je Salem Jones, i već idućeg trenutka upao je u kuću. Nadglednik je izgledao zadovoljno, i suspregnuo je osmijeh govoreći:

- Još uvijek ni traga od klipana. Posljednji put su ga vidjeli jučer, prije mraka. Pretražio sam mu kolibu. Sad mi je jasno zašto je stalno pravio neprilike. - Bacio je brz, otpužujući pogled prema Clarissi. Tilletu ne promakne nadglednikov pogled.

- O čemu govoriš? - upitao je. Jones posegne pod kaput.

- O ovome. Našao sam je skrivenu u Priamovoj slarnjači. - Zavitlao je prljavu, zgužvanu knjigu na stol. Svi se skupiše da je pogledaju. - Valjda ju je čitao prije nego što je pobjegao. Eto, odakle mu ideje. Ideje o tome kako loše postupaju s njim. George reče:

- Mislio sam da robove nitko ne uči čitanju.

- Obično ne - rekao je Orry.

- Priam je bio izuzetak - dodao je Tillet, ne pogledavši svoju ženu. - Gospoda Main držala je kako Priam. dok je još bio dječak, mnogo obećava. Da pokazuje bistrinu, i da je miroljubiv. Možda je bila u pravu, što se prvoga tiče, ali u ovom drugome ... ovaj, ne krivim tebe, Clarissa. - Konačno pogleda svoju ženu. Bilo je jasno da joj pripisuje svaki djelić krivice. - Dozvolio sam ti da učiš Priama čitanju i računanju - nastavio je Tillet. - Bila je to užasna greška. - Okrenuo se prema Georgeu. - Sad vam je valjda jasno zašto Jug mora imati zakone koji Crncima zabranjuju da se obrazuju. Čak i Biblija, ako je čitaš drugim očima, može biti izvor pobunjeničkih ideja.

Orry podigne knjigu.

- Tko je donio ovo smeće na plantažu?

- Ne znam - odgovori Tillet. - No pobrini se da je spale.

George uspije prepoznati knjigu. Vidio je jedan primjerak kod kuće, prije nekoliko godina. Na koricama je bio ugraviran znak Američkog proturobovlasničkog udruženja New Yorka, i naslov Američko robovlasništvo onakvo kakvo jest. Velečasni Theodore Weld tiskao je knjižicu 1839. godine. Bila je to zbirka izvadaka iz zakona o robovlasništvu, svjedočanstva odbjeglih robova, i najgrozniji citati južnjačkih robovlasnika koji su branili robovlasništvo, niječući mučenje i izrabljivanje Crnaca. Georgeu je Virgilia rekla kako je Weldova knjiga najznačajniji i najutjecajniji proturobovlasnički dokument ikad tiskan u vSjedinjenim Državama.

Clarissa reče:

- Zar nije dovoljno upiranja prstom u krivce, Tille-te? Pitanje je što predlažeš da se učini?

Salem Jones progovorio je prvi.

- Ispitat ću Priamovu sestru, no ne očekujem previše. Uplašena je i neuka. Kad bi mi i htjela reći istinu, ne bi mogla. Ako je pitam kamo joj je brat krenuo, može odgovoriti samo jedno: na Sjever. I rekla bi istinu, pretpostavljam. Po mom skromnom mišljenju, ne preostaje nam drugo nego da se obratimo susjedima i da organiziramo posebnu naoružanu potjeru za odbjeglih Crncem.

Tillet mrgodno upita:

- Naoružanu potjeru?

- Dobro naoružanu, gospodine. Žaloso je, ali potrebno.

Ovaj zloduh već likuje, pomisli George.

Tillet nervozno protrlja čelo.

- Nikad u povijesti Mont Royala Mainovi nisu posegnuli za naoružanom potjerom. Za mog života, ni jedan rob nije pobjegao. Niti jedan. - Pogledao je Georgea tjeskobno i molećivo. Zbunjen i bijesan, George svrnu pogled. Tilletovo lice otvrdne. - U pravu ste, Jones. Priam očito nije shvatio lekciju s mačkom. Ovaj put mora poslužiti kao primjer.

- Slažem se - rekao je Orry ne dvoumeći se. George se zgranuto zagleda u prijatelja. Ne trudeći se da sakrije užitak i nestrpljenje, Jones požuri iz kuće.

Nekoliko sati kasnije, Orry i George odjahaše do željezničke stanice. Gotovo ne progovoriše jašući puteljcima. Orry je ogrnuo kaput, a vojni pištolj Johnson visio mu je o desnom bedru.

Magla se još uvijek povlačila uz zemlju, a narančaste zrake sunca probijale su njene pahove i davale šumi čudesan izgled. Konjska kopita meko su bubnjala po debelom sagu borovih iglica i trulog lišća. Georgeova putna torba poskakivala je iza sedla.

Zašto je Orry bio tako šutljiv? Kao da se ljuti. Ali na koga? Na Priama? Ili oca? Ili na sve?

Možda na mene?

Htio ga je pitati o Madelmi LaMotte. Za vrijeme posjeta nijednom nije spomenuto njeno ime. Možda je bolje i da ne bude.

Kad su bili otprilike kilometar daleko od male stanice, šumom odjekne zvižduk. George obode konja i sustigne Orryja.

- Je li to moj vlak?

Orry izvadi teški zlatni sat iz unutrašnjeg džepa. Otvori poklopac, pogleda, pa ga ponovno zatvori odmahnuvši glavom.

- To je teretni vlak, Svakog jutra prolazi u isto vrijeme. No još je desetak kilometara južnije odavde. Zvuk se čuje nadaleko jer ga močvara pojačava. Putnički neće naići još dvadesetak minuta.

Pojahao je naprijed. Izjahali su iz šume, produžili uz močvaru, i ponovno zašli u šumu. Uskoro izbiše na proplanak presječen tračnicama koje su se protezale s jugoistoka na sjeverozapad. Uz prugu stajala je daščara otvorena prema tračnicama.

Orryjeva procjena o udaljenosti vlaka bila je točna. Teretni je vlak bio blizu, ali ga još nisu vidjeli. Čulo se samo klopavanje kotača i šištanje lokomotive. Dok je George smirivao konje, Orry je ušao u daščaru i podigao poklopac drvenog sanduka koji je visio na zidu. Iz sanduka je izvadio crvenu zastavu. Konopcem je podigne na grubo istesani jarbol na kraju daščare.

- Tako. To je signal da putnički vlak stane. - Prešao je tračnice i pridružio se prijatelju baš u trenu kad se iza okuke pojavi teretnjak. Zvižduk se ponovno oglasi, ovaj put mnogo glasnije. Lokomotiva prođe mimo njih brzinom od petnaestak kilometara na sat. Ložrač i strojovođa mahnuše im na pozdrav. Orry im uzvratil. George istrese iz kose čađ koja je padala svuda oko njih.

Lokomotiva je već zalazila, u šumu na izlasku s proplanka. Pored njih kloparali su zatvoreni i otvoreni teretni vagoni. Orry se okrene želeći reći nešto Geor-geu, i spazi da prijatelj netremice zuri u nešto. Orry vidje prijateljev izraz lica i brzo se okrene. Iz grmlja je bio istrčao Crnac i pokušavao da, trčeći uz vlak, uskoči u vagon. Orryjevo iznenađenje pretvori se u bijes.

- Priame! Stoj!

Rob je primijetio dvojicu bijelaca ali ih nije prepoznao. Lice mu je bilo prestravljeno. Uspio je uskočiti na otvorena vrata vagona, a Orry pojuri prema konju. George nikad prije nije vidio prijatelja da uzjahuje tako brzo.

Pentrajući se i viseći na vratima vagona, Priam se okrene. Prepoznao je bradatu priliku na konju, i oči mu se ispuniše divljim strahom. Hajde, ulazi, pomisli George. Unutra te neće moći pogoditi.

No, pogled na vlasnika potpuno je prestravio Priama. Legao je potrbuške na vrata vagona, batrgajući se poput ribe na suhom. Bose, prljave noge vis jele su mu izvan vrata i tukle o granje uz prugu. Orry je galopirao i sasvim se približio vagonu.

Daščući, Priam uspije uvući desnu nogu u vagon. George je mogao samo nagađati što se događa s Crncem. Vjerojatno je, osim što je bio uplašen, bio i iscrpljen, jer bi se inače odavna utrpao u vagon.

Lijeva mu je noga još uvijek visjela izvan vrata.

Orry je stigao vlak. Nagnuo se, desnom rukom uhvatio Priamov gležanj, i povukao ga prema sebi. Crnac se pokušao uhvatiti za nešto, no iverci mu se zabiše u dlanove. Orry natjera konja ulijevo, vukući Priamovu nogu. Crnac otvori šake i ispadne iz vlaka.

Tresnuo je o nasip i George je čuo kako Crnac stenje i zapomaže dok je zadnji vagon kloparao pored njega. Kočničar sa zadnje platforme zabuljio se u prizor, ali vlak nestade u šumi.

- George, pomoz mi! - pozvao je Orry dok je sjahivao i potezao pištolj. George obode konja i požuri do njih. Orry mu pruži pištolj.

- Drži ovo i uperi u njega. Pucaj ako se pomakne. Priam pogleda preko ramena. Georgea užasne bol i jad u Crnčevim očima.

- Gos'n Orry ... molim vas, gos'n Orry...

- Ne cvili predamnom - upadne Orry, skidajući uže sa sedla. - Znao si što radiš kad si pobjegao. Ustaj, i stavi ruke na leđa.

- Gos'n Orry - ponavljao je Priam, pokušavajući se osoviti na noge. Sva pobuna i otpor nestali su. Jad i strah pretvorili su ga u molećivo dijete. Bilo je sramotno gledati odraslog čovjeka kako očajnički moli i kako mu suze teku niz obraze.

- Drži ga na nišanu - rekao je Orry ne skidajući pogleda s odbjeglog roba. Napravio je omču i zategao je oko Priamovih zglavaka. Bio je vješt s jednom rukom kao ostali ljudi s obje. Za kratko vrijeme svladao je mnogo toga.

George navlaži usne.

- Što će se sada dogoditi ?

- Ne znam. Vjerojatno će mu osakatiti noge da više ne bi mogao bježati, ali otac je tako bijesan da će ga vjerojatno ubiti.

Priam pogne glavu.

- Oh, Isuse, *Isuse.

- Prestani! Znao si kakva je kazna prije nego što si ...

- Orry, pusti ga.

George se začudi kako mu je glas hrapav. Došao je do ruba provalije, i nije mogao a da je ne prekorači. Sve ovo nije ga se ticalo, ali nešto ga je tjeralo da ne dopusti da roba vrata na Mont Royal i tamo osakate, ili ubiju.

Na trenutak osjetio se idiotski. Priam mu nije značio ništa; prijateljstvo s Orryjem značilo mu je mnogo. Znao je ipak da neće moći pogledati sebi u lice ako popusti.

- Što si rekao? - upita Orry, kao da je čuo da netko kaže kako sunce izlazi na zapadu, ili da drveće raste naopačke.

- Pusti ga. Ne smiješ sudjelovati u ubojstvu. Orry se suzdrži da ne plane. Duboko uzdahne.

- Pobrkao si ljude i robove. Oni nisu ist...

- Vraga nisu! Ne čini to! - Drhteći, George se borio da se savlada. Uspije umiriti glas. - Ako ti naše prijateljstvo išta znači, pošuj ovaj moj zahtjev.

- To nije u redu. Iskorištavaš naše prijateljstvo.

- Da, iskorištavam. Da mu spasim život.

- Ne mogu se vratiti na Mont Royal i reći ocu ...

- Zar moraš išta reći? - presiječe George. - Ja neću, a Priama više nikad nećeš vidjeti.

-Da, gospodine, šutić ću - brbljao je Priam - pred Bogom, gos'n Orry, kunem se da nik'o neće čuti ni...

- Zaveži, bogati!

Orryjev povik odjeknu u tišini. George nikad nije čuo prijatelja da spominje Boga u ljutnji.

Orry protrlja usta dlanom. Pogleda ljutiito prijatelja, i tada odjednom otme pištolj iz Georgeove ruke. Isuse, ubit će ga na mjestu.

Orryjevo lice izgledalo je kao da će baš to učiniti. George je znao da se ovo što traži kosi sa svime što su Orry ja godinama učili, da se kosi s Orry j em samim. Iznenada Orry mahne pištoljem ustranu.

- Bježi! - rekao je. - Bježi prije nego što se "

predomislim.

Priam nije čekao da mu se dvaput kaže. Velikim vlažnim očima pogleda nakratko Georgea, kao da mu se zahvaljuje. Već je idućeg trenutka trčao prema sjevernoj strani proplanka, u šumu.

Orry se okrenuo i pošao. 'Zatim zastade, spuštene glave. Priamovi koraci utihnuše. S druge strane proplanka začuju pisak vlaka.

George duboko uzdahne i krene prema prijatelju.

- Znam da nisam smio tražiti od tebe da ga pustiš. Znam da je tvoje vlasništvo, ali jednostavno nisam mogao samo stajati i dopustiti da...

Zastane. Orry je još uvijek stajao okrenut leđima.

- Jednom sam ti pokušao objasniti kako stvari stoje ovdje na Jugu. Rekao sam ti da vlastite probleme i potrebe razumijemo bolje nego stranci. Rekao sam ti da ćemo te probleme vjerojatno riješiti ... samo da se stranci ne miješaju. Čini mi se da ništa od toga nisi zapamtio. Inače, ne bi tražio od mene da pustim Priama. Poštovao sam tvoj zahtjev jer smo već dugo prijatelji. Ali ako želiš da ostanemo prijatelji, ne traži više nikad bilo što slično.

George osjeti navalu bijesa, ali ga ubrzo potisne. Orryjev tihi gnjev stavio mu je jasno do znanja kakvi su uvjeti njihova budućeg prijateljstva.

- Slažem se - rekao je George. - Razumijem kako ti je.

- Nadam se.

- Orry zatakne pištolj pod mišicu, i posegne za satom. Bilo je još vremena za razgovor.

- Žao mi je što si nas posjetio u vrijeme kad je ovdje sve krenulo naopako. - Orryjeve oči nisu više bile tako hladne.- Idući put kad budeš došao, bit će drugačije. Nadam se da ću dotad biti kum na tvom vjenčanju. Hoću reći, ako još uvijek želiš...

George s olakšanjem nasloni ruku na prijateljevo rame.

- Naravno da želim. Pisat ću ti i javiti datum i sve ostale pojedinosti.

- U redu. Sretan put, i pozdravi obitelj.

- Hoću, Orry. Hvala ti.

Kondukter ga je pozvao da se ukrca. Stojeći na platformi vlaka, mahnuo je Orryju. Još uvijek s pištoljem u ruci, Orry mu odmahne. Para, dim i šuma zatvoriše vidik, i lik prijatelja izgubi se u daljini.

George je smjestio kovčeg i sjeo uz prozor gledajući kako borovi promiču pored vlaka. Povremeno bi se ukazala močvarna prostranstva. No pred očima je Geor-geu bio sasvim drugačiji prizor. Vidio je Priama u trenutku kad ga izvlače iz teretnog vagona, i blijesak saznanja u njegovim očima - saznanja o vlastitoj smrti. Priama je trebalo kazniti jer je želio slobodu, ista slobodu u kojoj je Orry uživao jer je bio bijelac. George nikad nije mislio o sebi kao o privrženiku crnačkoj rasi, ali mu se činilo da to postaje, pogotovo kad je riječ o slobodi. Zar nije sloboda za sve ljude? Pogotovo u Americi?

Nadao se da je Orry u pravu kad je tvrdio da će Jug vjerojatno riješiti svoje probleme. Ako Jugu to ne uspije, ostali dio nacije sigurno će nešto poduzeti. Ne samo da je prvi puta to jasno shvatio, već je shvatio i razlog.

Nekoliko dana kasnije, na Resoluieu, Madeline je stajala u spavaćoj sobi i gledala se u ogledalu. Patila je. Ne od fizičke boli, već od osamljenosti. Od nedostatka ljubavi. Od sve jačeg osjećaja izgubljenosti.

Prislonila je ruke na grudi, kao da će tako smanjiti bol. Stajala je jedan tren, zabačene glave i sklopljenih očiju, ali nije pomoglo. Očajna, prošetala je prostranom spavaonicom i uspela se na drugi kat. Izišla je na verandu i zadržala od hladnoće u smiraju dana. Iz ljetne kuhinje dopirao je miris pečene patke. Sutra je subota, zar ne? Dani se više nisu razlikovali, sve češće su ličili jedan na drugoga. Bili su mučni.

Da je barem Stara Sally uz nju. No, Crnkinja se vratila u New Orleans kad je otac bio na samrti. Budući da je bila slobodnjak, zaposlena kod Nicholasa Fabraya, poslije njegove smrti nije se željela vratiti u Južnu Karolinu, gdje bi bila samo rob. Madeline je razumjela njen postupak. Sally je jedva izdržala tih nekoliko mjeseci u krugu obitelji LaMotte. Nije mogla podnijeti da prema njoj budu osorni i naprašiti, a LaMotteovi su bili i jedno i drugo.

Jedna djevojka s Resolutea mogla bi jednog dana zamijeniti Staru Sally. "Bila je to Nancy, sluškinja u kući, prelijepa mulatkinja zutosmeđe kože koja je tek navršila dvadesetu. Madeline se s njom dobro slagala i mogla joj se povjeriti. Dvaput joj je Nancy prenijela poruku s Mont Royala.

Oba puta poruka je bila kratka: »Kapelica Spasa«, i k tome dan i sat. Nikad se u poruci nisu spominjala imena, i nikad Madeline nije u Nancynim očima primijetila podsmijeh. U očim se uvijek zrcalilo razumijevanje i podrška,

Madeline nije nikad pitala kako robovi s jedne prenose poruke robovima s druge plantaže. Mogla im je samo vjerovati, jer drugog izbora nije imala. Prihvatila je da Nancy bude njen ljubavni glasnik, i tako izgradila nevidljiv most povjerenja.

Madeline nije odgovorila na poruke, niti je otišla do kapelice, iako je žarko željela poći, biti s Orryjem, grliti ga i ljubiti. Oslanjajući se na ogradu verande, odjednom shvati da do nje ne dopire razgovor iz kuhinje, iako su robovi još uvijek morali raditi, Pitala se zbog čega je odjednom sve utihnulo. Tada je začula zvuk. Iz ureda, male zgrade u kojoj je Justin malokad boravio, začula je udarac biča po golim leđima.

U noćnoj tišini, jasno je čula drugi zvuk. Jauk i stenjanje. Justin je bičevao nekog od Crnaca. To se događalo i ranije.

Krenula je na stepenice i prošla hodnikom u kojem je na zidu stajala stara sablja. Već je pokoljenjima pripadala LaMotteovima. Justin je govorio kako je tom sabljom vitlao jedan njegov predak koji se,

rame uz rame s Gamecockom Sumterom, borio u revoluciji.

Potrčala je puteljkom ne bi li se sakrila iza ukrasnog grmlja blizu ureda. Čula je nove udarce i jauke. Zatim i Justinov promukli glas:

- Brat mi je rekao da je netko s Resolutea pomogao Mainovom Crncu da se sakrije. Tko je to bio, Ezekiele? Govori!

- Ne znam, gospodine LaMotte. Kunem se Bogom, ne znam.

- Lažljivče! - Justin osine još jedanput. Ezekiel zajauče.

Madeline se nije micala skrivena u sjenci grma. Sva je uzdrhtaia kad je čula da se Justin raspituje o Priamu. Kako je Francis LaMotte mogao saznati da mu je netko s Resolutea pomogao da se sakrije? Je li nešto znao ili je samo sumnjao? Što će Justin saznati istražujući cijeli događaj? Hoće li početi ispitivati i među kućnom služinčadi? Hoće li doći i do Nancy?

Madeline je znala da ne smije ostati i prislušivati. Ako je netko otkrije, bit će im sumnjiva. U blizini je bila sjenica, i ako sjedne tamo, izgledat će kao da je izišla udahnuti malo svježeg zraka. Uz ovakav vjetar, u tihoj noći, moći će čuti što se događa u uredu.

Sakrila se u sjenici i uskoro je čula da Justin nastavlja ispitivanje ostalih robova. I dalje su pljustali udarci i čuli se jauci. Madeline je posebno žestilo što je Justin ispitivao i robinje. Tukao ih je jednako nemilosrdno kao i muškarce. Stalno je ponavljao ista pitanja.

- Tko je to uradio? Tko mu je pomogao? Tko to podržava odbjegle Crnce? Govori, Clyta.

Clyta? Čuvši udarac, Madeline se ispravi. Na Resoluteu je bila samo jedna Clyta, osamnaestogodišnja djevojka, Madeline su rekli kako je Justin nekoliko puta naredio da inu noću dovedu djevojku u sobu. Bila je trudna, ali ju je Justin šibao bez prestanka. Clyta je jaukala od bola.

- Tko je to uradio? - urlao je. Madeline zabije nokte u dlanove. Odbjegli rob nosio je tajnu sa sobom, sve dok ga nije otkrila oružana potjera. Samo nekoliko kilometara daleko od granice sa Sjevernom Karolinom. Priam se nije želio predati, i na kraju ga je netko iz potjere ustrijelio iz pištolja. Ime tajnog pomagača umrlo je zajedno s njim.

Madeline se tresla od hladnoće. Kad bi izdahnula, zrak se pretvarao u paru. Justin je ponavljao pitanja sve glasnije. U tišini odjekne novi udarac i krik. Madeline još jače zarije nokte u dlanove.

Tko je to uradio, Justine? Tvoja žena. Te noći kad se Priam pojavio uplašen i gladan, Nancy ga je dovela k meni. Ja sam bila ta koja se išuljala i pomogla mu. Tebe nije bilo. Bio si sa svojim konjima ili s nekom od drolja - kao i obično. Ja sam mu pomogla, ti gade. Ja sam ta koja podržava odbjegle robove.

Nije bila dovoljno hrabra da uleti u sobu i sve mu to kaže u lice. Stidjela se vlastitog kukavičluka. Pobjegla je iz sjenice, prekrivši rukama uši ne bi li utišala Clytine krikove.

Već duže vrijeme Justin je noćio u zasebnoj spavaonici, a k Madelini bi dolazio s vremena na vrijeme, i to samo da bi potvrdio kako je još uvijek njegova svojina. Te noći, nasreću, nije došao. Sve što je čula u sjenici uznemirilo ju je i nije mogla zaspiti. Željela se ponovno osvetiti mužu. Osveta je bila jedan od razloga što je pomogla Nancy da u potkrovlje kolibe za bolesnike sakrije odbjeglog roba.

Polako se smirivala, i u misli joj se uvuče Orryjeve lik. Govorkali su da je sasvim drugačiji čovjek otkako se iz Meksika vratio bez ruke. Da je sve zatvoreniji i ogorčeniji. Pa ipak, dvaput joj je poslao poruku s molbom da se sastanu.

A ona, još uvijek držeći do nepisanog zakona poštenja i slijepe odanosti mužu, nije odgovorila ni na jednu poruku. Kao da je Justin zaslužio takvo njeno ponašanje. Spustila je ruke na grudi, pokušavajući zatomiti osjećaje. Nije uspjela. Sutra poslije večere posjetit će Clarissu Main. Justin neće poći s njom, naravno; i od same pomisli na takve posjete bilo mu je dosadno. Kad stigne na plantažu Mainovih, sama će predati poruku.

Zašto je čekala tako dugo? Zašto je sama sebi uskraćivala jedine trenutke sreće? Njezin strah od Orryjeve mladosti, strah od savjesti, tajna koju joj je otac povjerio prije smrti - sve su to bili jaki razlozi. No, više joj nije bilo stalo ni do jednoga. Molila se da Orry ne bude ljut zbog toga što je dosad izbjegavala susrete, i da pristane na njen prijedlog.

Ujutro je prije svitanja pošla u kuhinju. Zatekla je samo Nancy kako čerupa purane uz svjetlo fenjera.

- Nancy, poći ćemo do Mont Royala danas poslije podne.

- Da, gospođo.

Madeline je bila dobro raspoložena, prepuna iščekivanja i nije odmah primijetila Nancyn turoban pogled.

- Možeš li prenijeti poruku, na isti način kako si ih prenosila meni?

Nancy podigne pogled.

- Poruka za gospodina?

- Da. I neka to ostane tajna.

- Naravno, gospođo.

- Nancy, nešto nije u redu?

Mulatkinja skrene pogled prema velikoj peći iz koje se širio ugodan miris pečenja. Madeline joj dotakne ruku. Koža joj je bila hladna.

- Reci mi.

- Mislim o Clyti, gospođo. Mister Justin ju je išibao sinoć, a jutros je izgubila bebu.

- Oh, ne. Oh, Nancy - rekla je Madeline zagrlivši djevojku ne bi li je utješila.

Suze potekoše niz Madelinine obraze, ali je u njoj samo rastao bijes pri pomisli na muža. Gad. Gad.

Iako se naoblačilo i slutilo na kišu, Orry je odjahao prema Kapelici Spasa bez šešira. Kilometar ispred crkvice, nebo je počelo rominjati hladnim, sitnim kapima. Zimska kiša: znak da je doba riže, žetve i posla završilo, i da počinje doba društvenog života u Charle-stonu.

Ništa nije moglo oneraspoložiti Orryja toga jutra. Sagnuo se da projaše ispod zadnjih grana koje su skrivale proplanak. Spazio je ruševinu, i iza nje more magle koja je nalegla na močvaru. Viknuo je Madeli-nino ime.

- Ovdje sam, dragi.

Kao i prvi put, sklonila se pod krošnjom drveta uza sam rub močvare. Sjahao je, zavezao konja i požurio prema njoj.

Dotakao je njeno lijevo rame. Uхватила ga je za ruku, a drugu pružila prema njegovoj ljevici. Zacrvenjevši se, shvati koliko je glupo nepromišljena. Osmjehnuo se, a zubi mu bljesnuše u gustoj, crnoj bradi.

- Naviknut ćeš se da je nema. I meni je dugo • trebalo.

Osmijeh mu nestade. Zagrlio ju je i čvrsto privio uza se. Uzvratila je stisak i glasno uzdahnula. Naslonila je glavu o njegove grudi, a on joj je milovao kosu.

- Mislio sam da više nikad nećeš poželjeti da me vidiš.

- Zato što ti nisam odgovorila na poruke ? Nisam se usudila. - Odmaknula se od njega. - Ni sada ne bih smjela biti ovdje. Previše te volim.

- Tada bježi sa mnom.

- Kamo?

- Bilo kamo.

Osjetio je veliko olakšanje jer je konačno izgovorio ono što je dugo želio. Madeline se smiješila i plakala. Podigla se na prste da ga poljubi, dlanova priljubljenih uz njegove obraze.

- Dala bih sve da mogu. Ali, ne mogu.

- Zbog čega? Sigurno ti nije toliko stalo do Justina?

- Mrzim ga. Sve više i više. Zbog toga sam i odlučila posjetiti tvoju majku ove subote. Nisam više mogla izdržati a da te ne vidim. Želim da mi pričaš o Meksiku. - Milovala ga je po licu drhtavim prstima.

- Kako si ranjen. Kako uspijevaš preboljeti ...

- Sve bih prebolio da si uz mene,

- Orry, to je nemoguće.

- Zbog Justina ?

- Ne zbog njega. Zbog onoga čemu sam prisegla kad smo se vjenčali. Obećala sam se za cijeli život. Ako to prekršim, ako pobjegnem s tobom, zauvijek ću se osjećati krivom. A krivnja bi nam uništila živote.

- Zar se ne osjećaš krivom kad se sastajemo ovako ?

- Naravno. No, ta je krivnja podnošljiva. Mogu se uvjeriti da ipak poštujem zavjet braka.

Orryja preplavi sumnja. Ne govori mu svu istinu. Postoji neki drugi razlog zbog kojeg to ne želi učiniti. No tad pomisli da pretjeruje, i da izmišlja ne bi li dao veći značaj njenom odbijanju. Istrgnula se iz zagrljaja i potrčala do ruba močvare.

- Sigurno misliš da sam obična licemjerka.

Prišao joj je s leđa i dotakao kosu. Podigao je pramenove i nježno je poljubio u vrat iza uha.

- Mislim da te volim, i to je sve. Želim da budeš uz mene do kraja života.

- I ja to želim, dragi. No i ti nosiš breme odgovornosti. Bez obzira što želiš, mislim da ne bi mogao pobjeći i ostaviti roditelje i plantažu, a biti sretan.

Pokušao je promijeniti temu, jer oboje su znali da se samo muče.

- Bio bih sretan kad bi se otac urazumio. Jesi li znala da je naredio da tijelo Priama, odbjeglog roba, izlože ne bi li svakome poslužilo kao primjer?

- Ne, nisam znala. - Prommljala je ne gledajući ga. - To je okrutno.

- Nepotrebno, u svakom slučaju. Našim je robovima sve bilo jasno kad su čuli da je Priam ubijen. Nije trebalo izlagati njegovo tijelo. Katkada pomislim kako je otac stvarno podjetinjio. A možda su ga

prokleti abolicionisti doveli do toga. On je ipak ponosan čovjek. A i prkosan.

- Izgleda da je to osobina ovdašnjih ljudi - rekla je uz tužan osmijeh.

Odjednom je osjetio da ne može više razgovarati s njom kao da su stari poznanici koji su se našli na čajanki. Fizička želja za njom bila je prejaka, gotovo bolna. Čvrsto joj se zagledao u oči.

- Ne govorimo više. Želim te. Dođi, molim te ... Uhvatio ju je za ruku i povukao naniže, prema suhom mjestu ispod krošnje, prema lišću i borovim iglicama na tlu.

- Ne, Orry - oslobodila je ruku, a u njegovim očima bijesnu ljutnja. Privinuo ju je čvrsto uza se, a ona ga zagrlila i reče: ~ Zar ne vidiš da ne smijemo ići tako daleko? Nikada. Ako to učinimo, krivnja je ista kao da smo pobjegli.

Provukao je prste kroz njenu kosu, ljubio je u oči, u vlažna, topla usta.

- Ali ti želiš da vodimo ljubav, ne možeš to poreći. - Spustio je ruku prema njenom struku, grozničavo, ljubeći je neprestano. - Ne možeš poreći.

- Ne mogu. Uživam kad me ovako držiš, ali ne smijemo to ...

Pustio ju je.

- Ne razumijem te.

Pramen sjajne, crne kose pao joj je na čelo. Popravila ga je rukom, i tužno se nasmiješila.

- Kako me možeš razumjeti, kad sama sebe sasvim ne razumijem? Tko to uopće može? Jedino znam da je mala krivica podnošljiva, a velika ne.

Orryjevo lice probljedi. Napetost u njegovu tijelu je popuštala.

- Ako ne možemo živjeti zajedno, i voditi ljubav, što možemo?

- Možemo ... - uzdahnula je, osjetivši prezir u njegovim riječima. Glas joj postane čvršći. - Možemo se sastajati. Razgovarati. Grliti se. Tako će mi život biti podnošljiviji. Barem to.

- Ali i to je nevjera, Madeline.

- No, nije preljub.

- Mislio sam da je to isto.

- Za mene nije.

- Dobro, neznatna je razlika. Nitko ne drži do nje.

- Ne mogu si pomoći. Zar itko ljubav shvaća na isti način ?

Orry je stisnuo usne, zatresao glavom i krenuo prema močvari, na kišu. Predlagala je neku vrstu ljubavne veze, ali pod uvjetima koje će ona odrediti.

Koračao je sve dok mu čizme nisu zaglibile u blatnjavu zemlju. Iza njega ostadoše duboki tragovi. Za bradu su se hvatale kapi kiše. Okrenuo se i rekao:

- Postavljaš nemoguće uvjete. Previše te želim. Nisam siguran mogu li izdržati stalnu napetost i svladavati strast.

- Nije li malo ljubavi ljepše, nego nimalo? Skoro je viknuo »nije«. Prišla mu je polako, a kiša

joj je močila haljinu i kosu. I takva je bila najljepša žena na svijetu. Nije je mogao odbiti iako su uvjeti bili bolni kao i patnja bez nje.

Stajala je sasvim uz njega, gledajući ga u oči.

- Zar nije tako, Orry? Nasmiješio se ali bez radosti.

- Da.

Uskliknula je tiho i bacila mu se u zagrljaj. Obujmio ju je rukom, i nasmijao se tužno.

- Bože, zašto si odgojena tako proketo pošteno?

- I meni je, katkad, krivo.

Smijehom su pokušali odagnati svu nesreću njihove neispunjene ljubavi, svu tugu susreta. Vratili su se pod krošnje drveća, sjeli i razgovarali cijeli sat. Orry je brinuo zbog budućih susreta. Što se češće budu sastajali, opasnost da ih otkriju bit će veća. Odgovorila je da svjesno prihvaća tu opasnost. Poljubili su se i zagrlili još jednom.

Prije nego što su krenuli, dogovorili su se za slijedeći sastanak.

Orry je mislio kako je lud što je pristao na takve uvjete. Sputavanje želje samo će izazvati još veću tjelesnu i duševnu bol. Znao je: ako nastave s tajnim susretima, sve teže će se moći svladavati.

A ipak, dok je stajao i gledao je kako odjahuje, osjetio je nešto čudno. Iako je bol ostala, odricanje i samoprijegor na neki neobjašnjiv način počеше njegovu ljubav jačati i oplemenjivati.

Putujući na sjever, Georgea je cijelo vrijeme progonio izraz Priamovih očiju. Dok je sjedio, naslonivši bradu o dlan i gledao kroz prozor vagona krajolik rijeke Delaware, nije mogao odagnati taj prizor.

Polako se spuštao sumrak, a snijeg koji je lagano prsio topio se na tlu i na oknima vlaka. Dugotrajno ga je putovanje bilo iscrpilo, jer je često morao presjedati. Objed u kolima za ručavanje uznemirio mu je želudac, a posljednjih se sto pedeset kilometara znojio jer su putnici natjerali konduktera da neprestano loži peč na početku vagona.

Srećom, sutra je trebao stići u Lehigh Station. Naumio je prenoćiti u Haverford Houseu, hotelu u kojem

su Hazardovi obično odsjedah kad bi se zatekli u Philadelphiji. Ujutro će uhvatiti mjesni vlak, i kad bude kod kuće počeo će pažljivo pripremati obitelj za njegovo skoro vjenčanje s katolkinjom.

U mislima mu opet iskrse Priamov lik. To ga potakne da razmisli o svom odnosu s Orryjem i njegovom obitelji. U svakome od njih bilo je ponešto što mu se sviđalo« čak i u neobičnom nečaku Charlesu, no sve to samo je izazvalo zbrku u njegovim mislima, i jak osjećaj krivice. Po svemu što je zračilo iz njih, po njihovu određenju i izboru, po nazorima, Mainovi su duboko ogiezli u robovlasništvu. Vlak je usporio hučući mimo stračara prije ulaska u stanicu. Pod natkrovljem kolosijeka ugasio se ostatak danjeg svjetla. Umjesto pahulja snijega, mimo prozora prolijetale su iskre iz lokomotive. Putnici poustajahu sežući za prtljagom, a na zamagljenim oknima zaigraše odrazi njihovih likova. No, George je vidio samo jedan lik - Priamov.

Robovlasništvo mora nestati. Uvjerila ga je u to posljednja posjeta Južnoj Karolini. Naravno da će to biti teško postići. Previše zapreka stajalo je na putu. Tradicija. Ponos. Gospodarska ovisnost o sistemu. Nesrazmjern utjecaj malobrojnih obitelji koje su držale najviše robova. Čak i Biblija. Prije nego što je George pošao s plantaže, Tillet je naveo rečenicu iz Svetog pisma ne bi li opravdao slanje oružane potjere za Priamom. Bjegunac je prekršio zapovijed jasno izrečenu u trećem odlomku Poslanice Kološanima: Robovi, pokoravajte se u svemu svojim zemaljskim gospodarima...

Prevladavanje tog nepravednog sistema zahtijevat će toleranciju, dobru volju, i nadasve odlučnost da se to učini. Na Mont Royalu George nije osjetio ništa od svega toga.

Pokušao je sagledati problem i s druge strane, uzimajući za polazište prijateljstvo s Orryjem koje bi trebalo sačuvati. I s tog stajališta, problemi su bili očiti. Kad je molio da oslobodi Priama, Orryjevo je upozorenje bilo savršeno jasno. Neka se više ne upliće ako želi nastaviti prijateljstvo.

A koliko je to prijateljstvo bilo čvrsto? Može li zbog njega zanemariti neslaganje oko temeljnih pitanja ljudske slobode? Kao da ta pitanja i neslaganje uopće ne postoje? Može li prijateljstvo uopće opstati u stalno rastućoj atmosferi oprečnih stavova?

Orry je rekao da može - treba samo zanemariti problem ropstva. No, stari Calhoun, bolestan i ogorčen, posredno je upozorio da ne može. Po njemu jedino je otcjepljenje moglo riješiti problem.

Ako je itko mogao naći rješenje, vjerovao je George, onda su to bili ljudi poput Mainovih. Ako Jug nije bio jedini krivac za rađanje problema, Jug ga je ustoličio, i Jug će morati krenuti u njegovo rješavanje. George je držao da je Sjever nedužan i da ne snosi odgovornost za ovakvo stanje. Barem je tako mislio dok je koračao peronom s kovčegom u ruci.

Na sreću, u Haverford Houseu primili su ga i bez prethodne najave. Baš je bio upisivao svoje ime u knjigu gostiju, kadli recepcionar izusti:

- Mislim da je kod nas odsjeo još jedan gost iz...

- George, zar si to ti?

Usklik se podudario s nastavkom recepcionarove lečenice:

- ...vaše obitelji.

Okrenuo se i nasmiješio mladoj ženi koja mu je žurila ususret. Pahulje snijega zrcalile su se na njezinu krznenom ovratniku i šeširu.

- Virgiha, zaboga. Nisam očekivao da ću te ovdje sresti.

Bila je rumena od uzbuđenja, i na trenutak njezino je kožičavo lice izgledalo skoro lijepo. Primijetio je da se od zadnjeg susreta udebljala.

- Rezervirala sam sobu jer ostajem noćas u gradu -rekla je bez daha.

- Sama? Pa, kojim si poslom ovdje?

- Prvi put govorim na javnom skupu koji je sazvalo Društvo.

George zatrese glavom.

- Ne shvaćam. Kakvo Društvo?

- Proturobovlasničko društvo, naravno. Oh, George, tako sam nervozna... tjednima već pišem i učim govor napamet. - Uzbuđeno ga je uhvatila za ruke. Prsti su joj bili hladni i čvrsti kao u muškarca. - Sasvim sam zaboravila da stižeš danas ili sutra. Moraš doći da me čuješ! Već tjednima su sve ulaznice rasprodane, ali sigurna sam da ćemo te progurati u neku ložu.

- Rado ću doći. Putujem kući tek ujutro.

- Oh, to je divno. Hoćeš li najprije jesti? Ja ne mogu. Previše sam uzbuđena, George. Konačno sam našla nešto čemu mogu posvetiti svu svoju energiju.

- Drago mi je da to čujem — rekao je dok su se uspinjali stepenicama za nosačem prtljage. Našla si nešto, jer nisi uspjela naći momka.

U sebi, prekori se zbog nepristojnosti. On i Virgilia nikad nisu bili bliski, ali mu je ipak sestra. Malo se osjećao umornim, a i nervirala ga je svojim ushitom.

- Cijela stvar je i vrijedna, znaš, iako sumnjam da bi i Orry Main tako mislio. Iskreno, ne ide mi u glavu kako možeš biti blizak s takvim čovjekom.

- Orry mi je prijatelj. Ne uplići ga u ovo, hoćeš li ?

- Kako mogu? On je vlasnik crnačkih robova. George se suzdrži da joj ne odbrusi i pomisli kako bi bilo dobro da izbjegne ostatak večeri i njen govor. Kasnije je požalio što to nije učinio.

U dvorani je bilo otprilike dvije tisuće ljudi. Svako sjedište bilo je zauzeto, a uz zidove dvorane i na kraju, muškarci i žene su stajali. Među publikom bilo je djece i nekoliko otmjeno odjevenih Crnaca. Svjetiljke uzduž cijele dvorane dimile su i svijetlile bljedunjavim sjajem.

Georgea su stisli nakraj lože, desno od pozornice. Ispred njega sjedila su tri muškarca i tri žene, višestruki odjeveni. Kad se predstavio, pozdravili su ga brzo i usiljeno. Pretpostavio je da su pripadnici filadelfijske društvene kreme.

Iako je vani bilo hladno, gužva, zimska odjeća i brojnost posjetitelja zagrijaše dvoranu. Sva su šela lica svjetlucala od znoja. Čak i prije početka službenog programa publika je počela iskazivati znakove zanosa. Mahnito su toptali nogama i pljeskali pjevajući nekoliko slavopojki.

George je pogledao u tiskani program koji su mu uručili. Bio je podijeljen u devet točaka. Uzdahnua je. Bit će to duga noć.

Buran pljesak dočekaao je šestoro govornika koji iziđoše na pozornicu. Prilazeći redu stolaca postavljenih ispred teškog baršunastog zastora, Virgilia je izgledala samouvjereno i smireno. Sjela je na treći stolac slijeva i pogledala prema bratu. On joj kimnu i nasmiješi se. Predsjedavajući, metodistički svećenik, pristupio je govornici i zalupao drvenim čekićem. Program je započeo mali zbor obitelji Hutchinson iz New Hampshirea. Pozdravljen je gromoglasnim pljeskom.

Najstariji Hutchinson predstavio ih je riječima: - Ovaj zbor sastavljen je od članova društva Jesse i prijatelji jednakih prava. - To izazove pravu provalu odobravanja, pljeska i toptanja. Društvo je očito bilo poznato u krugovima protivnika ropstva, iako George za njih nikad nije bio čuo. Bio je iznenađen tolikim ovacijama. Nije znao da su pensilvanijski abolicionisti tako vatreni.

Hutchinsonovi su otpjevali pet pjesama, praćeni glasovinom i čelom. Posljednja pjesma bila je uzbudljiva himna koja je završavala riječima:

Hej, zar ne vidite emancipaciju kako prožima svu našu naciju.

Nosi stijeg i slova plava - Sloboda, naša je dika i slava!

Putuj, putuj prožmi cijelu naciju,

Slobodo - svakome daj emancipaciju!

Muškarci i žene skočili su na noge, plješćući. Pomah-nitala publika cijele je tri minute skandirala Hutchinsono-novima i nije im dala da sidu s pozornice. Virgilibini su se obrazi svijetlili od znoja; još je jednom pogledala prernaložiču.

Prvi je govorio, dobrih deset minuta, neki svećenik iz New Yorka. Objasnio je i hvalio proturobovlasničko stajalište poznatog unitarijskog teologa, Williama Elle-ryja Channinga iz Bostona. Po Channingu, ropstvo se može iskorijeniti stalnim i izravnim pozivanjem robovlasnika na kršćanska načela. Takav bi stav George donedavno držao realnim i mogućim, ali ga je sad usporedio sa stavom dobrog kršćanina Tilleta Maina, i shvatio da Channingov plan ne može uspjeti.

Ni publika ga nije prihvatila s oduševljenjem. Svećenik je sjeo na svoj stolac, ispraćen slabim pljeskom.

Slijedeći je govornik dočekan burnim odobravanjem. Visok, sjedokos Crnac, predstavljen kao Daniel Phelps, bivši rob koji je prebjegao preko rijeke Ohio, posvetio se širenju istine o danima svog ropstva u Kentuckyju. Phelps je bio vješt govornik. Petnaestmi-nutni govor, bez obzira bio on vjerodostojan ili ne, izazvao je pravu provalu osjećaja kod publike. Isječci njegovih priča o batinanju i mučenju robova digli su muškarce na noge i potakli ih na urlanje i bijes. Kad je Phelps završio cijela je dvorana ustala i pljeskala, toptala, vikala i urlala.

Virgilia je petljala maramicom dok ju je predsjedavajući najavljivao. Posebno je istakao njezino prezime. Mrmljanje u dvorani govorilo je da su mnogi prepoznali prezime čuvene željezarske obitelji. Jedna od žena u loži okrenula se da ponovno pogleda Georgea. Osjetio se malo bolje jer više nije bio samo beznačajna osoba.

Prilazeći govornici Virgilia je pokazivala sve više nervoze. Jadna djevojka, doista je bila debela, pomislio je George; gotovo ružna. No, možda će nekog muškarca privući njena inteligencija. Nadao se da je ima, za njezino dobro.

Početak Virgilibina govora bio je mlak, nudio je publici uobičajeno razotkrivanje robovlasništva. No, nakon nekoliko prvih minuta, govor je krenuo novim smjerom. Publika je prestala nervozno strugati nogama, i od prvog do posljednjeg reda sve se oči zagledaše u nju.

- Gnušam se što moram govoriti o tome pred pripadnicima slabijeg spola i pred djecom. Ali, netko je rekao da istina nije, niti će ikada biti gnusna. Zato, nemojmo zazirati da iznesemo sve, baš sve o tom čudovišnom Jugu, bez obzira koliko to izopačeno i nemoralno bilo.'

Dvorana je utihnula. Publika je osjetila da ih Virgilia vješto navodi na sve veću pažnju, nagovještavajući o čemu će zapravo govoriti. Muškarci i žene ispred Geor-gea nagnuše se naprijed da bolje čuju.' George pogleda prema dvorani, u svu tu gomilu, i osjeti nelagodu. Sva ta znojna lica, vatra u očima, ta

uvjerenost u ispravnost cilja, uznemiriše ga. Više od svega, uznemiri ga njegova sestra. Čvrsto je stisnula rukama rubove govornice, nestalo je njezine neodlučnosti, a u očima je primijetio zločudan žar kad je nastavila govoriti:

- Ako i postoji nešto vrijedno na Jugu ..., onda je i to sazđano na trulim temeljima, temeljima koji su protivni srži ljudskih i Božjih zakona. Prokleti južnjački sistem počiva i ovisan je o stalnom obnavljanju radne snage. A odakle im novi radnici, kad stari, izmoreni, padnu uz rub ceste, izmoždjeni okrutnošću, težinom posla, ili ubijeni stalnim potčinjavanjem? Novi radnici dolaze s tih istih plantaža. Jer robovlasnička prava sjetva, sjetva je ljudi.

Drhtaji i uzdasi preletješe publikom, koja je shvatila o čemu govori. Na galeriji, jedna je žena ustala i povela kćerku prema izlazu. Gomila oko nje mrgodila se i protestirala. Tražili su tišinu.

- Južnjačke plantaže nisu ništa drugo do crnačkih rasplodnih farmi! Golemi bordeli koje podržavaju, sami u njima sudjeluju, i vode ih izopačeni aristokrati, degenerici koji gaze sva kršćanska uvjerenja, uvjerenja nekolicine, nekolicine južnjačkih žena čiji glasovi vape u nijemom prosvjedu protiv tih suludih satira, te bez-božničke nemoralnosti!

Degeneriram aristokrati? Suludi satiri? Crnačke rasplodne farme? George je sjedio suhих usta, ne mogavši povjerovati u ono što je čuo. Virgilia je sjekla sve Južnjake, bez razlike, ne misleći o tome da njene optužbe nemaju veze s, recimo, Mainovima. Bio je tamo i nisu ga mogli, kao nekog glupana, zavarati.

Točno je da ima mnogo zala u tom sistemu, no ne takvih o kojima je vatreno govorila Virgilia.

Još ga je više užasavala publika. Vjerovali su svakoj njezinoj riječi. Željeli su vjerovati, Poput dobre glumice, Virgilia je osjetila tu želju, njihovu glad, i odgovorila im je. Napustila je govornicu i stala na otvorenu pozornicu da je bolje vide. Neka vide njenu pravednu mahnitost i bješnjenje, njen vatreni pogled, ruke koje drhte, stisnute ruke koje je pritisnula na grudi.

- I sam kamen urla protiv takve izopacenosti-, Svako pravedno ljudsko biće uzvikuje u moralnom bijesu »ne«. Ne! Ne! - Zbacila je glavu unatrag, i svaki put kad je uzviknula »ne«, udarila se šakama o grudi. Jedan čovjek na galeriji prihvatio je usklik. Uskoro je cijela dvorana odzvanjala:

- Ne! Ne! NE! NE!

Urlanje polako utiša. Virgilia se vrati za govornicu. Grudi su joj se brzo nadimale. Mrlje znoja izbiše joj na haljini dok je stajala i pokušavala se sjetiti nastavka govora. Bez daha je prešla na zaključak, ali George ne obrati pažnju riječima. Bio je zaprepasten njezinim nezdravim stavovima, zaprepasten načinom na koji ih je gomila prihvaćala.

Sestra je očito pronašla odušak za dugo potiskivane osjećaje. Bilo je nečeg ružnog, nepristojnog u načinu na koji se pokazala i obratila gomili. Rječnik joj je zapravo bio rječnik potiskivane spolnosti, stil gotovo orgijastički dok je uzvikivala da ćudoređe traži, zahtijeva pohod na crnačke rasplodne farme:

- Treba ih spaliti! Treba ih razoriti! Zatrti! I njihove vlasnike zajedno s njima!

Skočio je i izašao iz lože, srušivši u bijesu stolac. Potrčao je niz stepenice, očajnički žudeći svjež zrak, Kad se spustio na prvi kat, osjetio je da se zidovi tresu od gromoglasnog pljeska i topota nogu čime je gomila pozdravljala završetak njezina govora. Kroz otvorena vrata pogledao je u dvoranu.

Cijelo je gledalište bilo na nogama. Na pozornici je stajala Virgilia zabačene glave. Od napora joj je kosa bila raspuštena, haljina sva u neredu. No, nije to primjećivala. Lice joj je bilo iskrivljeno u nekom čudnom zanosu, preplavljeno zadovoljstvom. Georgeu se prizor smučio. Okrenuo se i izišao.

Kad je bio vani, gutao je zrak i uživao u snijegu. Naravno, morat će joj priznati da je govorila vješto, ali i raspraviti o stavovima i uopćavanju.

Njen ga je govor duboko razočarao, ne zbog niske intelektualne razine, već zbog toga što je njega osobno uvrijedio. Istina, Virgilia je odrasla, samostalna žena koja odgovara za svoje postupke i nazore i vodi vlastiti život. Bez obzira na to, bilo koja žena, a ne samo njegova sestra, takvim bi nastupom i govorom izazvala njegovo podozrenje, pa i strah. Njen govor bio je izljev potisnute spolnosti, a sve je to zavila u govor okrenut protiv Juga, krijući se za moralnošću

Još ga je više razočarala istina da je Virgilia uživala u predstavi i u sebi samoj, a ne u moralu koji je propovijedala.

No na stranu njegove brige i ptoblemi njegove sestre. Više od svega uznemirili su ga ljudi u publici. Bez obzira što se krilo iza Virgilijinih riječi, govor se pretvorio u prostački, zastrašujući poziv na divljački, sveti rat. A ratnika je u dvorani bilo i previše. Još ih je uvijek mogao čuti kako urlaju tražeći južnjačku krv.

Putujući vlakom bio je uvjeren da su sve greške isključivo na strani Južnjaka, na strani robovlasnika. Sve što se dogodilo ove noći, oikrilo nm je nešto novo. Bio je u krivu

Za samo sat vremena promijenio je mišljenje o sjevernjačkim abolicionistima jer Virgilia se sigurno ugledala na ostale članove pokreta. Koliko njih zapravo više zanima sukob nego rješenje? Koliko njih propovijeda mržnju umjesto zdravog razuma? Nije ga to nagnalo da opravdava ropstvo ili Mainove.

Prvi puta pomislio je da možda postoji opravdanje za krutost i otpor Mainovih prema miješanju sa strane. Može li prijateljstvo, nastalo u dobru i zlu, prijateljstvo provjereno u ratu i miru, prijateljstvo dvojice ljudi iz tako različitih i sukobljenih dijelova zemlje, izdržati sva iskušenja? Jesu li dobra volja i vjerovanje u ljude i u ovu zemlju dovoljno jaki da nadvladaju bezumne strasti koje je raspirivala i njegova sestra?

Zadrhtao je na zimi, vjetru i snijegu. Oluja je jačala i snježna mećava zastrla je svjetla grada. Sutrašnjica mu je izgledala mračnija i teža nego ikad dotad. Odjednom mu se učini da vidi zemlju kako se razjedinjuje i razlama, kao kad u željezari teškim čekićem razlamaju veliki kalup. Sve njih čekala su teška vremena. Constance će mu pomoći da ih prebrodi, a nadao se da će njegova ljubav učiniti isto za nju. No, hoće li nacija preživjeti razlamanje, nije mogao predvidjeti.

Donedavna mu se činilo da je živio u neznanju, ili se svjesno zavaravao. Oslonjen leđima na zid zgrade, bezuspješno pokušavajući pripaliti cigaru na sve jačem vjetru, sada se čvrsto zagledao u stvarnost.

Prestravila ga je.

Posljednji dio puta George je preplovio brodićem po Lehigh Kanalu. Kanal je slijedio tok rijeke duž cijele doline, od Mauch Chunka do Eastona. Velika dolina rijeke Lehigh bila je dom već četvrtom pokoljenju Hazardovih. Georgeov pradjed napustio je posao u Pine Barrensu - New Jersey, tada najjačem željezar-skom središtu tog dijela Amerike, ne bi li pokušao utemeljiti vlastitu željezaru u Pennsylvaniji.

Dolina nije bila bogata tresetištima i rudačom kao okolica Jersey a. No Georgeov pradjed otkrio je ovdje bogate šume, što je značilo obilje materijala za pravljenje drvenog ugljena, i dovoljno vode. Najvažnije je bilo da je kraj pružao dobre izgled.

Godinama je njegova peć bila jedina uz rijeku. Doduše, morao je dovlačiti rudaču s druge strane planine, no to ga nije obeshrabilo. Nabavio je teretne konje i tako, slično željezarima u Jerseyu, riješio problem.

Konkurenti su mu govorili da je lud što se ne preseli u dolinu rijeke Schuylkill, no Georgeov se pradjed nije obazirao; ostao je u dolini Lehigh. Tu je bio sam sebi gospodar, a uspjeh ili propast temeljili su se samo na njegovim odlukama.

Za vrijeme revolucije, Hazardovi su sve uložili u ratnu proizvodnju, našavši se gotovo na rubu novčanog kraha. Na sreću, pobunjenici su pobijedili, i željezari nisu završili na vješalima. Posao su nastavili s još većim žarom, ali i dalje s teškoćama.

- Godinu za godinom Hazardovi su mogli slati željezo u Delaware jedino niz rijeku, i to na prastarim Durha-movim brodićima. Česte su bile nesreće i štete, jer brzaci Lehigha bili su preveliko iskušenje za trošne brodove. A onda je 1829. otvoren kanal. Josiah White, tamošnji čovjek, potaknuo je iskapanje kanala jer je u kraju otkriveno bogato nalazište antracitnog ugljena, kojeg je trebalo prevesti brodovima. Plovidba sigurnim kanalom ubrzo je donijela probitak i napredak gotovo svima u dolini, pa tako i Hazardovim željezarima. Cijelo stoljeće proizvodnja željeza donosila je obitelji stalan, ali malen dobitak. Odjednom, zahvaljujući kanalu, novim tržištima koja su tako postala bliža, samo u jednom pokoljenju, onom Georgeova oca, Hazardovi su se obogatili.

George je odrastao uz kanal. Povici brođara, rzanje mula koje su vukle brodove niz kanal bili su sastavni dio njegova djetinjstva. Ljudi su doduše pričali da vrijeme kanala bespovratno prolazi. Trajalo je jedva trideset godina, kao svjedok kako se brzo mijenja svijet koji osvajaju strojevi. William Hazard je očito predvidio novo vrijeme. Jer da nije, ne bi ni počeo s proizvodnjom željezničkih tračnica.

Brodić je nakratko pristao u luci Bethlehem, gradića koji je naglo rastao, uglavnom naseljenog došljacima iz Moravske i Češke. Desetak kilometara iza Bethlehem, uzdizali su se vrhovi Južnih Planina. Dan je bio oblačan i mračan. Svi putnici ostali su u potpalublju. George je stajao sam na palubi, uživajući u pejzažu rodnoga kraja.

Ispod brzih, sivih oblaka, zaobljeni vrhunci planine doimali su se crnima. Lovor koji je rastao na visovima bio je mrk, no u proljeće će se sve planinske padine okititi tisućama njegovih ružičastih i bijelih cvjetova. Tada će buketi osvanuti u suhom kutku kuće Hazardovih. Georgeova je majka obožavala planinski lovor. Govorila je da je podsjeća na njihovu obitelj. Puštao je korijenje u stjenovitu, škrtu zemlju, i uspijevao preživjeti. Prenijela je taj osjećaj i na Georgea, baš kao što je i otac prenio na njega osjećaj o snazi i moći željeza.

Brodić je, proplovivši veliku okuku, krenuo prema novom vidiku - prema gradiću Lehigh Stationu. i uzvodno od njega, prema prostranoj Hazardovoj željezari. U blizini rijeke stisnulo se nekoliko tijesnih četvrti sirotinjskih kuća. Taj su dio naseljavali sve brojniji Irci. Velšani i Mađari koji su stizali ovamo ne bi li se zaposlili u željezari koja je svakog dana rasla. Sve više i više željeza bilo je potrebno za gradnju u velikim gradovima. Stizalo je sve više narudžbi za željeznim potpornjima, nosačima, za ukrasnim željeznim štukaturama, i naiav-np, za novim Hazardovim tračnicama.

Na brežuljcima iznad sirotinjskih četvrti uzdizali su se dijelovi grada i kuće od cigle. Tu su živjeli

gradski trgovci, predradnici i nadglednici iz željezare. A iznad svega, na prostranom posjedu ispod planine, stajala je kuća Hazardovih.

Volio je tu kuću jer se u njoj rodio, ali nikad mu se nije sviđala. Zgrada je bila utemeljena prije stotinu godina; prvobitni izgled davno je nestao zbog čestih dogradnji i preinaka. Razlika u stilovima bila je očita jer je svako pokoljenje Hazardovih željelo kuću proširiti. U kući je bilo trideset ili četrdeset soba, nije se doimala kao cjelina, nije imala imena, a po njegovu mišljenju, ni osobenosti.

U kompleksu Hazardove željezare, isticale su se tri visoke peći, čunjevi petnaest metara visoki. S vrha svakog do planine je vodio drveni most. Dvije su peći bile u pogonu. George je vidio glomazne mijehove kako rade punom snagom, i čuo bučni parni stroj koji ih je pokretao. Peći su bljuvale dim crneći ionako već tmurno nebo. Drveni ugljen bio je prljavo i staromodno gorivo.

Na trećoj peći radnici su mostom dolazili s planine gurajući ručna kolica. Istresali su sadržinu kolica niz otvor za punjenje, a zatim se vraćali po novi tovar. Sigurno je postojao bolji način punjenja peći rudačom, gorivom i troskom, mislio je George. Možda parom pokretana tekuća traka? Njegov brat Stanley vjerojatno bi pričekao da sve željezare svijeta prihvate taj izum pa bi tek "onda i on odlično uvesti novinu.

U dijelu željezare u kojem su obrađivali kovano željezo neprestano se radilo. George je gotovo zaboravio koliko je sve to veliko, pogotovo s dodatkom koji prije nije vidio - novom velikom zgradom za proizvodnju tračnica.

Hazardova željezara bila je bučna, užuibana, prljava i velika. Brda troske i hrpe drvenog ugljena nagrđivali su okoliš. Dim je nalijegao na krajolik, a vrućina i buka bile su paklenske. Svakim je danom postajalo sve jasnije da Amerika raste i napreduje zahvaljujući željezu i ljudima koji su ga proizvodili. Posao ^e Georgeu uvukao pod kožu i tek je vrativši se kući postao svjestan istine.

Kako će Constance sve to pumiti? Hoće li biti

sretna ovdje« udata za željezara, živeći u sasvim novom svijetu? Bio je siguran da će učiniti sve ne bi li je učinio sretnom, no kako će se snaći u Lehigh Stationu nije ovisilo samo o njemu. To ga je i brinulo, Bio je sretan što je Virgilia ostala u Philadelphiji. Tako se mogao sam polako vraćati u poznati život. Život sa svim njegovim radostima i tugom. Potaknut poznatim prizorima, zvukovima i mirisima, osjetio je krivnju jer se tek sada sjetio oca. Osjetio je potrebu da to ispravi, i da se dostojno oprostiti s njim. Predivan zalazak sunca obasjavao je obelisk s riječima urezanim pri dnu - WILLIAM HAZARD. George je skinuo šešir, i uz kamen položio vijenac i ružu.

Majka mu je prišla tek kad je počeo čistiti hlače na koljenima. Došla je do groblja zajedno s njim tog vedrog zimskog popodneva, ali je ostala nekoliko metara iza njega, čekajući dok se sm tiho ne oprostiti od oca.

Zajedno su sišli puteljkom prema kočiji koja ih je čekala. George je bio kod kuće tek nekoliko sati, a Maude Hazard već je naveliko kovala planove za vjenčanje.

- Zaista je tužno što otac nije uživao da može upoznati Constance - rekla je.

- Što misliš, bi li se protivio vjenčanju? Maude je drhtavo uzdahnula.

- Vjerojatno ne bi. No, i mi ćemo je srdačno primiti. Obećavam.

- Hoće li je i Stanley srdačno primiti? - pitao je sa sumnjom u glasu.

- George - okrenula se prema njemu - mislim da si svjestan kako ćeš neke razgnjeviti svojim postupkom. Irce ovdje preziru, iako mi nije sasvim jasno zbog čega. Ti si, na sreću, oduvijek bio razuman, i to sam cijenila. Divim ti se i zbog čvrste volje jer si se odlučio suočiti s mržnjom na koju ćeš možda naići.

- Nisam o tome razmišljao, majko. Ne tako. Volim Constance.

- Znam, no još je uvijek previše nekršćanske mržnje u ovom svijetu. Ljubav će je ipak nekako nadvladati. Hoće. A ako želimo svi opstati, mora.

George je pomislio na Elkanaha Benta, Tilleta Maina, i na vlastitu sestru. Pa ipak, vjerovao je da ljubav mora pobijediti. No, hoće li? Nije bio siguran. Štoviše, počeo je i sumnjati u to.

SJEVER I JUG

Prvi svezak

Izdavač

IRO »OTOKAR KERŠOVANI« Opatija, Maršala Tita 65

Za izdavača TOMISLAV PILEPIĆ

Tisak GRO »TISKARA RIJEKA«

Rijeka, 1988

Naklada 5000 ISBN 86-385-0060-2